

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA
ACADEMIA ȘTEFAN CEL MARE
FUNDAȚIA HANNS SEIDEL, GERMANIA

**ASIGURAREA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE
ALE OMULUI ÎN TIMPUL MANIFESTĂRILOR
CU CARACTER DE MASĂ**

(Materialele conferinței științifico-practice internaționale,
28-29 ianuarie 2010)

**SCHUTZ DER GRUNDRECHTE UND
–FREIHEITEN DES MENSCHEN WÄHREND
DER MASSENUNRUHEN**

(der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz,
den 28. - 29. Januar 2010)

**ЗАЩИТА ОСНОВНЫХ ПРАВ И СВОБОД
ЧЕЛОВЕКА ВО ВРЕМЯ МАССОВЫХ
МАНИФЕСТАЦИЙ**

(Материалы международной научно-практической конференции,
28-29 января 2010 г.)

CHIȘINĂU, 2010

Comitetul organizatoric al Academiei „Ștefan cel Mare” exprimă sincere mulțumiri și grațitudine pentru susținerea financiară și pentru implicarea pleneră la desfășurarea lucrărilor, elaborarea și adoptarea rezoluției conferinței științifico-practice internaționale **Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă** din 28-29 ianuarie 2010:

Dlul **Vladimir Filat**, prim-ministru al Republicii Moldova;
Dlul **Victor Catan**, ministru al Afacerilor Interne al Republicii Moldova
Dlul **Alexandru Tănase**, ministrul Justiției al R. Moldova
Dlul **Klaus Fiesinger**, șef al referatului Europei Centrale, de Est și de Sud-Est, Caucazului și Asiei a Fundației „Hanns – Seidel”
Dlul **Serghei Zagornii**, șef al reprezentanței Fundației „Hanns-Seidel” în Ucraina
Dlul **Klaus Zollfrank**, șef al reprezentanței Fundației „Hanns - Seidel” în România
Dlul **Klaus Waltrih**, comisar general al poliției din Șvabia de Nord a Ministerului Afacerilor Interne al Bavariei
Dnei **Iulia Kahrl**, reprezentant permanent al ambasadorului, Ambasada RFG în Republica Moldova
Dlul **Alexandru Cimbriciuc**, deputat în Parlamentul R. Moldova
Dlul **Iurie Colesnic**, deputat în Parlamentul R. Moldova
Dlul **Valeriu Zubco**, procuror general al R. Moldova
Dlul **Dumitru Ursachi**, viceministru al Afacerilor Interne al R. Moldova
Dlul **Gheorghe Mihai**, director al Serviciului Informații și Securitate al R. Moldova
Dlul **Viorel Chetragu**, director al CCCEC al R. Moldova
Dlul **Alexei Roibu**, director general al Serviciului grăniceri al R. Moldova
Dlul **Petru Railean**, judecător al Curtii Constituționale a R. Moldova
Dlul **Mihai Cebotari**, șef al Direcției Generale Poliție Ordine Publică a MAI al R. Moldova
Dlul **Igor Trofimov**, șef al Direcției Juridice a MAI al R. Moldova, doctor în drept, conferențiar universitar
Dlul **Ștefan Belecciu**, șef adjunct al Direcției juridice a MAI al R. Moldova, doctor în drept, conferențiar universitar
Dlul **Nicolae Vasilișin**, șef al Direcției Generale Resurse Umane a MAI al R. Moldova
Dlul **Valeriu Oprea**, șef adjunct al Direcției Generale Resurse Umane, șef al Direcției Instruire și Educație a DGRU a MAI al R. Moldova
Dlul **Gheorghe Malic**, șef al Direcției Generale Urmărire Penală a MAI al R. Moldova
Dlul **Victor Soțchi**, șef al Direcției Cooperare Internațională și Integrare Europeană a MAI al R. Moldova
Dnei **Valentina Litvinov**, director al Biroului Național Central INTERPOL
Dlul **Chiril Moțpan**, șef al Direcției Informații și Relații cu Publicul a MAI al R. Moldova
Dlul **Valeriu Hincu**, șef al Centrului pentru Combaterea Traficului de Persoane a MAI al R. Moldova
Dlul **Dirk Lorenz**, ofițer politic al Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova
Dlul **Nick Pietrowicz**, ofițer regional de securitate a Ambasadei SUA în RM
Dlul **Karlheinz Gortano**, ofițer de legătură a Ministerului Afacerilor Interne, ambasada Austiei în RM
Dlul **Ion Gore**, ofițer de legătură a Ministerului Afacerilor Interne ambasada Austiei în RM
Dlul **Jean Fontain**, ofițer de legătură a Ministerului Afacerilor Interne ambasada Belgiei în RM
Dlul **Jean Michel Picard**, ofițer de legătură a Ministerului Afacerilor Interne ambasada Franței în RM
Dlul **Ilian Cașu**, reprezentant al Ambasadei Turciei în Republica Moldova
Dlul **Krzysztof Bielaj**, consilier al Ambasadei Poloniei în Republica Moldova
Dlul **Dace Lukumiete**, consilier superior pentru drepturile omului al Misiunii OSCE în Republica Moldova
Dlul **Mihai Avram**, secretar general IPA
Dlul **Iurie Pinte**, director Institutul Politici Publice
Dlul **Victor Ursu**, director executiv Fundația „Soros-Moldova”
Dlul **Ștefan Uritu**, președinte Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului
Dlul **Valeriu Pleșca**, președinte Fundația „PRISA”
Dlul **Paul Strutzescu**, director LADOM
Mediului academic și tuturor oaspeților din țară și de peste hotare participanți la conferință

*Aprobată și recomandată pentru editare de Senatul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Această publicație apare cu sprijinul Fundației „Hanns Seidel” (München, Germania)*

Colegiul de redacție:

Dr. Simion CARP, rector al Academiei „Ștefan cel Mare”

Dr. Iurie ODAGIU, prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare”

Dr. Iurie LARII, prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare”

Ghenadie CHIRIȚA, prorector pentru instruirea combatantă, șef al statului-major

Victor MIHAILESCU, ajutorul rectorului pentru personal și educație

Dr. hab. Gheorghe GLADCHI, secretar științific al CNAA, profesor universitar

Dr. Igor TROFIMOV, șef al Direcției Juridice a MAI

Dr. Ștefan BELECCIU, șef adjunct al Direcției Juridice a MAI

Dr. Veaceslav GRATI, director al Institutului de Formare Profesională Continuă și Cercetări Științifice Aplicative al Academiei „Ștefan cel Mare”

Dr. Radion COJOCARU, șef al Facultății de Drept

Dr. Alexandru PARENIIUC, șef al Laboratorului de cercetări științifice aplicative

Dr. Oleg CASIADI, șef al Catedrei științe socioumane

Dr. Marian GHERMAN, șef al Catedrei investigații operative

Dr. Ștefan STAMATIN, profesor universitar interimar al Catedrei drept polițienesc

Dr. Vasile FLOREA, profesor universitar interimar al Catedrei drept penal și criminologie

Ruslan CONDRAT, șef al Secției redacțional-editoriale și planificare

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine autorilor

CUPRINS:

Vladimir FILAT , prim-ministru al Republicii Moldova Mesaj de salut	10
Victor CATAN , ministru al Afacerilor Interne al Republicii Moldova Mesaj de salut	13
Dr. Klaus Fiesinger , Referatsleiter für Mittel- Ost- und Südosteuropa, Kaukasus und Zentralasien Grußwort	16
Клаус ВАЛЬТРИХ , руководитель президиума полиции Северной Швабии (Бавария, Германия) Вступительное слово	17
Alexandru CIMBRICIUC , deputat în Parlamentul Republicii Moldova Criteria esențiale ale respectării drepturilor omului în perioada desfășurării întrunirilor	25
Mihai CEBOTARU , șef adjunct al Departamentului Poliție a MAI, Marin LISÎ , șef al Direcției Generale Analiză, Monitorizare și Evaluare a Politicilor MAI Lacunele admise de către forțele de ordine (inclusiv MAI) în perioada evenimentelor postelectorale din aprilie 2009 care au avut loc în Republica Moldova	29
Simion CARP , doctor în drept, conferențiar universitar, rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Mariana CARBANOV , lector al Catedrei Investigații operative a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand Principiile fundamentale de activitate a poliției în condițiile manifestațiilor publice cu caracter de masă	42
В. Н. БЕСЧАСТНЫЙ , кандидат наук по государственному управлению, доцент, начальник Донецкого юридического института, , заслуженный юрист Украины Вопросы охраны общественного порядка во время проведения массовых манифестаций	51

Aliona BIVOL , doctor în psihologie, conferențiar universitar interimar, psiholog principal al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Aspecte psihologice ale mulțimii și liderului ei în gestionarea crizelor.....	57
Radion COJOCARU , doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Facultății de Drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Unele aspecte privind calificarea infracțiunilor contra justiției săvârșite de către persoane cu funcție de răspundere în contextul tulburărilor de masă.....	61
Василий ФЛОРЯ , доктор права, профессор Кафедры уголовного права и криминологии Академии «Штефан чел Маре» МВД Организация или активное участие в групповых действиях, нарушающих общественный порядок.....	67
Marian GHERMAN , doctor în drept, conferențiar universitar, șef al Catedrei investigații operative a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Cadrul legal de aplicare a amnistiei și grațierii în Republica Moldova.....	71
Veaceslav GRATI , doctor în drept, conferențiar universitar, director al Institutului de Formare Profesională Continuă și Cercetări Științifice Aplicative Sergiu SECRIERU , mediator, doctorand Particularitățile cadrului juridic de aplicare a armei de foc și a mijloacelor speciale de către funcționarii de poliție în condițiile dezordinilor în masă.....	74
Ярослав КОГУТ , кандидат юридических наук, доцент Кафедры административного права и административного процесса Львовского государственного университета внутренних дел Украины Проблемы правового обеспечения прав человека на мирные собрания в Украине.....	91
Iurie LARII , doctor în drept, conferențiar universitar, prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Acapararea ilegală sau menținerea forțată a puterii de stat – cauză a dezordinilor de masă și impediment în realizarea drepturilor politice ale cetățenilor.....	98
Valeriu NOUR , doctor în drept, conferențiar universitar interimar, șef al Facultății Securitate și Ordine Publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Vitalie STRUNGARU , șef al Catedrei pregătire militară și tactică specială a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand Garantarea libertăților fundamentale ale omului în contextul dezordinilor de masă.....	104
Valeriu NOUR , doctor în drept, conferențiar universitar interimar, șef al Facultății Securitate și Ordine Publică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI Aspecte obiective ale infracțiunii „dezordini de masă” (art. 285 CP al RM).....	110

Iurie ODAGIU , doctor în drept, conferențiar universitar, prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Anatolie ANDRONACHE , șef adjunct al Catedrei procedură penală și criminalistică a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand	
Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere în timpul și după unele manifestări în masă ce au avut loc în Republica Moldova.....	117
Тудор ОСОЯНУ , доктор права, доцент, адвокат, старший научный сотрудник Института истории, государства и права Академии наук Молдовы	
Гарантии равноправия сторон при рассмотрении судом вопроса о целесообразности предварительного заключения на стадии уголовного преследования.....	125
Tudor OSOIANU , doctor în drept, conferențiar universitar avocat, cercetător științific superior al Institutului de istorie, stat și drept al Academiei de Științe a Moldovei	
Ivan VESCO , șef al Secției analiză, monitorizare și control a Direcției Informații și Evidențe operative a MAI, doctorand	
Asistența juridică în caz de aplicare a măsurilor de constrângere procesuală.....	134
Cezar PEȚA , doctor în drept, lector universitar, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, România	
Adunările și întrunirile publice.....	155
Сергей РЕПЕЦКИЙ , кандидат юридических наук, начальник Факультета общественной безопасности и социальной работы Прикарпатского юридического института Львовского государственного университета внутренних дел Украины	
Уголовно-правовая охрана общественной морали в контексте массовых манифестаций.....	167
Silvia ȘAPTEFRĂȚI , doctor în filosofie, conferențiar universitar, lector superior al Catedrei științe socioumane a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Anatol REGHIMENT , lector al Catedrei științe socioumane a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI	
Incursiuni istorice cu privire la tentativele de lovitură de stat și uzurpare a puterii.....	170
Ștefan STAMATIN , doctor în drept, profesor universitar interimar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI	
Alexandru GHEORGHIȘ , președinte al judecătoriei Glodeni, doctorand	
Unele particularități ale aplicării măsurilor preventive în privința minorilor.....	174

Veaceslav URSU, doctor în drept, conferențiar universitar,
loțiitor al șefului Facultății de Drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
Forme ale participăției identificate în timpul unor manifestări de masă.....178

С.В. ВЕКЛЕНКО, доктор юридических наук, профессор,
Воронежский институт МВД России
**Уголовно-правовые меры противодействия
массовым беспорядкам.....185**

Grigore ARDELEAN,
lector asistent al Catedrei drept civil
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand
**Răspunderea pentru dauna cauzată
în comun în timpul manifestărilor de masă.....189**

В.Р. БУЛАЧЕК, начальник кафедры Тактико-специальной подготовки,
Львовский государственный университет внутренних дел (Украина)
**Социальная обусловленность совершенствования
административно-правового регулирования применения
специальных действий административного пресечения.....193**

Corneliu BURBULEA,
lector superior al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand
**Nulitatea actelor procedurale efectuate
cu încălcarea drepturilor și libertăților cetățenilor.....198**

Sergiu CRUDU,
lector superior al Catedrei drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept
**Intervenția forțelor de ordine în asigurarea ordinii
și securității publice, a drepturilor și libertăților
fundamentale ale omului în timpul desfășurării
manifestărilor cu caracter de masă.....206**

Irina DUMITRESCU,
specialist principal al Direcției Relații Internaționale
și Integrare Europeană a MAI
**Rolul organizațiilor internaționale în asigurarea
drepturilor și libertăților fundamentale ale omului
în contextul manifestărilor cu caracter de masă.....215**

Eduard GĂLUȘCĂ,
lector al Catedrei drept public
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept
Mecanismele de protecție a drepturilor omului în perioada protestelor.....225

Виктория ЖИТАРЬ,

начальник Службы международных связей

Академии «Ștefan cel Mare», докторант

Полномочия полиции различных стран в охране общественного порядка (сравнительно-правовой анализ).....228

Александр КОМИССАРОВ,

начальник лаборатории по исследованию проблем футбольного

хулиганства (центральный футбольный информационный пункт)

Днепропетровского государственного университета внутренних дел

Базовые требования к обеспечению правопорядка, безопасности, защите прав и свобод граждан во время проведения футбольных матчей.....236

Sergiu NESTOR,

șef interimar al Catedrei procedură penală și criminalistică

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

Lilian LUCHIN,

lector superior al Catedrei procedură penală și criminalistică

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

Mijloacele tehnice ale MAI și limita aplicării lor în scopul asigurării ordinii și securității publice în perioada manifestărilor de masă.....240

Nicolae PLOTEANU,

lector superior al Catedrei științe reale

și tehnologii informaționale a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Utilizarea mediului electronic în Republica Moldova în scopul mediatizării revoltelor și dezordinilor în masă.....244

Natalia POPUȘOI,

lector superior al Catedrei procedură penală și criminalistică

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

Procedura reparării prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.....249

Constantin RUSNAC,

lector asistent al Catedrei procedură penală și criminalistică

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

Marian NUCU, doctorand

Tactica perchezitiei persoanelor participante la desfășurarea măsurilor în masă.....256

Gabriel Virgil RUSU,

comisar șef de poliție Cluj Napoca, România, doctorand

Bune practici ale poliției române în prevenirea conflictelor intercomunitare stradale.....261

Nicolae SANDU,

lector al Catedrei drept public a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

**Rolul instituțiilor naționale de protecție
a drepturilor omului în prevenirea torturii.....268**

Sergiu SÎRBU,

șef interimar al Catedrei drept civil a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

Evghenia GUGULAN,

lector al Catedrei drept civil a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

**Răspunderea instituției de învățământ pentru
prejudiciul cauzat în timpul dezordinilor de masă
de către minorul care se află sub supravegherea acesteia.....273**

Roman STARAȘCIUC,

lector superior al Catedrei drept public

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

Crizele și impactul acestora asupra ordinii de drept.....278

Vladimir FILAT,
prim-ministru al Republicii Moldova

**Doamnelor și domnilor,
Onorată asistență,**

În numele Guvernului Republicii Moldova și al meu personal permiteți-mi să salut toți participanții și oaspeții conferinței, adresându-vă urări de bine și o activitate cât mai prodigioasă în cadrul lucrărilor reuniunii științifice de astăzi.

Sunt onorat și mă bucur să asist la deschiderea acestui for științifico-practic de nivel internațional, care include în programul său de lucru abordarea problemelor ce țin de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în special cele care se referă la perioada întrunirilor și protestelor cu caracter de masă. Evident că aceasta este o problemă foarte sensibilă pentru majoritatea țărilor lumii, inclusiv pentru Republica Moldova, unde multe din drepturile și libertățile fundamentale ale omului au fost lezate în măsură considerabilă pe parcursul mai multor ani, inclusiv în timpul desfășurării unor manifestații în masă, fiind vorba în special de protestele postelectorale care au avut loc în luna aprilie 2009.

Delincvența în formele ei extrem de variate care s-a produs în perioada de referință, a zguduit conștiința întregii societăți prin multiplele ecouri dramatice reflectate în mass-media. Iar legitimitatea metodelor de cercetare și a pedepselor ori a altor măsuri de reprimare aplicate față de unii protestatari, care se afirma că sunt în strictă concordanță cu principiul umanismului, au rămas discutabile până la momentul de față. Din păcate, evenimentul din 7 aprilie a demonstrat că conducerea de atunci se axa pe umanism în acțiunile sale doar sub aspect teoretic și declarativ. În acest sens, este cazul să ne amintim de tabloul sumbru pe care ni l-au înfățișat unele posturi de televiziune și ziare servile acelei conduceri. „Iată și adevăratul principiu al umanismului, derivat în exclusivitate din principiul conducerii unice”.

Sub influența lozincii comuniste bine gândită din timp – „tentativă de lovitură de stat” – au urmat reținerile în masă a oamenilor nevinovați, care s-au folosit de dreptul lor legitim la întrunire pașnică în scopul de a protesta împotriva fraudelor electorale care au avut loc. Au mai urmat și alte acțiuni îngrozitoare în privința reținuților, mulți din ei fiind maltratați, torturați și, în cele din urmă, înjosiți, tratați inuman și degradant. Spre marele meu regret, organele de drept care au comis toate aceste fărâdelegi au constituit de fapt un instrument foarte ușor manevrabil al conducerii de vârf a țării. Tot regretabil este și faptul că unele elemente ale presei de atunci susțineau și mai continuă să susțină în mod direct această ideologie totalitaristă, precum și legalitatea acțiunilor care au fost întreprinse în așa-numitul scop de „împiedicare a loviturii de stat”. Probabil că iarăși este vorba despre un „principiu eronat al umanismului”, axat pe politizarea organelor menționate, a presei comuniste și a altor structuri importante.

Astăzi am ajuns la etapa când se ridică problema de a elucida cauzele acestui

fenomen, precum și problema îndreptățirii oamenilor nevinovați și reparării prejudiciului cauzat victimelor care au suferit în urma acțiunilor ilegale menționate mai sus, astfel încât să fie restabilit echilibrul și echitatea socială corespunzătoare. În legătură cu acest fapt, cetățenii trebuie să primească răspuns la toate întrebările ce se referă la acțiunile și persoanele implicate în evenimentele respective, la erorile care au fost admise de conducătorii forțelor de ordine și la impactul acestora asupra consecințelor survenite.

În acest context, consider oportună inițiativa conducerii Ministerului Afacerilor Interne și a Academiei „Ștefan cel Mare”, care, prin prisma acestui for științific, încearcă să sesizeze comunitatea internațională, societatea civilă, mediul academic, oamenii de știință și specialiștii în domeniu despre necesitatea elucidării unor consecințe survenite în urma încălcării grave a drepturilor și libertăților cetățenilor în timpul unor manifestări cu caracter de masă, desfășurate într-o societate care s-a pretins a fi numită democrație pe parcursul mai multor ani. De asemenea, salut și apreciez înalt prezența savanților și experților din țară și de peste hotare, a conducătorilor și reprezentanților instituțiilor de drept, a organizațiilor internaționale, inclusiv a celor nonguvernamentale, care încearcă să susțină această inițiativă și să se implice plenar în abordarea și dezbateră subiectelor puse pe ordinea de zi.

Îndemn tot efectivul Ministerului de Interne și al altor organe de forță să uite de presiunile politice, deoarece Guvernul nu va accepta și nu va permite ingerințe politice în activitatea poliției și a altor organe de drept. În acest sens, este necesar să conștientizați că în cele din urmă doar legea este șeful nostru, al tuturor, și doar ea urmează să ne ghideze activitatea.

Îmi exprim certitudinea că acest for științific va tinde spre elucidarea adevărului istoric și interpretarea cât mai justă a tragicelor evenimente care au avut loc în cadrul diferitor manifestații cu caracter de masă, inclusiv a celor din aprilie 2009 din Republica Moldova. Astfel, toate acestea ar putea constitui pentru comisia parlamentară, creată în scopul anchetării evenimentelor respective, precum și pentru alte instituții sau persoane interesate, un argument și un suport științific referitor la tulburătoarele erori și înscenări ce au avut loc.

De asemenea, sper că prin lucrările actualei conferințe vor fi date aprecieri bine argumentate ce vizează problema reținerilor în masă și arestărilor ilegale, infracțiunilor violente care au fost comise în privința multor manifestanți, torturii și tratamentului inuman față de aceștia, precum și alte probleme ce țin de nerespectarea vădită a drepturilor și libertăților cetățenilor care au participat la protestele din aprilie 2009. Importantă ar fi opinia savanților, dar și a lucrătorilor practici cu referire la calificarea declarațiilor unor înalți conducători și politicieni ai statului, prin care au fost învinuiți mii de oameni pașnici de tentativă de lovitură de stat. Nu este clar nici în ce bază ex-președintele țării a declarat o „amnistie totală”, prin care a ordonat încetarea urmăririi penale în privința vandalilor și instigatorilor participanți la protestele din 7 aprilie, cu excepția celor pe care el i-a numit „reprezentanți ai lumii interlope și recidiviști”, acest act fiind prerogativa exclusivă a Parlamentului.

În ceea ce privește Ministerul de Interne, Procuratura Generală și alte organe

de drept, aș dori ca reprezentanții acestora să se expună referitor la lacunele care au fost admise în perioada evenimentelor menționate privind încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și gestionarea incorectă a forțelor de ordine, fapt care a generat o serie de consecințe grave. Totodată, consider necesar să meditați asupra faptului neadmiterii în viitor a unor asemenea încălcări și erori, prin elaborarea și implementarea unui complex de măsuri bine chibzuite și argumentate din punct de vedere științifico-practic care ar facilita prevenirea acestora.

Guvernul Republicii Moldova este conștient și responsabil de problemele a căror rezolvare este de neconceput fără o schimbare fundamentală a structurilor economice și sociale. În acest sens, suntem pregătiți să acordăm asistența și sprijinul necesar în vederea depășirii crizei economice și viciilor de sistem, de organizare, juridice, inclusiv a corupției în unele cercuri politice și financiare etc., care constituie în mare măsură factori ce influențează radical criminalitatea.

În speranța că acest for științific vă va aduce satisfacție profesională prin conținutul problemelor discutate, permiteți-mi să urez tuturor participanților succes, activitate fructuoasă, prosperare și noi realizări științifice orientate spre fortificarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Mulțumesc pentru atenție!

Victor CATAN,
ministrul Afacerilor Interne al Republicii Moldova,
general-maior de poliție

**Stimate domnule prim-ministru,
distingi delegați,
doamnelor și domnilor,
onorată asistență,**

Îmi face o deosebită plăcere să salut în numele conducerii MAI și al meu personal participanții la această importantă Conferință științifico-practică cu genericul „Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă”.

În primul rând, aduc mulțumiri organizatorilor pentru formatul întrunirii și în mod special Fundației germane „Hanns Seidel”, iar tuturor participanților le doresc succese în realizarea obiectivelor acestui important forum.

Protecția drepturilor și libertăților omului este un imperativ esențial în promovarea valorilor democratice și în garantarea păcii și securității publice.

Republica Moldova este parte a tuturor pactelor și tratatelor internaționale în domeniul drepturilor omului, inclusiv a Convenției Europene pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane și degradante, și acest fapt obligă organele de drept și în special Ministerul Afacerilor Interne, ca în activitățile de menținere a ordinii publice și combatere a criminalității să fie necondiționat respectate drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Semnificația evenimentului de astăzi se încadrează armonios și reiese din strategia și politicile Ministerului Afacerilor Interne pentru viitor, inclusiv din obiectivul prioritar privind creșterea nivelului de ordine și siguranță publică a cetățeanului.

Consider că tematica expusă în cadrul acestui for științifico-practic este extrem de actuală și motivată de necesitatea stringentă în vederea asumării responsabilităților și consolidării capacităților instituționale ca în timpul manifestărilor cu caracter în masă să se asigure drepturile și libertățile fundamentale ale omului, ca fiecare cetățean să se simtă în siguranță și concomitent să-și asume responsabilități personale, ca drepturile constituționale să nu fie compromise.

În acest sens, o să-l citez pe Dostoievski, care spunea că „Negând responsabilitatea individului, se neagă în același timp și libertatea lui”. Și această afirmație este un mare adevăr.

Fără responsabilitate nu vom vorbi niciodată despre libertate – elemente perfect compatibile într-un stat de drept.

Profitând de prezența în sală a unor savanți și personalități notorii din țară și de peste hotare, aș vrea să vă reamintesc că am revenit în fruntea Ministerului Afacerilor Interne într-o perioadă destul de dificilă pentru instituție.

Atunci când în societate deja domina un climat alarmant, condiționat de politicile distructive ale guvernării precedente și implicarea Ministerului Afaceri-

lor Interne, în ultimii ani, în diverse acțiuni de îngrădire a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, de încălcare a normelor constituționale și valorilor democratice.

Fosta conducere a MAI, contrar legislației, s-a implicat abuziv în lupta cu opoziția politică a partidului de guvernământ, cauzând prejudicii esențiale democrației și pluralismului politic, îngrădind dreptul la libertatea întrunirilor, dreptul la libertatea opiniei și exprimării, dreptul la libera circulație.

Fabricarea dosarelor penale liderilor partidelor de opoziție, precum și alte multe abuzuri și ilegalități comise în campania electorală au contribuit la aprofundarea crizei social-politice, ceea ce a generat o nemulțumire de proporții în societate, în special în rândul tineretului, care prin manifestările pașnice din 06-07 aprilie 2009 a încercat să protesteze împotriva fărădelegilor guvernării.

În condițiile relatate, conducerea MAI nu a fost capabilă să aprecieze situația creată și să întreprindă măsurile de rigoare pentru a nu admite transformarea manifestațiilor pașnice în dezordini în masă.

Țin să remarc faptul că imprudența și incapacitatea conducerii precedente a MAI în organizarea măsurilor de menținere a siguranței publice în timpul manifestațiilor din 6-7 aprilie 2009 au pus în pericol viața și sănătatea participanților, precum și a forțelor de ordine, au dus la jertfe omenești, la devastarea edificiilor Președinției și Parlamentului.

În noaptea de 7 spre 8 aprilie, de către subdiviziunile MAI față de protestatari au fost aplicate în masă tortura și alte acte degradante și inumane.

Onorată asistență, aceste constatări au fost date publicității de către o comisie specială a MAI care a examinat evoluția evenimentelor prin prisma respectării legislației și actelor departamentale. Materialele acumulate au fost remise procuraturii pentru cercetare în conformitate cu prevederile legislației.

Totodată, rezultatele acestor investigații au servit drept temei pentru revizuirea și elaborarea întregului cadru normativ cu privire la activitatea organelor de resort în caz de manifestări și dezordini în masă, precum și o bază informativă pentru analiza evenimentelor în cauză și instruire a efectivului polițienesc.

În acest context, conducerea MAI a emis un șir de materiale instructiv-metodice în domeniul respectiv, fiind organizate și aplicații tactice speciale.

La Academia „Ștefan cel Mare” a MAI s-au dublat orele de instruire privind acțiunile polițienești în situații similare evenimentelor din aprilie 2009, metodele de intervenție și tacticile existente de menținere și restabilire a ordinii publice în cazul dezordinilor în masă.

În perioada 29-30 septembrie 2009, sub egida Consiliului Europei, a fost organizat un seminar de instruire pentru ofițerii de poliție în domeniul prevenirii și contracarării torturii, tratamentelor inumane și degradante.

Concomitent, în noiembrie 2009, în cadrul activității Misiunii OSCE în Moldova, cu concursul domnului Nil Jarman, expert al Institutului din Marea Britanie în domeniul cercetării conflictelor, s-au organizat și desfășurate un șir de seminare la Brigada de Poliție cu Destinație Specială „Fulger”, Departamentul trupelor de carabinieri, Regimentul de patrulă și santinelă „Scut” și la Academia „Ștefan cel Mare” a MAI.

În scopul redresării situației existente la capitolul dat și în conformitate cu exigențele Programului de activitate al Guvernului „Integrare Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare”, Ministerul Afacerilor Interne și-a stabilit un șir de priorități ce țin de reorganizarea și reformarea întregului sistem al organelor afacerilor interne.

Am reușit să elaborăm o nouă concepție de reformă a Ministerului Afacerilor Interne bazată pe principiile protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, depolitizării, descentralizării, eliminării corupției, cazurilor de tortură, tratament inuman și degradant față de cetățeni.

În proces de elaborare se află strategia MAI de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru sporirea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale, întemeiată pe principii de reacționare promptă la sesizările cetățenilor, acordarea suportului juridic populației, ridicarea gradului de transparență în activitate, asigurarea controlului societății civile asupra activității organelor afacerilor interne.

Va fi modificat și sistemul existent de evaluare a activității poliției, ceea ce va condiționa, neapărat, excluderea oricărei tentative de lezare a drepturilor cetățenilor.

Țin să adaug că pentru a ameliora situația la acest compartiment mai avem de lichidat și unele lacune din legislația națională, care agravează problemele din domeniul asigurării drepturilor omului.

Astfel, Codul de procedură penală nu stabilește nici un termen-limită în care procurorii trebuie să acționeze pentru a investiga reclamațiile de tortură sau maltratare, iar în practică aceștia de multe ori tergiversează pornirea și exercitarea urmăririi penale.

O modificare recentă a Codului penal care incriminează tortura, importantă de altfel, nu a reușit să includă ca noțiune tratamentele crude, inumane sau degradante, lăsând la latitudinea procurorilor să trateze aceste acțiuni ca „abuz de putere sau abuz în serviciu”, „exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu” sau simplă vătămare.

Conducerea Ministerului Afacerilor Interne va depune și în continuare toate eforturile pentru asigurarea unui climat de liniște și ordine în societate, va reacționa prompt și va curma orice acțiuni și tentative ilegale, va duce o luptă consecventă și fără compromis față de orice persoană care va sfida legea, indiferent de apartenența politică, asigurând principiul egalității tuturor în fața legii.

Formarea unui serviciu polițienesc eficient, modern și profesionist, sensibil la necesitățile comunității pe care o servește, este o provocare-cheie pentru actuala guvernare și o misiune primară pentru MAI.

În final, vreau să subliniez faptul că conștientizăm responsabilitatea enormă pe care o avem, deoarece instituției pe care o reprezentăm îi revine, în primul rând, misiunea de realizare a prerogativelor constituționale prin elaborarea, promovarea și realizarea politicii statului ce ține de asigurarea legalității, ordinii publice, protecției civile și libertăților cetățenilor.

Vă mulțumesc mult pentru atenție!

Dr. Klaus FIESINGER,

Referatsleiter für Mittel- Ost- und Südosteuropa, Kaukasus und Zentralasien

**Sehr geehrter Herr Ministerpräsident,
sehr geehrter Herr Innenminister,
sehr geehrter Herr Justizminister,
sehr geehrter Herr Akademiedirektor,
Exzellenzen, meine sehr geehrten Damen und Herren,**

Demokratische Reformen eines Staates und Reformen im Sektor der Inneren Sicherheit stehen in einem unmittelbaren Beziehungszusammenhang und bedürfen daher einer vernetzten Strategie von Unterstützungsmaßnahmen.

Die Republik Moldau hat sich zu demokratischen Reformen entschlossen, die Bevölkerung Moldaus hat der Regierung hierzu im vergangenen Jahr die Legitimation gegeben, was ich als Vertreter der Hanns-Seidel-Stiftung sehr begrüße.

Die politischen Stiftungen in Deutschland haben alle ein gemeinsames Ziel: Die Förderung von Demokratie, Pluralismus und Rechtsstaatlichkeit.

Gerade jetzt in dieser Zeit ist es notwendig, die Reformanstrengungen der momentanen Regierung zu unterstützen.

Aus diesem Grund ist die Hanns-Seidel-Stiftung hier vor Ort, will die Hanns-Seidel-Stiftung in Moldawien Ihr Engagement, das sich bisher nur auf Seminar- und Beraidungsmaßnahmen im Sektor Polizei erstreckte, auf weitere Bereiche, nämlich Kommunalverwaltung und Zivilgesellschaft insgesamt erweitern.

Meine sehr geehrten Damen und Herren, die Polizei ist als Staatsorgan ebenfalls in den demokratischen Prozess der Orientierung hin zu neuen Werten miteinbezogen. Ziel unserer Unterstützungsmaßnahmen im Sektor Innere Sicherheit in Transformationsstaaten ist es, dass die Polizei ihre Funktion ändert und damit auch ihr Image: Von einem Repressivorgan als Teil einer autoritären Staatsführung hin zu einem Serviceorgan einer demokratischen Regierung. Im Mittelpunkt sollen hierbei stehen: Bürgernähe und Transparenz.

Die heute beginnende Konferenz steht im Sinne dieser Transparenz: Es hat keinen Zweck, die Augen zu verschließen. Unangenehme Vorgänge müssen analysiert und Lehren müssen daraus gezogen werden.

Und deshalb beschäftigen wir uns heute mit der Frage, wie sich die Demonstrationsfreiheit als ein Grundelement von Menschen und Bürgerrechten einer Verfassung mit dem Schutz staatlicher Organe verbinden lässt. Die Hanns-Seidel-Stiftung hat hierzu der Akademie des Inneren einen erfahrenen Polizeixperten vermittelt, der später ein Referat halten wird.

Die Hanns-Seidel-Stiftung hat aber auch zu anderen Themen Beratungshilfe geleistet, so zum Beispiel im Jahr 2005 zum Thema illegale Migration oder im Jahre 2008 zum Thema Drogenkriminalität.

Wir wollen, dass Ihre Anstrengungen Früchte tragen sowohl für das Wohlergehen Ihres Landes als auch im Sinne der Europäischen Integration.

Клаус ВАЛЬТРИХ,

руководитель президиума полиции
Северной Швабии (Бавария)

Когда же необходимо задействовать полицейские подразделения?

– Кто принимает соответствующее решение?

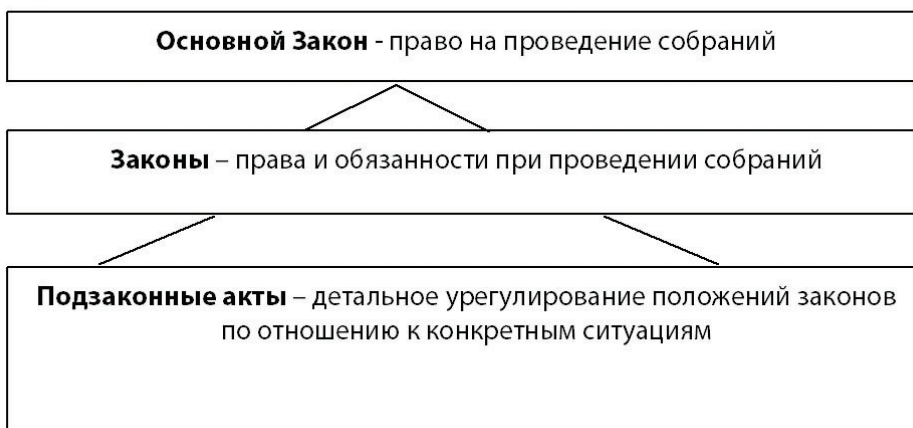
– От чего зависит, проходит ли демонстрация мирно или при этом возникают бесчинства и беспорядки?

– В зависимости от того, кому мы поставим этот вопрос (политики, организаторы, служащие полиции, представители СМИ и т.д.), мы получим разные ответы.

– (Вместе с Вами) хотел бы изучить вопрос, в какой мере мы сами (как служащие полиции) можем влиять на ход массовых мероприятий. Хотел бы проанализировать и остановиться на нашей ответственности и наших возможностях.

Рамочные условия / Ситуация

– Законы

Законодательная система в ГерманииСистематика права на проведение собраний

Основной Закон / Закон о проведении собраний	- мирные демонстрации: в соответствии с Законом о проведении собраний полиция имеет ограниченные права
Законы о деятельности полиции	- при насилии / беспорядках: прекращение / роспуск собрания
Уголовный кодекс	- в случае преступлений: в силу вступают уголовные законы

Основной Закон

Статья 5 (Свобода выражения мнения, искусство и наука)

(1) Каждый имеет право свободно выражать и распространять свое мнение устно, письменно и посредством изображений, а также беспрепятственно получать информацию из общедоступных источников. Свобода печати и свобода информации посредством радио и кино гарантируются. Цензуры не существует.

(2) Границы этих прав устанавливаются предписаниями общих законов, законодательными положениями об охране молодежи и правом, обеспечивающим уважение к личности.

(3) Искусство и наука, исследовательская и преподавательская деятельность свободны. Свобода преподавания не снимает обязанности сохранять верность Конституции.

Статья 8 (Свобода проведения собраний)

(1) Все немцы имеют право собираться мирно и без оружия, без предварительного извещения или разрешения.

(2) Для собраний, проводимых вне помещений, это право может быть ограничено законодательством или на основании соответствующего закона.

Различия: демонстрант: насильник / путешествующие уголовные преступники / склонные к насилию хулиганы

«Брокдорф» - решение Федерального Конституционного суда
(было обусловлено иском по поводу запрета демонстраций, которые планировались с целью протеста против строительства атомной электростанции Брокдорф)

Примечание:

Стремление к сепарированию и дифференциации должно быть видимым в полицейских мероприятиях! – Это значит: мирные участники по возможности не должны стать жертвами полицейских мероприятий (например, при применении водометов, слезоточивого газа, дубинок, ограждений и т.п.)

Здесь необходимо учитывать эффект солидаризации!

Однако: Кто же на самом деле есть непричастным, мирным, доброжелательным?

Сепарирование

Общие замечания

- политика – возможности влияния?
- разрешительные органы власти?
- органы юстиции – возможности влияния?
- средства массовой информации (роль)
- профсоюзы – роль, активность, позиция
- гражданские инициативы?
- население – как структурировано, социализировано?

Факторы, обуславливающие ход полицейских операций

- Повод
- Организаторы / участники / население
- Динамика психологических процессов массы, особенно:
 - конфликтная ситуация для полиции при массовых беспорядках
 - группировки граждан: государство = полиция
- Сообщения в средствах массовой информации
- Правовая ситуация
- Директивы / распоряжения
- Стратегия / тактика полиции
- Повторение действий других (копирование)

➤ Полиция

Компетентность – разграничение – соприкасающиеся органы власти

- политика
- органы юстиции
- разрешительные органы

Организация

- организация / руководство / отношения подчиненности (ответственность)
 - повседневная работа полиции : специально созданная особая организация / ответственность за конкретное мероприятие/собрание – размежевание, соприкасающиеся органы / определение ответственности
 - количество (полицейских, находящихся в распоряжении)
 - возможность располагать (имеющимися человеческими ресурсами)
 - обучение / повышение квалификации
 - оснащение
 - спецподразделения (для произведения задержаний с обеспечением доказательств/урегулирования конфликтов)

Руководство к действию

(философия руководителя полиции,
несущего общую ответственность за полицейскую операцию)

Когда речь идет о демонстрациях, необходимо руководствоваться прежде всего следующими представлениями:

- полиция не должна порождать впечатление, что она защищает интересы одной из сторон (принцип нейтральности)
- дружелюбное и спокойное отношение к участникам и поиск контактов / сотрудничество с организаторами
- учет принципа дифференциации между мирными участниками и насильниками
- особая сдержанность по отношению к мирным участникам собрания
- деэскалация и предотвращение конфронтации между приверженцами различных позиций
- защита прав третьих
- разграничение (в пространстве) разных мероприятий / собраний
- (постоянное) информирование организаторов, участников и широкой общественности (обеспечение прозрачности полицейских мероприятий) (оказание влияния коммуникативным путем)
- установление соразмерного порога вмешательства: это значит, что решение о моменте вмешательства сил полиции должно быть тщательно продумано, в некоторых случаях не исключается толерантность по отношению к видимым нарушениям в соответствии с принципом соразмерности (необходимо согласование с прокуратурой)
- демонстрация широкого присутствия сил полиции только после оценки рисков, особенно в случае «деэскалации путем силы»
- согласованная концепция касательно открытых и/или скрытых (сильных/слабых) мероприятий полиции
- наступательная концепция с применением сил полиции на всей причастной территории в сочетании с защитой подверженных опасности сооружений / объектов
- предотвращение через репрессию
- через заблаговременное распознавание насильников,
- через увеличение для насильников риска быть раскрытыми и вероятности быть задержанными,
- через последовательное вмешательство при низком пороге вмешательства,
- через ранее задержание распознанных нарушителей спокойствия,
- через квалифицированное уголовное преследование (задержания с обеспечением доказательств)
- целенаправленная работа с общественностью, сопровождающая полицейскую операцию
- разгон / прекращение демонстрации как последнее разрешение

ситуации

При разработке и выборе «философии» для каждого конкретного применения сил полиции необходимо обратить внимание на то, что не только правовые предписания должны быть выполнены надлежащим образом.

Видимой и распознаваемой должна быть «привязка» к конкретной ситуации применения сил полиции.

Количество отдельных пунктов такого «руководства к действию» должно быть запоминаемым. Поэтому необходимо ограничиваться самыми существенными положениями, имеющими непосредственное отношение к конкретной ситуации, и избегать фраз, имеющих общий характер.

Тактические цели

- обеспечение мирным участникам права на проведение собраний
- заблаговременное предотвращение участия в демонстрации лиц, готовность которых к насилию известна
- разграничение соперничающих групп
- предотвращение / пресечение нарушений общественной безопасности, результирующих из насильственных действий из среды собравшихся
- последовательное преследование – с обеспечением доказательств – преступлений, имеющих отношение к демонстрации / собранию
- уменьшение воздействия на неучастных, особенно через минимизацию транспортных помех, связанных с демонстрацией
- демонстрация роли полиции – прежде всего нейтральности – внутренним и внешним адресатам, особенно участникам собрания, населению и средствам массовой информации

Подготовительные мероприятия

- прогноз опасностей (исходная ситуация : риски)
- обращение к потенциальным нарушителям (например, проведение превентивных собеседований)
- задержание потенциальных нарушителей на время проведения демонстрации
- договоренности с организаторами / переговоры о сотрудничестве
- распределение обязанностей – ответственность/компетентность?
- совещания/договоренности с третьими/неучастными
- информационные системы / службы связи / пункт сбора информации
- концептуальное предварительное планирование
- планы применения сил полиции
- организация руководящего полицейского штаба
- обучение / повышение квалификации

Важным и необходимым оперативным мероприятием является работа полиции с общественностью. Публичная работа по отношению к внутренним и внешним получателям информации:

- перед,

- во время и
 - после (демонстрации / собрания).
- Мероприятия, осуществляемые подразделениями по работе с общественностью:
- работа и обслуживание средств массовой информации (стационарные и передвижные пункты обслуживания СМИ)
 - оценка ситуации при сопровождении полицейских операций
 - оценка сообщений в СМИ
 - информационное обслуживание посетителей / информационное обслуживание VIP-гостей
 - «горячая линия» для граждан
 - информационный канал
 - участие в операциях полицейских служащих, ответственных за «коммуникативную» (общественную) работу полиции
- Проблема/«узкое место»(наряду с другими) при больших демонстрациях
- массовые аресты / задержания.
- Проблемы при массовых лишениях свободы
- непрерывность / целостность цепи доказательств:
 - недостаточное наблюдение за неправомерными действиями
 - неурегулированность или недостаточная урегулированность процесса передачи задержанных и доказательств
 - отсутствие установленной (взаимо)связи между принятыми на хранение вещественными доказательствами
 - запоздалые допросы свидетелей правонарушений
 - невозможность сохранности «объективного места преступления»
 - изоляция целевых лиц:
 - четкое распределение задач, но и сотрудничество в рамках спецгрупп, создаваемых для проведения конкретных полицейских операций
 - определение мест, наиболее подходящих для вмешательства полицейских сил
 - вмешательство при условии организации и распределения пропускных пунктов, как правило, подразделениями для выполнения специальных заданий
 - применение достаточного количества сил полиции (1 : 2 до 1 : 3)
 - решение транспортных вопросов:
 - объединение всех транспортных мероприятий в единую сеть (планирование маршрутов, транспортные мероприятия в период и после выполнения полицейской операции и т.п.)
 - подходящие транспортные средства, защита транспорта
 - определение конкретных задач для каждого транспортного средства, планирование времени
 - эффективность работы пункта сбора задержанных:
 - достаточное количество сотрудников полиции, защита пункта от внешних и внутренних факторов влияния

– предварительное планирование соответствующих помещений (плановые решения)

– согласования с прокуратурой / судами

– ведение документации

Итак:

Пути и меры для решения предстоящих задач должны быть определены заблаговременно перед началом проведения полицейской операции!!!

Мир / общественность отслеживает наши действия!!!

Усиление эскалации или деэскалация –
все зависит от соразмерного вмешательства полиции!!!

Несколько сентенций (по Гансйоргу Труму «Место работы – демонстрация»; Г.Трум был дипломированным психологом и работал в Баварской полиции):

– То, что укрепляет мирные настроения участников демонстрации, ослабляет настроенных не миролюбиво.

– Ослабление настроенных немиролюбиво демонстрантов не ведет, однако, автоматически к исчезновению настроений по применению насилия.

– Первый шаг в направлении укрепления демонстраций без насилия состоит в ... пересмотре и – при необходимости – коррекции собственного отношения к праву на проведение демонстраций.

– Фрустрированный человек направляет свои действия против виновника фрустрации.

– Существуют все предпосылки для того, чтобы мы, как представители государства, стали для фрустрированного человека объектом-заменителем.

– Часто движения протеста охватывают и конфликтующие группировки. Чтобы не допустить раздора и раскола движения, организаторы находят общего врага, «козла отпущения» (часто это полиция).

– Поэтому: мы должны быть дружелюбными, открытыми, непредубежденными, суверенными, терпеливыми, симпатичными.

– Что мешает нашему общению с демонстрантами? – Коммуникативная компетенция!

– Проблема состоит не в единстве или различии мнений по поводу проблематики демонстраций, а в том, каким образом демонстранты воспринимают полицию, а полиция демонстрантов.

– Постоянная подготовка к дискуссии с демонстрантами – это осознание общепринятых и частых обвинений и ролевые игры под руководством специалистов, чтобы приобрести уверенность в аргументировании.

– П.Шмальцль (П.Шмальцль – дипломированный психолог, работающий в полиции Баварии): Состав участников, включая их мотивы, взгляды и ожидания, является также важнейшим фактором эскалационной динамики.

Alexandru CIMBRICIUC,

deputat în Parlamentul Republicii Moldova

CRITERII ESENȚIALE ALE RESPECTĂRII DREPTURILOR OMULUI ÎN PERIOADA DESFĂȘURĂRII ÎNTRUNIRILOR

Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia. Astfel, exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om nu are alte limite decât cele care asigură celorlalți membri ai societății folosirea de aceleași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege. Legea nu are dreptul să interzică decât acțiunile vătămătoare societății (art.4, 5 ale Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului, Franța. 26 august 1789) [1].

În ansamblul complex de probleme ce preocupă la etapa actuală societatea, promovarea și respectarea drepturilor și libertăților omului trebuie să rămână o prioritate, pornind de la importanța lor în calitate de instrumente care permit fiecărei persoane să se dezvolte și să-și folosească cât mai eficient calitățile fizice, intelectuale, morale, socio-afective și spirituale. Numai prin respectarea drepturilor și libertăților fiecărei persoane problemele contemporanității își pot găsi o temeinică și durabilă soluționare.

Recunoscând importanța majoră a drepturilor și libertăților omului, legiuitorul constituțional i-a consacrat un întreg titlu în Constituția Republicii Moldova. Astfel, Constituția utilizează acest termen atunci când consacră dreptul la viață (art. 24), dreptul la apărare (art. 26), dreptul la libera circulație (art. 27), dreptul la informație (art. 34) etc. În același timp, Constituția folosește termenul „libertatea” atunci când reglementează libertatea individuală (art. 25), libertatea conștiinței (art.31), libertatea opiniei și a exprimării (art. 32), libertatea întrunirilor (art. 40) etc. Orice drept sau libertate consfințite în Constituție obligă legislatorul să adopte legilor speciale care ar prevedea mecanismul traducerii în practică a dezideratelor constituționale. În lipsa unor mecanisme eficiente de realizare a lor în viața de zi cu zi, drepturile și libertățile constituționale devin doar un decor. Republica Moldova și-a declarat cursul spre valorile democrației europene, printre acestea prioritare fiind drepturile și libertățile fundamentale ale omului. De origine social-politică, unul din elementele principale ale statutului juridic al personalității, libertatea la întrunire, împreună cu libertatea conștiinței și libertatea de exprimare a opiniilor, constituie o garanție a pluralismului politic, o dovada a caracterului democratic al statului.

Exprimarea opiniilor poate avea loc și trebuie să fie posibilă nu numai prin intermediul organelor de informare în masă, ci și în cadrul întrunirilor, mitingurilor, demonstrațiilor, altor procesiuni și manifestații. Oamenii au necesitatea de a se întruni în colectiv pentru a-și exterioriza opiniile, a-și manifesta atitudinea individuală sau colectivă față de anumite probleme care îi frământă sau care sunt actuale pentru societate, pentru a atenționa opinia publică și autoritățile publice, pentru a apăra și a susține inițiative sociale etc., aceste acțiuni încadrând perfect dialogul dintre societatea civilă și autorități, care poate să se realizeze doar într-o societate

sănătoasă [2].

Depturile și libertățile omului, prerogative ale dreptului intern, își găsesc reflecție și în dreptul internațional, dând expresie fundamentală acestor valori sociale.

Republica Moldova a aderat la actele internaționale și regionale care conțin standarde unanim recunoscute privind dreptul fiecărei persoane la libera întrunire și exprimare a opiniilor. Declarația Universală a Drepturilor Omului consacră în art. 19, 20 alin.(1) dreptul oricărei persoane la libertatea de întrunire și de asociere pașnică, la libertatea de opinie și exprimare prin orice mijloc, ce implică dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede în art. 21: „Dreptul la întrunire pașnică este recunoscut. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică, sau drepturile și libertățile altora”.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în art. 10, 11, stipulează dreptul individului la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de exprimare, care cuprinde libertatea de opinie, de a primi sau de a comunica informații și idei fără amestecul autorităților publice. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Astfel, actele internaționale menționate recunosc dreptul oricărei persoane la libertatea de exprimare a opiniei în cadrul întrunirilor pașnice. Ele formulează exhaustiv restrângerile în realizarea acestui drept, care urmează să fie stipulate clar în legea autohtonă, aceasta, la rândul său, asigurând maximal expresia sensului și principiilor cuprinse în tratatele internaționale. Aceste și alte norme internaționale de o importanță excepțională se impun ca sursă de inspirație și pietre de temelie în procesul de instituire a cadrului juridic național, orientat spre dezvoltarea comportamentului civic activ, necesar într-o societate democratică. Prin legile de ratificare Republica Moldova și-a asumat expres obligații să asigure implementarea standardelor internaționale la nivel național și respectarea lor în privința oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa.

Importanța deosebită a libertății la întruniri a cetățenilor este pusă în valoare de Constituția Republicii Moldova, prin art. 40, care stipulează, că „mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme”, atribuindu-i-se astfel statut de drept fundamental. Constituția nu restrânge formele de realizare a libertății întrunirilor numai la cele menționate, fiind acceptate orice alte forme de întruniri, important este ca acestea să fie pașnice și fără arme. Prin urmare, legiuitorul a acceptat caracterul pașnic al întrunirilor drept singura condiție pentru libera desfășurare a lor. Este evident că norma constituțională invocată nu poate răspunde altor limitări prin lege, decât celor care corespund spiritului constituțional, având în vedere că întrunirile, pe lângă faptul că sunt modalități de realizare a libertății la opinie și exprimare a cetățenilor, constituie o metodă de expunere a atitudinii față de o problemă sau alta în stat ori a gradului de satisfacție vizavi de

activitatea unor autorități publice, venită de la purtătorul (exponenți ai purtătorului) autentic al suveranității naționale – poporul (art. 2 din Constituție). Aceasta mai constituie și o formă materializată de participare nemijlocită a cetățenilor la administrarea treburilor publice (art. 39 al Constituției). Dispozițiile constituționale precitate constituie norme generale. Caracterul lor regulatoriu se dezvoltă în acte normative, care din moment ce nu contravin Constituției și actelor internaționale cu prioritate față de legile interne ale Republicii Moldova, asigură cadrul normativ pentru relații sociale concrete. Modul de exercitare a libertății constituționale la întrunire a cetățenilor în Republica Moldova este reglementat în Legea RM nr. 26-XVI din 22 aprilie 2008 privind întrunirile.

Astfel, constatăm că în Republica Moldova starea de lucruri la capitolul asigurarea desfășurării libere a întrunirilor lasă loc pentru mai bine, situație condiționată de mai mulți factori, care în ultimă instanță generează limitări aduse exercițiului acestui drept fundamental de către individ.

Spre deosebire de legea abrogată nr.560-XIII din 21.07.1995), legea în vigoare nu include întrunirile organizate de autoritățile publice și partide, alte organizații social-politice, sindicate sub formă de adunări ale membrilor lor, acestora fiindu-le aplicate aceleași prevederi legale.

Un element calitativ și nou al legii în vigoare, în comparație cu legea abrogată, constituie definirea principiilor de bază de desfășurare a unei întruniri. Anume în colaborare cu aceste principii urmează a fi aplicate prevederile legii. Astfel, legea definește principiile proporționalității, nediscriminării, legalității și prezumției în favoarea desfășurării întrunirilor. Respectarea acestora va contribui la excluderea abuzurilor din partea autorităților în raport cu organizatorii și participanții la întrunirile pașnice.

Principiul legalității presupune examinarea de către autoritățile publice a declarațiilor prealabile de organizare a întrunirii, dar în nici un caz oportunitatea întrunirii și, după caz, evaluarea de către instanțele de judecată a scopului și modalității de manifestare a atitudinilor în raport cu legea. Practica aplicării legii abrogate demonstrează că autoritățile și instanțele de judecată examinau oportunitatea desfășurării întrunirilor dar nu analizau aspectele de drept. Includerea acestui principiu în lege consolidează ordinea de drept și sporește certitudinea că orice restricție impusă trebuie să aibă o bază formală în cadrul legii. Legea trebuie să fie suficient de precisă pentru ca organizatorii și participanții la întrunire să poată aprecia dacă comportamentul lor contravine principiilor legalității și care ar putea fi consecințele unui comportament ilegal [3].

Principiul proporționalității urmează a fi aplicat în special de instanțele de judecată care au competența de a limita exercițiul dreptului la întrunire. Mai amplu principiul proporționalității este explicat în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. În special se va examina aspectul dacă limitarea dreptului individului la întrunire este strict necesară într-o societate democratică. Orice restricție impusă libertății întrunirilor trebuie să fie proporțională. Principiul proporționalității cuprinde și certitudinea că se va da preferință măsurilor celor mai puțin restrictive pe care le urmăresc autoritățile. Din aceste considerente, principiul proporționalității presupune ca autoritățile nu trebuie să impună restricții de rutină, care ar afecta fundamental caracterul evenimentului.

Principiul nediscriminării este un principiu universal, conform căruia dreptul la întrunire este garantat tuturor persoanelor indiferent de distincția lor după criterii de rasă, culoare, gen, limbă, religie, viziune politică sau de altă natură, origine națională sau socială, proprietate etc. La reglementarea libertății întrunirilor, autorităților le revine sarcina de a nu discrimina indivizii sau grupurile de indivizi după aceste criterii.

Principiul prezumției în favoarea desfășurării întrunirilor se aplică în cazul în care apar dubii asupra legalității întrunirii. Conform acestui principiu, orice dubiu va fi interpretat de către autorități în favoarea exercitării dreptului la întrunire. În calitate de drept fundamental libertatea întrunirilor pașnice trebuie să fie exercitată, în măsura posibilităților, fără reglementări. Orice lucru care nu este în mod expres interzis prin lege se prezumă a fi permis și cei ce doresc să se întrunească nu trebuie să obțină o permisiune pentru a realiza acest lucru.

Pornind de la cele menționate, considerăm binevenite și oportune:

- racordarea redacției alin. (3) art. 32 al Constituției cu prevederile art. 10 alin. (2) al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului – obligațiune asumată în baza Planului de acțiuni aprobat prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1447 din 28.01.1998;

- adoptarea în redacție nouă a Legii cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor, conform spiritului constituțional și actelor internaționale, inclusiv celor corespunzătoare Principiilor directorii adoptate recent în cadrul OSCE;

- modificarea concomitentă (racordarea) a legislației penale și administrative, care să asigure participare responsabilă a subiecților implicați fără să inhibe inițiativa și dorința cetățenilor de a-și exterioriza opiniile în cadrul întrunirilor pașnice;

- dezvoltarea practicii de organizare a dezbaterilor publice pe marginea subiectelor din agenda întrunirilor sau/și pe marginea circumstanțelor aflate în legătură directă cu procesul de organizare, desfășurare sau participare la întrunire, oferind în acest fel părților implicate posibilitatea să-și motiveze acțiunile/inacțiunile;

- implementarea proiectelor orientate spre perfecționarea activității funcționarilor implicați în procesul de realizare a libertății întrunirilor (organizarea seminarelor, meselor rotunde, schimburi de experiență etc.); promovarea în rândul populației a valorilor constituționale și în special modalitatea de realizare a libertăților fundamentale proclamate etc.

După cum s-a menționat, acțiunile enumerate se încadrează totalmente în ansamblul de priorități asumate de către țara noastră odata cu semnarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova și sunt menite să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, să dezvolte societatea civilă.

Bibliografie:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10.09.1948, publicată în ediția oficială „Tratate Internaționale”, vol. 1, 1998.
2. P. Abraham, *Comunitatea, poliția și tranziția*, Ed. Național, București, 1996.
3. *Ghidul polițistului, culegere selectivă de acte normative vizînd activitatea polițienească*, vol. I, Chișinău 2004.

Mihai CEBOTARU, șef adjunct al Departamentului Poliție a MAI,

Marin LISÎ, șef al Direcției Generale Analiză, Monitorizare și Evaluare a Politicilor MAI

**LACUNELE ADMISE DE CĂTRE FORȚELE DE ORDINE (INCLUSIV MAI)
ÎN PERIOADA EVENIMENTELOR POSTELECTORALE DIN APRILIE 2009
CARE AU AVUT LOC ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

Evenimentele din 7 aprilie 2009, soldate cu acțiuni de violență, inclusiv ciocniri între protestatari și forțele de ordine, victime umane, vandalizarea clădirilor Parlamentului și Președinției Republicii Moldova, au constituit cel mai proeminent fenomen din ultimii ani și poate unul dintre cele mai rare și memorabile din întreaga perioadă de independență a țării noastre.

În fapt, la 7 aprilie 2009, zeci de mii de tineri, nemulțumiți de rezultatele scrutinului parlamentar din 5 aprilie, au ieșit la acțiuni de protest pașnice.

Concomitent, în mulțime se evidențiază și un grup bine organizat de persoane suspecte (ulterior apreciați drept provocatori), care au deturnat mitingul de protest pașnic și au îndreptat protestatarii spre edificiile Președinției și Parlamentului.

Aceștia se aflau în grupuri compacte și în mijlocul mulțimii, comunicând prin gesturi specifice, unii având și echipamente speciale de comunicare.

Comportamentul acestora din start era agresiv, instigând protestatarii la violență.

Ulterior, reprezentanții partidelor de opoziție, au susținut că acțiunile organelor de forță au fost inadecvate, fiind dirijate pentru a amplifica tensiunea în mediul protestatarilor.

Mai mult ca atât, se susținea că organele de pază au facilitat pătrunderea în edificiile a acestor provocatori și arborarea în comun a drapelului UE și României, iar forțele speciale nu au intervenit nici după pătrunderea protestatarilor în clădirile Parlamentului și Președinției.

Pe de altă parte, autoritățile au susținut că nu s-a intervenit în forță și s-a permis vandalizarea sediilor pentru a se evita vărsări de sânge în rândul protestatarilor.

Totuși, mass-media a scris că, în noaptea de 7 spre 8 aprilie 2009 forțele poliției au descins în Piața Marii Adunări Naționale și au arestat tineri aflați la acea oră, iar în perioada 8-12 aprilie au fost arestați circa 700 de cetățeni. Judecătorii s-au deplasat în comisariatele de poliție și au emis hotărâri chiar în incinta acestora.

Ex-Președintele Republicii Moldova a declarat în cadrul unei adresări către populație că a apelat la organele de drept cu indicație de sistare a tuturor formelor de urmărire a participanților la acțiunile de protest stradal, cităm: „Reprezentanții lumii interlope și recidiviștii care au profitat de situația politică complicată vor rămâne în locurile de detenție. Pentru toți ceilalți participanți la evenimentele din 7 aprilie, cer organelor abilitate inițierea amnistiei totale și solicit sistarea tuturor formelor de urmărire a participanților la acțiunile de protest stradal”.

Dar totuși, urmare a tulburărilor violente din Chișinău, a fost pornită urmărirea penală în cazul mai multor protestatari, care au fost cercetați pentru tentativa de lovitură de stat, finanțarea protestelor, instigare la dezordine în masa sau a distrugerii bunurilor.

Respectiv, la 8 aprilie, autoritățile moldovene au declarat că România (țara vecină) a fost implicată direct în dezordinile din 7 aprilie și au expulzat ambasadorul român la Chișinău, introducând și regim de vize pentru cetățenii români.

La rândul său, și ex-ministrul Afacerilor Interne, în cadrul unei ședințe operative, a menționat „că nu s-a cunoscut că în țară au pătruns persoane din statul vecin cu o pregătire specială în organizarea și desfășurarea dezordinilor în masă, îndreptate spre destabilizarea situației și acapararea puterii în stat. Iată din ce cauză au fost impuse restricții pentru intrarea în RM a cetățenilor români, prin stabilirea regimului de vize. Această restricție va asigura obținerea rezultatelor pozitive la compartimentul combaterii migrației ilegale”.

Mai târziu însă, Procurorul General de atunci, Valeriu Gurbulea, a precizat că probele prezentate au dovedit faptul că România, în calitate de stat, nu are nimic comun cu ceea ce s-a întâmplat la Chișinău, după alegerile parlamentare din aprilie.

În societate, au fost înaintate mai multe versiuni cu referire la cele întâmplate.

Astfel, unul din ex-directorii serviciilor speciale din Moldova (A. Plugaru) a declarat „că evenimentele au arătat că cineva din exterior vrea să ne domine în mai mare măsură decât până acum. Nu Bucureștiul, nici Washingtonul, nici Moscova. Să-i căutăm printre cei care fac bani pe seama prostiei cetățenilor (moldovenilor)”.

Partidele politice implicate în acțiunile de protest din zilele de 6–7 aprilie curent susțin că acestea nu au avut un caracter spontan și au reprezentat o reacție a tineretului față de fraudarea alegerilor parlamentare. Totodată, de aceste proteste s-au folosit grupuri de persoane bine instruite, care au instigat mulțimea la atacarea instituțiilor statului și vandalizarea lor.

Maniera în care au fost dirijate aceste acțiuni și comportamentul structurilor de forță a demonstrat elocvent că în spatele acestor manifestări violente stau servicii speciale, iar acțiunile s-au produs în baza unor scenarii bine regizate.

Acest lucru, este confirmat și de faptul că majoritatea protestatarilor au manifestat pașnic în Piața Marii Adunări Naționale și nu au răspuns provocărilor.

De remarcat că în urma evenimentelor din 7 aprilie, la Procuratura Generală au fost depuse peste 101 plângeri în cazuri de maltratare de către polițiști a persoanelor reținute și deținute în comisariatele de poliție, fiind ulterior intentate cauze penale.

Potrivit datelor neoficiale și surselor media, în urma protestelor au fost maltratați peste 300 de tineri, iar trei dintre aceștia și-au pierdut viața (Valeriu Boboc, în vârstă de 23 ani, Ion Țăbuleac, în vârstă de 22 ani, și Eugen Țapu, în vârstă de 26 ani).

Listele publicate la 12 aprilie de către Ministerul Afacerilor Interne denotă că până la 11 aprilie au fost arestate doar 129 de persoane, dintre care 88 au fost con-

damnate la detenție administrativă de la 2 la 15 zile, 22 au fost amendate, 4 au fost eliberate și nu exista nicio informație cu privire la situația celorlalte 15 persoane.

Societatea însă și sursele media aduceau diverse dovezi pentru a afirma faptul că listele publicate cu numele celor reținuți sunt incomplete și includ un număr de persoane locul aflării cărora nu a fost comunicat rudelor la timpul convenit.

Toate acestea au determinat mai mulți reprezentanți ai societății civile și organismelor internaționale să se pronunțe pentru tragerea la răspundere a tuturor celor care au încălcat normele legale și internaționale privind drepturile omului, precum ar fi dreptul de participare la întruniri, dreptul la libera exprimare, dreptul la libera circulație, dreptul la securitatea personală etc.

În fond, aceste acțiuni și poziția nesociabilă a fostei conduceri a MAI au provocat o ostilitate și mai mare față de forțele de ordine în societate.

Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede că orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică.

Reieșind din art. 21 din Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, dreptul la întrunire pașnică este recunoscut. Respectiv, exercitarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică ori drepturile și libertățile altora.

Art. 11 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului stipulează că orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică.

Exercitarea acestui drept nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei sau pentru protecția drepturilor și libertăților altora.

De asemenea, Carta de la Paris pentru o nouă Europă statuează că orice individ, fără discriminare, are dreptul la libertatea de asociere și de întrunire pașnică.

Libertatea fundamentală a întrunirilor pașnice este de asemenea deseori asociată cu libertatea exprimării, care este protejată prin art.10 al CEDO, în care se prevede că orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare.

Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere.

Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Potrivit art.1 alin.(3) al Constituției Republicii Moldova, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui reprezintă valori supreme. Drepturile și libertățile omului determina sensul, conținutul și aplicarea legilor, activitatea puterilor legislative și

executivă, administrației publice centrale și locale, ele sunt asigurate de justiție și statuate de art.6 și art.16 al Constituției.

Art.40 și 41 ale Constituției stipulează dreptul cetățenilor Republicii Moldova la libertatea întrunirilor și la asocierea liberă.

În baza art.16 al Legii Republicii Moldova privind întrunirile, acestea se desfășoară numai în mod pașnic.

Ministerul Afacerilor Interne este acel organ central de specialitate al statului, menit în baza respectării stricte a acestor legi, să apere viața, integritatea corporală, drepturile și libertățile cetățenilor, toate formele de proprietate, interesele societății și ale statului contra atentatelor criminale și altor acțiuni ilegale, să mențină ordinea de drept și securitatea publică, precum și să exercite supravegherea de stat în domeniul protecției civile și asigurării apărării împotriva incendiilor pe întreg teritoriul țării.

La rândul său, Poliția Republicii Moldova este un organ armat de drept al autorităților publice, aflat în componența Ministerului Afacerilor Interne, chemat să apere, pe baza respectării stricte a legilor, viața, sănătatea și libertățile cetățenilor, interesele societății și ale statului împotriva atentatelor criminale și a altor atacuri nelegitime.

Aceste prevederi obligă organul de poliție:

- să ia măsuri pentru apărarea vieții, sănătății, onoarei, demnității și averii cetățenilor în cazurile în care ei sînt amenințați de acțiuni nelegitime, de alt pericol;

- să controleze respectarea ordinii publice pe străzi, piețe, artere rutiere și în alte locuri publice pentru a asigura securitatea personală și publică;

- să reacționeze prompt la sesizările și comunicările despre infracțiuni; să aducă la cunoștința autorităților administrației publice respective evenimentele care i-au devenit cunoscute și care pun în pericol securitatea personală, socială și a statului și cer oprirea lor promptă;

- să ia măsuri de investigare operativă și alte măsuri necesare, prevăzute de legislație, pentru stabilirea, prevenirea, curmarea infracțiunilor, pentru identificarea și punerea sub urmărire a persoanelor care le-au săvârșit.

Responsabilitatea pentru realizarea acestor sarcini conform H.G. nr. 844 din 30.07.1998, actuală la acel moment, era atribuită direct ministrului Afacerilor Interne, care conducea întreaga activitate a MAI și subdiviziunilor subordonate, precum și viceministrilor pe domeniile de activitate.

Respectiv, cu atribuții de dirijare, coordonare, supraveghere și control al activității subdiviziunilor de ordine publică, este abilitată Direcția generală poliție ordine publică, care asigură:

- realizarea politicii de stat privind apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor împotriva atentatelor criminale, a ordinii și liniștii publice;

- urmărirea neconținută a situației operative, precum și a proceselor sociale, în scopul reacției adecvate și oportune la fenomenul infracțional, preîntâmpinării posibilelor complicații ale ordinii de drept;

- efectuarea măsurilor de profilaxie generală la lichidarea condițiilor ce

favorizează infracțiunile și alte fenomene sociale periculoase;

- organizarea menținerii ordinii publice în timpul desfășurării întrunirilor în masă și în cadrul intervențiilor speciale, în scopul restabilirii ordinii publice în cazul tulburărilor în masă.

În materie de supraveghere operativă, competențele sunt atribuite Departamentului serviciilor operative, care:

- asigură politica unică în activitatea operativ-investigativă a subdiviziunilor orientată spre apărarea intereselor statului, integrității teritoriale, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice, a tuturor formelor de proprietate de atentate criminale, stabilizarea situației criminogene, lichidarea cauzelor și condițiilor ce favorizează creșterea criminalității;

- aprecierea și reacția operativă la schimbările infracționale negative din societate;

- organizarea interacțiunii subdiviziunilor teritoriale cu alte organe de drept;

- îndeplinirea măsurilor operative de investigații, orientate atât spre descoperirea infracțiunilor cu caracter prejudiciabil sporit, cât și a contravențiilor administrative etc.

În complex, competențele de exercitare a măsurilor preventiv - profilactice pentru reducerea riscului declanșării încălcărilor în masă a ordinii publice, iar în cazul declanșării acestora, pentru asigurarea securității publice, protecției vieții și sănătății cetățenilor, organizarea și desfășurarea măsurilor de lichidare a consecințelor survenite revine Statului-major operativ (SMO), care este un organ mobil de dirijare a forțelor și mijloacelor MAI.

Cronologia evenimentelor care s-au desfășurat pe parcurs și nemijlocit în ziua de 7 aprilie denotă că inițial, în primele ore, măsura de protest se evidenția doar prin numărul major al participanților și care era în ascendență sporită.

Acest fapt impunea deja factorilor responsabili de menținerea ordinii și liniștii publice, respectiv SMO (sub dirijarea ex-vice ministrului), DSO, DGPOP și CGP al mun. Chișinău, să întreprindă acțiuni de rigoare ce se impun conform actelor normative menționate și prevederilor art. 195 - 197 ale ord. MAI nr. 157 din 26.07.1994, pentru a anticipa măsurile preventive referitoare la asigurarea securității circulației rutiere, stării antiincendiară, examinarea edificiilor, recunoștența teritoriului, numărul de forțe ce necesită a fi antrenate, superiorii de grupe, ordinea de lucru a grupelor de investigații și operative etc.

Cu atât mai mult că, anterior, în diverse surse mass-media erau previzibile măsuri în masă pe marginea rezultatelor alegerilor parlamentare.

Sub acest aspect, nu s-a luat în considerare faptul că deja în seară zilei de 6 aprilie a fost desfășurat un marș de proporții, care a blocat artera principală a capitalei mai bine de o oră, iar participanții, au intenționat să devieze unități de transport public.

De altfel, Statul-major operativ, sub dirijarea ex-vice ministrului, conform competențelor, urma să organizeze:

- menținerea capacității de intervenție a structurilor de conducere cu

organele de poliție, gradul de pregătire a forțelor și mijloacelor necesare, folosirea și aplicarea legală și eficacitatea lor;

- dirijarea activității de prevenire și reacționare operativă la declanșarea încălcărilor în masă a ordinii de drept, în scopul reducerii pericolului asupra securității publice;

- orientarea și dirijarea forțelor și mijloacelor subdiviziunilor afacerilor interne implicate în menținerea ordinii publice, asigurarea securității vieții și sănătății cetățenilor și integrității patrimoniului în procesul încălcărilor în masă a ordinii de drept.

Concomitent, Statul-major operativ trebuia să creeze sistemul de prevenire a încălcărilor în masă ale ordinii publice, cu menținerea în stare de pregătire a forțelor și mijloacelor și să analizeze cauzele care pot genera încălcări în masă ale ordinii publice, eficacitatea măsurilor preventive premergătoare, acțiunile de protecție a securității publice și prioritare ale obiectivelor strategice, să alerteze imediat efectivul subdiviziunilor Garnizoanei Chișinău și comisariatelor raionale, conform schemei stabilite.

În pofda celor menționate, în cadrul chestionării persoanelor implicate și examinării materialelor acumulate pe marginea anchetei de serviciu, nu au fost stabilite activități planificate și desfășurate de către acești conducători, iar cele desfășurate au fost efectuate cu mare întârziere. Mai mult ca atât, grupele analitice și de asigurare informațională în genere nu au activat, la fel ca și ședințele de lucru ale Statului major operativ, care nu au fost convocate niciodată.

În explicația sa, unul din viceministrilor Afacerilor Interne confirmă drept neajuns că: „În cadrul măsurilor de asigurare a ordinii publice, nu s-a ținut cont de ordinul special (nr. 01 din 09.02.2009), la repartizarea forțelor și mijloacelor, destinate pentru paza Parlamentului și Președinției, numărul insuficient de forțe și repartizarea lor incorectă. Cu întârziere au fost alertate restul subdiviziunilor responsabile, inclusiv trupele de carabinieri, comanda fiind primită deja când protestatarii se aflau în preajma sediilor menționate. După ce forțele au fost dislocate conform misiunilor puse, s-a simțit lipsa legăturii eficiente în conducerea subdiviziunilor implicate... În cadrul manifestărilor în masă din 07 aprilie curent între mulțimea de protestatari se observau grupări de tineret, fiind dispuse la acțiuni violente.”

La fel, dumnealui menționează că, „forma acțiunilor a fost pasivă, iar caracterul inofensiv”.

Aceste confirmări au fost susținute de majoritatea conducătorilor și colaboratorilor implicați.

La rândul său, Departamentul serviciilor operative trebuia să asigure acoperirea operativă a teritoriului, prioritar a instituțiilor de învățământ, să culegă și să posede informația despre intențiile manifestațiilor, organizatorilor, prezența instigatorilor cu identificarea lor etc.

În cadrul chestionărilor după caz, conducătorii serviciilor operative au declarat că nu posedau informații operative privitoare la organizarea manifestărilor în masă, prima informație fiind primită prin intermediul portalului de știri www.unimedia.md, precum că în seara zilei de 6 aprilie, un grup de tineri de inițiativă se

adună la monumentul lui Ștefan cel Mare.

Astfel, contrar prevederilor actelor normative (pct. 7, lit. d), f), i) anexa 1 și pct. 6, lit. k) anexa 2 ale ord. MAI nr. 153 din 18.05.2006), serviciile operative nu au dispus de informații vizavi de manifestările preconizate, care au fost condiționate la rândul său de activitatea informațională insuficientă, conlucrarea neadecvată și schimbul informațional reciproc între organele abilitate (inclusiv: Serviciul Informații și Securitate, Procuratura Generală, Serviciul Grăniceri, Ministerul Dezvoltării Informaționale etc.).

În selectarea informațiilor despre intențiile cetățenilor nu au fost implicate nici comisariatele teritoriale de poliție, care urmau să întreprindă acțiuni cu caracter preventiv-proflactiv.

De altfel, acțiunile ulterioare zilei scrutinului electoral, contrar atribuțiilor și competențelor încredințate, atât de către Departamentul serviciilor operative, cât și de către Comisariatul general de poliție al mun. Chișinău, au fost prognozate și intuite greșit, precum că vor avea un caracter demonstrativ, fiind exteriorizate prin mitinguri și acțiuni de protest cu caracter pașnic, axate și limitate în exclusivitate doar pe declarațiile publice ale liderilor formațiunilor politice, fără a se lua în calcul acțiunile instigatorilor încă de la 06 aprilie, ceea ce denotă o inactivitate și din partea Statului-major operativ al MAI.

În aceste circumstanțe, s-a creat un vacuum în acumularea și posedarea informației despre intențiile manifestanților și instigatorilor, după care acțiunea pașnică preconizată a fost ulterior transformată foarte brusc în una cu caracter violent și dezordini în masă.

În acest context, a fost evidențiat și aspectul redus al măsurilor preventiv-proflactice ce urmau a fi desfășurate, anterior zilei de 7 aprilie, de către Direcția generală poliție ordine publică (conform dispozițiilor punctelor 18 și 30 ale ord. MAI nr. 302 din 17.08.2006).

S-a constatat și conlucrarea insuficientă cu Ministerul Educației, ținând cont de faptul, că marea majoritate a manifestanților a fost constituită din elevi și studenți.

Aceste inactivități (contrar subpct. 7) și 11), ale pct. 12, al ord. MAI nr. 292 din 31.07.2003), au fost constatate și în activitatea CGP mun. Chișinău, care prin intermediul serviciilor operative și celor de ordine publică urma să monitorizeze, începând cu ziua de 06 aprilie, toate tendințele ce atestau organizarea unor măsuri de proporții, atmosfera din cadrul mediilor studențești și altor grupuri de persoane care aveau intenția de a provoca dezordini și tulburări în masă.

În fond, Statul-major operativ și Direcția generală poliție ordine publică erau obligați să treacă la realizarea măsurilor proflactice și de prevenire a încălcărilor în masă a ordinii publice, să efectueze calculul de forțe, mijloace posibile și recunoștența teritoriului, însă, evident că acestea nu au fost realizate din motivul lacunelor menționate, care au fost admise în complex de conducătorii serviciilor responsabile.

În pofida competențelor atribuite Statului-major operativ, conform ordinul MAI nr. 01 din 09.02.2009, la ora 0930, a fost mobilizat doar efectivul RPS „Scut”, 100 colaboratori în uniformă cu veste luminescente, pe parcurs fiind repartizați la

cele trei obiective strategice, inclusiv: Președinție – 40 (în pofida necesarului prevăzut de 50 colaboratori dotați cu mijloace speciale), Parlament – 30 (necesarul 50) și Guvern – 30 (necesarul 50).

Totodată, conform planului era necesară plasarea BPDS „Fulger” și a trupelor de carabinierii, respectiv câte 150 la fiecare obiectiv strategic (conform variantei I a ordinului), precum și alertarea întreg efectivului CGP mun. Chișinău și comisariatelor de poliție raionale, conform variantelor speciale de acțiuni în situații specifice.

De fapt, acțiunile desfășurate de către Statul-major operativ al MAI evoluau concomitent cu manifestările protestatarilor, iar în majoritatea cazurilor – cu întârziere.

Respectiv, ridicarea în regim de alarmă a efectivului trupelor de carabinieri a fost efectuată abia către 10.20, iar la 10.50, fiind plasați în sediul Președinției (109 militari în termen) și în fața Parlamentului (210 militari în termen).

Paralel, la 10.20, a fost ridicat pe alarmă și echipat efectivul Brigăzii de poliție cu destinație specială „Fulger”, iar la 11.00 fără instrucțiuni inițiale a fost plasat pe poziții chiar în fața Președinției (100 colaboratori) și Parlamentului (100 colaboratori), fapt apreciat de protestatari ca o provocare.

Mai mult ca atât, contrar pregătirii și destinației de bază, s-a implicat în lanț și Detașamentul lupte speciale, care prioritar este antrenat pentru eliberarea ostacilor, neutralizarea și capturarea infractorilor deosebit de periculoși etc., aceștia din start intrând în confruntări deschise cu protestatarii.

În aceste împrejurări, situația a fost tensionată din ambele părți, fiindcă deja în fața Președinției și Parlamentului se aflau circa 8000 de protestatari, iar tacticile ce prevăd implicarea inițială a grupului explicativ (mediatori) din partea Statului-major operativ și responsabilii de obiective nu au fost folosite.

Astfel, contrar prevederilor alin. (6), (7) ale ordinului MAI nr. 01 din 09.02.2009, responsabilii din cadrul Statului-major operativ (sub dirijarea nemijlocită a viceministrului), Direcției generale poliție ordine publică și CGP al mun. Chișinău, prin inacțiunile lor nu au asigurat preventiv lucrul explicativ în mediul participanților la întrunire, cu examinarea cerințelor acestora și sesizarea despre consecințele posibile la întreprinderea măsurilor de restabilire a ordinii de drept.

De asemenea, nu s-a asigurat nici conlucrarea cu liderii prezenți la aceste măsuri de protest, astfel încălcându-se prevederile art. 19 - 23 din Legea nr. 26-XVI din 22.02.2008.

Un alt aspect constatat a fost manevrarea redusă, dislocarea, redislocarea, intervenția haotică și coordonarea activităților comune dintre Statul-major operativ și conducătorii responsabili, în situațiile când colaboratorii de poliție erau implicați în altercații și confruntări directe cu protestatarii, fapt ce a dus la traumatisme din ambele părți.

Drept provocare a servit și intervenția, contrar Regulamentului, a autospecialei serviciului pompieri (ca tun de apă), fără a se lua în considerare faptul că, efectivul acestei unități este destinat doar pentru stingerea incendiilor și n-a fost pregătit și instruit referitor la acțiunile în astfel de situații.

La fel, nu s-a asigurat securitatea acestora, fapt care ulterior a provocat agresivitate în rândul manifestaților și pericol pentru membrii echipajului.

Pe parcurs, inacțiunile și pasivitatea persoanelor responsabile a dus la altercații majore dintre forțele de ordine și protestatari, care au început a arunca în colaboratorii de poliție aflați la ușile Președinției cu sticle din plastic, umplute cu pământ și apă, iar cu începere de la orele 11.30 – cu pietre, care erau scoase din pavajul din preajma Președinției.

Protestatarii, instigați de persoane pregătite (după analiza secvențelor video), au început a arunca cu pietre în geamurile sediului Președinției, deteriorându-le și în același timp făcând tentative de a pătrunde cu forța în Președinție prin ușă centrală.

La ora 13.30, forțelor din fața Parlamentului, fără coordonare cu cele din fața Președinției, li s-a dat comanda de intervenție, practic mulțimea a fost dispersată, însă iarăși, datorită acțiunilor necoordonate cu cele din fața Președinției și agresivității în creștere a mulțimii, lanțurile de dispersare și forțele dislocate în fața Parlamentului au fost nevoite să se retragă.

În pofida acestui fapt (ora 13.30), nu s-a luat în considerare că, în spatele Parlamentului era deja amplasat efectivul Academiei MAI, care a fost alertat doar către orele 13.02(255 cursanți), însă, acesta nu primise ordinul de acțiune din partea șefului Statului-major operativ, ceea ce suplimentar demonstrează faptul lipsei de interacțiune și coordonare cu forțele și mijloacele disponibile.

În această situație, nu s-au întreprins nici măsuri oportune de evacuare a documentelor de importanță statală (declarația de independență, constituția), surselor financiare și altor bunuri materiale.

Nu este clar faptul și conținutul purtării tratativelor cu acei instigatori care au arborat drapelul UE și României, ca semn de capitulare a forțelor de ordine și încurajarea la devastări și acțiuni de violență. Anume atunci a început retragerea răzlețită și sine stătătoare a forțelor de ordine și vandalizarea edificiilor.

Ex-ministrul Afacerilor Interne, în toiul acestor evenimente, a ordonat aplicarea mijloacelor speciale de apărare activă, însă acestea au fost aduse și puse la dispoziția forțelor de ordine abia peste o oră.

Pe parcurs, în intervalul orelor 13.50- 16.30, sau efectuat atacuri violente asupra Parlamentului soldate cu devastări.

Către orele 16.15, protestatarii au înconjurat complet sediul Parlamentului, recurgând la acte de violență în spatele lui, exprimate prin atacarea colaboratorilor de poliție, incendierea a trei automobile ale forțelor de ordine și deteriorarea celui de-al patrulea.

Ulterior, odată cu reducerea minimă a protestatarilor și în pofida faptului că autospecialele serviciului pompieri se aflau în preajma sediilor, nu s-a ordonat întreprinderea măsurilor de localizare a incendiilor, fapt confirmat și de companiile de televiziune, care în acel moment monitorizau în direct situația (ProTV).

Deja la 22.30, ex-ministrul Afacerilor Interne a ordonat mobilizarea și echiparea efectivului BPDS „Fulger”, care sub dirijarea comandantului, în intervalul de timp 00.30 – 03.30, a declanșat măsurile de așa-zisa „restabilire a ordinii de drept” care ulterior a fost transmisă de către majoritatea surselor mass-media, cu argumentări vizavi de reținerile și arestările demonstranților pașnici și a unor persoane care se aflau în adiacentul PMAN doar din curiozitate, în calitate de spectatori.

Pe parcurs, după cum s-a menționat, fosta conducere a MAI a luat o poziție conservată și nesociabilă în reflectarea obiectivă a activităților din 7 aprilie, mai mult ca atât, 275 colaboratori de poliție au avut de suferit în urma altercațiilor, care s-au ales cu diferite traume (inclusiv fracturi, traumatisme cranio-cerebrale și comotii, plăgi contuze și rupturi ale țesuturilor etc.).

Urmare a faptelor constatate de către comisia Ministerului Afacerilor Interne, ex-ministrul Afacerilor Interne și Statul-major operativ sub dirijarea ex-vice-ministrului coordonator, nu au întreprins măsurile ce se impun conform actelor normative ce reglementează activitățile în astfel de situații și care au condiționat violențele și tulburările în masă, creând pericol pentru viața și sănătatea atât în mediul protestatarilor, cât și în cel al colaboratorilor de poliție.

Aceleași inacțiuni au fost stabilite și în exercitarea atribuțiilor responsabililor de obiective (anexa nr. 5 a ord. MAI nr. 01 din 09.02.2009), inclusiv la sediile Președinției, Parlamentului, fiind admisă o discrepanță în dirijarea unică a forțelor antrenate, între factorii de decizie și subdiviziunile implicate.

Aceste lacune au fost admise în mare parte din motivul că, până la 07 aprilie curent, contrar prevederilor ordinului MAI nr. 01 din 09.02.2009, în cadrul MAI nu a fost organizată nici o aplicație de comandament și de stat-major privind consolidarea interacțiunii în cazul tulburărilor în masă.

În astfel de situații, majoritatea comandanților nu erau pregătiți și nu se aflau în mediul colaboratorilor implicați, care activau haotic și dispersat, în cadrul altercațiilor cedau pozițiile și echipamentul de luptă, care ulterior era preluat de protestatari.

Ulterior, urmare a disensiunilor în societate pe marginea acțiunilor poliției la 07 aprilie, în cadrul unei ședințe a Colegiului MAI au fost date aprecieri unor conducători responsabili cu aplicarea sancțiunilor disciplinare.

De fapt, ședința Colegiului MAI a avut un aspect mai mult formal decât o examinare obiectivă a lacunelor admise, dat fiind că doar peste 9 zile, la 12.06.2009, prin ordinul MAI nr. 268 ef., aceste sancțiuni au fost anulate.

În cazul ex-viceminiștrilor și șefului SPC și SE, s-a intervenit pe lângă Guvern privind aplicarea sancțiunilor disciplinare, însă până la moment, decizii asupra faptului nu au fost luate.

Este de menționat faptul că imediat după ridicarea sancțiunilor disciplinare, toți acești conducători au fost menționați în repetate rânduri de fosta conducere a MAI, inclusiv cu acordarea gradelor de „general”, „colonel”, „premier bănești” și alte distincții.

Lacune observate și deduse

Reieșind din explicațiile conducătorilor subdiviziunilor MAI și colaboratorilor de poliție implicați în măsurile de după 05 aprilie curent, analiza secvențelor agențiilor mass-media (Moldova 1, Pro-tv, Nit, Omega, TV-7, N-4, TVC-21, presa periodică), materialelor video ale grupelor de documentare, precum și altor participanți la manifestările din 6-7 aprilie, comisia MAI a constatat că:

– unele instituții speciale ale statului (SIS) au știut din timp (cu două săptămâni până la 07.04.09) despre manifestările preconizate, însă nu a fost clară poziția autorităților vizavi de inacțiunile manifestate în asigurarea securității

edificiilor de stat;

– totodată, contrar competențelor atribuite, organele afacerilor interne nu au dispus de informații despre evenimentele ce trebuiau să aibă loc, fie că nu au reacționat adecvat, în cazul deținerii informației;

– nu s-a făcut văzut rolul conducerii MAI, serviciilor operative, celor de ordine publică, CGP al mun. Chișinău și altor forțe participante la prevenirea și curmarea manifestărilor în masă desfășurate (mai ales în timpul devastării și incendierii clădirilor Parlamentului și Președinției);

– conducerea MAI nu a întreprins măsuri eficiente de conlucrare cu liderii opoziției și alți lideri politici, membri partidelor politice și altor forțe pentru a opri sau reorienta forțele distructive participante la evenimentele;

– subdiviziunile implicate (funcționarii poliției, efectivul trupelor de carabinieri și studenții Academiei) activau dispersat și nu se observa conducerea unică, strategică a efectivului;

– în multe cazuri forțele polițienești implicate activau unilateral, ceea ce permitea manifestanților și instigatorilor să-i deposedeze pe polițiști de scuturi, bastoane de cauciuc, să le provoace leziuni corporale etc.;

– unii conducători (din explicațiile depuse) au recunoscut că ei și subalternii lor activau fără a cunoaște forțele polițienești vecine implicate, fără a conlucra cu ele, nu cunoșteau dispozițiile conducerii MAI și superiorilor pe obiectivele strategice;

– din convorbirile avute cu conducătorii forțelor implicate în curmarea dezordinilor în masă s-a constatat că majoritatea forțelor OAI au fost prost instruite, fără a cunoaște situația operativă reală, concretă, creată la moment; au fost implicate în menținerea ordinii publice cu întârziere, când deja nu se mai putea face nimic;

– majoritatea conducătorilor MAI, CGP, CPS au venit în haine civile și apoi s-au retras fie în spatele subalternilor fie în adiacent;

– colaboratorii de poliție și trupelor de carabinieri nu puteau să mânuiască scuturile (inclusiv pentru a se apăra);

– o greșeală strategică a fost admiterea arborării drapelului Uniunii Europene și României pe clădirile de bază. Dacă s-a ajuns la concluzia de a arbora drapelul, consultațiile (dialogul) au fost organizate cu doi tineri pe care nimeni nu-i știa (nici MAI, nici liderii „opoziției”);

– când a început să ardă incinta Parlamentului și au apărut pompierii, nimeni din polițiști sau alte forțe nu a întreprins măsuri de protecție a automobilelor pompierilor, pentru ca ultimii să localizeze și să stingă focurile din fața Parlamentului și birourilor (etajele) care erau în flăcări;

– din secvențele demonstrate de toate canalele de televiziune s-a observat clar acțiunile colaboratorilor de poliție după orele 24.00, ceea ce a confirmat versiunile despre aplicarea ilegală a forței și a persoanele decedate;

– poziția nesociabilă cu societatea civilă, mass-media și alte organisme, referitoare la redarea situației în fapt, a persoanelor reținute și arestate, care ulterior au declarat că asupra lor a fost aplicată forța fizică în incinta comisariatelor

de poliție (din declarațiile persoanelor reținute);

– admiterea desfășurării proceselor de judecată pe cazurile persoanelor reținute, direct în incintele comisariatelor de poliție, care a prejudiciat grav imaginea MAI.

Acțiunile și măsurile provocatoare care au tensionat situația în societate.

În perioada preelectorală și în campania electorală propriu-zisă a alegerilor parlamentare din 2009, MAI, a întreprins un șir de măsuri care nu au confirmat competențele atribuite și au dus la încălcarea principiilor constituționale privind asigurarea drepturilor și libertăților universale ale omului, democrației și pluralismului politic, egalității cetățenilor în fața legii și autorităților publice, prezumției nevinovăției ș.a.

Astfel, au fost îngrădite drepturile cetățenilor de a-și exprima liber opiniile, fiind cunoscute zeci de cazuri când la indicația conducerii MAI un șir de persoane erau hărțuite deschis și tratate ca criminali în fața societății fără sentința definitivă a instanței de judecată, precum și interzise manifestările pașnice prin obstrucționarea și intimidarea alegătorilor care participau la mitingurile opoziției etc.

Deplasarea cetățenilor spre capitală și spre centrele raionale pentru a participa la întruniri era frecvent blocată sub diverse pretexte, iar transportatorii și agenții economici erau impuși forțat să-și suspende activitatea pentru acele zile.

Practic, aceste indicații erau trasate direct sau indirect pe întreg parcursul anului de către conducerea MAI în cadrul ședințelor operative.

Pentru opțiuni, contrar politicilor guvernării, față de unii lideri de opoziție erau pornite dosare penale, tratați ca criminali.

Totodată, acțiunile ilegale ale unor reprezentanți ai puterii nu erau cercetate, iar persoanele vinovate de comiterea lor nu erau trase la răspundere conform prevederilor legislației în vigoare.

MAI dispunea de multiple materiale concrete vizând abuzurile admise de unii demnitari de stat și funcționari publici ai fostei guvernări, în privința cărora nu au fost pornite cauze penale, iar organele de drept nu se autosesizau, cu toate că mass-media și societatea civilă informau despre aceste ilegalități.

Concomitent, sub pretextul unor informații neverificate, conducerea MAI organiza conferințe de presă, unde se aduceau învinuiri publice unor lideri politici de opoziție sub pretextul comiterii diferitor infracțiuni inexistente, fără respectarea prezumției nevinovăției.

Contrar prevederilor legale, în cadrul MAI a fost creat al doilea staf electoral, care monitoriza și sistematiza zi de zi mersul procesului electoral, iar în baza analizelor efectuate înaintau propuneri de influență electorală în favoarea PCRМ, precum și acțiuni de intimidare a opoziției și a unor confesiuni religioase.

Mai mult ca atât, a fost întocmită o listă unică, listă care includea membrii Guvernului, liderii PCRМ, conducătorii aparatului central, comisarii de poliție, care acționau după un program complex de măsuri comune în teritoriu în sprijinul PCRМ.

Prin aceste activități, societatea a fost divizată în susținători ai PCRМ și ai opoziției și polarizată la maximum, întru cât rezultatele prealabile ale alegerilor au dus la o revoltă enormă, îndeosebi din partea tineretului.

Anume politizarea excesivă a efectivului MAI și implicarea directă în acțiuni ilegale (Chișinău, Orhei, Cahul, Bălți etc.) în favoarea partidului de guvernare, au condus la știrbirea imaginii poliției în societate și la sporirea gradului de neîncredere, mai cu seamă din partea tinerei generații, fapt care a dus la concentrarea tinerilor la 6 aprilie în PMAN.

În acel moment, de către MAI nu s-au întreprins măsuri ca manifestările să fie localizate cu excluderea provocărilor la dezordini și tulburări în masă, cu toate că în rândul manifestaților erau clar evidențiate persoane turbulente care che-mau direct la aplicarea violenței.

Aceste inacțiuni au condiționat în mare măsură concentrarea tineretului în Piața Marii Adunări Naționale deja la 06 aprilie.

Anume aceste circumstanțe dictau clar și din timp necesitatea convocării Consiliului Suprem de Securitate al Statului (care anterior era întrunit deseori pentru probleme lipsite de importanță), cu implicarea tuturor organelor statale, ne-guvernamentale, societății civile, liderii formațiunilor politice care aveau acces la mulțime, în scopul evitării unor acțiuni destabilizatoare.

Chiar și în condițiile când acest lucru nu s-a întâmplat, Ministerul Afacerilor Interne nu a ținut cont de practicile precedente acumulate în perioada 1990 - 2005 și prevederile actelor normative, care stipulau clar întreprinderea unui complex de măsuri ce se impun privind caracterul măsurii, numărul de participanți, intențiile, acțiunile preventiv-proflactice ulterioare, acoperirea operativă a teritoriului etc.

La fel, urmau a fi evidențiate și izolate persoanele deosebit de suspecte care, chemau la dezordini și aveau un comportament agresiv, care, de altfel, erau cunoscute de către MAI.

Studiile efectuate în domeniul administrării situațiilor de după 05 aprilie 2009 și perioadei premergătoare demonstrează vădit faptul că fosta conducere a MAI, prin acțiunile și inacțiunile sale neadecvate, a admis neglijențe, manifestate prin ignorarea competențelor atribuite de actele legislativ-normative, ceea ce a dus la devastarea edificiilor de stat, la tolerarea aplicării în masă a torturii, acțiunilor degradante față de cetățeni și la traumatizarea efectivului subordonat.

Prejudiciul cauzat statului urmare a distrugerilor edificiilor Președinției și Parlamentului, evaluat de două comisii formate din câte 25 de experți, se estimează a fi de peste 120 mln lei.

Concomitent, pentru moment nu este estimat prejudiciul moral adus societății civile și angajaților MAI.

Sperăm, că distinșii oaspeți și personalitățile notorii în domeniul jurisprudenței se vor expune pe marginea corectitudinii acțiunilor organelor afacerilor interne, cu recomandări în organizarea activităților de asigurare a ordinii și securității publice bazate pe respectarea valorilor democratice, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Simion CARP, doctor în drept, conferențiar universitar,
rector (comandant) al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Mariana CARABANOV, master în drept, doctorand,
lector al Catedrei Investigații operative a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

PRINCIPIILE FUNDAMENTALE DE ACTIVITATE A POLIȚIEI ÎN CONDIȚIILE MANIFESTAȚIILOR PUBLICE CU CARACTER DE MASĂ

Activitatea complexă și variată prin care poliția își exercită dreptul și obligațiunile sale, precum și întregul său arsenal de mijloace, metode și procedee folosite în scopul punerii în aplicare a acestora, se încadrează în limitele unor principii fundamentale prevăzute în legi, ordine și instrucțiuni interne.

Ministerul Afacerilor Interne și toate subdiviziunile sale sunt constituite pe baza unor principii, acestea reprezentând orientări generale, postulate democratice sau precepte directorii care călăuzesc și pe care se fundamentează întreaga activitate a organelor de interne, în vederea realizării atribuțiilor prevăzute de actele normative în vigoare [4, art. 2, 12 și 22]. Ele sunt reguli de conduită de maximă generalitate și stau la baza organizării și funcționării organelor și instituțiilor de profil polițienesc și a activității funcționarilor de poliție, în special. Caracterul lor de reguli fundamentale rezultă din faptul că acestea își găsesc consacrară expresă în Constituția Republicii Moldova [1, titlul I] și în celelalte legi organice care reglementează activitatea organelor polițienești [4, 6, 7, 8].

În același timp, aceste principii definesc activitatea polițienească, iar cunoașterea lor prezintă o importanță teoretică și practică.

Din punct de vedere teoretic, principiile respective stabilesc trăsăturile caracteristice ale întregului sistem de instituții ce desfășoară activități polițienești, dezvăluind concepția politico-juridică a statului de drept asupra activității organelor de poliție.

Sub aspect practic, aceste principii servesc organelor polițienești la aplicarea corectă a normelor juridice, conform atribuțiilor legale ce le revin, atât în cadrul raporturilor lor interne, cât și pe plan extern ce se stabilesc în sfera lor de activitate [19, p. 44].

Principiile fundamentale ale activității polițienești au ca trăsătură principală democratismul ce rezultă din faptul că ele exprimă voința legiuitorului, interesele societății și ale cetățeanului, având drept scop asigurarea ordinii și liniștii publice.

Principiile care guvernează organizarea și funcționarea structurilor polițienești trebuie privite în coeziune și interconexiune, în care normele existente se completează și se condiționează reciproc, asigurând desfășurarea activității în spiritul obligațiilor și exigențelor puse actualmente în fața poliției.

Având o determinare obiectivă, principiile pe care se bazează activitatea poliției trebuie respectate atât la elaborarea actelor normative ce reglementează raporturile polițienești, cât și în procesul aplicării acestora.

Marea diversitate de aspecte care sunt reflectate în principiile de activitate a poliției determină necesitatea clasificării acestora după anumite criterii. Astfel de

tipologie fundamentată pe criteriile de clasificare a principiilor dreptului este întâlnită și în doctrina juridică [17, p. 240]. În acest sens, menționăm că deși nu există o unitate deplină în ceea ce privește numărul, formularea și conținutul principiilor în activitatea polițienească, totuși acestea pot fi clasificate în conformitate cu anumite criterii, cum ar fi:

- după gradul de generalizare și sfera de aplicare, distingem principii generale și principii speciale [18, p. 51];
- după conținut, deosebim principii social-juridice și organizaționale [17, p. 46].

Acestea sunt doar două criterii principale de clasificare a principiilor de activitate a poliției, însă este evident că ele sunt cu mult mai multe. Remarcăm doar faptul că în majoritatea cazurilor, autorii în domeniu, de regulă, își expun opiniile asupra principiilor generale (principiul legalității; principiul egalității și imparțialității; principiul protecției drepturilor omului; principiul echidistanței politice) și asupra principiilor speciale (principiul prevenirii faptelor antisociale; principiul păstrării sau respectării secretului profesional; principiul cooperării în muncă; principiul oportunității și operativității; principiul conlucrării permanente cu cetățenii și colectivele de muncă; principiul continuității; principiul aflării adevărului; principiul oficialității; principiul rolului activ al organelor de poliție) [19, p. 45-59]. Alți autori remarcă și alte principii, caracteristice, în opinia lor, asigurării ordinii publice [16, p. 147-150].

Așadar, principiile pe care trebuie să se bazeze activitatea poliției formează fundamentul asigurării ordinii și siguranței publice din care reiese conținutul și totalitatea absolută a celorlalte atribute, caracteristici și relații tipice acestei activități. În acest sens, eficacitatea menținerii ordinii publice și asigurării securității publice se atinge prin aplicarea consecutivă a întregului sistem de principii și a fiecărui principiu în parte. În același timp, nuanțarea unui sau altui principiu oferă posibilitatea stabilirii importanței și rolului fiecărui principiu în parte, fapt care facilitează implementarea lor practică.

În continuare ne vom axa prioritar asupra unor principii, care, în opinia noastră, urmează a fi respectate cu strictețe de către funcționarii de poliție în perioada asigurării ordinii și siguranței publice, în special în timpul desfășurării întrunirilor și a altor manifestări publice cu caracter de masă.

Principiul protecției drepturilor omului constituie un principiu fundamental fixat în dreptul internațional și cel intern [1, titlul I], care stă la baza activității tuturor organelor statului de drept, îndeosebi a activității poliției în vederea aplicării prevederilor actelor normative în vigoare, asigurării ordinii și liniștii publice și de combatere a criminalității. Drepturile omului au constituit de-a lungul timpurilor una din cele mai importante probleme și preocupări ale filosofilor, juriștilor și savanților din domeniul dreptului.

O serie de probleme care au creat temelia numeroaselor concepții au fost materializate în documentele internaționale prin intermediul cărora sunt recunoscute și ocrotite la justa lor valoare drepturile și libertățile fundamentale ale omului. La acestea se referă:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU;
2. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamen-

tale din 04.11.1950, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950;

3. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16 decembrie 1966;

4. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din 21 decembrie 1965;

5. Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984;

6. Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante din 26 noiembrie 1987;

7. Codul de conduită pentru polițiști adoptat prin Rezoluția Adunării Generale nr. 14169 din 17.12.1979;

8. Declarația cu privire la poliție elaborată în 1979 de către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei;

9. Principiile fundamentale de aplicare a forței și armelor de foc de către persoanele împuternicite în menținerea ordinii de drept, adoptate de către Congresul VIII al ONU convocat în problema prevenirii criminalității și comportării cu delincvenții, desfășurat în perioada 27.08.1990 – 07.09.1990 în Havana etc.

În acest sens, în vederea realizării reglementărilor oficiale prevăzute în documentele internaționale, Republica Moldova a aderat până la momentul actual la majoritatea convențiilor și tratatelor internaționale care se referă la asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Sarcina garantării efective a acestor drepturi le revine instituțiilor statului și organelor abilitate, intervenind ori de câte ori sunt violate și încălcate.

În societatea democratică, poliția se situează într-un punct de echilibru, pe de o parte, având obligația de a asigura respectarea drepturilor omului și, pe de altă parte, de a exercita puterea legală, dreptul de poliție al statului în scopul protejării instituțiilor sale [19, p. 46].

Astfel, poliția Republicii Moldova este un organ armat de drept al autorităților publice, aflat în componența Ministerului Afacerilor Interne, chemat să apere pe baza respectării stricte a legilor viața, sănătatea și libertățile cetățenilor, interesele societății și ale statului de atentatele criminale și de alte atacuri nelegitime [1, art. 1].

Pentru realizarea acestui deziderat, organele cu atribuții polițienești trebuie să-și exercite în permanență obligațiunile de serviciu, cu respectarea strictă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Funcționarii de poliție trebuie să se bazeze pe înțelegerea și acceptarea principiilor etice, în aplicarea legii nu ca un scop în sine, ci mai ales ca un mijloc de asigurare a unui tratament echitabil tuturor oamenilor fără nici un fel de discriminări.

Exercitarea atribuțiilor polițienești presupune și impunerea normelor legale față de acele persoane care le încalcă. Această aplicare poate fi făcută numai cu respectarea demnității umane. Chiar dacă o persoană a încălcat legea și pentru aceasta urmează să suporte consecințele stipulate în norma juridică, ea trebuie tratată ca orice altă persoană, fără a i se leza demnitatea umană. Totodată, limitările drepturilor omului sunt justificate numai în situația în care sunt autorizate expres de prevederile legale, motiv pentru care normele de practică polițienească trebuie necondiționat să fie în strictă concordanță cu spiritul legii și normele pro-

cedurale.

Un alt aspect al principiului respectării drepturilor omului se referă la folosirea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc de către organele de poliție. Pe de o parte, nu se poate concepe exercitarea și realizarea cu succes a atribuțiilor polițienești fără posibilitatea folosirii forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc, iar, pe de altă parte, nu se poate concepe respectarea drepturilor omului în condițiile folosirii și aplicării nejustificate a acestora. Folosirea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc trebuie să fie făcută de către persoanele cu atribuții polițienești și cu respectarea condițiilor și limitelor de aplicare sau folosire a acestora.

Din păcate, în istoria activității poliției Republicii Moldova au fost mai multe cazuri de aplicare a unor mijloace speciale (cum ar fi, de exemplu, câinii speciali), care au provocat reacții adverse, destul de dure din partea celor implicați în manifestații publice, motivația acestor reacții fiind anume mijloacele speciale neadecvate situațiilor create.

Respectarea drepturilor omului trebuie să se asigure de către poliție și în cadrul aplicării celorlalte puteri polițienești, cum ar fi, de exemplu: intrarea în locuințele cetățenilor, sediile organizațiilor, instituțiilor și întreprinderilor de stat sau private, controlul documentelor, controlul corporal și al obiectelor, ridicarea obiectelor, documentelor sau mijloacelor de transport etc. Aplicarea nejustificată a acestora sau încălcarea limitelor prevăzute de lege generează în activitatea practică a polițistului o atitudine de dezaprobare generală din partea publicului.

Principiul legalității constituie un principiu fundamental al statului de drept și constă în obligativitatea tuturor organelor statului, partidelor, organizațiilor și formațiunilor politice, economice, sociale și culturale, a tuturor persoanelor fizice și juridice de a respecta și a aduce la îndeplinire exactă a legilor statului și a celorlalte acte normative, întemeiate pe legea fundamentală.

În același timp, legalitatea presupune apărarea de către stat a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice, prin intermediul organelor sale abilitate în acest sens.

Principiul legalității este o transpunere, în plan particular, a principiului general al legalității. Acesta presupune că întreaga activitate polițienească trebuie să se desfășoare în condițiile, limitele și formele cerute de prevederile actelor normative, în așa fel încât să se facă uz de lege în toate situațiile când este necesar și în același timp să nu se facă abuz în aplicarea legii, aceasta fiind o cerință esențială ce decurge din organizarea democratică a statului.

Poliția Republicii Moldova este un organ armat de drept al autorităților publice, chemat să apere, pe baza respectării stricte a legilor, viața, sănătatea și libertățile cetățenilor, interesele societății și ale statului de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime [4, art. 1].

Legalitatea presupune obligativitatea polițiștilor de a respecta prevederile actelor normative, atât în conduita pe care o manifestă în activitatea de prevenire și descoperire a infracțiunilor și a altor acte nelegitime sau de îndeplinire a altor atribuții specifice, în legătură cu exercițiul funcției, cât și în afara orelor de serviciu, având calitatea de simpli cetățeni. Ca un om al legii, polițistului nu i se permite nici cea mai neînsemnată încălcare a prevederilor actelor normative, nici un fel de

acțiuni arbitrare sau compromisuri, în aplicarea prevederilor acestora.

Respectarea acestui principiu în activitatea organelor de poliție se impune sub două laturi principale:

- de a veghea la aplicarea întocmai a legii și a interveni, făcând uz de prevederile ei, când a fost încălcată, indiferent de persoana și poziția ei socială, de a depune toate diligențele pentru ca cei vinovați să fie descoperiți și trași la răspundere;
- de a nu face abuz de calitatea ce o au, de a nu denatura și exagera în aplicarea prevederilor legii.

Conceptul de supremație a legii presupune existența poziției dominante și superioare a legii în raport cu celelalte reglementări juridice referitoare la organizarea și funcționarea statului, poziție ce rezultă din faptul că legea este actul normativ cu valoare și forță juridică superioară. Din aceste considerente, orice alt act normativ, inclusiv dispoziția, ordinul șefilor ca reglementare internă se vor emite în temeiul și în vederea aplicării legii.

În acest sens, șeful se face răspunzător de dispozițiile date, de executarea lor și de consecințele acestora [9, art. 13 și 14]. Subalternul este obligat să execute ordinele date în mod regulamentar [10, pct. 10] cu excepția cazului în care ordinul primit este ilegal și de natură să afecteze grav un interes public. În asemenea situații funcționarul de poliție este obligat să se călăuzească de lege [4, art. 31], să se abțină de la executarea ordinelor evident ilegale și să raporteze acest lucru șefilor ierarhic superiori, fără a se teme de eventuale sancțiuni [9, pct. b) art. 15].

Este necesar de menționat și faptul că în unele dispoziții sau ordine ale superiorilor se întâlnesc incertitudini, neclarități și chiar ilegalități. În anumite cazuri subalternii nu conștientizează ilegalitatea actului emis și, în virtutea împrejurărilor create (mai ales în cazurile manifestațiilor și dezordinilor cu caracter de masă), nu au întotdeauna posibilitate reală să facă acest lucru. Astfel, în situațiile respective responsabilitatea pentru consecințele survenite în urma unor astfel de dispoziții sau ordine ar trebui să o poarte pe deplin funcționarii de poliție care le-au emis, dar nu polițiștii de rând ce au pus în executare prevederile acestora.

O altă problemă care poate apărea în cazurile aplicării principiului legalității în activitatea polițienească este cea a dreptului polițiștilor de aprecia situațiile și oportunitatea aplicării măsurilor prevăzute de lege. Acest drept rezultă din independența operativă a organelor polițienești, ca și din însăși natura activității pe care acestea o desfășoară. Într-adevăr, nu s-ar putea vorbi despre o independență operativă a poliției, dacă ele ar fi doar niște organisme de executare mecanică a dispozițiilor altor organe, fără a avea posibilitatea să decidă asupra măsurii care urmează a fi aplicată, în ce situație și cum să fie executată. Este vorba, de fapt, despre puterea discreționară care se definește pentru poliție prin libertatea de apreciere, de acțiune și decizie în exercitarea atribuțiilor conferite de lege. Acest lucru însă nu presupune și arbitrarul.

Activitatea polițienească implică o mare responsabilitate. Recunoașterea libertății de apreciere pentru organele afacerilor interne are drept scop valorificarea competenței profesionale a forțelor de ordine și implicit aplicarea legii în raport de situațiile și condițiile concrete. Acest drept nu este însă unul nelimitat, dat fiind că polițistul nu poate decide în contradicție cu legea. În acest sens, orice act poliție-

nesc trebuie să includă două condiții obligatorii [18, p. 49]:

- condiția referitoare la autoritatea polițienească competentă să-l emită;
- condiția referitoare la scopul ce trebuie realizat și care este în interesul public, al comunității.

Existența unor acte polițienești discreționare și abuzive în spațiul teritorial-administrativ deservit duce nemijlocit la știrbirea imaginii poliției și, respectiv, a statului de drept. Totuși, astfel de cazuri au loc și una din cauzele principale ale acestora este că până la momentul de față, în cadrul organelor afacerilor interne mai activează persoane care nu au studii juridice corespunzătoare profesiei alese și funcției deținute.

O problemă de asemenea natură o constituie și reținerile persoanelor efectuate cu încălcarea prevederilor legii, precum și deținerea lor comună în izolatoarele de detenție provizorie contrar normelor legale, fără a ține cont de sex, vârstă, starea psihofiziologică și cea a sănătății în general, precum și alte particularități importante ale celor reținuți. De asemenea, nu este soluționată definitiv problema apartenenței acestor izolatoare, care, de fapt, ar trebui să fie în componența Ministerului Justiției, la fel ca și toate instituțiile penitenciare, dar nu a Ministerului de Interne.

Principiul legalității se intersectează masiv cu cel al apărării drepturilor omului. Într-o societate în care valorile general umane sunt recunoscute și garantate, democrația și legalitatea sunt fețele aceleiași medalii. Nu poate exista democrație în afara legalității, și nici legalitate fără democrație. Din păcate însă, poliștii se confruntă cu mulți indivizi care înțeleg în mod greșit libertățile democratice, aceștia considerând că pot face ce vor, chiar să încalce legea, iar în cazul intervenției legale a poliției, invocă, chipurile, încălcarea drepturilor omului, criticând dur acțiunile poliștilor. Este și mai regretabil faptul că o parte din această categorie de persoane, în virtutea poziției sociale sau financiare pe care o dețin, ignoră vădit prevederile legislației, procedează așa cum consideră în detrimentul altor persoane și evită fără mari dificultăți răspunderea pentru faptele ce le comit. Totodată, este important ca cel care încalcă legea să înțeleagă că răspunde în fața legii și nu a poliștilor.

Generalizând cele relatate, concluzionăm că principiul legalității guvernează întreaga activitate polițienească, presupunând cunoașterea temeinică, interpretarea judicioasă și aplicarea corectă de către toți funcționarii de poliție a prevederilor legii și ale altor acte normative ce îi împuternicesc cu drepturi și atribuții funcționale, un autocontrol permanent în activitatea de transpunere a acestora, promovarea consecventă a cultului legii, a adevărului, dreptății și democratismului.

Principiul egalității. Statul de drept presupune o egalitate reală și deplină a tuturor persoanelor în fața legii. În acest scop Constituția Republicii Moldova consacră principiului respectiv mai multe texte. Astfel, potrivit alin. (2) art. 16, „toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”, iar conform alin. (1) art. 20, „orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești, competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”.

Este regretabil faptul că organele de drept, inclusiv poliția, au încălcat de

mai multe ori aceste drepturi ale cetățenilor.

Pornind de la aceste prevederi fundamentale în exercitarea atribuțiilor funcționale, organele polițienești vor aplica tratamente egale tuturor persoanelor, luând aceleași măsuri pentru situații similare de încălcare a normelor și valorilor sociale apărute de lege, fără a fi influențate de considerente etnice, de naționalitate, rasă, religie, opinie politică sau de altă natură, vârstă, sex, orientare sexuală, avere, origine națională, socială sau considerente de orice alt tip sau orice altă natură [4, alin. (2) art. 4].

În acest sens, în fața organelor de forță, toate persoanele trebuie tratate egal, indiferent dacă este vorba de persoane fizice, de organizații, instituții, întreprinderi, societăți comerciale private sau publice.

Dacă ne referim la violarea acestui principiu

Principiul egalității reflectă mai multe aspecte:

- existența acelorași autorități polițienești pentru asigurarea ordinii de drept în raport cu toate persoanele fizice și juridice;
- existența acelorași reguli de conduită civică pentru toate persoanele;
- existența unor drepturi și obligații egale ale cetățenilor în raport cu organele polițienești;
- existența măsurilor sancționatorii față de persoanele sau grupurile de persoane, indiferent de poziția socială sau de originea politică.

Nici existența unei competențe personale pentru anumite categorii de violatori de lege, nici existența unor proceduri speciale pentru soluționarea anumitor incidente nu anulează principiul egalității persoanelor în fața organelor de poliție, căci aceste prevederi derogatorii nu se bazează pe vreo deosebire de natura celor evidențiate mai sus.

Principiul echidistanței politice. O premisă obiectivă în funcționarea poliției în statul de drept o constituie imparțialitatea și neutralitatea acesteia în raport cu toate forțele politice din societate. Menirea poliției este servirea comunității, iar satisfacerea acestei cerințe presupune autonomie a forțelor politice ale societății. După cum se știe, la diferite etape de dezvoltare a societății au existat forțe politice care mai mult sau mai puțin au politizat poliția, subordonând-o mecanismelor de decizie ale unui regim totalitar. După declararea independenței Republicii Moldova, una dintre primele scopuri ale tânărului stat de drept a fost depolitizarea poliției, dar și a altor organe de drept, fapt ce a însemnat desprinderea acestei instituții importante a statului de influența forțelor politice și realizarea unui pas important în profesionalizarea ei.

Deși s-a obținut în mare măsură realizarea acestui principiu, totuși tradițiile existente încă din perioada URSS, unde poliția avea un rol important în domeniul politicii, s-au mai menținut și pe parcursul ultimilor ani de dezvoltare a societății noastre.

Reprezentând o componentă a puterii executive a statului, poliția trebuie să se subordoneze în exclusivitate adevărului și legilor țării, evitând implicarea în competiția pentru putere a partidelor și celorlalte forțe politice.

Potrivit acestui principiu, organele afacerilor interne urmează să rămână echidistante, interzicându-le să desfășoare politici partizane în raport cu una sau alta din formațiunile sau partidele politice. De fapt, astfel trebuie să fie o instituție care nu poate fi manipulată politic.

În această ordine de idei, consemnăm că conform normelor legale în vigoare, în cadrul poliției nu se admite activitatea partidelor politice și a altor asociații social-politice ale cetățenilor [4, art. 20] și respectiv cadrele Ministerului Afacerilor Interne nu pot face parte din nici un partid sau organizație politică.

Cu toate acestea, prin natura și specificul activităților realizate, prin sarcinile ce le revin, organele afacerilor interne trebuie să apere valorile fundamentale ale statului de drept, valori ce pornesc din domeniul economicului și se transpun în sfera socialului, politicului, precum și oricărui alt domeniu al vieții publice.

În general, poliția și siguranța statului au o oarecare implicare în viața politică. Prin natura atribuțiilor de serviciu, ea intră în raporturi directe cu oamenii politici, apără instituțiile politice, asigură paza sediilor partidelor politice, asigură măsurile de ordine în cadrul manifestărilor publice și în timpul campaniilor electorale [3, pct. g) art. 22; 5, art. 21 și 22; 4, art. 2 și 12].

În literatura de specialitate principiul examinat este întâlnit sub diverse denumiri, cum ar fi: „neutralitate politică”, „apartidism”, „conduită depolitizată”, „apolitism” etc. [19, p. 51]. Considerăm însă că expresia corectă, care desemnează statutul polițistului în Republica Moldova, este cea de echidistanță politică. Nu putem afirma că polițistul este neutru din punct de vedere politic, dat fiind că el participă la viața politică a țării, dacă invocăm dreptul la vot pe care îl exercită acesta ca orice cetățean [1, pct. 2, art. 38; 3, art. 11].

Polițistul trebuie să fie echidistant politic, adică să manifeste aceeași atitudine față de orice partid sau forță politică, față de orice cetățean, indiferent de convingerile politice ale acestuia. În același timp, polițiștii pot avea anumite afinități față de un partid sau altă grupare politică, dar acestea nu le poate face publice, atât în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu, cât și în afara orelor de program.

Dreptul cetățenilor de a se asocia liber în partide și în alte organizații social-politice prevăzut de Constituție la art. 41 presupune că funcționarul de poliție poate deveni membru al unui partid și să facă politică în acest sens, dar prealabil el trebuie să demisioneze din funcția pe care o deține. Totodată, funcționarii de poliție trebuie să fie imparțiali în activitatea lor atât în raporturile cu oamenii politici, cât și față de fiecare cetățean, indiferent de poziția ce o are în ierarhia socială, toți fiind egali în fața legii. Codul penal pedepsește parțialitatea ca infracțiunea de abuz în serviciu [2, art. 327].

Atitudinea nonpartizană a funcționarilor de poliție nu exclude însă posibilitatea ca ei să participe la activitățile unei asociații profesionale și să fie membri ai acesteia [1, art. 42; 4, alin. 2 art. 29].

Reieșind din cele relatate, constatăm cu certitudine că succesul poliției în toate domeniile sale de activitate, precum și imaginea acesteia în fața populației depinde foarte mult de faptul dacă aceasta va respecta cu strictețe principiile fundamentale menționate și caracterizate mai sus, excluzând abuzurile și încălcările care mai au loc.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, publicată la 18.08.1994, Monitorul Oficial nr. 1 art. 1, in vigoare din 27.08.1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova, Legea RM nr. 985-XV din 18.04.2002, Moni-

- torul Oficial nr. 128-129/1012 din 13.09.02.
3. Codul electoral al Republicii Moldova, Monitorul Oficial nr. 81 art. 667 din 08.12.1997.
 4. Legea Republicii Moldova nr.416-XII din 18.12.1990 Cu privire la poliție, republicată în Monitorul Oficial nr.17-19 din 31.01.2002.
 5. Legea Republicii Moldova nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile, Monitorul Oficial nr. 80 din 22.04.2008.
 6. Legea Republicii Moldova nr. 806 din 12.12.1991 cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne.
 7. Legea Republicii Moldova nr. 1457-XIII din 28.01.98 cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Monitorul Oficial 12-12/54 din 19.02.1998.
 8. Legea Republicii Moldova nr. 619-XIII din 31.10.1995 privind organele securității statului.
 9. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului de etică și deontologie al polițistului nr.481 din 10.05.2006, Monitorul Oficial nr.75-78/527 din 19.05.2006.
 10. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea statutului disciplinar al Organelor Afacerilor Interne nr. 2 din 04.01.1996, Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 23-24 din 18.04.1996.
 11. Declarația Universală a drepturilor omului din 10 decembrie 1948, adoptată și proclamată de adunarea generală a ONU prin Rezoluția nr.217 A (III) din 10 decembrie 1948. Republica Moldova a aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990, *Tratate internaționale*, 1998, Vol. 1, p. 11.
 12. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997, *Tratate internaționale*, 1998, Vol. 1, p. 341.
 13. Codul de conduită pentru polițiști adoptat prin Rezoluția Adunării Generale nr. 14169 din 17.12.1979.
 14. Declarația cu privire la poliție elaborată în 1979 de către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei.
 15. Principiile fundamentale de aplicare a forței și armelor de foc de către persoanele împuternicite în menținerea ordinii de drept, adoptate de către Congresul VIII al ONU convocat în problema prevenirii criminalității și comportării cu delicvenții, desfășurat în perioada 27.08.1990 – 07.09.1990 în Havana.
 16. T. Cearapin, Gh. Toma, *Managementul ordinii publice la început de secol și mileniu*, București, 2002.
 17. B. Negru, A. Negru, *Teoria generală a dreptului și statului*, Chișinău, 2006.
 18. I. Stelean, T. Ioniță, *Drept polițienesc*, Editura Romfel, București, 1993.
 19. St. Șerb, C. Drăghici, D. Ignat, A. Iacob, *Drept polițienesc și contravențional*, București, 2003.
 20. *Административная деятельность органов внутренних дел, Часть общая*, Учебник, Издание 3-е, Москва: Московская Академия МВД России, 2001.

В. Н. БЕСЧАСТНЫЙ, кандидат наук по государственному управлению, доцент, начальник Донецкого юридического института, заслуженный юрист Украины

ВОПРОСЫ ОХРАНЫ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА ВО ВРЕМЯ ПРОВЕДЕНИЯ МАССОВЫХ МАНИФЕСТАЦИЙ

Уважаемые участники конференции!

Важнейшим вопросом теории и практики становления и развития правового государства является защита прав и свобод человека, которые служат своеобразным индикатором развития гражданского общества и государства. Каждый человек наделен определенной степенью свободы. Однако при реализации своих интересов он должен учитывать интересы других членов общества [1].

Одним из конституционных прав граждан, согласно ст. 39 Конституции Украины, является право собираться мирно, без оружия и проводить собрания, митинги, шествия и демонстрации, о проведении которых должно быть своевременно оповещены органы исполнительной власти или местного самоуправления. Одним из видов собраний является манифестация – в конституционном праве обобщенное название различных индивидуальных, коллективных, массовых выступлений граждан (демонстрации, шествия, митинги, пикеты и другие выступления под открытым небом) [2].

История свидетельствует, что политическая дестабилизация общества способна привести к быстрому увеличению количества граждан, участвующих в массовых манифестациях. До конца 1980-х годов митинги оппозиционных движений собирали незначительное количество сторонников. В конце 80-х годов митинги стали более многочисленными, а в 1990 году в Москве прошли грандиозные манифестации, в которых принимали участие сотни тысяч человек. В Донбассе в этот же период прошли массовые забастовки шахтеров, сопровождавшиеся многотысячными митингами. Сотрудники милиции, выполняя свои профессиональные обязанности, проявили высокий уровень подготовки и умение работать с таким количеством участников манифестаций, благодаря чему эти митинги не переросли в массовые беспорядки.

В современных условиях вопросы места и роли милиции в охране прав и законных интересов граждан во время массовых манифестаций приобретают особую актуальность.

Ведущая роль в сложном организационно-правовом механизме защиты прав и свобод человека в контексте массовых манифестаций принадлежит органам внутренних дел. Особенность Министерства внутренних дел как органа государственного управления заключается в том, что оно не только

организует (составляет планы, рассчитывает расстановку сил и средств, разрабатывает маршруты движения, меры на случай различных вариантов развития событий, осуществляет рекогносцировку), но и непосредственно осуществляет охрану общественного порядка, тем самым обеспечивая правопорядок.

Украина отличается высоким уровнем активности граждан и большим количеством проводимых массовых мероприятий, что делает необходимым задействование значительных сил МВД Украины для обеспечения общественного порядка. Всего за год в Украине проведено 153,7 тыс. мероприятий, в которых приняли участие более 64 млн. человек. При этом для охраны общественного порядка было задействовано 879 тыс. работников милиции, что позволило не допустить массовых беспорядков.

В Донецкой области за 2009 год проведено 3927 массовых мероприятий, в которых приняли участие 2 млн. 410 тыс. человек. При этом для охраны общественного порядка было задействовано 50127 работников милиции.

Среди всех массовых мероприятий проведено 209 политических мероприятий, в которых приняли участие 108 577 человек, 52 социально-экономических (5739 участников), 90 спортивных (837210 человек), 2327 религиозных (992 753 человек), 43 культурно-зрелищных (133230 участников), 1203 другие (334762 человек).

По сравнению с Украиной в целом, Донецкая область отличается относительно большим количеством религиозных мероприятий. Это обуславливает дополнительные требования к подготовке работников милиции, особенно в части уважительного отношения к религиозным чувствам верующих.

Знаменательным событием в жизни Украины в целом и Донецка в частности будет проведение финальной части „ЕВРО-2012“. Это мероприятие потребует от правоохранительных органов проведения мероприятий по скорейшей адаптации различных сфер жизнедеятельности нашего общества к условиям проведения спортивного соревнования мирового уровня. Задача правоохранительных органов в том, чтобы не допустить перерастания масштабных манифестаций болельщиков в массовые беспорядки. В этом вопросе милицией Украины накоплен немалый опыт.

В 29 августа 2009 г. в Донецке с успехом прошло такое массовое мероприятие как открытие одного из лучших в Европе футбольного стадиона «Донбасс-Арена». В нем принимало участие более 100 тыс. человек и высшие государственные лица Украины. Благодаря слаженной работе донецкой милиции общественный порядок был обеспечен на высоком уровне, хотя мероприятия с участием футбольных болельщиков представляют собой один из наиболее конфликтоопасных видов массовых мероприятий.

Так, 28 октября 2009 г. в Донецке на стадионе «Донбасс Арена» состоялся футбольный матч в рамках Кубка Украины между командами «Шахтер» (Донецк) – «Динамо» (Киев), на котором присутствовали более чем 50 тыс. болельщиков, в том числе свыше 450 болельщиков футбольного клуба «Динамо» (Киев). Перед началом футбольного матча в дежурную часть Ворошилов-

ского районного отдела внутренних дел г. Донецка поступила информация о том, что в районе стадиона «Донбасс Арена» неизвестные граждане громко выкрикивают нецензурную брань.

Сразу после получения информации к месту события был направлен резерв Ворошиловского районного отдела внутренних дел в количестве 10 работников милиции. Однако затем, поскольку количество нарушителей превышало количество работников милиции, были привлечены дополнительные силы батальона милиции особого назначения «Беркут», полка патрульной службы и отдельной роты конвойной службы милиции. Было задержано 32 болельщика футбольного клуба «Динамо», которые своими действиями провоцировали болельщиков футбольного клуба «Шахтер» на противоправные действия. Благодаря правильным и слаженным действиям работников милиции удалось предотвратить беспорядки.

Массовые волнения могут дестабилизировать обстановку в городе, нарушить нормальную жизнедеятельность граждан, работу предприятий, организаций, движение транспорта, а также привести к другим тяжелым следствиям. В связи с этим работники милиции для сохранения ситуации под контролем должны уметь оказывать настойчивое влияние на большие массы людей.

При этом необходимо учитывать следующее:

1) любая толпа, независимо от первоначально «законных и мирных целей», обязательно несет в себе большие потенциальные возможности совершения насильственных действий, поскольку сосредоточение значительного количества людей само по себе создает поле неосознанно высвобождающейся психической и физической энергии;

2) бесконтрольная толпа постоянно разрастается, втягивая в свои ряды новых участников, не способных противостоять общему настроению и движению;

3) опасным «катализатором» агрессивности толпы являются различные слухи, исходящие от лидеров толпы, а также призывы и другие активные действия;

4) для подразделений милиции, которые контролируют толпу, на начальных стадиях развития массовых беспорядков главной задачей является демонстрация силы и решительности относительно ее применения [3, с.110].

Чтобы обеспечить общественный порядок при массовых манифестациях, должны быть достаточно отработаны такие приемы воздействия работников милиции на манифестантов как рассечение толпы, локализация отдельных групп, выдавливание и задержание зачинщиков беспорядков. В любой ситуации, когда толпа представляет угрозу общественному порядку, для милиции важно владеть инициативой во взаимоотношениях с ней. При этом одно из условий успокоения толпы – применение гибкой тактики, легко применяемой к новым условиям изменяющейся обстановки.

Для эффективной деятельности по обеспечению общественного по-

рядка при проведении массовых мероприятий составной частью подготовки сотрудников милиции должны стать модульные психологические тренинги, улучшающие практические и коммуникативные навыки. В этом направлении значительную работу проводит Донецкий юридический институт, на базе которого создан Научно-исследовательский центр психотренинговых технологий, который является ведущим научно-практическим подразделением в системе правоохранительных ведомств Украины.

Главная цель Центра – научно-методическая разработка и практическое внедрение в деятельность органов внутренних дел новейших психотренинговых технологий, направленных на повышение профессионального уровня и эффективности служебной деятельности работников органов внутренних дел Украины.

В течение только 2009 учебного года в Центре прошли обучение 1252 работника органов внутренних дел (из них 214 женщин), для которых было проведено 72 тренинга, в том числе с участием психологов полиции Баварии, из них:

- тренинг с руководителями подразделений милиции общественной безопасности и практическими психологами ГУМВС Украины в Донецкой области по теме: «Психологическая подготовка личного состава к обеспечению общественного порядка во время проведения массовых мероприятий»;
- тренинг с представителями украинских СМИ;
- тренинги «Футбол и насилие» с группами старших стюардов и сотрудников службы безопасности стадиона «Донбасс - Арена»;
- тренинг «Психологическое и тактическое обеспечение сил полиции во время проведения массовых спортивных мероприятий». Тренинг проводили главный комиссар полиции Центральной психологической службы полиции Баварии Михаэль Ратцек и главный комиссар полиции VII отделения полиции готовности г. Зульцбах-Розенберг Харольд Планк (Германия). В тренинге приняли участие представители Департамента кадрового обеспечения и Департамента общественной безопасности МВД Украины, сотрудники подразделений общественной безопасности и Центров практической психологии Главных управлений МВД Львовской, Донецкой областей и города Киева, а также психологи Киевского, Харьковского национальных, Днепропетровского, Львовского государственных университетов внутренних дел, Донецкого юридического института.

Целью тренинга была оптимизация и развитие профессиональной, социально-психологической и интеркультурной компетенции сотрудников органов внутренних дел, принимающих участие в охране общественного порядка во время массовых мероприятий, а также подготовка тренеров к проведению подобных тренингов с персоналом ОВД, которые будут задействованы в обеспечении проведения финальной части чемпионата Евро-2012.

Сотрудниками Центра разработана и апробирована программа тренинга «Футбол и насилие», ориентированная на службы стюардов и службы безопасности стадионов и позволяющая за короткое время провести психо-

логическую подготовку персонала к работе со значительными массами людей. Накопленный Центром опыт применим, прежде всего, для недопущения массовых беспорядков при массовых манифестациях.

Решение проблем охраны общественного порядка требует активного внедрения в подготовку работников правоохранительных органов новых технологий. Как пример такого внедрения можно привести создание в Донецком юридическом институте при содействии Донецкого областного Совета компьютерного полигона по подготовке работников милиции общественной безопасности.

Полигон представляет собой специально помещение, оборудованное 25 ноутбуками (рабочие места учащихся) и сервером (рабочее место преподавателя), объединенными в компьютерную сеть. На каждом ноутбуке установлено специальное программное обеспечение для решения задач по охране общественного порядка. Информация с сервера или ноутбуков выводится на интерактивную доску и на большой экран с помощью мультимедийного проектора.

С помощью полигона при подготовке и повышении квалификации работников милиции общественной безопасности в дальнейшем планируется решение следующих задач:

- компьютерное моделирование реальных участков местности;
- компьютерное моделирование ситуаций, возникающих в процессе организации охраны общественного порядка;
- разработка электронных задач по организации охраны общественного порядка и их решение с выводом видеоинформации на экран;
- проведение учебных занятий (командно-штабных учений, ролевых игр) с проектированием местностей, с имитацией возможных ситуаций, проработкой вариантов расстановки сил и средств, задействованных в организации охраны общественного порядка;
- обучение курсантов и слушателей разработке баз данных (подучетный элемент, регистрация заявлений, учет административных протоколов и материалов об отказе в возбуждении уголовного дела и т.д.);
- разработка соответствующего программного обеспечения.

Планируется дальнейшее развитие и техническое совершенствование данного полигона с целью эффективного решения задач по подготовке и повышению квалификации работников милиции.

Таким образом, для дальнейшего обеспечения прав и свобод граждан при проведении массовых манифестаций, на наш взгляд, необходимо постоянно совершенствовать правоприменительную деятельность правоохранительных органов, а также внедрять систему проведения тренингов и новые технологии в процесс обучения и повышения квалификации их сотрудников.

Степень демократичности любого общества определяется, в первую очередь, обеспечением прав и свобод человека, функционированием эффективного механизма их защиты. Украина стремится практически обеспечить весь спектр прав и свобод человека, провозглашенных Конституцией и зако-

нодательством, и в этом основная роль принадлежит правоохранительным органам.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Диаконов В.В. Право и свобода : [учебное пособие по теории государства и права] / В.В. Диаконов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.allpravo.ru>
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року, № 254к / 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.
3. Беляков К.І. Оцінка правоохоронної діяльності: теорія і практика / К.І. Беляков // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2004. – № 10. – 106-110 с.
4. Мартыненко О.А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография. – Х.: Изд-во ХНУВС, 2005.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон УРСР від 7 грудня 1984 року, № 8073-Х (зі змінами та доповненнями) // Відомості верховної Ради УРСР. –1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 року, № 2747- IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.

Aliona BIVOL, doctor în psihologie, conferențiar universitar interimar,
psiholog principal al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ASPECTE PSIHOLOGICE ALE MULȚIMII ȘI LIDERULUI EI ÎN GESTIONAREA CRIZELOR

Fenomenul tulburărilor în masă cunoscut și de Republica Moldova solicită analiza, precum și cunoașterea teoretică și practică a particularităților psihologice legate de el. Moldova a fost zguduită de un fenomen psihosocial precedat de schimbări, cu o cauză reală – modificarea profundă a concepțiilor și convingerilor membrilor societății.

În același timp, din păcate, tulburările în masă au pus în joc viețile și viitorul unor participanți prin consecințe fizice, psihologice și sociale, afectând grav întreaga comunitate.

Cu părere de rău, lipsa reacțiilor adecvate bazate pe cunoașterea psihologiei mulțimii din partea autorităților, precum și prezența unui număr mare de provocări care dirijau mulțimea au generat un dezastru total.

Proteste postelectorale din 7 aprilie au tulburat societatea prin influența asupra stării moral-psihologice a cetățenilor. Aceste efecte au fost confirmate prin dezaprobarea actelor de violență de către societatea civilă, ONG-uri, reprezentanții mass-media naționale și internaționale.

În acest context, cunoașterea psihologiei mulțimilor și a neamului nostru constituie un ghid pentru funcționarul public în menținerea echilibrului în societate.

În dezvoltarea ideii, îl citez pe marele filosof M. Ralea, care găsește neamul nostru prin excelență bun și într-o măsură tolerant, fiindcă e sceptic. Aceasta îi permite să se acomodeze la schimbarea împrejurărilor, îi aduce acea suplețe pe care nu o cunosc alte popoare pline de invidie și ură. Profilul psihologic al neamului este descris ca entitate distinctă și „adaptabilă”, de un caracter destul de permisiv, dacă nu chiar impasibil, atunci pașnic, ca ceea ce acceptă și se adaptează la situație. Deși superficial în practică, pentru autor, este inteligent printr-o inteligență imediată, clară și de bun-simț, ce exclude naivitatea.

Pornind de la profilul psihologic al neamului nostru presupunând de docilitate și înțelepciune, motivele de declanșare a protestelor trebuia să fi fost destul de răvășitoare, ca: nemulțumirile psihosociale acumulate, modificarea modului de gândire și a convingerilor membrilor societății etc.

Înainte de toate, Gustave le Bon este cel care pune bazele teoriei despre psihocomportamentul mulțimilor. Într-o astfel de comunitate, spune autorul, personalitatea conștientă dispare, formându-se un „suflet colectiv”. În aceste condiții se poate pune problema caracteristicilor unei astfel de mulțimi, devreme ce ea este alcătuită din mai mulți indivizi, care își pierd în mare măsură conștiința de sine. Membrii unei astfel de comunități se supun legii unității mentale a mulțimilor, prin care indivizii din grup au tendința de a-și ignora propriile sisteme de valori și încep

să se ghideze exclusiv după normele grupului respectiv.

Referindu-se la caracteristicile structural-dinamice ale comunităților umane și grupurilor, S. Freud distinge dominarea emoțiilor, care pot atinge paroxismul dezlănțuirilor pasionale de factură irațională, de exaltare furibundă. Din acest motiv, mulțimile pot trece cu ușurință de la o stare temperată la ură sau răzbunare.

Psihcomportamentul mulțimilor poate fi descris prin câteva caracteristici. Într-o mulțime psihologică, oricare ar fi indivizii care o compun, oricât de asemănătoare sau diferite ar putea fi modul lor de viață, ocupațiile lor, caracterul sau inteligența lor, simplul fapt că ei s-au transformat în mulțime îi înzestreaază cu de-personalizare. Conștiința colectivă îi face să simtă, să gândească și să acționeze diferit felul în care se comportau izolat. Este important de notat că aptitudinile intelectuale ale indivizilor și individualitatea sunt eclipsate de mulțime. Masele, astfel, capătă nu intelectualitate, ci mediocritate.

În același timp, eterogenul se îneacă în omogen, dominând calitățile inconștiente. Anumite conduite, reacții, emoții nu apar și nu se transformă în acte la unii indivizi, decât incluși în mulțime. Aceste particularități s-au constatat și în cadrul conflictelor din 7 aprilie 2009, prin incendierea edificiilor importante, prin vandalizarea și jefuirea localurilor etc. De asemenea, dominând inconștientul, supunându-se tuturor sugestiilor și animată de violența sentimentelor proprii ființelor ce nu pot face apel la influențe raționale, lipsite de spirit critic, mulțimea se arată de o credulitate excesivă. Violența sentimentelor mulțimilor este exagerată, datorită absenței responsabilității, demonstrată de unele grupuri și lideri delincvenți, care au devastat localuri, mijloace de transport, au distrus acte de importanță socială. Iar unele persoane cu comportament turbulent s-au manifestat prin aruncarea pietrelor, obiectelor de incendiere în direcția locurilor publice, satisfăcându-și, astfel, pulsivitățile instinctiv-emoționale. Comentarii asupra acestui comportament le are Gustave Le Bon, care spune că în mulțime imbecilul, ignorantul, deviantul, psihopatul și invidiosul sunt eliberați de sentimentul nulității și timidității, devenind „eroi”.

Legende și miturile create intenționat de unii indivizi provocatori (vehicularea precum că în rândurile manifestațiilor sunt persoane decedate, relatări mass-media) se propagă cu ușurință și instigă conduita mulțimii la violență.

Astfel, prin sugestia mulțimilor, după cum s-a observat, se răspândesc diverse mituri, idei și credințe ca apoi să fie acceptate sau respinse și considerate ca adevăruri sau erori absolute. Conform lui S. Freud, „masele au nevoie de iluzii la care nu pot renunța. Ele preferă întotdeauna irealul în locul realității”. Conduitele maselor declanșate de inducția colectivă prin sugestie sunt similare celor induse hipnotic, dar din punct de vedere formal pot lua aspectul isteriei colective, iar elementul imaginar este precumpănitor. De menționat că instigarea la devastare în mod intenționat, pentru a dezechilibra cursul pașnic al scandărilor, a servit drept impuls contagios, fiind inoculat de unele persoane cu plăcere și detensionare. Din punct de vedere psihanalitic, miturile mulțimii exprimă pulsivitățile sublimite, refuzările comunității umane, simptome nevrotice sau psihoze colective.

O altă caracteristică importantă a mulțimilor trebuie semnalată, este contagiunea mentală prin care sentimentele și actele se propagă obținând un caracter

atât distructiv prin sporirea forței, cât și pașnic. Individul din mulțime, fiind dominat de impulsivitate, dorința de autoafirmare și autocontrol redus al comportamentului, nu își dirijează acțiunile. Omul nu este el însuși, ci un automat în care voința lui se supune haosului și instinctelor. În timpul tulburărilor în masă individul, prin instigare și contagiune, coboară mai multe trepte pe scara civilizației.

Proteste postelectorale din aprilie 2009 sunt caracterizate și de fenomenul psihologic – panica –, fiind activat de sistemul de apărare individuală fie în mod conștient, fie în mod inconștient. Premisele apariției panicii în mulțime a fost tensiunea emoțională, îngrijorarea, acumularea anxietății, incertitudinea situației. Din relatările participanților la proteste se distinge aspectul neuniform de manifestare a panicii la diferiți indivizi, la diferite grupuri. Unele grupări se comportau sigur și afirmativ, fiind absolvite de panică, probabil, erau instruite și cunoșteau acțiunile lor distructive, pe când altele demonstrau angoasă colectivă însoțită de frică. Astfel, la un moment dat, gloata panicată devine dezorganizată, dezmembrată, isterică și mult mai puțin dirijabilă.

Relatările mass-media (Pro TV, „Jurnal de Chișinău”, Info-prim Neo, ziarul „Timpul”) despre mulțimea din 7 aprilie 2009 demonstrează prezența unor „tineri turmentați” (după cum se exprimă Natalia Hadîrcă [Timpul]), lideri de grup, cu aspect suspect, care „abil gestionau și sugestionau mulțimile” să devină feroce și distructive de vieți omenești și localuri. În susținerea celor afirmate, îl citez pe N. Dabija, care în articolul „Primăvară la Chișinău” scrie „...În fruntea celor care au pătruns în clădiri se aflau persoane cu cagule (confectionate din timp, nu?!). Anume ele provocau violențele...”. Despre prezența grupurilor rău intenționate se susține și în ziarul „Moldova suverană” din 8 aprilie 2009, din care citez: „Prezența grupurilor de protestatari aflate în fața Președinției RM au aruncat, în amiaza zilei de marți, cu pietre în sediul Președinției. În urma acțiunilor de huliganism și vandalism au fost sparte mai multe geamuri ale clădirii...”.

Iar interviul cu cetățeanul C.D. (5 iulie 2009) realizat de către Grupul de criză (instituit după proteste pentru a cerceta evenimentele) a evidențiat că în seara zilei de 7 aprilie 2009, în Piața Marii Adunări Naționale, a văzut un grup de oameni (aproximativ 20-25 de persoane) care s-au angajat în acte de vandalism. Ei încercau să spargă mașini, să aprindă obiecte... Au avariat mai multe mijloace de transport și, de asemenea, au spart un chioșc de țigări. Ei erau cu fețele pictate în diferite culori. Ei încercau să-i convingă pe alții: „Veniți cu noi!” sau „Hai să facem asta!” (5).

Gloata a fost capabilă de acțiuni imprevizibile dat fiind faptul că profilul psihologic al mulțimii din 7 aprilie 2009 este conturat și de starea de frustrare care poate genera agresivitate. Iar frustrarea și agresivitatea sunt într-o relație direct proporțională: cu cât frustrarea este mai mare, cu atât agresivitatea este mai pronunțată. Prezența stării de frustrare la indivizii din mulțime, în opinia lui James Davis (1962), este stabilită atunci când în societate există o disonanță între cele meritate și cele obținute, ceea ce creează substrat pentru apariția frustrării, fiind motiv al conflictelor sociale sau tulburărilor în masă.

Din sursele mass-media se evidențiază că în mulțimea din 7 aprilie 2009 s-au ivit lideri delincvenți cu intenții devastatoare. În timp ce pseudoliderii instigau mulțimea la violență, alți lideri, dând dovadă de conștiință civică și responsabilita-

te morală, chemau la stoparea acțiunilor violente, recăpătarea calmului, echilibrului psihologic și menținerea ordinii publice.

Trebuie să precizăm că numeroși autori (Gustave le Bon, S. Moscovici, Turner, Nazaretean) atribuie un rol important în evoluția și dirijarea mulțimilor liderului care trebuie să dispună neapărat de un comportament carismatic. Conform lui Davis, un bun lider este mereu urmat de către mase datorită imaginii sale, care inspiră siguranță și putere. Dacă revenim la Gustave le Bon, atunci punctăm câteva caracteristici ale conducătorului maselor: 1) trebuie să aibă puterea de a hipnotiza mulțimea; 2) să respecte normele pe care oamenii le prețuiesc; 3) să propage mesaje simple, clare și constante; 4) să nu instige la violența fizică.

Relatările mass-media (Pro TV, „Jurnal de Chișinău”) a evenimentelor din 7 aprilie 2009 au scos în evidență curajul autentic al unor lideri care încercau să liniștească spiritele maselor distructive. Sursele informative menționează că liderii partidelor de opoziție, utilizând echipamente portabile de sunet simplu, au cerut să ignore instigarea la violență și să revină la Piața Marii Adunări Naționale. De specificat că utilizând afirmații pure, simple și concise în convingerea maselor (recomandări propuse de literatura de specialitate), liderii partidelor de opoziție au fost urmați de o bună parte de mulțime.

Liderii urmați de mulțime au demonstrat forță de convingere, de mobilizare, oferindu-le un model de ideal în care acesta să se recunoască.

Conform lui S. Freud, liderul trebuie să exercite o mare forță de atracție asupra persoanelor sau „prestigiul acestuia trebuie să reprezinte o fascinație care se exercită asupra spiritului colectiv, ca o acțiune sau ca o doctrină”.

Aceste calități ale liderilor partidelor de opoziție în combinație cu prestigiul, inteligența socială și aptitudini de persuasiune au împiedicat distrugerea altor localități și bunuri publice.

În concluzie trebuie să afirmăm faptul că orice conduită a mulțimii își are începutul în interiorul individului, în structura psihologică internă a omului, iar mulțimea capătă caracteristici comune tuturor membrilor.

Bibliografie:

1. Gustave le Bon, *Psihologia mulțimii*, București, 1990.
2. S. Moscovice, *Psihologia socială sau mașina de fabricat zei*, Iași, 1994.
3. M. Ralea, *Fenomenul românesc*, București, 1997.
4. C. Enăchescu, *Tratat de psihanaliză și psihoterapie*, Iași, 2003.
5. „Sub acoperirea impunității”. Raport despre reacția autorităților moldovenești la violența poliției în timpul protestelor postelectorale din aprilie 2009, Fundația Soros, p.115-116.
6. Ziarul „Moldova Suverană” din 8-9 aprilie 2009.
7. Ziarul „Literatura și arta” din 9 aprilie 2009.
8. Ziarul „Timpul” din 9 aprilie 2009.
9. A. Малькина-Пых, *Экстремальные ситуации*. Справочник для практического психолога, Москва, 2006.
10. А. Назаретян, *Агрессивная толпа, массовая паника, слухи*. Лекции по специальной и политической психологии, Питер, 2003.

Radion COJOCARU, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Facultății de drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

UNELE ASPECTE PRIVIND CALIFICAREA INFRAȚIUNILOR CONTRA JUSTIȚIEI SĂVÂRȘITE DE CĂTRE PERSOANE CU FUNCȚIE DE RĂSPUNDERE ÎN CONTEXTUL TULBURĂRILOR DE MASĂ

În condițiile declarării de către Republica Moldova a devotamentului față de cursul strategic spre integrare europeană, justiția, ca ideal și valoare socială, trebuie să urmeze acest vector în strânsă consonanță cu valorile universale, axate prioritar pe ideea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei. Anumite experiențe, mai mult sau mai puțin pozitive, ne demonstrează că pentru realizarea cu succes a aspirațiilor de integrare nu este suficientă doar simpla recunoaștere a ordinii juridice prescrisă de standardele europene, ci mai este necesar ca organele de drept să asigure respectarea acestora.

Este bine știut că legiuitorul autohton a instituit în Capitolul XIV din Partea specială a Codului penal un cadru normativ distinct, bine definit și conturat, prin care este prevăzută răspunderea penală pentru faptele ce împiedică înfăptuirea justiției.

La interpretarea faptelor penale menționate trebuie avut în vedere că însăși noțiunea de „justiție” are o dublă accepțiune. *Stricto sensu*, aceasta se referă la rezultatul activității instanțelor judecătorești, fapt ce derivă explicit din dispoziția art.114 a Constituției Republicii Moldova potrivit căreia: „Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de către instanțele judecătorești” [1]. *Lato sensu*, noțiunea de justiție cuprinde nu numai activitatea instanțelor judecătorești, ci și cea a organelor de urmărire penală, care precede judecarea cauzei, precum și cea a organelor de punere în executare a hotărârilor judecătorești, care este ulterioară judecării [2, p. 344].

Din categoria infrațunilor incriminate în Capitolul XIV din Partea specială a CP, un subgrup distinct de fapte reliefate pe baza semnelor subiectului infrațunilor îl constituie infrațunilor contra justiției săvârșite de către persoane cu funcție de răspundere.

Gradul prejudiciabil dozat al practicilor criminale consemnate este determinat, în primul rând, de faptul că funcționarul organului de drept, în pofida obligațiilor legate, perseverează în activități infrațunilor, lezând drepturile și interesele legitime ale persoanelor fizice și juridice. În același timp, săvârșirea unor asemenea infrațunilor generează reacții negative, repulsii, frică față de autorități, fiind discreditată însăși ideea de justiție, iar cetățenii își pierd încrederea în organele de drept și în capacitatea lor de a le proteja interesele legale. Relevante sunt daunele fizice sau morale provocate victimelor infrațunilor în cauză, cărora, drept urmare a încălcării garanțiilor judiciare, le sunt grav periclitate drepturile și libertățile fundamentale.

De fapt, însăși jurisprudența CEDO, existentă pe marginea examinării cererilor depuse împotriva Republicii Moldova, relevă violarea frecventă a drepturilor și libertăților fundamentale garantate prin Convenție în cursul înlăptuirii actului de justiție de către autorități. Numai pe parcursul anului 2009 Curtea a constatat un număr total de 14 violări ale art.3 din Convenție (interzicerea torturii); 7 violări ale art.5 (dreptul la liberate și siguranță); 16 violări ale art.6 (dreptul la un proces echitabil) [3].

În nomenclatorul faptelor penale ce atentează la înlăptuirea justiției, posibile de identificat în acțiunile persoanelor cu funcție de răspundere, figurează infracțiunea prevăzută de art.306 CP – tragerea cu bunăștiință la răspundere penală a unei persoane nevinovate.

Dimensiunile obiective de manifestare a infracțiunii menționate dau expresie unui comportament ilicit al funcționarului, prin care acesta, fiind investit cu competențe de efectuare a urmăririi penale, își folosește fraudulos situația de serviciu, astfel încât la răspunderea penală este trasă o persoană nevinovată de comiterea unei infracțiuni. Sub aspectul laturii subiective, infracțiunea se săvârșește cu intenție directă, adică subiectul își dă seama de nevinovăția victimei și dorește tragerea la răspunderea penală a acesteia, fapt ce rezultă fără echivoc, din interpretarea gramaticală a textului de lege prevăzut de art.306 CP.

Victimă a infracțiunii poate fi doar o persoană nevinovată, adică persoana fizică sau juridică, care potrivit unei convingeri subiective certe a ofițerului de urmărire penală „... nu a săvârșit infracțiunea imputată” [4, p. 24].

Prin urmare, nevinovăția persoanei în săvârșirea unei infracțiuni este prezentă atunci când:

- nu există faptul infracțiunii;
- fapta săvârșită de către persoană nu întrunește semnele componenței de infracțiune;
- persoana este trasă la răspunderea penală pentru o infracțiune mai gravă decât cea comisă;
- lipsesc probele necesare din care ar rezulta vinovăția persoanei etc.

Imputarea unor fapte infracționale, cum ar fi, de pildă, uzurparea puterii de stat (art. 339 CP, solicită un plus de exigență din partea organelor de resort în ceea ce privește, pe de o parte, constatarea infracțiunii, iar pe de altă parte, identificarea elementelor și semnelor cu care configurează organic componența acesteia. Cu referință specială la aspectul subiectiv al infracțiunii, este de menționat că începerea urmăririi penale în baza normei incriminate la art. 399 C.P, trebuie să fie fundamentată pe determinarea intenției directe de răsturnare a puterii.

Totodată, din punct de vedere obiectiv este necesar de a se evalua posibilitățile faptice de realizare a unei asemenea intenții. Or, fără existența unor premise obiective, care ar fi demonstrat existența semnelor de factură subiectivă consemnat, nu este îndeplinită condiția de „...bănuială rezonabilă...” pretinsă de textul de lege prevăzut de art. 274 CP al Republicii Moldova, pentru existența unui temei justificativ de începere a urmăririi penale în baza normei privitoare la uzurparea puterii.

Mai este de menționat că în eventualitatea imputării uzurpării puterii de stat

unei persoane nevinovate, constatarea infracțiunii de tragere la răspunderea penală a unei persoane nevinovate (art. 306 CP), apare ca posibilă doar atunci când există „bunăștiința” ofițerului de urmărire penală vizavi de nevinovăția ultimului. Respectiv, infracțiunea analizată devine inaplicabilă dacă suportarea nejustificată a consecințelor răspunderii penale de către victimă, este datorată incompetenței ofițerului de urmărire penală sau unei erori judiciare produse în cadrul procesului penal.

Ideea săvârșirii reținerilor și arestărilor ilegale de către autorități în legătură cu prevenirea și activitatea de intervenție pentru asigurarea sau restabilirea ordinii publice este intens vehiculată de către întreaga societatea civilă. Potrivit unui studiu realizat de către Fundația-Soros Moldova, această stare a lucrurilor s-a datorat, în parte, faptului că autoritățile autohtone nu au publicat o listă completă a persoanelor deținute, iar datele pe care le-au furnizat erau adesea contradictorii, reclamând problema camuflării unui model de detenție arbitrar [5, p.107].

Stările factice semnalate ridică problema identificării faptei de reținere sau de arestare ilegală incriminate la art. 308 CP al Republicii Moldova. Ca atare, textul de lege, într-un singur articol prevede răspunderea penală pentru două infracțiuni distincte: reținerea ilegală cu bună știință săvârșită de către persoana care efectuează urmărirea penală (art. 308 alin.(1) CP) și arestarea ilegală cu bunăștiință săvârșită de către judecător (art. 308 alin.(2) CP).

Vizavi de reținerea ilegală este de menționat că imputarea infracțiunii prevăzute de art. 308 alin.(1) CP colaboratorului organului de urmărire penală sau procurorului prezumă încălcarea temeiurilor, a termenelor și a condițiilor aplicării reținerii ca măsură procesuală de constrângere (art.165-174 CPP).

În urma evenimentelor din aprilie 2009 în adresa autorităților au fost invocate rețineri arbitrare datorate, în particular, lipsei suspiciunilor din care ar rezulta săvârșirea unor activități criminale de către bănuți, neanunțarea lor despre motivele reținerii în prezența unui avocat în decurs de 3 ore de la reținere, neanunțarea sau nepermiterea informării rudelor apropiate despre locul de detenție imediat după reținere, dar nu mai târziu de șase ore de la reținere, neasigurarea dreptului de a se întâlni cu un avocat înainte de interogatoriu etc. [5, p.104].

În afară de reținerile frauduloase pentru săvârșirea infracțiunilor, în privința autorităților sunt reclamate cazuri de rețineri ilegale aplicate pentru comiterea contravențiilor. Prin urmare, din punctul de vedere al dreptului penal este necesar a consta cadrul normativ posibil de aplicat în cazul practicilor criminale legate de reținerile frauduloase pentru săvârșirea de contravenții.

După cum se menționează, pe drept cuvânt, în literatura de specialitate: „Din înțelesul textului art. 308 alin.(1) CP rezultă că nu constituie infracțiune de reținere ilegală privarea de libertate ilegală a persoanei reținute pentru săvârșirea unei contravenții administrative; în acest caz, reținerea ilegală poate fi calificată în baza art. 327 sau 328 CP, cu condiția că acțiunile făptuitorului întrunesc elementele uneia din aceste infracțiuni” [6, p. 674].

Va deveni aplicabilă infracțiunea de abuz de putere sau abuz în serviciu (art.327 CP), când reținerea persoanei are loc în prezența temeiurilor prevăzute de

art.433 CC, însă dacă făptuitorul încalcă procedura de punere în aplicare a acestei măsuri de constrângere (de exemplu, în pofida prevederilor art. 433 alin.(5) CC agentul constatat nu acordă posibilitatea persoanei reținute de a comunica altei persoane despre reținere). Incidența normei privitoare la excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art. 328 CP) este posibilă atunci când agentul-constatat aplică reținerea contravențională în lipsa temeiurilor statuate în CC (de exemplu, reținerea este aplicată cu bunăștiință în privința unei persoane care nu a comis o contravenție).

În cazul arestării ilegale, subiectul trebuie să întrunească calitatea de judecător stipulată la art.308 alin.(2) CP, întrucât măsura preventivă a arestului poate fi aplicată doar în baza unei hotărâri emise de către instanța de judecată (art.177 alin.(2) CPP). Ca și în cazul reținerii ilegale, arestul ilegal presupune încălcarea normelor legale referitoare la temeiurile, condițiile și termenile acestuia reglementate de normele dreptului formal (art.175-177, 185,186 CPP).

O problemă aparte privitoare la arestarea ilegală o formează situația procurorului, care prin demers propune cu „bunăștiință” judecătorului aplicarea sau prelungirea ilegală a arestului în privința bănuیتului, învinuitului, inculpatului. Este vorba de o infracțiune săvârșită sub forma unei participații complexe, calitatea de autor al infracțiunii putând fi atribuită în exclusivitate judecătorului, iar în sarcina procurorului, în funcție de contribuția prestată la comiterea infracțiunii prin raportare la dimensionările prescise de art.42 CP al Republicii Moldova, poate fi reținută calitatea de organizator, instigator sau complice al infracțiunii.

Obligația de a preveni tortura și alte forme de rele tratamente include obligația pozitivă a statelor de a efectua investigații eficiente în ceea ce privește acuzațiile privind tortura și relele tratamente. Astfel, CEDO a statuat: „În cazul în care o persoană susține în mod credibil că poliția sau alte organe de stat similare i-au aplicat un tratament care încalcă art.3, în legătură cu obligația generală a statelor asumată în baza art.1 al Convenției, de „a recunoaște oricărei persoane aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile definite în Convenție”, în mod implicit necesită efectuarea unei investigații oficiale eficiente” [7]. De asemenea, Curtea reamintește că atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni corporale, în timp ce ea se află în detenție sau sub un alt control al poliției, orice astfel de leziune va crea o puternică prezumție că acea persoană a fost supusă maltratării; [8] nu este suficient pentru stat să se refere doar la achitarea polițiștilor acuzați în cadrul unei urmăriri penale și, prin urmare, achitarea polițiștilor după ce au fost acuzați de maltratarea unei persoane nu va scuti statul de sarcina probațiunii, în conformitate cu articolul 3 al Convenției, de a dovedi că leziunile corporale suferite de această persoană în timp ce se afla sub controlul poliției nu au fost cauzate de polițiști [9].

Or, plecând de la numeroasele acuzații de tortură și de rele tratamente parvenite în adresa autorităților în urma intervențiilor și cercetărilor legate de evenimentele din aprilie 2009, problema realizării angajamentelor ce derivă din obligațiile prescise este una deosebit de actuală pentru Republica Moldova.

În CP al Republicii Moldova infracțiunea de tortură este incriminată la art.309¹. Întru asigurarea unei prevenții eficiente torturii și tratamentelor inumane,

textul incriminator prevede răspunderea penală pentru două fapte infracționale distincte: tortura propriu-zisă, descrisă după o formulă fidelă Convenției ONU din 10 decembrie 1984 (art.309¹ (1) CP) și organizarea sau instigarea la acțiunile de tortură (art.309¹ (2) CP). Prin urmare, avem în cazul de față o deosebire de pericol vădită existentă între faptele consemnate, lucru ce derivă din pedeapsa instituită pentru executantul material al actului de tortură (închisoare de la 2 până la 5 ani) și pentru persoana ce instigă sau organizează acte de tortură (închisoare de la 3 până la 8 ani).

În contextul reprimării tulburărilor de masă, organizarea sau instigarea acțiunilor de tortură poate îmbrăca forma unui abuz de autoritate comis de către organul ierarhic superior, săvârșit prin emiterea de ordine sau dispoziții ilegale. În ipostaza consemnată, se pune problema dacă în sarcina autorului direct al actului de tortură poate fi reținut art.40¹ CP care reglementează executarea ordinului sau a dispoziției ilegale în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Plecând de la formularea expresă a textului de lege, pentru punerea în aplicare a art.40¹ CP, este necesar ca, pe de o parte, conținutul ordinului sau al dispoziției să nu fie unul vădit ilegal, iar pe de altă parte, persoana care l-a executat să se afle în necunoștință de cauză asupra ilegalității acestora.

În legătură cu executarea ordinului sau a dispoziției ilegale, prin care arbitrar se dispune săvârșirea unor acte de tortură sau de tratamente inumane în contextul tulburărilor de masă, suntem exponenții opiniei după care în fapta autorului nu poate fi invocată cauza de înlăturare a caracterului penal al faptei, prevăzută de art.40¹ CP:

După cum a declarat CEDO, art.3 al Convenției consfințește una din cele mai fundamentale valori ale unei societăți democratice. Chiar și în cele mai dificile circumstanțe, precum lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, Convenția interzice, în termeni absoluți, tortura și tratamentele sau pedepsele inumane ori degradante. Spre deosebire de majoritatea normelor Convenției și ale Protocoloanelor nr.1 și nr.4, art.3 nu conține prevederi care să permită excepții, iar conform art.15 §2 nici o derogare de la prevederile sale nu este permisă, chiar dacă este cazul unui pericol public care amenință viața națiunii (a se vedea *Selmouni v. France* [GC], nr. 25803/94, § 95, ECHR 1999-V, și *Assenov and Others v. Bulgaria*, hotărâre din 28 octombrie 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII, p. 3288, § 93) [10]. Acest fapt servește drept temei pentru a conchide că ordinul sau dispoziția organului ierarhic de a comite acte de tortură sunt vădit ilegale, nejustificându-se identificarea în acțiunile persoanei ce se face vinovată de executarea acestuia a unei cauze care înlătură caracterul penal al faptei.

Infrațiunea de tortură este configurată cu anumite scopuri speciale, precum ar fi: obținerea de la victimă sau de la o terță persoană a unor informații sau mărturisiri; pedepsirea victimei pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis; intimidarea sau facerea de presiuni asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare. Prin urmare, dacă autoritatea superioară emite un ordin sau o dispoziție ilegală în vederea realizării unui asemenea scop, considerăm că neștiința

agentului public asupra ilegalității nu poate fi reținută, întrucât însăși existența acestuia prezumă încălcarea drepturilor fundamentale proclamate prin actele internaționale și naționale.

Mai este de menționat că la art.40¹ CP legiuitorul a declarat ca fiind vădit ilegal ordinul sau a dispoziția superiorului de a comite un genocid sau o altă infracțiune contra umanității, limitând astfel sfera de aplicabilitate a circumstanței care înlătură caracterul penal al faptei amintită supra. În legătură cu această ultimă prevedere a legii, considerăm că pentru reajustarea normelor penale ce urmăresc prevenirea actelor de tortură și a tratamentelor inumane, ar fi oportun ca legiuitorul să înscrie în lista infracțiunilor menționate și infracțiunea de tortură.

În concluzie putem menționa că în contextul derulării unor dezordini de masă, specificul funcționării organelor polițienești și a altor autorități de drept este caracterizat prin riscul sporit de violare a drepturilor persoanei. Dintr-o atare perspectivă se solicită, pe de o parte, reevaluarea și ajustarea reglementărilor de drept în vederea diminuării respectivului risc, iar pe de altă parte, ca activitatea organelor de drept în ansamblu să fie strict dimensionată pe respectarea obligației de asigurare a unui tratament uman, cu respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în activități judiciare sau legate de activitatea judiciară.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.94 //Monitorul Oficial 1, 12.08.1994.
2. Уголовное право Российской Федерации, Особенная часть, под. ред. Рапога А.И., Москва 2001.
3. <http://www.lhr.md/2/101.html>
4. В.Омигов, „Преступления, совершаемые работниками органов правосудия при выполнении возложенных на них функций: уголовно-правовые аспекты”, în *Российский судья*, 2008 г., N 1.
5. Clarisa Bencomo, *Sub acoperirea imunității, Raport despre reacția autorităților moldovenești la violența poliției în timpul protestelor post-electorale din Aprilie 2009*, Fundația Soros-Moldova.
6. Gh. Ulianoschi, în Codul penal al Republicii Moldova, *Comentariu*, Chișinău, Ed. Sarmis, 2009.
7. Labita c. Italiei, Hotărârea din 6 aprilie 2000 // www.echr.int
8. Bursuc v. Romania, Hotărâre din 12 octombrie 2004 // www.echr.int
9. Ribitsch v. Austria, hotărâre din 4 decembrie 1995 // www.echr.int
10. Corsacov c. Moldovei / Hotărârea din 04.04.2006.

Василий ФЛОРЯ, доктор права, профессор
Кафедры уголовного права и криминологии
Академии «Штефан чел Маре» МВД

ОРГАНИЗАЦИЯ ИЛИ АКТИВНОЕ УЧАСТИЕ В ГРУППОВЫХ ДЕЙСТВИЯХ, НАРУШАЮЩИХ ОБЩЕСТВЕННЫЙ ПОРЯДОК

Статья под таким названием была введена в УК РСФСР Указом от 16 сентября 1966 г. в главу IX «Преступления против порядка управления». Аналогичная статья была введена в УК МССР Указом от 12 октября 1966 г. под номером 2034 тоже в главу о преступлениях против порядка управления. Вот ее содержание: «Организация, а равно активное участие в групповых действиях, грубо нарушающих общественный порядок или сопряженных с явным неповиновением законным требованиям представителей власти, или повлекших нарушение работы транспорта, государственных или общественных предприятий, учреждений, организаций, - наказывается лишением свободы на срок до 3-х лет, или исправительными работами на срок до 2-х лет, или штрафом в размере до 30 минимальных заработных плат». Преступление будет налицо в том случае, если групповыми действиями грубо нарушен общественный порядок, или они сопряжены с явным неповиновением законным требованиям представителей власти, или повлекли нарушение работы транспорта, государственных, общественных учреждений, либо предприятий.

Данное преступление отличается от массовых беспорядков по объективным признакам – по названным выше свойствам групповых действий и по их последствиям. При массовых беспорядках могут быть погромы, разрушения, поджоги и иные особо опасные действия. При массовых беспорядках число участников должно быть значительно больше, чем при групповых действиях [1, стр. 250-251].

Из уголовных кодексов Российской Федерации 1996 года и Республики Молдова 2002 г. эта статья исключена, но сохранилась в УК Украины 2001 года. Статья 293 озаглавлена «Групповое нарушение общественного порядка» и помещена в разделе XII «Преступления против общественного порядка и нравственности». Вот её содержание:

Ст.293 «Организация групповых действий, повлекших грубое нарушение общественного порядка или существенное нарушение работы транспорта, предприятия, учреждения или организации, а также активное участие в таких действиях – наказывается штрафом до пятидесяти не облагаемых налогом минимумов доходов граждан или арестом на срок до шести месяцев».

Авторы научно-практического комментария УК Украины считают правильным отнесение этого преступления не к преступлениям против порядка управления, а к преступлениям против общественного порядка и нравственности. К признакам преступления ныне не относится такой бывший его признак, как связанность групповых действий с явным неповиновением закон-

ным требованиям представителей власти.

Непосредственным объектом преступления является общественный порядок. Рассматриваемое преступление относится к числу преступлений с материальным составом [2, стр. 763-764].

Объективная сторона преступления включает: а) организацию групповых действий или активное участие в них; б) преступное последствие в виде грубого нарушения общественного порядка или существенного нарушения работы транспорта, предприятия, учреждения, организации; в) причинная связь; рассматриваемое преступление относится к числу преступлений с материальным составом. Преступление является оконченным с наступлением преступного последствия в виде грубого нарушения общественного порядка и других последствий, указанных в законе.

В отличие от массовых беспорядков, действия, предусмотренные ст. 293 УК Украины «могут исходить не от толпы, а от отдельной группы людей и не сопровождаться погромами, разрушениями, поджогами и другими подобными действиями. Действия, предусмотренные ст.293, в отличие от хулиганства не сопровождаются явным неуважением к обществу, а лишь нарушают общественный порядок.

В уголовном законодательстве стран СНГ и в теории уголовного права в настоящее время не используется термин «политические преступления».

ГлаваXVII УК РМ озаглавлена «Преступления против публичной власти и безопасности государства».

Германские авторы отмечают, что данное понятие используется в Законе о международной правовой помощи по уголовным делам и в судебной практике ФРГ при решении вопросов, связанных с выдачей преступников. Причем практика Германии идет по линии признания политическими преступлениями тех, которые непосредственно направлены на подрыв основ государственного устройства или конституционных органов, добрых отношений с иностранными государствами или связаны с воспрепятствованием осуществлению избирательного права граждан, выборами в органы государственной власти [3, стр. 597].

В УК РМ часть этих преступлений включены в главу V «Преступления против политических, трудовых и других конституционных прав граждан».

Выделение в классификации преступлений политических преступлений помогает раскрыть содержание их мотивов и целей, которые аналогичны мотивам и целей преступления, предусмотренного ст.2034 УКРМ 1961 г.

Мотив преступления – это обусловленное определенными потребностями и интересами внутренние побуждения, вызывающие у лица решимость совершить преступление. Цель преступления – это представление лица, совершающего преступление, о желаемом результате, к достижению которого он стремится, совершая преступление [4, стр. 345].

По мнению Мергена, политического преступника от общеуголовного отличают следующие четыре признака: 1) политический преступник не скрывает своего намерения совершить преступление и признается в этом публично; 2) он оспаривает легитимность норм, которые нарушает; 3) преследует цель

изменения установленных норм права и морали; 4) действует бескорыстно, не преследует эгоистический интерес [5, стр. 597].

В насильственной преступности, к которой относятся и групповые нарушения общественного порядка, на основе такого критерия, как причинный комплекс преступности, разграничиваются её подвиды, порождаемые преимущественно одним из следующих комплексов: а) алкоголизация части населения; б) искаженные взгляды, вредные обычаи, привычки, традиции; в) бюрократизм, отсутствие гласности, недостатки в деятельности государственных органов и институтов гражданского общества по защите нарушенных прав и законных интересов граждан.

Из-за длительной задержки зарплаты работники отдельных предприятий вынуждены перекрывать шоссейные железные дороги, что влечёт к нарушению работы транспорта. г) Социальная пассивность части населения; д) стремление субъектов к самоутверждению и оценка ими насилия как наиболее эффективного средства в конкретных условиях; е) недостатки социального контроля, в том числе охраны общественного порядка [6, стр. 593-594; 29-37].

Уголовный кодекс Республики Польша 1997 года в главе XXXII «Преступления против публичного порядка», ст.254 §1 имеет следующее содержание: «Кто принимает активное участие в толпе, зная, что ее участники совместными усилиями совершают насильственное посягательство на лицо или имущество, подлежит наказанию лишением свободы на срок до трёх лет». Ст.258 §1 «Кто принимает участие в организованной группе либо сообществе, имеющих целью совершение преступлений, - подлежит наказанию лишением свободы срок до трёх лет». Хотя эти статьи не совпадают текстуально с соответствующими нормами УК других стран, групповые нарушения общественного порядка могут квалифицироваться по этим же статьям УК Польши.

Уголовный кодекс Японии 1907 г. (в редакции 1995 г.) в главе 8 «Преступления, состоящие в беспорядках» предусматривает ответственность за беспорядки. Статья 106 (Беспорядки) имеет следующее содержание: «Лица, осуществившие насилие или угрозы, собравшись толпой, признаются совершившими преступление, состоящее в беспорядках, и называются в соответствии со следующей градацией:

1. Главари наказываются лишением свободы с принудительным физическим трудом или тюремным заключением на срок от одного года до десяти лет.

2. Лица, которые усиливали беспорядки тем, что командовали другими или возглавляли других людей, наказываются лишением свободы с принудительным физическим трудом или тюремным заключением на срок от шести месяцев до семи лет.

3. Следовавшие за другими лица наказываются денежным штрафом на сумму до ста тысяч йен.

УК Аргентины в разделе VIII ст.209 предусматривает ответственность за подстрекательство к совершению преступления. «Тот, кто публично подстрекал к совершению определенного преступления против человека или учреждения, наказывается за сам факт подстрекательства, лишением свободы на срок от двух до шести лет тюремного заключения...».

Статья 211 «Публичное устрашение» имеет следующее содержание: «Наказывается лишением свободы на срок от двух до шести лет тюремного заключения тот, кто с целью вызвать общественную панику, волнения или беспорядки, подал сигналы тревоги или сообщил о ней, угрожал совершить представляющие общественную опасность, преступления, либо применил для достижения указанного эффекта материальные средства обычного вида.

Новый УК Румынии в статье 371 предусматривает ответственность за нарушение общественного порядка и спокойствия: «Деяние лица, которое публично, с применением насилия против людей, или имущества, или с применением угроз, или с унижением достоинства людей, нарушает общественный порядок и спокойствие, наказывается лишением свободы от трех месяцев до 2 лет или штрафом.

Полагаем целесообразным восстановить в УК РМ ответственность за организацию или активное участие в групповых действиях, нарушающих общественный порядок.

Сноски:

1. *Курс советского уголовного права в 6-ти томах.* Под ред. А.А. Пионтковского, П.С. Ромашкина, В.М.Чхиквадзе. Изд-во «Наука», Москва, том 6.
2. *УК Украины. Научно-практический комментарий.* Под ред. С.С. Яценко. Киев, «А.С.К.» 2003 г.
3. *Российская криминологическая энциклопедия.* Под ред. А.И. Долговой. Изд-во «НОРМА» М., 2000.
4. *Курс уголовного права, том 1, Общая часть, Учение о преступлении.* Под ред. Н.Ф.Кузнецовой, И.М.Тяжковой, Москва «Зерцало» 2002 г.
5. *Российская криминологическая энциклопедия.*
6. *Там же, с.593-594; Закалюк А.П. Курс сучасної української криминології.* Издательский дом «Ін Юре» Киев, 2007, 712 с.

Литература:

1. УК Республики Молдова 2002 г.
2. УК Российской Федерации 1996 г.
3. УК Украины 2001 г.
4. УК Румынии 2004 г.
5. УК Аргентины 1921 г.
6. УК Польши 1997 г.
7. УК Японии 1907 г. в редакции 1995 г.
8. *Курс советского уголовного права в 6-ти томах,* Под ред. А.А, Пионтковского, П.С. Ромашкина, В.М. Чхиквадзе, Изд-во «Наука», Москва, том 6.
9. *Российская криминологическая энциклопедия,* Под ред. А.И. Долговой, Изд-во «НОРМА», М., 2000 г.
10. *Курс уголовного права, том 1, Общая часть, Учение о преступлении,* Под ред. Н.Ф.Кузнецовой, И.М.Тяжковой, Москва, «Зерцало» 2002 г.
11. *Закалюк А.П., Курс сучасної української криминології,* Издательский дом «Ін Юре», Киев, 2007, 712.

Marian GHERMAN, doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei investigații operative
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

CADRUL LEGAL DE APLICARE A AMNISTIEI ȘI GRAȚIERII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Bazele justiției se mențin, pe de o parte, datorită unui regim cu adevărat democratic și, pe de altă parte, datorită înțelegerii și respectării comune a normelor de drept.

Problema amnistiei și grațierii, pe fondul evenimentelor din 6-7 aprilie 2009, a constituit obiectul mai multor critici și comentarii din partea societății civile, savanților, juriștilor și organizațiilor internaționale.

Bulversarea societății și perturbațiile produse au avut un impact negativ atât asupra societății, cât și asupra experienței obținute de organele de drept, antrenate în aplanarea situației create.

Actualitatea subiectului se conturează prin prisma corectitudinii și legalității aplicării amnistiei și grațierii, ca rezultat al realității obiective produse în urma evoluției evenimentelor menționate.

Cercetarea tematicii amnistiei și grațierii este un obiect recognoscibil în mediul specialiștilor și practicienilor din domeniul dreptului, de aceea expunerile pe marginea subiectului abordat sunt în măsură să sublinieze importanța științifică și practică a acestora.

Uneori termenii, noțiunile și ideile expuse sunt interpretate eronat, fapt care conduce la o practică neuniformă din partea organelor și persoanelor cu funcție de răspundere, ca de exemplu în cazul amnistiei pronunțate ca urmare a evenimentelor din aprilie 2009.

Amnistia

La 15 aprilie 2009, Președintele Republicii Moldova a declarat că a solicitat autorităților guvernamentale competente să „inițieze o amnistie totală” și să „sisteze orice formă de urmărire a participanților la protestele stradale din 7 aprilie, cu excepția reprezentanților lumii interlope și recidiviștilor”¹.

La 16 aprilie 2009, Procuratura Generală a anunțat că a început să întreprindă măsuri de revocare a „măsurilor de reprimare”, dar ea va face apel la ordinul Președintelui². Apoi, la 21 aprilie 2009, Procuratura Generală a anunțat că „doar organizatorii acțiunilor de dezordine în masă precum și persoanele cu antecedente penale” au rămas în detenție³.

¹ Adresarea televizată a Președintelui Republicii Moldova, Compania publică națională Teleradio-Moldova, 15.04.2009

² Serviciul de presă al Procuraturii Generale, 21.04.2009

³ Serviciul de presă al Procuraturii Generale, 21.04.2009

Amnistia trezește unele dubii din anumite motive. În primul rând, ea nu are nici o bază legală, deoarece legislația Republicii Moldova autorizează doar Parlamentul să declare amnistiiile generale. Dorința Procuraturii Generale de a aplica imediat ordinul prezidențial denotă, astfel, un grad înalt de ingerință executivă în funcționarea acestuia. În acest context, reiterăm importanța abordării și cercetării problematicii amnistiei și grațierii prin prisma studierii cadrului normativ național de referință și în strictă conformitate cu prevederile legale.

Posibilitatea și necesitatea înlăturării răspunderii penale sau a consecințelor condamnării își găsește expresie în cauzele care determină producerea acestor efecte reunite în capitolul XI al Codului penal din 2002 la care se atribuie inclusiv amnistia (art. 107 CP) și grațierea (art. 108 CP).

Amnistia este o instituție cu dublă natură juridică: de drept constituțional și de drept penal. Ea se deosebește de liberarea de răspundere penală și liberarea de pedeapsă penală prin faptul că nu este un act al justiției. Potrivit lit. p, art. 66 al Constituției Republicii Moldova, amnistia este un act al Parlamentului Republicii Moldova, în a cărui bază se încetează urmărirea penală, se aplică liberarea totală sau parțială de la executarea pedepsei sau comutarea ei.

Pentru prima dată, legea penală, din 2002 a stipulat amnistia ca o instituție juridico-penală. În conformitate cu alin.(1) art. 107 CP, amnistia este actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei, fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei. Amnistia nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor drepturilor persoanei vătămate (alin.(2)).

Actul de amnistie are un caracter normativ și, de regulă, coincide cu o dată remarcabilă din istoria social-politică a Republicii Moldova, referindu-se la un cerc de persoane nedeterminate individual. Ultimul act de amnistie emis legal până în prezent este „Legea privind amnistia în legătură cu declararea anului 2008 An al Tineretului nr. 188-XVI din 10.07.2008 care indică cercul de persoane liberate de răspundere penală”.

Conținutul acestei legi și al altor acte de amnistie ne arată că ea se aplică atât în cazul comiterii unor infracțiuni concrete, cât și față de anumite categorii de persoane (ca de exemplu minorii).

Acțiunea amnistiei se extinde numai asupra infracțiunilor comise până la emiterea actului de amnistie și în primul rând față de persoanele care execută pedeapsa pe teritoriul Republicii Moldova. Uneori actul de amnistie indică timpul în care trebuie informați Președintele R. Moldova și Parlamentul despre rezultatele executării actului de amnistie. E de menționat că până în anul 2004 se practica anexarea la Legea privind amnistia a Regulamentului pentru aplicarea Legii privind amnistia unor categorii de persoane unde se indica mecanismul de realizare a amnistiei, categoriile de persoane supuse acesteia, subiecții care o vor realiza etc.

Grațierea

În conformitate cu articolul 88 lit. e din Constituția R. Moldova, Președintele statului acordă grațiere individuală condamnaților. Ca și amnistia, grațierea este o instituție cu dublă natură juridică, de drept constituțional și de drept penal.

Potrivit alin. (1) art. 108 CP, grațierea este actul prin care persoana condamnată este liberată în tot sau în parte de pedeapsa stabilită ori pedeapsa stabilită este comutată. Grațierea se acordă de către Președintele Republicii Moldova, în mod individual (alin.(2))⁴.

Grațierea nu are efecte asupra pedepselor complementare cu excepția cazului în care se dispune altfel prin actul de grațiere (alin.(3)).

Grațierea nu are efect asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate (alin.(4)).

Grațierea se acordă în temeiul cererilor depuse de condamnați, de rudele apropiate ale acestora, de deputați în Parlament, de autoritățile administrației publice locale, de asociații obștești, de avocați, precum și de administrația întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor în care au lucrat anterior persoanele condamnate.

În cazul în care condamnatul refuză să depună cerere de grațiere, cererile depuse de alte persoane nu se examinează. Cererile de grațiere a condamnaților se examinează numai după ce sentința pronunțată acestor persoane rămâne definitivă.

Grațierea se aplică prin următoarele modalități:

1. comutarea pedepsei detenției pe viață în privațiune de libertate pe un termen de 30 ani;
2. liberarea de mai departe a executării pedepsei;
3. reducerea termenului de pedeapsă aplicat de instanța de judecată;
4. înlocuirea pedepsei aplicate de instanța de judecată cu o categorie mai blândă de pedeapsă;
5. înlăturarea consecințelor condamnării.

Ordinea aplicării grațierii cuprinde un șir de acțiuni consecutive. Inițiativa grațierii, așa cum am menționat, poate porni de la condamnat, de la alte persoane sau organe. Cererea sau demersul organelor care execută pedeapsa se expediază la serviciul pentru problemele grațierii de pe lângă Președintele Republicii Moldova, care pregătește proiectul încheierii pe această problemă. Apoi aceste materiale se examinează la ședința Comisiei pentru problemele grațierii de pe lângă Președinte.

Comisia prezintă Președintelui încheierea privind oportunitatea sau neraționalitatea grațierii, precum și variantele grațierii posibile.

Hotărârea Președintelui se anunță condamnatului și organului care execută pedeapsa.

⁴ Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002

Veaceslav GRATI, doctor în drept, conferențiar universitar,
director al Institutului de Formare Profesională Continuă
și Cercetări Științifice Aplicative
Sergiu SECRIERU, mediator, doctorand

PARTICULARITĂȚILE CADRULUI JURIDIC DE APLICARE A ARMEI DE FOC ȘI A MIJLOACELOR SPECIALE DE CĂTRE FUNCȚIONARIII DE POLIȚIE ÎN CONDIȚIILE DEZORDINILOR ÎN MASĂ

Proclamându-se un stat de drept și democratic, Republica Moldova și-a asumat angajamentul vizând promovarea, încurajarea și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, drepturi și libertăți care urmează a fi puse în aplicare în relațiile autorităților publice cu cetățenii Republicii Moldova, în relațiile dintre cetățeni, formațiuni obștești etc.

Datorită locului și rolului în sistemul de protecție a valorilor sociale consfințite în Constituția Republicii Moldova, poliția Republicii Moldova este instituția specializată a autorităților publice care are atribuții privind apărarea vieții, sănătății și libertăților cetățenilor, intereselor societății și ale statului de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime [5, art. 1].

În cadrul forțelor polițienești (instituțiile statului abilitate cu împuterniciri de constrângere) și al sistemului judiciar din țara noastră (organele judecătorești) prima linie de apărare împotriva infractorilor o constituie forțele de ordine și siguranță publică (poliția, trupele de carabinie, grăniceri etc.), care, în principiu, execută activitatea de serviciu în teren, în contact direct cu populația și cu persoanele care au încălcat ori sunt pe cale de a încălca dispozițiile legale, care prezintă suspiciuni privind săvârșirea unor infracțiuni, având misiunea de a aplica și veghea la respectarea legii.

Pentru îndeplinirea sarcinilor și misiunilor zilnice de o tot mai mare amploare și complexitate care sunt puse în fața poliției și care își găsesc consacrarea în actele normative din domeniu, funcționarii de poliție apelează la astfel de măsuri extreme precum aplicarea armei de foc și a mijloacelor speciale. Deși sunt niște măsuri excepționale, în situații periculoase, aceste puteri polițienești devin unica soluție pentru a îndeplini sarcinile legale.

Așadar, în comunicarea pe care avem onoarea să v-o prezentăm ne propunem să examinăm bazele legale ale utilizării armei de foc și a mijloacelor speciale în condițiile dezordinilor în masă, axate cu titlu de exemplu pe evenimentele din aprilie 2009.

Cadrul legal de aplicare a armei de foc și a mijloacelor speciale de către funcționarii de poliție în condițiile dezordinilor în masă inserează totalitatea actelor normative internaționale și naționale, la care se referă în mod special:

– principiile fundamentale de aplicare a forței și armei de foc, aprobate de congresul ONU în 1990;

- codul de conduită a polițiștilor, adoptat prin Rezoluția ONU nr.36/164 din 17.12.1979;
- declarația cu privire la poliție, adoptată prin Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 690 din 1979;
- Codul european de etică al poliției, adoptat de către Comitetul Miniștrilor la 19.09.2001;
- Legea Republicii Moldova nr. 416-XII din 18.12.90 cu privire la poliție, Monitorul Oficial nr.17-19 din 31.01.2002;

Generalizând practica polițienească în materia de aplicare a armei de foc și a mijloacelor speciale, menționăm că funcționarii de poliție se conduc prioritar, din păcate, de prevederile Legii Republicii Moldova cu privire la poliție, lăsând în umbră, ignorând, iar în unele cazuri necunoscând prevederile altor acte normative [1-20]. care reglementează împuternicirile examinate. Menționăm acest fapt nu întâmplător, ci pentru a atenționa că funcționarii de poliție trebuie să respecte cu strictețe toate prevederile legale privind aplicarea armei de foc și a mijloacelor speciale, chiar și în condițiile situațiilor excepționale în timpul cărora condițiile și ordinea de aplicare a lor nu pot fi supuse vreunei modificări [7].

Potrivit principiilor fundamentale de aplicare a forței și a armei de foc, funcționarii de poliție vor face uz de aceste puteri polițienești numai în situații excepționale, de strictă necesitate, în condițiile legii și respectând proporționalitatea aplicării [20].

În vederea asigurării aplicării corecte a principiilor fundamentale ale ONU au fost elaborate o serie de reguli de bază privind aplicarea armei de foc de către polițiști, cum ar fi:

- armele de foc trebuie să fie folosite numai în situații extreme;
- armele de foc trebuie să fie folosite numai în cazuri de autoapărare sau apărare a altor persoane de pericolul iminent de moarte sau rănire considerabilă;
- prevenirea săvârșirii unei crime care prezintă un pericol grav pentru viață;
- arestarea sau prevenirea evadării persoanelor care prezintă pericol și se împotrivesc reținerii;
- numai în cazul, în care măsurile obișnuite sunt insuficiente;
- folosirea forței și a armelor de foc cu intenția de a provoca moartea unei persoane este admisă numai în cazul în care este necesară pentru apărarea vieții unei persoane.

Conform art. 3 al Codului de conduită a polițiștilor, „polițiștii pot folosi forța numai când aceasta este strict necesară și în măsura în care este cerută pentru îndeplinirea datoriei”. Aplicarea mijloacelor speciale și a armelor de foc este considerată drept măsură extremă. Trebuie depuse toate eforturile pentru excluderea uzitării lor, în special împotriva copiilor. În general, armele de foc și mijloacele speciale trebuie folosite în cazurile în care o persoană suspectată de a fi comis o infracțiune opune rezistență armată sau pune în pericol, în alt fel, viețile celorlalți, iar măsurile mai puțin extreme nu sunt suficiente pentru a opri sau a aresta persoana suspectată. În fiecare situație în care se descarcă o armă de foc trebuie întocmit

imediat un raport adresat autorităților competente [18].

Declarația cu privire la poliție este și mai rigidă în ceea ce privește aplicarea forței și a armei de foc. Astfel, funcționarii de poliție, în exercițiul atribuțiilor funcționale, trebuie să acționeze cu toată hotărârea necesară fără a recurge la forță, cu atât mai mult cu cât aceasta nu este rezonabil pentru a îndeplini o sarcină autorizată prin lege. Cu atât mai mult, sunt necesare instrucțiuni clare și precise asupra manierei și împrejurării în care funcționarii de poliție vor face uz de arme [19].

Codul european de etică al poliției, enunțând principiile acțiunii și intervenției polițienești, consemnează că poliția nu poate recurge la forță decât în caz de necesitate absolută, și numai în măsura necesară atingerii unui obiectiv legitim [21, art. 37].

De reținut că respectarea de către funcționarii de poliție a principiilor fundamentale și a recomandărilor ONU, a prevederilor legale internaționale și naționale referitoare la aplicarea armei de foc și a mijloacelor speciale este în același timp condiția principală de respectare, apărare a drepturilor și libertăților omului. Prin aplicarea de către funcționarii de poliție a armei de foc și a mijloacelor speciale ca măsuri extreme, sunt limitate și atinse dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, dreptul la libertatea întrunirilor, dreptul la proprietate și alte drepturi. Prin urmare, intenționând să aplice arma de foc și mijloacele speciale, funcționarii de poliție trebuie să cunoască și să respecte cu strictețe condițiile și limitele înscrise în instrumentele internaționale de apărare a drepturilor omului. În acest context, le vom aminti pe cele mai importante:

Declarația universală a drepturilor omului, art. 3 „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale”; art. 5 „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”; art. 18 „Orice om are dreptul la libertatea gândirii, de conștiință și religie...”; art. 19 „Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării...”; art. 20 „Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică...”.

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului art. 2 Dreptul la viață: „Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.

Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolut necesară la forță:

- a) pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
- b) pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
- c) pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Art. 3 Interzicerea torturii: „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”; art. 5 Dreptul la libertate și la siguranță: „Orice persoană are dreptul la libertate și la siguranță...”; art. 9 Libertatea de gândire, de conștiință și de religie: „Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie...”; art. 10 Libertatea de exprimare „1. Orice per-

soană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere... 2. Exercițarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești”; art. 11 . Libertatea de întrunire și de asociere „1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică... 2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat”.

Considerând, conștientizând, evocând și înțelegând standardele internaționale în domeniul uzitării forței și a armei de foc, legislatorul autohton a adoptat propriul cadru juridic care reglementează activitatea poliției în vederea aplicării și folosirii forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc. Astfel, Titlul IV Legea Republicii Moldova nr. 416-XII din 18.12.90 „Cu privire la poliție”, republicată în Monitorul Oficial nr. 17-19 din 31.01.2002 este destinat, în totalitate, reglementărilor juridice privind aplicarea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc. Pe lângă reglementările juridice destinate aplicării fiecărei din aceste puteri polițienești, în dispoziția art.14 Legea cu privire la poliție au fost stabilite ca principii diriguitoare condițiile și limitele de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc.

Potrivit dispoziției art. 14 Legea Republicii Moldova cu privire la poliție, condițiile de aplicare a armei de foc și a mijloacelor speciale sunt:

– aplicarea armei de foc și a mijloacelor speciale trebuie să fie precedată de un avertisment privind intenția recurgerii la ea cu acordarea unui timp suficient pentru reacția de răspuns, cu excepția cazurilor în care tergiversarea aplicării acestor măsuri generează un pericol direct pentru viața și sănătatea cetățenilor și a funcționarilor de poliție, sau poate conduce la alte urmări grave;

– în toate cazurile în care aplicarea armei de foc și a mijloacelor speciale nu pot fi evitate, lucrătorii poliției sunt datori să depună efort în a aduce o daună cât mai mică sănătății, onorii, demnității și bunurilor cetățenilor, de asemenea, să asigure asistență medicală victimelor;

– în cazul rănirii sau decedării cetățenilor, ca urmare a aplicării forței fizice, a mijloacelor speciale sau a armei de foc lucrătorul poliției este dator să comunice despre aceasta șefului său direct, pentru ca acesta să înștiințeze procurorul.

În același articol sunt stabilite și limitele de aplicare a armei de foc, și anu-

me:

- poliția are dreptul să aplice arma de foc și mijloacele speciale în cazurile și modul prevăzute de Legea cu privire la poliție;
- arma de foc și mijloacele speciale nu se aplică contra femeilor și minorilor, persoanelor de vârstă înaintată, precum și contra oamenilor cu evidente deficiențe fizice, cu excepția cazurilor în care ei au săvârșit un atac armat, au opus rezistență folosind arme sau au săvârșit un atac în grup, ce amenință viața și sănătatea oamenilor, a bunurilor acestora, dacă acțiunile de acest fel nu pot fi respinse pe alte căi și cu alte mijloace;
- se interzice aplicarea măsurilor de curmare când aplicarea lor generează un pericol pentru alte persoane;
- depășirea de către colaboratorii poliției a atribuțiilor în ceea ce privește aplicarea forței, a mijloacelor speciale și a armei de foc atrage după sine răspunderea prevăzută de lege.

Caracterul agresiv și ofensiv al aplicării armei de foc și a mijloacelor speciale în condițiile legii, de regulă, presupune provocarea unor vătămări agresorului (persoanei reținute) și este însoțită de riscul survenirii unor consecințe grave. În acest sens menționăm că dispoziția alin. (4), art. 29 Legea RM cu privire la poliție prevede că funcționarii de poliție nu poartă răspundere pentru dauna materială și fizică, cauzată infractorului în legătură cu nesubordonarea sau opunerea de rezistență în timpul reținerii. Tot în același context poate fi amintită și dispoziția art. 33 al aceleiași legi, care prevede că nu constituie o infracțiune acțiunea funcționarului de poliție care a fost săvârșită într-o situație de risc profesional justificat, deși ea întrunește semnele acțiunilor pentru care este prevăzută răspundere disciplinară, contravențională sau penală.

În această ordine de idei relevăm că legislatorul, elaborând cadrul legal de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc, nu face referință la prevederile privind instituțiile de legitimă apărare, extremă necesitate și de reținere a infractorului. În ciuda faptului dat, concluzionăm cu siguranță că aplicarea armei de foc și a mijloacelor speciale de către funcționarii de poliție, în calitate de măsuri extreme de constrângere administrativă, sunt reglementate atât de normele juridice speciale, care stabilesc motivele, condițiile¹ și ordinea de utilizare, cât și de normele de drept penal, ele prevăzând cauzele care înlătură caracterul penal al faptei [2, cap. III; 23, p. 18-168; 28, p. 137-151]. Cu alte cuvinte, cadrul juridic de aplicare a armei de foc și a mijloacelor speciale reprezintă un complex de prevederi normative din diverse ramuri ale dreptului care se completează reciproc și care reflectă toate aspectele juridice importante. Totalitatea normelor de drept

¹ Considerăm că lista „condițiilor” de aplicare și folosire regulamentară a armei de foc stipulate în dispoziția art. 14 a Legii RM cu privire la poliție trebuie completată cu: a) obligativitatea polițiștilor să urmeze cursuri de pregătire specială în condițiile legate de aplicarea armei de foc, precum și verificarea periodică a cunoștințelor și dexterităților dobândite; b) interdicția privind dotarea poliției cu arme de foc și muniții, utilizarea cărora este însoțită de riscul survenirii unor vătămări deosebit de grave ori servesc drept sursă de risc nejustificat.

nominalizate formează un anumit sistem, în care apartenența de ramură a acestor norme nu este relevantă.

Normele din prima grupă (administrativ-juridice) stabilesc motivele, condițiile, limitele și modalitatea de influență forțată, precum și ordinea de aplicare și folosire a armei de foc și a mijloacelor speciale. Normele administrativ-juridice au un conținut „pozitiv”, dat fiind că respectarea comportamentului prescris de acestea permit apărarea drepturilor și intereselor subiective ale cetățeanului, devenit obiect al atentatului criminal, precum și interesele legale ale societății și statului. Aceste norme au un caracter independent, numai până în faza în care acțiunile realizate de funcționarii de poliție în baza lor nu vor atrage după sine cauzarea unui prejudiciu, situație caracteristică acțiunilor anterioare aplicării armei de foc și a mijloacelor speciale.

Normele juridico-penale consacrate cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei, și anume normele de legitimă apărare (art. 36 CP al RM), de reținere a infractorului (art. 37 CP al RM) și de extremă necesitate (art. 38 CP al RM) stabilesc condițiile legale care se referă la atentatul sau fapta socialmente periculoasă. Acestea sunt acele condiții generale cum ar fi realitatea și iminența atentatului, în lipsa cărora nici nu poate fi vorba despre existența temeiului propriu-zis de aplicare a măsurilor examinate. Totodată, ținem să menționăm că caracterul social periculos al atentatului este relevat și în cazurile de aplicare a armei de foc (art. 17 Legea RM cu privire la poliție) și a mijloacelor speciale (art. 16 Legea RM cu privire la poliție). Concretizăm că normele juridico-penale stabilesc condițiile legalității în cazul apărării de atentatele prejudiciabile, adică stabilesc limitele acțiunilor justificate ale funcționarului de poliție care aplică arma de foc și mijloacele speciale în situații concrete. Acțiunea acestor norme este determinată în funcție de gradul real al daunelor provocate în urma aplicării armei de foc și a mijloacelor speciale. De aceea legislația în vigoare despre legitima apărare, extrema necesitate și reținerea infractorului permite de a contura limitele influenței forțate în funcție de particularitățile situației concrete ivite, cu alte cuvinte, permite stabilirea limitelor de cauzare a daunelor în urma aplicării armei de foc și a mijloacelor speciale, reiesind din condițiile incidentului concret.

Astfel, conform legislației în vigoare, în cazul aplicării armei de foc sau a mijloacelor speciale funcționarii de poliție trebuie să respecte cu strictețe normele administrativ-juridice, care stabilesc motivele, condițiile și ordinea aplicării ei, călăuzindu-se în același timp și de prevederile legislației penale cu privire la legitima apărare, extrema necesitate și reținerea persoanei care a săvârșit o infracțiune, norme care stabilesc condițiile legale de cauzare a daunelor valorilor ocrotite de legislația penală, în cazul apariției unor situații ilegale concrete.

Privite în coeziune și interconexiune, prevederile normative examinate prezintă cadrul juridic de aplicare de către funcționarii de poliție a armei de foc și a mijloacelor speciale. Această totalitate de norme orientează funcționarul și factorii de decizie ai OAI spre înfăptuirea unor astfel de acțiuni, care ar corespunde adecvat nu numai pericolului iminent, ci și condițiilor situației ivite. În cazul în care între normele de drept nominalizate apar contradicții, prioritate are legea penală.

Așadar, analiza și studierea standardelor internaționale și naționale în materia aplicării mijloacelor speciale și a armei de foc de către funcționarii de poliție determină nuanțarea unor aspecte deosebit de importante de care se va ține cont în orice situație de uzitare a acestor măsuri, indiferent că ele vor fi aplicate în condițiile reținerii unui infractor, în condițiile respingerii unor atacuri armate sau în condițiile dezordinilor în masă etc.

Este vorba, în special, despre condițiile, limitele, temeiurile, ordinea și tactica de aplicare a mijloacelor speciale și a armei de foc de către funcționarii de poliție. Cunoașterea și respectarea aspectelor menționate va asigura, cu siguranță, reușita misiunii de protecție a vieții și sănătății oamenilor, evitarea cazurilor de uz ilegal al mijloacelor speciale și a armei de foc și nu în ultimul rând securitatea personală a funcționarilor de poliție [25, p. Cap. II și III].

Potrivit caracterului său de influență, arma de foc reprezintă una din cele mai dure măsuri. Aplicând-o, funcționarii de poliție intervin cel mai adânc în sfera drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Aplicarea armei de foc este însoțită, de regulă, de riscul sporit al survenirii unor urmări grave și ireversibile, până și lipsirea omului de viață. Prin urmare, apelarea la uzitarea armei de foc trebuie să fie exclusiv în cazurile excepționale, expres prevăzute în legislația în vigoare, respectându-se principiul proporționalității între valorile apărute și cele sacrificate, în situațiile în care mijloacele mai puțin extreme sunt insuficiente, iar aplicarea armei de foc este inevitabilă.

Hotărârea factorilor de decizie ai OAI, în general, precum și a funcționarilor de poliție, în particular, privind aplicarea armei de foc în condițiile asigurării ordinii publice în procesul desfășurării întrunirilor, neutralizării acțiunilor ce tulbură ordinea publică, curmării încălcărilor în grup sau în masă a ordinii de drept, care pot genera devastări sau distrugerii ale patrimoniului, alte acțiuni ilegale care pun în pericol viața și sănătatea cetățenilor, activitatea normală a întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor sau cauza prejudiciu material considerabil, precum și în condițiile de restabilire a ordinii de drept este nedorită, atât din punct de vedere moral, cât și din punct de vedere politic. Decizie care poate anula toate eforturile anterioare vizavi de asigurarea ordinii și siguranței publice, restabilirea ordinii de drept și poate determina persoanele huliganice la acțiuni și mai agresive și violente, înrăirea și agitatea maselor inițial pașnice, agravarea situației operative, sporirea numărului de victime etc.

Acestea și alte condiții urmează a fi luate în calcul la emiterea ordinului de aplicare a armei de foc.

Așadar, aplicarea armei de foc de către funcționarii de poliție este considerată drept o măsură extremă și, potrivit art. 17 Legea RM cu privire la poliție, se aplică în următoarele cazuri:

1. pentru apărarea cetățenilor și pentru autoapărare contra unor atacuri ce constituie un pericol real pentru viața sau sănătatea lor.
2. pentru prevenirea capturării prin violență a armei de foc;
3. pentru respingerea unui atac în grup sau atac armat asupra colaboratorilor poliției, asupra altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii sau la datoria

obștească de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, precum și pentru respingerea atacurilor de altă natură ce periclitează viața sau sănătatea lor;

4. pentru eliberarea ostaticilor, dacă viața sau sănătatea lor se află în pericol;

5. pentru respingerea unor atacuri în grup sau atacuri armate asupra unor obiective importante, aflate sub pază, asupra încăperilor de locuit și de menire gospodărească ale cetățenilor, asupra sediilor autorităților publice și organizațiilor obștești, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, dacă există un pericol real pentru viața sau sănătatea persoanelor care se află în ele, pentru respingerea atacurilor asupra personalului militar și de serviciu al organelor de poliție;

6. pentru reținerea persoanei care opune rezistență armată ori care a fost surprinsă în momentul săvârșirii unei infracțiuni grave, sau a delincventului care evadează de sub arest, precum și a unei persoane înarmate care refuză să se subordoneze cerinței legale de a depune arma, când este imposibilă înfrângerea rezistenței sau reținerea delincventului pe alte căi și cu alte mijloace.

Din lista enunțată a cazurilor de aplicare a armei de foc s-ar părea, la prima vedere, că funcționarii de poliție dispun de suficiente motive de a aplica arma de foc în condițiile desfășurării dezordinilor în masă și pentru restabilirea ordinii de drept. Fapt care, în timpul evenimentelor din aprilie 2009, considerăm, a stat la baza declarațiilor unor reprezentanți ai autorităților publice privind posibilitatea aplicării armelor de foc de către funcționarii de poliție, în scopul menținerii ordinii publice și restabilirii ordinii de drept. Ca urmare, și alte declarații, cum ar fi cererea înaintată părinților copiilor participanți la manifestări, de a interzice acestora participarea la întrunirile de protest, dat fiind că vor fi utilizate armele de foc și sunt posibile cauzarea unor vătămări corporale grave sănătății, precum și vătămări incompatibile cu viața, declarații care contravin particularităților cadrului legal de aplicare a mijloacelor speciale și a armei de foc enunțate mai sus.

Din analiza standardelor internaționale și naționale în domeniul aplicării forței și a armei de foc se desprinde ușor concluzia potrivit căreia uzitarea armelor de foc, în condițiile manifestărilor din 7 aprilie 2009, cu atât mai mult în zilele următoare în timpul reținerii, chipurile, a persoanelor violente și agresive care au participat la dezordinile în masă și la devastarea clădirilor Preșidenției și a Parlamentului, era inacceptabilă și ilegală.

Deși evenimentele din 7-8 aprilie 2009 inserau acțiuni mai mult sau mai puțin agresive ale unor participanți la manifestația publică, orientate asupra funcționarilor de poliție, asupra altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii sau la datoria obștească de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, asupra unor obiective importante, asupra sediilor autorităților publice acestea nu puteau servi drept temelie pentru aplicarea armei de foc.

Pentru a fi mai expliciti, vom aduce câteva argumente de rigoare, care să aducă lumină asupra imposibilității, inadmisibilității și ilegalității aplicării și folosirii armei de foc în timpul evenimentelor din 7-8 aprilie 2009, cum ar fi:

- intențiile agresorilor nu erau îndreptate contra vieții și sănătății cetățeni-

lor, a persoanelor care eventual se puteau afla în clădirile devastate, funcționarilor de poliție sau altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii sau la datoria obștească de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității, finalitatea (scopul) dorită a atacului fiind cu totul alta;

- asigurarea ordinii și siguranței publice în condițiile evenimentelor enunțate putea și trebuia să fie realizată prin alte căi și cu utilizarea altor mijloace, în special prin aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale;

- nu au fost observate sau înregistrate acțiuni violente orientate nemijlocit spre capturarea armelor de foc din dotarea poliției, cu excepția cazurilor minore de capturare a mijloacelor speciale de apărare pasivă (căști, scuturi) și a celor de apărare activă (bastoane de cauciuc). Cu toate că în unele cazuri aceste mijloace erau scăpate de polițiști pe jos din propria neglijență și apoi ridicate de participanții la manifestare, acestea neavând intenții de a ataca ulterior cu ajutorul lor. Cazuri care nu puteau servi drept motiv de aplicare a armei de foc;

- nu s-au înregistrat cazuri de opunere de rezistență armată sau persoane înarmate care ar fi refuzat de a depune arma la cererea funcționarilor de poliție;

- nu s-au evidențiat persoane care prin acțiunile lor ar fi săvârșit infracțiuni grave și care ar fi întreprins tentative de evadare de la locul crimei. Dacă asemenea persoane au și existat, acestea puteau fi reținute pe alte căi și cu ajutorul altor mijloace. Pe de altă parte, în situațiile în care se cerea luarea unor decizii instantanee, când nu sunt cunoscute toate condițiile și împrejurările infracțiunilor comise, luarea deciziilor privind aplicarea armei de foc în condițiile și limitele legii este foarte dificilă și practic imposibilă;

- nu s-a constatat atentate asupra funcționarilor de poliție prin surprindere sau atacuri cu utilizarea tehnicii de luptă, a mijloacelor de transport, a aparatelor de zbor, a navelor fluviale;

- în cazul dezordinilor în masă este practic imposibil de a aplica arma de foc cu respectarea întocmai a condițiilor prevăzute la art. 14 Legea Republicii Moldova cu privire la poliție. De exemplu, în toate cazurile în care aplicarea armei de foc nu poate fi evitată, lucrătorii poliției sunt datori să depună efort în a aduce o daună cât mai mică sănătății, onoarei, demnității și bunurilor cetățenilor, de asemenea, să asigure asistență medicală victimelor;

- se interzice aplicarea și folosirea armei dacă în urma acestei acțiuni pot avea de suferit persoane străine (art.17 Legea RM cu privire la poliție);

- cadrul legal existent nu prevede în mod expres posibilitatea aplicării armei de foc de către funcționarii de poliție în cazul dezordinilor în masă, chiar și în condițiile întrunirilor interzise [8, art. 7]. Dacă în timpul desfășurării întrunirii au loc acțiuni prin care se îndeamnă la război de agresiune, la ura națională, rasială, etnică sau religioasă, incitarea la discriminare sau violență publică, subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării, săvârșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburărilor în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și a libertăților altor persoane ori punerea în pericol a vieții sau a sănătății acestora întrunirea va fi sistată, aceasta fiind o măsură excepțională. Iar dacă participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, poliția va avertiza participanții

asupra posibilității aplicării mijloacelor speciale și a dispersării forțate a întrunirii.

– în timpul desfășurării evenimentelor din aprilie 2009 pe posturile de televiziune națională și în presă s-au mai strecurat zvonuri potrivit cărora desfășurarea acțiunilor violente și devastatoare din preajma clădirilor Parlamentului și a Președenției Republicii Moldova, încălcarea în grup a ordinii publice și a dezordinilor în masă vor servi drept motiv pentru autoritățile publice de a declara starea de urgență, fapt care în consecință va permite aplicarea armei de foc de către organele de ordine în scopul apărării statului de drept, menținerii sau restabilirii stării de legalitate. Considerăm greșită și nefondată această idee, dat fiind că pe durata stării de urgență, în funcție de gravitatea situației ce a determinat instituirea acesteia, poate fi restrâns, dacă este cazul, exercițiul unor drepturi sau libertăți ale cetățenilor în conformitate cu Constituția RM. Astfel, potrivit art. 54, Constituția RM nu admite restrângerea drepturilor precum „Accesul liber la justiție” (art. 20 CRM), „Prezumția nevinovăției” (art. 21 CRM), „Neretroactivitatea legii” (art. 22 CRM), „Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle” (art. 23 CRM), „Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică” (art. 24 CRM). Iar acum să ne închipuim o clipă cum poate fi asigurat dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică a participanților întrunirilor în masă, chiar dacă ele pe parcursul evoluării se transformă din întruniri pașnice în dezordini în masă, cum va fi asigurat principiul proporționalității dintre intervenția forțată, valorile protejate și consecințe etc.

În concluzie, menționăm că cadrul legal cu privire la aplicarea armei de foc urmează a fi reexaminat, actualizat și completat cu amendamente de rigoare bazate pe dreptul internațional. Temeiurile, condițiile, limitele și ordinea de aplicare existente nu permit cu certitudine asigurarea legalității aplicării armei de foc în condițiile dezordinilor în masă, mai mult ca atât, determină apariția unor controverse care complică și mai mult realizarea acestei instituții. În această ordine de idei, susținem evitarea, iar în unele cazuri de asigurare a ordinii și siguranței publice în timpul dezordinilor în masă, interzicerea aplicării armelor de foc de către funcționarii de poliție.

În condițiile neutralizării acțiunilor ce tulbură ordinea publică, curmării încălcărilor în grup sau în masă a ordinii de drept, precum și în condițiile de restabilire a ordinii de drept urmează să aplicăm în calitate de măsuri extreme mijloacele speciale, privite ca puteri polițienești mai puțin violente în raport cu armele de foc.

Aplicarea corectă a mijloacelor speciale poate influența mai blând asupra maselor, dezorienta și stopa acțiunile lor, conduce la dispersarea participanților fără aplicarea armelor de foc, evitarea cauzării vătămarilor corporale grave participanților, deceselor etc. De menționat că necunoașterea mijloacelor tactice speciale, incapacitatea de aplicare corectă a lor determină în cele mai dese cazuri abținerea organelor de forță de la utilizarea lor eficientă. În consecință, acestea se confruntă cu agravarea situației operative, posibilitatea redusă de aplanare a dezordinilor în masă pe căi și cu mijloace mai puțin violente, cauzarea nejustificată de prejudiciu valorilor consfințite în Constituția RM pe care poliția are menirea să le apere și nu să le încalce.

În general, menirea mijloacelor speciale constă în asigurarea siguranței funcționarilor de poliție implicați în menținerea ori restabilirea ordinii publice, apărarea vieții și sănătății cetățenilor, bunurilor materiale, asigurarea ordinii și securității publice, iar în special, de exemplu, în condițiile încălcărilor în grup a ordinii publice, pentru reprimarea opunerii de rezistență fizică funcționarilor de poliție aflați la datoria de menținere a ordinii publice, reținerea și escortarea persoanelor care au săvârșit infracțiuni, limitarea sau blocarea deplasării și mișcării pietonilor și autovehiculelor, pentru crearea coridoarelor de scoatere din mulțime și protecția persoanelor vătămate, izolarea persoanelor violente, dispersarea forțată a întrunirii etc.

Prin urmare, ținându-se cont de scopul și modalitatea de aplicare, de caracteristicile tehnice ale mijloacelor speciale, acestea se divizează în mijloace de apărare pasivă, mijloace de apărare activă și mijloace auxiliare de asigurare a operațiilor speciale [10].

Potrivit art. 16 Legea RM cu privire la poliție, funcționarii de poliție sunt în drept să aplice cătușe, bastoane de cauciuc, mijloace de imobilizare, substanțe lacrimogene și substanțe colorante speciale, dispozitive audiovizuale de influență psihologică, mijloace de distrugere a obstacolelor și de oprire forțată a mijloacelor de transport, tunuri de apă, mașini blindate și alte mijloace din dotarea poliției, precum și câinii de serviciu în următoarele cazuri:

- în timpul respingerii atacurilor asupra cetățenilor, asupra colaboratorilor poliției și a altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii sau la datoria obștească de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității;

- în timpul eliberării ostaticilor;

- în timpul curmării dezordinilor de masă și încălcărilor în grup a ordinii publice;

- în timpul respingerii atacurilor asupra unor clădiri, unor încăperi, unor construcții și unor mijloace de transport, indiferent de apartenența lor, sau în timpul eliberării obiectelor deja ocupate;

- în timpul reținerii și aducerii la poliție sau în altă încăpere de serviciu a persoanelor ce au săvârșit infracțiuni, precum și în timpul escortării și deținerii persoanelor reținute și a persoanelor supuse arestului, persoanelor puse sub stare de arest, dacă ele nu se subordonează sau opun rezistență colaboratorilor poliției, precum și în cazul în care sînt temeuri pentru a presupune că ele pot să evadeze, să pricinuiască daune persoanelor din preajma lor sau lor înșiși;

- în timpul curmării neîndeplinirii premeditate a cerințelor legitime ale colaboratorilor poliției și ale altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii sau la datoria obștească de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității.

Pentru asigurarea securității personale în timpul executării obligațiilor de serviciu lucrătorii poliției se folosesc de scuturi, căști, jilete paraglonte și de alte mijloace de protecție individuală.

De menționat că decizia privind aplicarea mijloacelor speciale, în condițiile obișnuite de menținere a ordinii publice, este luată nemijlocit de către funcționarul de poliție. Tot el nemijlocit stabilește tipul mijlocului special și intensitatea apli-

cării lui cu luarea în considerare a situației ce se creează, a caracterului infracțiunii și a identității delincventului.

În cazul reprimării încălcărilor în grup sau în masă a ordinii publice funcționarii de poliție vor aplica mijloacele speciale numai la ordinul responsabililor superiori de menținere a ordinii publice, acestea stabilind tipul, locul și intensitatea aplicării lor.

În condițiile aplicării mijloacelor speciale, funcționarii de poliție trebuie să manifeste îngăduire și înțelepciune. Acțiunile lor urmează să fie necesare și proporționale obiectivului legal urmărit, să se străduiască să reducă la minim dauna cauzată valorilor umane pe care este chemat să le apere.

Intenția recurgerii la mijloacele speciale trebuie să fie precedată de un avertisment privind intenția recurgerii la ele cu acordarea unui timp suficient pentru reacția de răspuns, cu excepția cazurilor în care tergiversarea aplicării acestor măsuri generează un pericol direct pentru viața și sănătatea cetățenilor și a funcționarilor de poliție, sau poate conduce la alte urmări grave.

Se interzice aplicarea mijloacelor auxiliare de asigurare a operațiilor speciale și celor de apărare activă:

- contra femeilor și minorilor, persoanelor de vârstă înaintată, precum și contra oamenilor cu evidente deficiențe fizice, cu excepția cazurilor în care ei au săvârșit un atac armat, au opus rezistență folosind arme sau au săvârșit un atac în grup, ce amenință viața și sănătatea oamenilor, a bunurilor acestora, dacă acțiunile de acest fel nu pot fi respinse pe alte căi și cu alte mijloace;

- în clădirile, încăperile și pe teritoriul reprezentanțelor diplomatice și consulare ale statelor străine, ale reprezentanțelor care se bucură de inviolabilitate în temeiul acordurilor internaționale, contra vehiculelor care se bucură de inviolabilitate diplomatică cu excepția cazurilor în care șefii competenți ai reprezentanțelor nu dispun aprobarea;

- în clădirile și încăperile în care se produc sau se păstrează substanțe ușor inflamabile, toxice sau explozive ori substanțe care, intrând în contact cu mijloacele de apărare activă, generează un pericol direct pentru viața și sănătatea oamenilor;

- dacă în urma acestei acțiuni vor avea de suferit persoane străine.

Generalizând particularitățile cadrului legal de aplicare a mijloacelor speciale, practica intervenției polițienești cu uzitarea lor în situații obișnuite de menținere a ordinii publice, în cadrul desfășurării operațiilor speciale, precum și în timpul desfășurării întrunirilor și manifestărilor cu caracter de masă, vom încerca să dăm apreciere corectitudinii, legalității sau ilegalității aplicării acestor puteri polițienești în timpul evenimentelor din aprilie 2009.

Din emisiunile difuzate de posturile de televiziune din Republica Moldova se putea observa cu ușurință că în timpul manifestațiilor din aprilie 2009 forțele de ordine au utilizat mai multe tipuri de mijloace speciale, de la cele de apărare pasivă (căști, jilete și scurte paraglonte, scuturi, alte mijloace de protecție individuală), apărare activă (bastoane speciale de cauciuc și plastic, cătușe, cartușe cu glonț de cauciuc) până la mijloacele auxiliare de asigurare a operațiilor speciale (grenade

și dispozitive audio-vizuale, cisterne auto de pompieri cu afect cu țevi).

Pentru a fi mai expliciti, ne vom expune consecutiv, în funcție de mijloacele speciale utilizate de către poliție în timpul evenimentelor postelectorale din aprilie 2009.

În primul rând, ne vom referi la folosirea mijloacele speciale de apărare pasivă sau, cum le mai numesc alți specialiști „mijloace de apărare individuală” [22, p. 97] În acest sens constatăm că practic toate forțele implicate în menținerea ordinii publice în timpul manifestațiilor menționate au fost înzestrate mai mult sau mai puțin cu echipamentul necesar de apărare pasivă, fapt necesar și legal în condițiile existente la acel moment. Vorbim practic, dat fiind că nu toți funcționarii de poliție erau înzestrați cu aceste mijloace. Vorbim mai mult sau mai puțin, deoarece unii polițiști aveau căști, alții aveau chipiuri, unii aveau jilete sau scurte paraglonte, alții nu le aveau de loc, unii polițiști dispuneau de apărători speciale la picioare și mâini alții nu le aveau, sau le aveau parțial. Din cele expuse, observăm că dotarea forțelor de ordine lăsa de dorit. Nu avem intenția de a învinui pe nimeni, dorim doar să atragem atenția asupra faptului că realizarea cu succes a misiunilor de asigurare a ordinii și siguranței publice, protecției vieții și sănătății cetățenilor, restabilirea ordinii de drept depinde, în primul rând, de siguranța polițistului. În condițiile în care polițistul trebuie să înfrângă rezistența opusă de făptuitori, să respingă atacurile ce pun în pericol viața și sănătatea cetățenilor și a sa, să se apere de pietrele aruncate în direcția sa, de loviturile de pumni, picioare și alte obiecte, acesta trebuie să fie sigur că dispune de mijloace reale de protecție. În caz contrar, după cum observăm din practică, ne alegem cu victime în rândul forțelor polițienești, victime în rândul participanților pașnici la întruniri, misiuni și sarcini nerealizate, mijloace speciale împrăștiate și alte urmări grave. Un alt aspect ce se cere scos în evidență ține de cunoștințele și abilitățile funcționarilor de poliție de a acționa în situații tensionate, de a folosi, iar în unele cazuri de a aplica corect mijloacele de apărare pasivă. Din evenimentele enunțate mai sus observăm că polițiștii erau dezorientați, speriați, se simțeau incomod și manifestau incapacitatea de a aplica corect și efectiv mijloacele speciale. Aici se evidențiază importanța instruirii și educării morale, fizice și profesionale a polițiștilor, rolul conducătorilor nemijlociți, superiorilor operațiunii, cunoașterea și înțelegerea misiunii ș.a.

În al doilea rând, constatăm că, de fapt, existau motive suficiente, inserate în cadrul normativ internațional și național, pentru aplicarea mijloacelor speciale de apărare activă, în special pentru aplicarea bastoanelor speciale de cauciuc și plastic și a cătușelor, a mijloacelor auxiliare de asigurare a operațiunilor speciale. Scopul aplicării acestor mijloace este unul evident și reiese din necesitatea apelării la ele în condițiile evenimentelor analizate. La aceste necesități se referă:

- necesitatea respingerii atacurilor asupra funcționarilor de poliție aflați în exercițiul funcțiunii de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității;
- necesitatea curmării dezordinilor de masă și încălcărilor în grup ale ordinii publice;
- necesitatea respingerii atacurilor asupra unor clădiri, unor încăperi, unor

construcții și unor mijloace de transport, indiferent de apartenența lor, sau în timpul eliberării obiectelor deja ocupate;

– necesitatea reținerii și aducerii la poliție sau în altă încăpere de serviciu a persoanelor ce au săvârșit infracțiuni, precum și în timpul escortării și deținerii persoanelor reținute,

– necesitatea curmării neîndeplinirii premeditate a cerințelor legitime ale funcționarilor de poliție aflate în exercițiul funcțiunii de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității.

Suntem puțin mai rezervați în ce privește aprecierea satisfăcătoare privind proporționalitatea, condițiile și limitele de aplicare a mijloacelor speciale active și auxiliare în timpul desfășurării manifestărilor din aprilie 2009. După cum am mai menționat, tipul mijloacelor speciale, locul, timpul și intensitatea aplicării lor depinde de condițiile și împrejurările reale ale situației de menținere a ordinii publice. Ele trebuie să fie uzitate până în faza realizării finalității scontate în legătură cu exercitarea menirii poliției. După care se folosesc metode și mijloace mai puțin violente. În această ordine de idei evidențiem și modalitatea de aplicare a mijloacelor examinate. Considerând scopul și necesitatea aplicării mijloacelor speciale, menționăm că în timpul manifestațiilor din aprilie 2009 forțele de ordine au aplicat inoportun unele mijloace speciale. Este vorba despre timpul, locul, intensitatea și necesitatea folosirii cisternelor auto de pompieri, grenadelor audiovizuale, grenadelor de mână cu gaze și cartușelor cu glonte de cauciuc și plastic. După cum am observat, acestea nu avut nici un efect, decât agravarea situației și agitarea și mai mult a persoanelor agresive, ale căror emoții s-au răsfrânt negativ asupra participanților pașnici. Într-un moment s-a creat impresia că anume acest scop este urmărit.

În aceeași ordine de idei, precum și în scopul consolidării legalității aplicării mijloacelor speciale, amintim că funcționarii de poliție urmau să ia în calcul și o serie de condiții și limite privind uzitarea puterilor polițienești examinate. Ne referim, pe de o parte, la obligativitatea superiorilor, precum și a funcționarilor de poliție de a avertiza clar și răspicat (dacă era cazul cu ajutorul megafoanelor sau tehnicii de amplificare a sunetului) intenția recurgerii la mijloacele speciale, pe de altă parte, la necesitatea luării deciziei de aplicare a acestora fără avertizare.

O altă condiție care în unele cazuri nu a fost respectată se referă la datoria polițiștilor de a depune efort în a aduce o daună cât mai mică sănătății, onoarei, demnității și bunurilor cetățenilor, de asemenea, să asigure asistență medicală victimelor.

Și mai dificilă este aprecierea acțiunilor polițiștilor în situațiile în care aceștia erau obligați, în cazul rănirii sau decedării cetățenilor ca urmare a aplicării mijloacelor speciale, să comunice despre aceasta șefului lor direct, pentru ca acesta să înștiințeze procurorul.

În același context pot fi menționate și ignorarea de către funcționarii de poliție, în timpul evenimentelor menționate, a limitelor de uzitare a mijloacelor speciale, cum ar fi: aplicarea mijloacelor speciale în strictă conformitate cu legea; interzicerea aplicării contra femeilor și minorilor, persoanelor de vârstă înaintată,

precum și contra oamenilor cu evidente deficiențe fizice, cu excepția cazurilor în care ei au săvârșit un atac armat, au opus rezistență folosind arme sau au săvârșit un atac în grup, ce amenință viața și sănătatea oamenilor, a bunurilor acestora, dacă acțiunile de acest fel nu pot fi respinse pe alte căi și cu alte mijloace; interzicerea aplicării măsurilor examinate dacă aplicarea lor generează un pericol pentru alte persoane; depășirea de către colaboratorii poliției a atribuțiilor în ceea ce privește aplicarea forței, a mijloacelor speciale și a armei de foc atrage după sine răspunderea prevăzută de lege.

În concluzie, ținând cont de cele expuse mai sus, precum și în scopul minimalizării riscurilor de încălcare a drepturilor omului ca urmare a uzitării armei de foc și a mijloacelor speciale venim cu unele recomandări, precum:

- ajustarea legislației inclusiv actele normative departamentale cu privire la aplicarea forței și a armei de foc la standardele internaționale și cerințele actuale;
- unificarea noțiunilor, principiilor și regulilor tactice de intervenție polițienească în condițiile de aplicare a armei de foc și a mijloacelor speciale;
- sporirea instruirii și educării cadrului polițienesc privind:
- respectarea drepturilor omului și a instrumentelor internaționale din domeniu;
- etica și deontologia polițienească;
- responsabilitatea pentru admiterea neglijenței și abuzurilor de puteri în serviciu;
- standardele internaționale și naționale privind aplicarea forței și a armei de foc;
- acordarea primului ajutor medical în caz de rănire în urma aplicării forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc;
- depășirea situațiilor de criză (stres) în legătură cu aplicarea forței și a armei de foc;
- familiarizarea și asigurarea cu arme nemortale și mijloacele speciale necesare;
- dobândirea abilităților practice de uzitare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc în diverse situații, inclusiv în timpul desfășurării dezordinilor în masă;
- evaluarea periodică a cunoștințelor și a dexterităților cu privire la aplicarea forței, mijloacelor speciale și a armei de foc;
- planificarea minuțioasă a misiunilor și operațiunilor speciale, mai cu seamă la capitolul aplicarea forței și a armei de foc;
- asigurarea controlului asupra deținerii, purtării, păstrării și aplicării armelor de foc.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994.
2. Codul penal al R. Moldova, Legea RM nr. 985-XV din 18.04.2002, MO nr.128-129/1012 din 13.09.02.
3. Codul de procedură penală al R. Moldova, Legea RM nr. 122-XV, 14.03.03, MO

- nr. 104-110, 7 iunie 2003.
4. Codul civil al R. Moldova, Legea nr.1107-XV din 06.06.02, publicat în MO nr.82-86/661 din 22.06.02.
 5. Legea R. Moldova nr. 416-XII din 18.12.90 cu privire la poliție, MO nr.17-19 din 31.01.2002.
 6. Legea R. Moldova nr.1226-XIII, 27.06.97 cu privire la arestarea preventivă, MO nr.69-70/579, 23.10.1997.
 7. Legea Republicii Moldova nr. 212-XV din 24.06.2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, Monitorul Oficial nr. 132-137/696 din 06.08.2004.
 8. Legea Republicii Moldova nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile, Monitorul Oficial nr. 80 din 22.04.2008.
 9. Legea R. Moldova nr. 806 din 12.12.1991 cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale MAI.
 10. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1275-XII din 15.02.93 cu privire la aprobarea mijloacelor speciale și a regulilor de aplicare a acestora de către colaboratorii organelor de interne și militarii trupelor de carabinieri ale MAI, Monitorul Oficial nr.2 din 1993.
 11. Regulamentul de apreciere medico-legală a gravității corporale din 27.06.2003 aprobat prin ordinul Ministrului Sănătății nr.99 din 27 iunie 2003, coordonat cu Procuratura generală, Ministerul Afacerilor Interne și înregistrat la Ministerul Justiției nr.342 din 1 august 2003, MO nr.170-172/224 din 08.08.2003.
 12. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.31 din 9 noiembrie 1998 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor și a munițiilor.
 13. Statutul serviciului de patrulare și santinelă al poliției, aprobat prin ordinul MAI al RM nr.157 din 26.07. 94.
 14. Regulamentul serviciului de luptă al trupelor de carabinieri, aprobat prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova nr.118 din 15 aprilie 2002.
 15. Instrucțiuni pentru cunoașterea, întrebuințarea și întreținerea pistolului 9 mm MAKAROV (PM), aprobat prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova nr.120 din 12 aprilie 2002.
 16. Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr.217 A (III) din 10 decembrie 1948. Republica Moldova a aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990, *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1, p.11.
 17. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 și intrată în vigoare la 3 septembrie 1953, în vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997, *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1, p.341.
 18. Codul de conduită pentru polițiști adoptat prin Rezoluția Adunării Generale Nr.

- 14169 din 17.12.1979.
19. Declarația cu privire la poliție elaborată în 1979 de către Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei.
 20. Principiile fundamentale de aplicare a forței și armelor de foc de către persoanele împuternicite în menținerea ordinii de drept, adoptate de către Congresul VIII al ONU convocat în problema prevenirii criminalității și comportării cu delincvenții, desfășurat în perioada 27.08.1990 – 7.09.1990 în Havana.
 21. Codul european de etică al poliției, adoptat de către Comitetul Miniștrilor la 19.09.2001, art. 37;
 22. Gr. Beșleaga, V. Guțuleac, *Asigurarea securității publice în timpul tulburărilor și dezordinilor de masă*, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 1998, 240p.
 23. Matei Basarab, *Drept penal, Partea generală*, vol. II, p.118-168.
 24. V. Grati, *Principii și reguli generale privind tactica intervenției polițienești cu aplicarea și folosirea armei de foc*, Chișinău, Centrul editorial al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2004, 227p.
 25. V. Grati, *Aspecte administrativ-juridice ale aplicării și folosirii armei de foc de către funcționarii de poliție*, Chișinău, 2004.
 26. Șt. Stamatin, C. Creangă, *Ghidul deontologiei polițienești*, Chișinău, Centrul editorial al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2004, 260p.
 27. Șt. Stamatin, V. Grati, I. Dogotari, *Teoria și practica aplicării și folosirii armei de foc în contextul protecției drepturilor omului*, Chișinău, Centrul editorial al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2004, 222p.
 28. *Уголовное право Российской Федерации*. Учебник, М. «Былина», 2001. p.137-151.

Ярослав КОГУТ, кандидат юридических наук,
доцент кафедры административного права и административного процесса
Львовского государственного университета внутренних дел Украины

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА НА МИРНЫЕ СОБРАНИЯ В УКРАИНЕ

Еще в начале XX века известный английский ученый А.В.Дайси писал, что "право собираться есть не что иное, как результат взгляда судов на индивидуальную свободу личности и индивидуальную свободу слова" [1, с.308].

Свобода манифестаций как важный элемент правового статуса гражданина представляет собой взаимосвязанное с другими правами, свободами и обязанностями граждан субъективное право, имеющее целью воздействовать на государственные и общественные органы путем согласования и формирования мнения граждан и его выражения по различным вопросам общественной жизни, участия их в управлении жизнью общества и решении конкретных вопросов повседневной жизни [2, с.24].

Правовое регулирование механизма реализации права граждан на свободу собраний как нельзя лучше иллюстрирует нелегкий путь юридической науки и практики от формально-догматического подхода к объективно-реалистическому.

Большинство постсоветских стран, в том числе Украина и Молдова, пошли по пути построения демократического государства, в котором определяющими принципами являются демократизм и верховенство права. Так, статья 1 Конституции Украины определяет государство как суверенное и независимое, демократическое, социальное и правовое [3]. Соответственно, демократические государства признают верховенство международных нормативно-правовых актов, ратифицированных ими в установленном порядке.

Относительно защиты прав и свобод человека в контексте массовых манифестаций, то наиболее авторитетным источником международных норм, в этом плане, является Международный Билль о правах человека. Он включает в себя Всеобщую декларацию прав человека, принятую и провозглашенную в резолюции 217 A(III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года [4], а также Международные пакты о правах человека [5].

Статья 20 Всеобщей декларации прав человека определяет, что каждый человек имеет право на свободу мирных собраний [4]. А Статья 21 Международного пакта об гражданских и политических правах [5], ратифицированного еще в 1973 году Указом Президиума Верховного Совета Украинской ССР, признает право на мирные собрания. Она указывает, что пользование этим правом не подлежит никаким ограничениям, кроме тех, которые налагаются в соответствии с законом, и которые являются необходимыми в демократическом обществе, в интересах государственной или общественной безопасности, общественного порядка, здравоохранения и нравственности

населения, или защиты прав и свобод других лиц. Кроме того, Украина также присоединилась к Факультативному протоколу к Международному пакту об гражданских и политических правах [6].

По анализу международных норм права видно, что свобода манифестаций декларировалась еще СССР (в том числе Украинской ССР, как членом ООН). Одной из политических свобод, входящих в правовой статус советского гражданина, являлась конституционная свобода собраний, митингов, уличных шествий и демонстраций. Конституция СССР 1977г. в первоначальной редакции не устанавливала каких-либо ограничений на способы реализации названной свободы. При формальном закреплении политических прав граждан этого не требовалось. Никто и не помышлял о том, что граждане могут реально воспользоваться этим правом. Если же и происходило нарушение традиции, виновного ждала суровая кара. Когда же в условиях "перестройки" манифестации, проводимые по инициативе граждан, приняли массовый характер, исполкомы местных Советов Киева, Ленинграда, Москвы и других городов и областей республик поспешили принять временные правила организации и проведения собраний, митингов, уличных шествий и демонстраций, пытаясь восполнить образовавшийся правовой вакуум. Поскольку подобные акты закрепили разрешительный порядок реализации этой субъективной свободы, возникло противоречие между нормой Конституции и положениями указанных актов.

Отсюда вывод, что одного декларирования демократических принципов государством, которое определяет себя в нормативно-правовых актах как демократическое, недостаточно. Для надлежащего обеспечения прав человека в государстве необходимы соответствующие правосознание общества, правовая культура и правовые традиции. Поэтому, при наличии норм, которые создают необходимое правовое пространство для мирных собраний и манифестаций, продолжают иметь место факты нарушения прав человека. В этой связи можно констатировать, что основным источником нарушений права на мирное собрание является не законодательство, а практика игнорирования права на мирные собрания региональными и местными органами власти.

Право на мирные собрания и манифестации (ст. 39 Конституции Украины) является важным демократическим достоянием, благодаря которому граждане могут свободно обсуждать актуальные вопросы государственного и общественного развития, протестовать против любых ограничений демократии или тех или иных негативных явлений в политике, против нарушения их прав и т.д. Это право принадлежит к системе мировых демократических стандартов в области прав человека. Конкретные мероприятия по его осуществлению регулируются национальным законодательством Украины. Основной особенностью этого права является установление порядка, за которым собрания и манифестации должны быть мирными, их участники не должны иметь оружия. Об осуществлении этих акций должны заблаговременно извещаться органы местного самоуправления. Ограничение относительно реализации данного права может быть установлено лишь судом с целью защиты

прав и свобод человека и гражданина, охраны национальной безопасности и общественного порядка.

Такие же предписания, в этом контексте, определены в статье 40 Конституции Республики Молдова. Митинги, демонстрации, манифестации, шествия или любые иные собрания являются свободными и могут организовываться и проводиться только мирно, и без какого бы то ни было оружия. Свобода собраний считается одним из основных элементов здорового демократического общества. С другой стороны, статья 24 Конституции Молдовы гарантирует каждому человеку право на жизнь и на физическую и психическую неприкосновенность. Она категорически запрещает пытки, жестокое, бесчеловечное либо унижающее достоинство наказание и обращение, не допуская никаких исключений или ограничений, даже в случае необходимости поддержания общественного порядка или в целях предотвращения массовых беспорядков и преступлений [7].

Представители науки административного права в Украине едины в своих взглядах относительно необходимости проведения комплексной административной реформы и переосмысления ключевых положений административно-правовой доктрины Украины на основе общепризнанных демократических ценностей. В основу такой доктрины должна быть положена идеология, согласно которой государство должно, условно говоря, “служить” интересам граждан (то есть действовать на благо человека”), – путем всестороннего обеспечения приоритета ее прав, свобод и законных интересов в сфере деятельности публичной администрации. Внедрение демократических стандартов деятельности органов публичной администрации – органов исполнительной власти и органов местного самоуправления – выступает одной из предпосылок развития в Украине правового государства, утверждения верховенства права, гражданского общества, обеспечения всесторонней реализации прав и свобод, законных интересов граждан [8, с. 77-78].

С целью достижения указанного результата необходимо преодолеть существующий правовой механизм нейтрализации прав граждан. По своим структурным компонентам он аналогичен механизму их реализации и включает нормы административного права, которые конкретизируют права граждан, закрепленные в Конституции, но при этом ограничивают их объем, путем исключения этих прав и свобод из общих норм с помощью исключительных норм [9, с. 97].

В связи с тем, что, к сожалению, опыт демократии в постсоветских странах небольшой, государство обязано обеспечить надлежащее правовое регулирование защиты прав человека, ликвидируя те недостатки, которые приводят к основным нарушениям прав на мирные собрания.

Традиционным нарушением права на проведение мирных собраний стала практика отказа органов власти (местного самоуправления или местных администраций) в регистрации митингов, демонстраций и пикетов. Неправомерное ограничение мирных собраний допускается на всех этапах регистрации акций. Среди основных нарушений вышеуказанных прав следует отметить:

1. Превышение требований, предъявляемых к организаторам акций. Местные органы власти прибегают к различным ухищрениям, чтобы формализовать процедуру подачи уведомления о проведении массового мероприятия (впрочем, как и в других сферах правоотношений), а значит – максимально усложнить саму процедуру уведомления.

2. Использование “режимных” ограничений для запрета проведения акций. Это вопросы определения перечня мест, где не допускается проведение публичных акций, расчета расстояний от места проведения манифестаций, норм наполняемости территории.

3. Создание “особых территорий”, где запрещается проведение акций. Вопросы инициативы местных органов власти установить территориальные ограничения для акций развиваются и в другом направлении. Параллельно с ограничением мест проведения акций, местные власти могут принимать решения с объявлением отдельных территорий, запрещенных для проведения акций.

4. Использование надуманных причин и доводов при запрете проведения акции. Чиновники приводят чрезвычайно разнообразные аргументы, в пользу отказа в регистрации акций. В качестве типичных аргументов можно представить:

- акция проводится в центре города, что может вызвать жалобы граждан или руководителей учреждений;
- проведение пикета или митинга невозможно в связи с проведением ремонтных работ на этом участке;
- проведение акции невозможно из-за необходимости перекрытия или переноса транспортного движения;
- акция проводится неподалеку от другой акции или мероприятия;
- тема акции не является общественно значимой или расходится с официально признанными памятными датами.

Эти аргументы не только не основаны на законе, но и порочны в связи с отсутствием в них какого-либо представления о приоритете в соблюдении прав человека. Чиновники принимают решения, руководствуясь исключительно политической целесообразностью. Кроме того, если возникает несколько инициатив проведения публичных акций в одном месте (право на контрдемонстрацию), то органы власти разрешают проводить только одну акцию (как правило, наиболее приемлемую с точки зрения собственных интересов). Отказ обосновывается чаще всего одним аргументом: обеспечением безопасности участников.

5. Невыполнение собственных обязательств органами власти при проведении публичных акций. Существует процедура приостановления или прекращения публичной акции. Общая ответственность за обеспечение порядка возложена на организаторов акции. Но при этом установлен контроль со стороны администрации и органов внутренних дел, который обеспечивают специально уполномоченные лица. Все решения о приостановлении и прекращении акции должны приниматься тремя сторонами, в порядке согласования. Реальная картина такова: сотрудников милиции на пикетах митингах

и шествиях, как правило, никто не представляет. Т.е. они подчиняются указаниям ответственного лица, но этот руководитель находится на акции только как милицейский начальник, а не как уполномоченный. Такой представитель не считает нужным что-либо согласовывать с организаторами акций, а действует по своему усмотрению. Показательно, что сотрудники милиции, как правило, не знают о самом существовании порядка приостановления или прекращения публичных акций, и действуют в обычном режиме патрульной работы милиции общественной безопасности. И в тех случаях, когда, по мнению сотрудников милиции, происходит нарушение общественного порядка, команда на задержание участников акции дается незамедлительно. Оставляя за собой исключительное право, принимать решение об обеспечении правопорядка, правоохранительные органы готовы привлечь к ответственности и организаторов акции, которые не оказывают содействие в творимом произволе. Уполномоченный от местной администрации, чаще всего на акциях не присутствует. Таким образом, процедура согласованного обеспечения правопорядка на практике не реализуется, за отсутствием официальных представителей сторон – уполномоченных лиц.

Если сопоставить все факты воспрепятствования проведению массовых акций и преследования активистов с украинским уголовным законодательством, то можно сделать заключение, что некоторые из нарушений, допускаемых должностными лицами, даже могут быть признаны уголовно наказуемыми.

В законодательстве Украины определены меры наказания как для нарушителей установленного порядка проведения публичных акций, так и для сотрудников органов власти, препятствующих их проведению. Но, как правило, к уголовной и административной ответственности привлекаются только организаторы и участники массовых мероприятий. Что касается уголовной ответственности должностных лиц, то она предусмотрена в статье 340 Уголовного Кодекса Украины “Незаконное препятствование организации или проведению собраний, митингов, походов и демонстраций” [10]. Административная ответственность должностных лиц предусмотрена только в статье 185-2 Кодекса Украины об административных правонарушениях за предоставление этими лицами для проведения с нарушением установленного порядка собраний, митингов, уличных походов или демонстраций помещений, транспорта, технических средств или создания других условий для организации и проведения указанных мероприятий [11]. Но, анализируя статистику, можно увидеть, что никто из должностных лиц не был привлечен ни к уголовной, ни к административной ответственности за нарушения прав человека на мирные собрания.

Анализ законопроектов Украины о мирных собраниях свидетельствует, что их разработчики пытаются сузить предмет регулирования. В результате этого остается неурегулированным правовой режим мирных мероприятий, которые проводятся органами государственной власти и органами местного самоуправления, массовых выступлений граждан на защиту своих прав и свобод и тому подобное.

В целом можно сформулировать основные недостатки законопроектов Украины относительно мирных собраний:

- необоснованное расширение полномочий представителей органов исполнительной власти и местного самоуправления относительно прекращения мирных мероприятий, которое создает условия для злоупотреблений и нарушений права на мирные собрания;

- частичное переложение на организаторов массовых мероприятий обязанностей правоохранительных органов и органов местного самоуправления, относительно соблюдения порядка, что, в свою очередь, неоправданно снижает меру ответственности последних в случае возникновения инцидентов;

- неточности в определении основных юридических сроков, что создает возможности для их неоднозначного толкования, которое не совсем способствует реализации свободы мирных собраний;

- неоднозначное, а часто и дискриминационное, определение круга лиц, которые могут организовывать или просто принимать участие в мирном собрании;

- установление ограничений относительно зданий, которые могут выступать объектами митингов, или определение минимального расстояния к ним, поскольку они не должны носить дискриминационный характер;

- недостаточно обоснованное определение необходимого времени для сообщения о проведении мирного мероприятия. Этот вопрос можно назвать наиболее проблемным, поскольку слишком длительный срок, на протяжении которого организаторы должны сообщить о мирном мероприятии, может привести к потере актуальности самого мероприятия. Напротив, короткий срок может не позволить полномочным органам подготовиться к проведению мероприятия, чтобы обеспечить соблюдение порядка во время его осуществления.

В других государствах, например в Польше, заблаговременное сообщение органов власти не является обязательным. Если организаторы сообщают органам местной власти и органам внутренних дел о том, что они намереваются провести митинг или демонстрацию, тогда наступают юридические последствия для этих органов, которые обязаны обеспечить для граждан реализацию их права на мирное собрание и защитить его участников.

В контексте реализации гражданами права на контрдемонстрацию стоит обратить внимание на мировую практику. По делу от 1988 г. Европейский суд по правам человека постановил: „В демократическом обществе право на контрдемонстрацию не может приводить к отказу в осуществлении права на саму демонстрацию“.

Другим примером зарубежного опыта является принятая в США идея, согласно которой публичное высказывание взглядов нельзя запрещать лишь потому, что они обидчивы тем, кто их слышит. В Украине для решения этого вопроса чаще избиралась негативная концепция: государство запрещало как демонстрацию, так и контрдемонстрацию. Хотя стоит заметить, что в 2007-2008 гг. (например, „Марш свободы“ в 2007 г., митинги, посвященные Дню

УПА в 2008 г.) свобода мирных собраний реализовывалась как демонстрантами, так и их оппонентами.

Литература:

1. Основы государственного права Англии: Введение в изучение английской конституции. Перевод, дополненный по 6-му английскому изданию / Дайси А.В.; Под ред.: Виноградов П.Г.; Пер.: Полторацкая О.В.. – 2-е изд. – М.: Тип. т-ва И.Д. Сытина, 1907. – 707 с.
2. Дмитриев Ю.А. Свобода манифестаций в СССР / Ю.А. Дмитриев. – М.: Мanusкрипт, 1991. – 136 с.
3. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року (Із змінами, внесеними згідно із Законом України № 2222-IV від 08.12.2004 р., ВВР, 2005, № 2, ст. 44). – Х.: Фоліо, 2006. – 158 с.
4. Всеобщая декларация прав человека: Резолюция 217 A(III) Генеральной Ассамблеи ООН от 10 декабря 1948 года. – Режим доступа: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015&key=HtkMfW9q574dqJgsZilsJKtLHl4OU80msh8le6
5. 574dqJgsZilsJKtLHl4OU80msh8le6
6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Док. Генеральної Асамблеї ООН A/RES/2200 A (XXI) від 16 грудня 1966 року. – Режим доступа: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043
7. Про приєднання Української Радянської Соціалістичної Республіки до Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права: Постанова Верховної Ради Української РСР від 25.12.1990 № 582-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 5. – Ст. 26.
8. Конституция Республики Молдова. – Режим доступа: <http://www.base.spinform.ru/show.fwx?Regnom=3249>
9. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Наукова думка, 2007. – 586 с.
10. Денисов С.А. Механизм нейтрализации прав граждан в сфере государственного управления: Сборник научных трудов / Под общ. ред. Н.Ю. Хаманевой. – М., 2004. – 262 с.
11. Кримінальний Кодекс України. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80731-10>

Iurie LARII, doctor în drept, conferențiar universitar,
prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

**ACAPARAREA ILEGALĂ SAU MENȚINEREA FORȚATĂ A PUTERII DE STAT –
CAUZĂ A DEZORDINILOR DE MASĂ ȘI IMPEDIMENT ÎN REALIZAREA
DREPTURILOR POLITICE ALE CETĂȚENILOR**

Printre cauzele care provoacă cea mai acută reacție a omului pot fi considerate interesele și conflictele politice. În legătură cu acest fapt, în literatura de specialitate a fost reflectată ideea precum că nimic nu separă oamenii atât de tranșant ca dezacordurile politice. În majoritatea cazurilor, interesele politice sunt legate de lupta pentru putere, în procesul căreia oponenții politici folosesc cele mai dure metode și mijloace. Pagini tragice ale istoriei au fost scrise cu sângele oamenilor, care a fost vărsat de politicieni în scopul atingerii intereselor sale în lupta pentru putere. Părinții își omorau copiii și viceversa, soțiile își otrăveau soții sau concurențele, tovarășii de partid se lichidau unul pe altul obsedați de invidie, de tendința de a ocupa locuri de conducere sau de a-și afirma orientările ideologice, care adesea erau foarte dubioase și chiar absurde. În această „luptă” mureau femei și copii care nu pretindeau la putere și care nu se „atingeau” de cei ce dețineau tronul, precum și mii de oameni bănuți de susținerea adversarilor sau, cel puțin, care gândeau altfel. Iar infracțiunile de acest gen nu erau oglindite în statistica criminalității și chiar în multe cazuri acestea nu erau calificate (în sens juridic) ca infracțiuni [8, p. 27]. Istoria condamnă (cu întârziere) asemenea politicieni, cu toate că tot ea îi consideră în multe cazuri ca pe niște eroi și personalități remarcabile.

Impactul politicianilor asupra criminalității și conflictelor sociale este evident, tot așa cum sunt evidente programele și apelurile lor în ceea ce privește crearea atmosferei psihologice în societate. Discursurile și apelurile surprinzătoare ale acestora constituiau de multe ori cauze ale omorurilor în masă, tulburărilor ordinii și securității publice, distrugerilor și pogromurilor a tot ce cădea în calea mulțimii. Cu regret, lozincile și chemările revoluționare la distrugere a adversarilor politici erau reflectate și în faptele criminalilor obișnuiți.

Criminologii, precum și alți savanți din diferite domenii, ocoleau sau abordau problema corelației intereselor politice cu criminalitatea cu o precauție sporită, iar investigații amănunțite cu referire la această temă practic lipsesc. Totuși influența conflictelor și intereselor politice asupra criminalității este o realitate incontestabilă și necesită a fi studiată profund.

Acapararea ilegală a puterii de stat, care are loc, de regulă, prin folosirea violenței, precum și menținerea forțată a acesteia prin diferite șiretlicuri și înșcenări, au constituit mereu subiecte de discuție pe tot parcursul dezvoltării istorice a omenirii. De interpretarea conținutului și naturii lor s-au preocupat diferiți specialiști cu cunoștințe specifice domeniului lor de investigare. Totodată, fiecare din ei nu numai că descriau în mod deosebit conținutul fenomenului studiat, dar încer-

cau să dea și o definiție separată acestuia.

La momentul de față acapararea ilegală, prin violență, a puterii de stat este reflectată prin prisma mai multor termeni: „puci” [4, p. 38], „lovitură de stat” [14, p. 14], „revoluție” [5, p. 64], „răscoală” [5, p. 43] etc. La rândul său, acești termeni caracterizează pe deplin fenomenul studiat în contextul științelor umanitare.

În pofida terminologiei diverse existente în literatura de specialitate, totuși, din punct de vedere juridic, acest fenomen este orientat să provoace daune intereselor societății, încălcând prevederile constituționale care vizează sistemul politic al țării.

Rebeliunile armate (răscoalele și revoltele) care au loc în întreaga lume, îndreptate împotriva politicii interne și externe a persoanelor împuternicite cu atribuții în sfera puterii de stat, au atras atenția oamenilor de știință din diferite domenii de cercetare încă la începutul secolului al XIX-lea.

Un atare interes al cercetătorilor preocupați de această problemă se explică printr-o serie de factorii sociali cu un caracter obiectiv pronunțat:

- amplificarea revoltelor populației din diferite țări ale lumii împotriva guvernanților aflați la conducere;

- consecințele sociale, economice, internaționale și politice nefaste pentru stat și societate, survenite în urma revoltelor ce au avut loc în diferite perioade de timp;

- aplicarea de către stat, prin intermediul organelor sale specializate și a persoanelor cu funcții de răspundere competente, a unor măsuri preventive și sancționatorii neeficiente pentru contracararea rebeliunilor armate și a dezordinilor de masă ale populației;

- opunerea de rezistență armată de către o parte a populației, care apără sistemul politic existent, și de o altă parte – opoziția, ca adversari ai sistemului respectiv al puterii, în urma căreia are loc împărțirea societății în grupuri sociale, devenind astfel o problemă internațională în majoritatea cazurilor, unde sunt implicați diferiți reprezentanți ai statelor străine care încearcă să găsească soluția potrivită pentru rezolvarea acesteia [10, p. 27];

- elaborarea și infiltrarea activă în practica politică a așa-numitelor revoluții „colore” nonviolente [11, p. 17], inclusiv cele care au avut loc în spațiul ex-sovietic (în Georgia – „revoluția trandafirilor”, în Ucraina – „revoluția portocalie”), a revoltelor armate (de exemplu, înlăturarea prin violență de la conducerea statului a președintelui Kirghistanului A.Akaev) și a dezordinilor de masă (aici poate fi adus drept exemplu tragicele evenimente post-electorale din aprilie 2009 care au avut loc în Republica Moldova).

Una din cele mai consistente cercetări privind schimbările orânduirii constituționale în sistemul politic este lucrarea savanților italieni C. Lombroso și R. Liaski, „Criminalitatea politică și revoluția în raport cu științele juridice, antropologia criminală și științele despre stat” [9], care rămâne a fi actuală și în zilele noastre.

În funcție de schimbările sociale care au loc în sistemul politic al societății, în majoritatea statelor cu tehnologii politice moderne legate de acapararea ilegală a puterii sau menținerea forțată a acesteia a devenit actuală problema aprecierii

din punct de vedere juridic, criminologic și politologic a unor astfel de intervenții. Drept rezultat, specialiștii diferitor ramuri ale științelor umanitare au început să conceapă direcții noi de cercetare, în care se încearcă să se explice metodele ilicite de uzurpare sau acaparare a puterii de stat, dar și de schimbare a sistemului politic în general.

În științele socioumane actuale, în special „kratologia” – știința despre putere, acest domeniu de investigare a fost denumit „conspirologie” – teoria comploturilor și metodelor de prevenire a acestora [15, p. 182]. Unii autori în domeniul istoriei au propus ca această direcție de cercetare să poarte o denumire specifică: „revoluțiologia” [12]. Totuși o mare parte a politologilor au optat pentru termenul „conspirologie”, fiind întâlnite în literatura de specialitate și lucrări cu astfel de denumiri [6]. Despre importanța problemei privind obținerea, menținerea, distribuirea și pierderea puterii la etapa actuală ne vorbesc și studiile respective realizate de diferiți specialiști în domeniul jurisprudenței, istoriei, politologiei, filosofiei, sociologiei etc.

În același timp, este firesc faptul că problemele privind reacția asupra proceselor legate de obținerea, menținerea, distribuirea și pierderea puterii sunt examinate și de științele juridice. Aici au preferință normele penale ce se referă la apărarea sistemului politic existent împotriva amenințărilor interne și externe reale sau potențialele, precum și aspectele criminologice ale criminalității politice care vizează astfel de probleme [3, p. 141-163].

Perceperea corectă sub aspect criminologic a proceselor politice legate de acapararea ilegală, menținerea forțată, distribuirea și pierderea puterii s-a produs mult mai târziu, o dată cu formarea și dezvoltarea politicii criminologice internaționale și naționale care studiază legătura și interdependența dintre criminalitate și politică [13, p. 9, 48].

Ținând seama de importanța problemei studiate și răspândirea încercărilor ilegale de acaparare sau de menținere forțată a puterii, este necesară studierea ei în continuare în cadrul unui sector politico-criminologic separat, care ar putea fi denumit „criminalitate politică”, în care urmează a fi elucidate legitățile existenței și dezvoltării infracțiunilor cu aspecte (consecințe) politice, cauzele și condițiile care generează sau favorizează aceste infracțiuni, personalitatea infractorilor politici, metodele de prevenire și combatere a fenomenului respectiv etc. Bineînțeles că acest tip de criminalitate trebuie să fie în vizorul actualei politici de prevenire criminologică.

Totodată, unul din elementele principale ale obiectului de cercetare a criminalității politice urmează a fi complexul de probleme generale care vizează acapararea, distribuirea sau menținerea ilegală a puterii de stat. Deseori, aceasta are loc prin diferite acțiuni bine organizate de cei care tind să ajungă la putere sau de cei care se află la putere și nu doresc să o cedeze benevol celor care au învins legal sau ar putea învinge în scrutinul electoral, acțiuni comise în majoritatea cazurilor pe teritoriul unui stat, în scopul încetării activității legitime a organelor de stat, acaparării puterii ori menținerii ilicite a acesteia, drept urmare survenind o serie de daune materiale și morale de mari proporții care afectează societatea, statul și cetățenii.

Un alt element important care formează obiectul de cercetare al criminalității politice este etiologia acestui fenomen, care rezidă în studierea cauzelor și condițiilor ce îi determină apariția sau îi favorizează existența.

Următorul element cercetat de criminologie este personalitatea infractorului politic, denumit de C. Lombroso și R. Liaski „revoluționist” [9, p. 34-36, 127]. La acest capitol, un viu interes îl reprezintă constatarea particularităților specifice personalității infractorului politic, clasificarea criminologică și tipologia acestuia.

Din obiectul de studiu al criminalității politice face parte și victima acestui fenomen – persoana fizică sau juridică, căreia i se provoacă prin acțiuni ilegale daune fizice, morale sau materiale, sau i se știrbește imaginea politică și cea socială. O atenție deosebită în astfel de situații trebuie să se acorde reabilitării victimelor care au suferit consecințele respective ale infracțiunilor cu caracter politic.

Evident că nu mai puțin important este și elaborarea unui sistem de prevenire a criminalității politice. Elementele acestui sistem trebuie să fie orientate nu numai asupra luptei împotriva criminalității politice, dar și asupra profilaxiei criminologice a acestui fenomen, inclusiv prin mijloace victimologice.

După clarificarea aspectelor generale ce se referă la criminalitatea politică, este important de a reveni la unele probleme, care, de fapt, fac parte din fenomenul respectiv. Astfel, evenimentele post-electorale din aprilie 2009 care s-au desfășurat în Republica Moldova constituie un argument important care denotă că ele se încadrează în conceptul de criminalitate politică. Fiind dat startul unor întruniri și proteste pașnice inițial, acestea s-au transformat mai târziu în dezordini de masă de mare amploare, în consecință fiind provocate distrugerii și pogromuri colosale, în care au fost implicați criminali de rând eliberați recent prin actul de amnistie din diferite instituții penitenciare. Ulterior, au urmat reținerile și arestările în masă ale multor persoane nevinovate, care s-au folosit de dreptul lor legitim la întrunire pașnică, însoțite de alte acțiuni ilegale în privința acestora, mulți din ei fiind înjosiți, maltratați, torturați, tratați inuman și degradant, ceea ce reprezintă o dovadă certă de nerespectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor [1].

Chiar de la bun început, autoritățile de atunci ale țării au calificat evenimentele din aprilie 2009 drept tentativă de lovitură de stat [2], aducând în favoarea acestei versiuni anumite argumente – ocuparea edificiilor de bază ale statului (Parlamentul și Președinția), arborarea drapelului României pe una din respectivele clădiri, după ce a urmat învinuirea de implicare în acest eveniment a autorităților române etc.

Totodată, o altă versiune a politicianilor și a specialiștilor în domeniu a constatat în faptul că aceste dezordini de masă au fost organizate intenționat de către înseși conducerea țării, în scopul înscenării unei lovituri de stat, care i-ar fi permis ulterior să dețină controlul definitiv asupra puterii statului pentru mult timp înainte și să se răzbuie pe liderii politici aflați atunci în opoziție, dar și pe alte persoane nefavorabile partidului de guvernământ.

Ulterior, savanții, teoreticienii și practicienii care s-au axat pe cercetarea multiaspectuală a acestei probleme au dezaprobat declarațiile precum că prin protestele și dezordinile de masă din luna aprilie 2009 s-a urmărit uzurparea puterii, din motiv că nu au elucidat careva semne ce ar constitui componența de in-

fracțiune respectivă sau o altă infracțiune ce ar avea drept scop răsturnarea puterii de stat. Astfel, ocuparea unor edificii ale statului sau arborarea drapelului unei țări străine pe asemenea edificii încă nu constituie un temei suficient pentru calificarea acestor acțiuni drept tentativă de lovitură de stat. Dacă ne-am conduce de aceste principii, atunci simpla arborare a drapelului Uniunii Europene pe una din edificiile principale ale statului ar urma să fie calificată ca tentativă de lovitură de stat din partea tuturor țărilor membre ale UE, deși este clar că astfel de finalitate poate surveni doar atunci când are loc încercarea de a schimba radical orânduirea politico-statală.

În această ordine de idei, este important de a clarifica care sunt principalele trăsături ale loviturii de stat. Deci, aceasta presupune situația când sunt identificați și cunoscuți liderii care gestionează direct sau indirect rebeliunea, sunt blocați și stopați în careva activități sau intervenții în derularea unor evenimente reprezentanții puterii oficiale, sunt ocupate instituțiile principale (nu edificiile) ale statului, mass-media furnizează permanent sau periodic informații privind schimbările politice care au avut loc, armata, poliția și celelalte organe de drept trec treptat de partea noii puteri, asigurându-i securitatea etc. Prin urmare, nici unul din elementele menționate care se încadrează în conceptul „loviturii de stat” nu au fost constatate în evenimentele post-electorale din 7 aprilie 2009.

Deși se poartă multe discuții pe marginea acestui fenomen până la momentul de față, totuși încă nu există o anchetă finală și clară în acest sens, care ar pune capăt diferitelor versiuni și dezamăgirilor populației, în special a celei care a suferit în urma protestelor la care a luat parte. Actualmente s-a ajuns la o etapă când se cere o astfel de clarificare, iar la rândul său, aceasta ar influența asupra îndreptăririi oamenilor nevinovați și reparării prejudiciului cauzat victimelor ce au suferit în rezultatul unor acțiuni ilegale ale organelor de drept. Prin actul final al acestei investigații, cetățenilor trebuie să li se ofere răspunsul solicitat la toate întrebările ce vizează acțiunile tuturor celor implicați în evenimentele respective, erorile și inacțiunile care au fost admise de conducătorii forțelor de ordine și impactul acestora asupra consecințelor prejudiciabile survenite. Pe marginea tuturor acestor probleme ar trebui să se expună oficial comisia parlamentară care anchetează evenimentele din aprilie 2009 ce au avut loc în Republica Moldova.

În concluzie, este necesar de menționat că ori de câte ori nu se vor respecta prevederile legislației, inclusiv cele care se referă la căile legale de obținere a puterii sau de menținere oficială a acesteia, cetățenii vor fi limitați în posibilitatea de a-și realiza eficient drepturile politice, iar în consecință, aceasta va constitui o cauză esențială a dezordinilor cu caracter de masă sau a altor tulburări a ordinii și securității publice.

Referințe bibliografice:

1. Clarisa Bencomo, „Sub acoperirea impunității”, în *Raport despre reacția autorităților moldovenești la violența poliției în timpul protestelor post-electorale din aprilie 2009*, Fundația Soros – Moldova, Editura Cartier, Chișinău, 2009.
2. *Police retake Moldova parliament*, BBC NEWS, Wednesday, 8 April 2009 08:18

- UK, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7988893.stm>
3. Sh. Pickering, „Crimes of the State: The persecution and Protection of Refugees”, în *Critical Criminology*, V. 13, nr. 2., New York, 2005.
 4. Р.Г. Апресян, „Путчи нашего времени”, în *Вопросы философии*, 1995, № 5.
 5. Э. Гиббенс, „Теории революции”, Пер. с англ. В. Борисова, în *Диалог*, № 6-7, 1992.
 6. А.Г. Дугин, *Конспирология (наука о заговорах, секретных обществах и тайной войне)*, Москва, 2005.
 7. В.С. Кантор, „Насилие как провокация цивилизованных средств в России”, în *Вопросы философии*, 1995, № 5.
 8. И.И. Карпец, *Преступность: иллюзии и реальность*, Москва, Российское право, 1992.
 9. Ч. Ломброзо, Р. Ляски, *Политическая преступность и революция по отношению к праву, уголовной антропологии и государственной науке*, в переводе К.К. Толстого, в двух частях, Санкт Петербург, 1906.
 10. Е.М. Месснер, *Всемирная мятежвойна. Жуковский*, Москва, 2004.
 11. Д. Шарп, *От диктатуры к демократии: концептуальные основы освобождения*, Москва, 2005.
 12. В.Б. Шепелева, *Революциология. Проблема предпосылок революционного процесса 1917г. в России (по материалам отечественной и зарубежной историографии): учебное пособие*, Омск, 2005.
 13. Д.А. Шестаков, *Криминология: учебник*, Под ред. В.В. Орехова, Санкт Петербург, 1992.
 14. В.С. Устинов, *Понятие и криминологическая характеристика организованной преступности: лекция*, Нижний Новгород, 1993.
 15. В.В. Халипов, *Власть: кратологический словарь*, Москва, 1997.

Valeriu NOUR, doctor în drept, conferențiar universitar interimar,
șef al Facultății Securitate și Ordine Publică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Vitalie STRUNGARU,
șef al Catedrei pregătire militară și tactică specială
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

GARANTAREA LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN CONTEXTUL DEZORDINILOR DE MASĂ

În epoca contemporană, recunoașterea libertății persoanei ca drept fundamental al omului se impune din ce în ce mai puternic, devenind un imperativ universal dictat de necesitățile de progres social.

Ca urmare, atât pe plan internațional, în Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de Adunarea Generală a ONU în 1948; în Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice, adoptat de aceeași Adunare Generală în 1966 și în Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului, semnată la Roma în 1950 care constituie expresii ale legităților, structurilor și proceselor sociale contemporane, ca și pe plan național, în Constituția Republicii Moldova sau în alte acte fundamentale ale statului, libertatea persoanei primește consacrare juridică, chiar dacă uneori recunoașterea libertății ca drept fundamental rămâne sub forma unui simplu principiu de drept, nefiind asigurate și garanțiile materiale și juridice pentru realizarea lor efectivă.

O preocupare constantă pe drumul edificării statului de drept o constituie formularea cu mare acuratețe a dreptului și libertăților omului, încât acestea să răspundă pe deplin standardelor internaționale și să fie create garanții autentice pentru respectarea și traducerea lor în viață.

Libertatea persoanei se afirmă ca un drept fundamental al omului, ca o componentă majoră a condiției umane, ca un imperativ dictat de necesitate, de progres al societății contemporane. Ea nu este nici o invenție a juriștilor, nici un tezaur al filosofilor, ci rezultă dintr-o relație obiectivă; oamenii sunt aceia care își aleg mobilurile și căile de acțiune dar nu independent de condițiile în care trăiesc.

Vorbind despre libertatea persoanei și garanțiile ei constituționale și penale, trebuie să abordăm nu sensul filosofic al naturii de libertate, ci pe cel juridic al libertății ca valoare socială promovată, dezvoltată și ocrotită de normele juridice. Aceasta pentru că personalitatea omului, în toate dimensiunile și valențele sale, își găsește măsura afirmării sale în libertățile pe care ordinea de drept i le asigură¹.

¹ Gheorghe Șuhan, „Libertatea persoanei în lumina dispozițiilor constituției și ale codului de procedură penală”, în *Buletin Documentar* nr. 1/2003 al P.N.A./D.N.A

O legătură de interese indestructibilă se leagă între societate și individ, asigurând echilibrul vieții sociale care, din punctul de vedere al individului, își află expresia în „statutul” său, adică în starea de libertate.

Negarea sau suprimarea libertăților individuale echivalează cu oprirea persoanei și deci cu frânarea evoluției și progresului social. Manifestarea fără nici un fel de limită a persoanei fizice, deci afirmarea și exercitarea în mod absolut a libertăților individuale, creează pericolul anarhiei și duce la destrămarea unității organice reprezentată de viața colectivității. Iată de ce, între aceste două amenințări extreme, starea de libertate a persoanei face obiectul reglementării normelor de drept care-i configurează conținutul și-i stabilește întinderea².

În acest context, art.40 din Constituția Republicii Moldova statuează că mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme. De altfel, libertatea de întrunire este considerată ca fiind un element esențial al vieții publice necesare pentru sănătatea oricărei democrații. Pe de altă parte, libertatea individuală și siguranța persoanei fiind inviolabile, percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane în mod ilegal constituie infracțiuni ce aduc atingere valorilor fundamentale ale omului, art.24 din Constituția R. Moldova garantează dreptul fundamental al persoanei la viață și la integritate fizică și psihică, care interzice în termeni absoluți tortura și pedepsele sau tratamentele inumane ori degradante, nefiind prevăzute sau permise anumite excepții sau derogări, chiar și în interesele ordinii publice sau în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor³.

Conform art. 18 al legii privind întrunirile⁴, organizatorii au următoarele obligații:

- a) să desfășoare întrunirea doar în forma, în locul și în termenul indicate în declarația prealabilă și să nu admită abateri semnificative de la acestea;
- b) să desemneze un coordonator al întrunirii și să comunice, în timp util, autorității administrației publice locale numele acestuia.

Organizatorul poate să creeze un aparat propriu de menținere a ordinii publice în timpul desfășurării întrunirii, ai cărui membri vor purta însemne distinctive pentru a fi ușor identificați. Totodată și membrii participanți la întruniri au anumite obligații, și anume:

- a) să respecte legislația, ordinea publică și cererile legitime ale organizatorului;
- b) să se abțină de la acțiuni care pot împiedica desfășurarea întrunirii și de la incitarea la astfel de acțiuni;
- c) să părăsească întrunirea la cererea organizatorului și/sau a reprezentantului autorității administrației publice locale ori a organului de poliție.

² Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Rodica Stănoiu, Iosif Fodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Victor Roșca, *Explicații teoretice ale Codului penal român, partea specială*, vol. III ediția a II-a, ed. Academiei române, București, 2003 pag. 268.

³ Raport preliminar privind respectarea drepturilor persoanelor reținute în legătură cu evenimentele din 7 aprilie 2009.

⁴ Lege privind întrunirile nr. 26-XVI din 22.02.2008 Monitorul Oficial nr.80/261 din 22.04.2008.

Dacă în timpul desfășurării întrunirii unii participanți încalcă ordinea publică sau prevederile art.8 ai legii privind întrunirile⁵, organizatorul, în caz de necesitate, împreună cu poliția, îi va îndepărta pe aceștia.

Dacă în timpul desfășurării întrunirii au loc acțiuni prin care se încalcă grav prevederile art.8, reprezentantul autorității administrației publice locale va cere organizatorului sistarea imediată a întrunirii. Aceasta este o măsură excepțională, ce poate fi folosită doar dacă alte măsuri nu sînt suficiente pentru asigurarea desfășurării întrunirii în mod legal.

În cazul situației, organizatorul întrunirii nu se supune cererii reprezentantului autorității administrației publice locale sau nu reușește sistarea întrunirii, reprezentantul în cauză va cere dispersarea participanților.

La cererea reprezentantului autorității administrației publice locale, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, poliția va avertiza participanții asupra posibilității aplicării mijloacelor speciale și a dispersării forțate a întrunirii, acordînd un termen rezonabil conformării acestei cereri, după care va repeta cererea de dispersare a participanților.

După cererea repetată de dispersare, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, la solicitarea reprezentantului autorității administrației publice locale, poliția va întreprinde măsurile legale pentru dispersarea întrunirii. În cazul dispersării forțate a întrunirii, organul de poliție întocmește un proces-verbal, în care indică motivul și temeiul dispersării mulțimii.

Organizatorul poate fi tras la răspundere administrativă pentru desfășurarea întrunirii fără depunerea declarației prealabile în modul stabilit de prezenta lege sau pentru desfășurarea întrunirii contrar prevederilor declarației. Organizatorul poartă răspundere pentru acțiunile participanților doar dacă în instanța de judecată se dovedește că participanții au acționat la chemarea sau instigarea organizatorului. Considerăm că anume aceste dispoziții din lege privind întrunirile au generat în ansamblu reținerile, perchezițiile ilegale, maltratarea și torturarea participanților la manifestările de masă din aprilie 2009 în vederea obținerii de declarații privind instigarea lor din partea anumitor persoane ce se aflau la proteste. La rîndul lor, participanții răspund, după caz, civil, administrativ sau penal pentru acțiunile lor, în conformitate cu legea.

Alin. (2) art. 25 din Constituția R. Moldova prevede că „Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege”.

În acest sens, Codul penal al Republicii Moldova reglementează și apără în mod expres aceste valori fundamentale după cum urmează: art. 303 cu titlul

⁵ Sînt interzise întrunirile prin care se urmărește:

a) îndemnarea la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă;
b) incitarea la discriminare sau violență publică; c) subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării, săvârșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburărilor în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și a libertăților altor persoane ori punerea în pericol a vieții sau a sănătății acestora.

„Amestecul în înfăptuirea justiției și în urmărirea penală”; art. 308 cu titlul „Reținerea sau arestarea ilegală”; art. 309 cu titlul „Constrângerea de a face declarații”; art. 309¹ cu titlul „Tortura”; art. 306 cu titlul „Tragerea cu bună-știință la răspundere penală a unei persoane nevinovate” acest cadru legal prevede răspunderea penală a organelor de drept pentru încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

De la manifestări de masă cu caracter pașnic la cele cu caracter violent sau devastatoare din cele ce am urmărit în perioada lunii aprilie 2009 în mun. Chișinău poate constitui doar existența a unor provocatori, instigatori cu scopuri și sarcini bine determinate la acțiuni violente, la acte de vandalism, distrugeri de bunuri, incendieri și alte acțiuni ilicite ce aduc atingere siguranței, ordinii și liniștii publice.

După cum observăm, mecanismele juridice de protecție a valorilor constituționale ale cetățenilor sunt suficiente pentru asigurarea lor pe plan național. O altă abordare la care am dori să ne axăm o constituie cauzele și condițiile ce au dus la dezastru social produs în timpul manifestărilor de masă.

Abandonarea de către forțele de ordine a edificiilor centrale în folosul protestatarilor nu a fost clară, precum nici acceptarea din partea autorităților publice și a actelor de vandalism produse asupra clădirilor statale. Motivul invocat de autorități că s-a procedat astfel în scopul evitării vărsării de sânge este discutabilă.

Analizând mijloacele speciale din dotare a forțelor de ordine, putem să concluzionăm: în primul rând, doar cu scuturi și bastoane de cauciuc să intervii în forță în mulțime este practic imposibil să nu se aducă daune integrității fizice și psihice participanților violenței, provocați de anumite elemente criminale, la manifestările de masă.

În acest sens, analizând practica judiciară a statelor ce au o bogată experiență democratică în soluționarea unor astfel de conflicte manifestate prin dezordini de masă, observăm o preocupare mult mai mare față de problemele date la nivel internațional și statal.

Declarația de la Sankt Petersburg din 1868 „a fixat limitele tehnice unde necesitățile războiului trebuie să se oprească în fața exigențelor umanității”⁶.

Ele prezintă un interes deosebit, atât pentru specialiștii militari, cât și pentru autoritățile împuternicite cu asigurarea respectării legilor, inclusiv combaterea dezordinilor publice de masă.

Armele neletale sunt definite ca arme discriminante, special concepute și folosite pentru a incapacita personalul și materialele, cu minimizarea deceselor și a avariilor nedorite bunurilor și mediului.

Deci conceptul de arme neletale cuprinde și armele sau dispozitivele menite a incapacita mijloacele de luptă prin provoacarea unor daune minime, dar care să le facă inoperante pentru o perioadă de timp.

⁶ Gabriel Oprea, Ion Suceavă, Ionel Cloșcă, „Dreptul internațional umanitar – instrumente juridice internaționale”, în *Monitorul Oficial*, București, 2003, p. 14.

În legătură cu denumirea acestor arme, este de menționat faptul că specialiștii militari mențin denumirea de arme neletale (non-lethal weapons), iar cei din domeniul ordinii publice preferă, în ultimul timp, o denumire mai nuanțată: arme mai puțin letale (less than lethal weapons; less lethal weapons).

Armele neletale au la bază tehnologii sau mijloace din cele mai diferite: tehnologia impulsului electromagnetic, tehnologia termobarică (produce simultan lumină, căldură și suprapresiune), generator de șoc electric, generator de microunde, muniții (grenade) cu bile din cauciuc, grenade „zgomot și lumină” (flash bang); spume lipicioase; sisteme de scurtcircuitare a liniilor de transport al energiei electrice (bombe cu pulbere de grafit); substanțe iritant-lacrimogene, substanțe malodorante (urât mirositoare) sau cu efect calmant.

În dezvoltarea, precum și în introducerea în înzestrare a noilor tipuri de arme neletale, se impune evaluarea legalității acestora, conform Protocolului I din 1977 la Convenția de la Geneva din 1949. În art. 36 se prevede: „în cercetarea, dezvoltarea, dobândirea sau adoptarea unor noi arme, a unor noi mijloace sau a unor noi metode de luptă, o înaltă parte contractantă are obligația de a determina ca nu cumva întrebuițarea acestora să fie interzisă în anumite împrejurări sau în toate împrejurările de către prevederile prezentului Protocol sau de orice altă regulă de drept internațional aplicabilă acestei înalte părți contractante”⁷.

Convenția obligă statele părți ca niciodată și în nici o împrejurare să nu folosească arme chimice (art. I).

În definiția armelor chimice sunt incluse substanțele chimice toxice, cu excepția celor destinate pentru scopuri neinterzise de Convenție, atât timp cât tipurile și cantitățile sunt conforme cu asemenea scopuri.

Substanțele chimice toxice sunt definite ca substanțe chimice care, prin acțiunea lor chimică asupra proceselor biologice, pot cauza moartea, incapacitatea temporară sau vătămări permanente la om sau la animale.

Între scopurile neinterzise, Convenția include „asigurarea respectării legilor, inclusiv combaterea dezordinilor publice”. Deci substanțele chimice toxice destinate asigurării respectării legilor, inclusiv combaterii dezordinilor publice, nu sunt considerate arme chimice, atât timp cât tipurile și cantitățile sunt conforme acestui scop. De altfel, Convenția definește substanțele (agenții) pentru combaterea dezordinilor publice (art. II, alin. (7)) ca orice produs chimic care poate produce rapid, la om, efecte de iritație senzorială sau incapacitate fizică, care dispar la scurt timp după terminarea expunerii, dar interzice folosirea acestora ca mijloace de război (art. I, alin. (5))⁸.

⁷ Gabriel Oprea, Ion Suceavă, Ionel Cloșcă, *op. cit.*, p. 398.

⁸ Tudor Cearapin, Horia Dogaru, „Legitimitatea folosirii substanțelor incapacitante ca arme neletale” în materialele sesiunii anuale de comunicări științifice cu participare internațională cu genericul „Securitatea și apărarea spațiului sud-est european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III” 13-14 aprilie București, 2006, p. 367.

În concluzie, putem menționa că Legea privind întrunirile constituie un act normativ imperfect cu dispoziții ce favorizează într-un mod sau altul săvârșirea de infracțiuni în domeniul justiției din partea organelor de drept. Aceasta se datorează dispoziției alin. (3) art. 23 din legea sus-menționată, ce prevede că „Organizatorul poartă răspundere pentru acțiunile participanților doar dacă în instanța de judecată se dovedește că participanții au acționat la chemarea sau instigarea organizatorului”. Această dispoziție în mod indirect creează condiții ca participanții manifestărilor de masă să fie intimidați și supuși unor rele tratamente din partea organelor de drept în vederea obținerii de declarații cu privire la existența acestor chemări și instigări din partea organizatorilor manifestărilor de masă.

Totodată, legea dată, menționează și reglementează drepturile și obligațiile categoriilor de subiecți ai manifestărilor de masă, și anume: organizatorii, participanții activi și persoane ce asistă la întruniri. Dacă referitor la organizatori și participanți activi sunt stipulate anumite drepturi, libertăți și obligații privind desfășurarea întrunirilor de masă, atunci referitor la categoria persoanelor ce asistă la astfel de întruniri nu sunt clare și delimitate limitele asistenței lor, perioada asistării, locul asistării, precum și efectele din această activitate.

Dar s-a constatat că anume această categorie a și suferit cel mai mult imediat după declanșarea actelor de vandalism și distrugeri de bunuri în altercație cu forțele de ordine.

Toate acestea puteau fi evitate dacă organele de forță dispunea de o dotare corespunzătoare în sensul existenței a mijloacelor de intervenție nonviolente sau cu efect neletal eficient pentru dispersarea mulțimii și acordarea primului ajutor medical imediat după neutralizarea sau excluderea participanților violenți, precum și a celor ce asistă la manifestări de masă.

Valeriu NOUR, doctor în drept, conferențiar universitar interimar,
șef al Facultății Securitate și Ordine Publică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

ASPECTE OBIECTIVE ALE INFRAȚIUNII „DEZORDINI DE MASĂ” (ART. 285 CP AL RM)

Geneza infraționii de dezordini de masă

Tulburarea ordinii și liniștii publice, fiind fapte profund imorale, prezintă implicat un vădit pericol social. Sub aspectul său de atingere adusă bunelor moravuri, fapta este periculoasă tocmai prin „ultragierea”, prin lezarea sentimentului comun de pudoare.

Săvârșirea acestei fapte provoacă reacția uneori violentă din partea celor din jur și, în orice caz, tulbură starea de bună conviețuire socială. Tot astfel, sub aspectul de provocare de scandal public, fapta prezintă pericol social prin tulburarea gravă în sfera relațiilor de conviețuire dintre oameni, prin insecuritatea pe care o creează pentru persoanele care iau parte la viața socială. Prin generalizarea unor asemenea acte de rea conduită s-ar crea pericolul pentru însăși conviețuirea socială a oamenilor. Or, bunele moravuri și liniștea publică în sfera relațiilor de conviețuire socială constituie, incontestabil, valori sociale care trebuie să fie apărate. Apărarea prin mijloacele de influențare obștească și prin dezaprobarea din partea opiniei publice nu este suficientă pentru prevenirea și combaterea acestor manifestări, fiind necesară folosirea în acest scop a mijloacelor de drept penal.

Așa cum în viața privată omul are nevoie de liniște pentru odihna și activitatea sa, tot așa în viața publică, adică în public, în relațiile cu ceilalți oameni, membrii colectivității au nevoie de liniște pentru desfășurarea normală a vieții și a îndeletnicirii lor, de un climat de securitate fără de care buna conviețuire socială nu ar fi cu putință. Lezarea acestor valori se produce prin comportări imorale, zgomotoase, alarmante, scandaluri sau tulburări de orice fel în public etc., care provoacă iritarea, indignarea și sentimentul de nesiguranță al membrilor colectivității și care pot determina reacții violente din partea acestora¹.

În ceea ce privește termenul „ordine publică”, cuvântul „ordine” provine din limba latină „ordo, - inis” și evocă ideea de dispoziție sau de succesiune regulată cu caracter spațial, temporal, logic, moral, estetic, iar în asociere cu alți termeni (juridic, drept, public, stat, Constituție) a dobândit și o semnificație juridică, vorbindu-se despre noțiuni ca: ordine constituțională, ordine de drept, ordine publică.

¹ Vintilă Dongoroz, Siegfried Kahane, Ion Oancea, Rodica Stănoiu, Iosif Fodor, Nicoleta Iliescu, Constantin Bulai, Victor Roșca, *Explicații teoretice ale Codului penal roman, Partea specială*, vol.IV, ed. a II-a, Editura Academiei Române, ALL BECK, București, 2003, pag. 597.

În acest sens, ordinea publică reprezintă starea de legalitate, de echilibru și de pace, corespunzătoare unui nivel socialmente acceptabil de respectare a normelor legale și de comportament civic, care permite exercitarea drepturilor și libertăților constituționale, precum și funcționarea structurilor specifice statului de drept.

Gradul prejudiciabil al infracțiunilor contra securității publice și ordinii publice constă în faptul că la comiterea lor se cauzează daune intereselor vitale ale persoanei – drepturile și libertățile ei, valorile materiale și spirituale ale societății, se periclitează suveranitatea și inviolabilitatea teritorială a statului, se încalcă liniștea socială a populației și se subminează autoritatea puterii publice. Cu alte cuvinte, se prejudiciază interesele persoanei, societății și statului.

Securitatea publică reprezintă un sistem de reguli ce asigură ocrotirea celor mai importante valori ale persoanei, valorile materiale și spirituale ale societății, autoritatea puterii oficiale, precum și suveranitatea și inviolabilitatea teritorială a țării.

Activitățile desfășurate de forțele de ordine în domeniul securității și ordinii publice, pot consta în:

- menținerea ordinii publice, care reprezintă un ansamblu de măsuri, activități și acțiuni organizate și desfășurate cotidian de către forțele de ordine și siguranța publică, pentru funcționarea normală a instituțiilor statului, protejarea și respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor, a normelor de conduită civică, regulilor de conviețuire socială, a celorlalte valori supreme, precum și a avutului public și privat;

- asigurarea ordinii publice cuprinde măsurile ce se întreprind pentru respectarea legalității, prevenirea și descurajarea unor acțiuni care vizează tulburări sociale sau manifestări de violență pe timpul adunărilor și manifestațiilor publice, activităților culturale și sportive, precum și altor manifestări similare cu participare de public numeros;

- restabilirea ordinii publice cuprinde un ansamblu de acțiuni specifice, organizate și executate în timp de către forțele de ordine publică, în raport de situația creată, care se bazează pe folosirea mijloacelor și materialelor tehnice din dotare, având drept scop readucerea situației la starea de normalitate.

Obiectul generic al dezordinilor de masă sunt considerate bazele ordinii publice și securității și activitatea organelor statale cu privire la garantarea acestora din urmă.

Obiecte nemijlocite în cazul dezordinilor de masă pot fi: sănătatea, onoarea și demnitatea cetățenilor și a reprezentanților publici, activitatea normală a organelor statale, dreptul de proprietate a diferitor subiecte de drept, drepturile și libertățile cetățenilor (cum ar fi, spre exemplu, dreptul liberei circulației ș.a.).

Aspectele obiective

Componenta de infracțiune a dezordinii de masă, elementul material se poate exterioriza prin una din activitățile criminale, și anume:

1. Organizarea sau conducerea unor dezordini de masă, însoțite de dezorganizarea activității normale a transportului, întreprinderilor, instituțiilor, or-

ganizațiilor sau de opunere de rezistență reprezentanților autorităților (alin.(1), art.285);

2. Participarea activă la săvârșirea actelor de violență sau la batjocorirea persoanelor, la incendierea sau distrugerea de bunuri în timpul dezordinilor de masă (alin.(3), art.285);

3. Chemările la nesupunere activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților și la dezordini de masă, precum și la săvârșirea actelor de violență asupra persoanelor (alin.(4), art.285)².

Metodele desfășurării activităților organizaționale sunt diverse: adresarea către mulțime, emiterea unor semnale de alarmă, citirea în public a diferitor „petiții”, invocarea unor mesaje specifice situației stabilite cu un conținut ce instigă la dezordini de masă sau înaintarea unor cerințe ultimative către conducerea organelor de stat și/sau administrației.

Organizarea dezordinilor de masă presupune și orice activitate organizațională de genul: chemarea cetățenilor în gloată printr-o metodă sau alta, instigarea mulțimii la pogromuri, distrugerii și alte acțiuni similare prin răspândirea în mulțime a ideilor provocatoare, calomnioase – pregătirea dezordinilor de masă printr-o înțelegere prealabilă cu alte persoane: determinarea planului acțiunilor infracționale a participanților la dezordinile de masă, și de asemenea conducerea participanților în cadrul dezordinilor de masă formate³.

În literatura de specialitate este răspândită opinia⁴ conform căreia componența dezordinilor de masă include acțiunile ce constau în pregătirea lor: producerea și răspândirea unor publicații, cuvântări publice, apeluri lansate pentru adunarea mulțimii și ațâțarea acesteia la realizarea pogromurilor, distrugerilor, incendiilor și altor acțiuni similare. De exemplu, în orașul Kuvasae în piață, în fața mulțimii înarmate cu bețe, vergi de metal, cetățeanul A. a strigat: „Turcii n-au înțeles nimic și urmează a fi pedepsiți!”. După aceasta gloata s-a pornit spre cartierul unde locuiau turcii, fiind folosite pietre, vergi de metale cuțite și substanțe explozive.

Astfel de ațâțări, și inițiatorii nu pot să nu recunoască acest fapt, sunt asimilate de mulțime ca un imbold pentru realizarea acțiunilor active. Cu atât mai mult, îndemnurile directe către gloată la săvârșirea pogromurilor, incendiilor și atacurilor asupra organelor publice, adresate de pe loc înalt și prin mijloace sonore (în acea noapte au suferit 58 de persoane), în această situație a fost cu mult mai provocatoare. De aceea instigatorii în esență îndeplineau rolul de organizatori, deși nu toate acțiunile ulterioare ale mulțimii cuprindeau scopurile acestora. Însă în cazul nostru concret o anumită persoană îndeplinea funcțiile de conducător și de lider al gloatei. Cu alte cuvinte, această persoană a desfășurat o activitate organizațională cu privire la pregătirea dezordinilor de masă.

² Codul penal al Republicii Moldova în Monitorul Oficial 128-129/1012, 13.09.2002.

³ Государственные преступления, Учебное пособие, под ред. М.И. Якубович, В.А. Владимирова, М., Высшая школа, 1961, стр.149.

⁴ Курс советского уголовного права (часть особенная), Т.3, отв.ред. Н.А. Беляев, М.Д. Шаргородский, Л.,1973, стр. 256.

Astfel, din conținutul cadrului legal al alin. (1) din art. 285 CP al RM, observăm două categorii de subiecți posibile existente la infracțiunea dată, și anume organizatorul și conducătorul unor dezordini de masă. Aceasta poate fi o singură persoană, atât organizator, cât și conducător al manifestărilor de masă, fie două sau mai multe persoane, un grup de persoane - organizatori și/sau un grup de conducători ai manifestărilor de masă.

În aceste condiții nu este necesară și existența unui raport de cauzalitate între organizatori și conducători ai manifestărilor care conduc mulțimea la dezordini de masă. Cu alte cuvinte, nu este necesar să existe o înțelegere prealabilă între organizatorii și conducătorii dezordinilor de masă.

După datele pe care le prezintă practica judiciară, astfel de manifestări de masă sunt ușor folosite și sunt create practic toate condițiile pentru diverse grupări criminale sau grupări extremiste de a-și realiza intențiile criminale față de autoritățile publice și organele de drept.

În acest sens, Legea privind întrunirile⁵ prevede în mod expres procedura de desfășurare a manifestărilor de masă, și anume înștiințarea autorităților publice locale de către organizatori, drepturile și obligațiile organizatorilor și ale autorităților publice; modul de utilizare a echipamentelor speciale de amplificare a sunetului; procedura notificării și a răspunderii pentru încălcarea prezentei legi.

Doctrina penală, precum și practica judiciară au elaborat o poziție concretă și atribuie la organizarea dezordinilor de masă pregătirea și răspândirea realizării recrutărilor prin diferite mijloace și procedee menționate în art. 285 CP RM, adunarea mulțimii prin diferite metode, conducerea efectivă a gloatei, instigarea acesteia la săvârșirea pogromurilor și altor acțiuni de acest gen, elaborarea planului săvârșirii dezordinilor, stabilirea locului și timpului comiterii acestora, determinarea obiectului atentării, repartizarea rolurilor între participanți etc.

Prezența uneia dintre acțiunile menționate este suficientă pentru recunoașterea persoanei ca organizator al dezordinilor de masă.

Așadar, momentul esențial îl constituie inițiativa privind momentul planificării dezordinilor de masă și realizarea conducerii mulțimii.

Infracțiunile primare comise în cadrul dezordinilor de masă sudează gloata și o provoacă la participarea la activități ilegale, implicând cetățenii care niciodată nu au manifestat activități nelegitime.

Însă uneori între participanții dezordinilor de masă se constată și neajunsuri în ceea ce privește repartizarea rolurilor – organizatorii cumulează concomitent și rolul executorului faptei infracționale. Deseori se constată că scopurile și metodele realizării acțiunilor ilegale ale organizatorilor și ale executorilor nu sunt aceleași.

Totodată, dacă la etapa inițială a dezordinilor de masă aceste diferențe nu sunt semnificative, atunci ulterior neconcordanțele menționate contribuie la pierderea controlului asupra executorilor și duc la imprevizibilitatea desfășurării acțiunilor⁶.

⁵ Lege privind întrunirile nr. 26-XVI din 22.02.2008 Monitorul Oficial nr.80/261 din 22.04.2008.

⁶ Пономарев В.П., *Предупреждение массовых беспорядков*, Автореф. Дисс. Канд.юрид. наук, Киев, 1992, с.15. Аналогичного мнения придерживается Демидов И.Н.-указ.раб. с.190.

Referitor la rolul organizatorului dezordinilor de masă, apar dificultăți în ceea ce privește delimitarea activității acestuia de alte forme ale participării cum ar fi instigarea și complicitatea.

Necesitatea delimitării este condiționată de faptul că acțiunile organizatorului dezordinilor de masă conțin adesea și semnele participării active, instigării și complicității în realizarea pogromurilor și altor acțiuni. În legătură cu aceasta, autorul rus de specialitate a menționat că „de facto organizatorul infracțiunii poate îndeplini și funcția instigatorului, și a executorului, și a complicelui sau concomitent să cumuleze toate aceste funcții”⁷.

Activitatea persoanelor care au drept scop ațâțarea persoanelor la comiterea unor fapte ilegale (dacă în acțiunile lor nu sunt prezente semnele activității organizatorice) urmează a fi calificată ca participare la dezordinile de masă sub forma instigării.

Persoanele care nu au participat direct la comiterea pogromurilor, distrugerilor, incendiilor și altor activități, dar au favorizat totuși procesul de executare a acestora (ca exemplu, oferirea mijloacelor de transport, păstrarea armelor și altor mijloace ale infracțiunii în locuri sigure, informarea cu privire la obiectul atențării etc.) sau au îndemnat anumiți cetățeni la participarea la dezordinile de masă, urmează a fi recunoscuți ca fiind complici sau instigatori ai dezordinilor de masă. Totodată, aceste persoane trebuie să conștientizeze legătura acțiunilor lor cu dezordinile de masă care s-au produs.

Prin conducere a unor dezordini de masă se înțelege acțiunile de îndrumare a grupului de persoane organizat pentru a destabiliza situația într-o localitate. În sensul legii penale, prin noțiunea de „grup de persoane” se înțelege două sau mai multe persoane⁸, totuși în cazul dezordinilor de masă un grup de persoane trebuie înțeles în accepțiunea legii cu privire la întruniri, unde întrunirea organizată cu un număr redus de participanți este o întrunire la care iau parte cel mult 50 de persoane. Astfel, putem deduce că manifestări de masă care au dus la dezordini de masă pot fi considerate săvârșite cu un grup de persoane de la 50 de persoane și mai mult. În caz contrar, considerăm oportună calificarea acțiunilor eventual ca infracțiuni de huliganism, vandalism și dezordini de masă etc.

Componența de infracțiune gravă sau deosebit de gravă în cauză nu cuprinde omorurile, violurile în circumstanțele agravante, atentările la viața colaboratorilor de poliție, banditismul comise în cadrul dezordinilor de masă.

La săvârșirea acțiunilor menționate mai sus răspunderea vinovatului survine în cazul cumulului de infracțiuni.

Dacă în urma dezordinilor de masă au fost prezente atentările la egalitatea națională sau rasială sau a fost împiedicată activitatea constituțională a autorităților publice, atunci responsabilitatea în cazul respectiv, similar concluziei menționate, survine la cumularea infracțiunilor.

⁷ Ковалев М.И., *Соучастие в преступлении*, Часть 2, Свердловск, 1961. т.5, с.72.

⁸ Al. Barbăneagră, G. Alecu, V. Berliba, V. Budeci, T. Carпов, V. Cușnir, R. Cojocaru, A. Mariț, T. Popovici, G. Ulianovschi, X. Ulianovschi, N. Ursu, V. Volcinschi, *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, Chișinău, 2009, p. 100.

Practica judiciară atribuie dezordinelor de masă și cazurile eliberării violente de către mulțime a persoanelor aflate în locuri de detenție sau arestate și aflate sub pază în izolatoare de urmărire penală.

Noțiunea de „pogrom” presupune aducerea prejudiciului proprietății publice și private, atentările asupra persoanelor.

Majoritatea autorilor (V.A. Vladimirov, V.M. Galkin, I.L. Marogulova, V.N. Kudreavțev ș.a.) tratează conceptul de „pogrom” ca fiind distrugerea, jefuirea spațiilor locative, magazinelor, întreprinderilor, profanarea monumentelor și altor valori culturale, comiterea violenței sau batjocuri asupra cetățenilor. „Distrugerea” presupune nimicirea sau deteriorarea proprietății, căilor ferate, mijloacelor de comunicare, mijloacelor de transport etc.

Obiectul distrugerii și deteriorării proprietății poate fi orice lucru sau bun ce prezintă o valoare materială.

Prin deteriorare putem înțelege un ansamblu de acțiuni ce au drept scop degradarea monumentelor culturii și ale resurselor naturale astfel încât acestea își pierd esența sau destinația inițială, însă pot fi recuperate.

Incendierile presupun acele acțiuni care duc la arderea edificiilor, caselor, proprietății, inclusiv transporturilor auto, nimicirii animalelor și păsărilor domestice etc. În urma incendierilor obiectele sunt parțial sau total distruse. Însă la calificarea unei astfel de acțiuni ca incendierea este necesar de menționat faptul dacă incendierea poate constitui un mijloc intenționat de lipsire a persoanelor de viață. În cazul respectiv, momentul definitiv îl constituie determinarea intenției făptașului.

De exemplu, în perioada dezordinilor de masă cetățenii A. și X. au participat împreună cu mulțimea la pogromuri și nelegiuiri. Aflându-se pe teritoriul spitalului municipal, au văzut cum o persoană neidentificată în cadrul urmăririi penale bătea pe cet. Z, aceștia din urmă s-au alăturat și au început să-l bată. După aceasta l-au dus în afara teritoriului spitalului municipal la o benzinărie și, stropindu-l cu benzină, i-au dat foc. Curtea Supremă de Justiție pe dosare penale a calificat acțiunile cet. A. și X. ca dezordini de masă și luând în considerație că intenția vinovaților era de a-l lipsi de viață pe cet. Z, a calificat acțiunile menționate în cumul (dezordini de masă și omor)⁹.

Unii autori de specialitate¹⁰ consideră că dezordinile de masă sunt o modalitate a activității extremiste – bazate pe idei, doctrine, curente unilaterale extreme – a unor persoane care urmăresc să-și impună programul prin măsuri violente și radicale. Conform legii privind contracararea activității extremiste¹¹ prin extremism se înțelege atitudinea, doctrina unor curente politice, care, pe bază de teorii, idei sau opinii extreme, caută, prin măsuri violente sau radicale, să impună programul lor. În acest sens, nu putem împărtăși opinia menționată de autorii dați.

⁹ A.A. Абдульманов, *Уголовно-правовые меры борьбы с массовыми беспорядками*, дисс. канд. юрид. наук, М., 1994, с. 67-69.

¹⁰ Al. Barbăneagră, G. Alecu, V. Berliba, V. Budeci, T. Carpov, V. Cușnir, R. Cojocar, A. Mariț, T. Popovici, G. Ulianovschi, X. Ulianovschi, N. Ursu, V. Volcinschi, *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, Chișinău, 2009, p. 628.

¹¹ Legea Nr. 54 din 21.02.2003 Privind contracararea activității extremiste publicată: 28.03.2003 în Monitorul Oficial Nr. 056 art Nr: 245 Promulgat: 24.03.2003.

În primul rând, este necesară instituirea, înființarea unei organizații extreme, evident că ilegale, căci înregistrarea unei astfel de organizații este interzisă prin prezenta lege, iar una din modalitățile de realizare a activităților de extremism o poate constitui și activitatea de dezordini de masă.

În al doilea rând, trebuie să delimităm expres două momente esențiale ale organizării manifestărilor de masă, și anume, faza inițială – organizarea și desfășurarea manifestărilor de masă în mod pașnic cu revendicări social-economice obiective, concludente și critice în adresa autorităților publice, și faza finală – unde în afara intenției organizatorilor, unele grupuri din mulțime trec la acte de violență, vandalism, aducerea de ofense autorităților.

În aceste împrejurări, organizatorii manifestărilor de masă nu mai pot ține sub control mulțimea și de această situație pot beneficia anume aceste grupări extreme.

Aflarea persoanei în mulțime, fără a săvârși anumite acțiuni concrete indicate în dispoziția legii nu formează componenta de infracțiune a dezordinilor de masă¹². Oricine este liber să participe activ sau să asiste la o întrunire, precum și nimeni nu poate fi obligat să participe sau să asiste la o întrunire¹³. Astfel, prezența oricărei persoane în grupul de persoane ce distrug sau săvârșesc acte de vandalism ar trebui să fie calificată ca participare la infracțiunile săvârșite. Analizând caracterul și psihologia mulțimii, constatăm că aceste situații de asistare favorizează săvârșirea acestor genuri de infracțiuni, acceptarea acțiunilor criminale de cei prezenți la dezordinile de masă și formează raportul de cauzalitate dintre intenția spontană formată de elementul material al activităților ilicite. Considerăm că pot cădea sub incidența dată și exonerați de răspundere minorii (până la vârsta răspunderii penale) unde prezența lor este motivată mai mult de evenimentele ce se desfășoară și de curiozitatea lucrurilor excepționale ce se produce într-un loc public.

Dezordinile de masă pot servi drept temei juridic de introducere a stării excepționale.

¹² Al. Barbăneagră, G. Alecu, V. Berliba, V. Budeci, T. Carpov, V. Cușnir, R. Cojocaru, A. Mariț, T. Popovici, G. Ulianovschi, X. Ulianovschi, N. Ursu, V. Volcinschi, *Comentariu la Codul penal al Republicii Moldova*, Chișinău, 2009, p. 630.

¹³ Art. 7 din Legea privind întrunirile nr. 26-XVI din 22.02.2008 Monitorul Oficial nr.80/261 din 22.04.2008.

Iurie ODAGIU, doctor în drept, conferențiar universitar
prim-prorector pentru studii al Academiei „Ștefan cel Mare”

Anatolie ANDRONACHE,

șef adjunct al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept, doctorand

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI LA APLICAREA MĂSURILOR PROCESUALE DE CONSTRÂNGERE ÎN TIMPUL ȘI DUPĂ UNELE MANIFESTĂRI ÎN MASĂ CE AU AVUT LOC ÎN REPUBLICA MOLDOVA

O societate contemporană, democratică este astăzi de neconceput în afara problemei drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Inițial în istoria legislației europene, reglementarea măsurilor procesuale referitoare la privarea persoanei de libertate a fost stabilită de Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

Potrivit art. 5 al acestei Convenții orice persoană are dreptul la libertate și siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția unor anumite cazuri strict determinate. Articolul 5 alin.(1) lit. c) prevede că persoana poate fi reținută în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârșit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a o împiedica să săvârșască o infracțiune sau să fugă după săvârșirea acesteia.

Mai mult, alin.(2) al aceluiași articol cere ca orice persoană deținută să fie informată, în termenul cel mai scurt și într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor privării sale de libertate și asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.

De asemenea, Convenția stabilește că orice persoană arestată sau deținută trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare, într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Este semnificativ și faptul că art.5 alin.(5) al Convenției stabilește că orice persoană care este victima unei dețineri contrare acestui articol are dreptul la reparația prejudiciului cauzat.

Aceste reglementări ale legislației europene au fost preluate de legislația Republicii Moldova, și anume în art. 25 al Constituției RM, în art. 165 - 167 al Codului de procedură penală și în alte acte normative.

Limitările aduse libertății individuale sunt strict prevăzute de lege și au un caracter de excepție, sunt folosite în cazuri de extremă necesitate, și nu sunt obligatorii, ele pot fi aplicate numai atunci când sunt oportune, în raport de criteriile legale.

Legislația Republicii Moldova admite restrângerea libertății individuale, asigurând, totodată, un ansamblu de garanții care protejează persoana împotriva

aplicării ilegale a măsurilor restrictive sau privative de libertate.

În unele cazuri legea prevede restrângerea libertății individuale în scopul asigurării bunei desfășurări a procesului penal. Pentru aceasta se dispune aplicarea unor măsuri de constrângere față de persoana bănuită de săvârșirea unei infracțiuni (de exemplu reținerea).

Așadar, măsura procesuală de constrângere – reținerea – este reglementată de prevederile art. 25 al Constituției RM, care stabilește garanțiile constituționale cu privire la libertatea individuală și siguranța persoanei. Prevederile legale referitoare la reținere au o importanță deosebită pentru drepturile persoanei, indiferent de faptul că este cetățean al Republicii Moldova, cetățean străin sau apatrid.

Reținerea, conform Codului de procedură penală, constituie o măsură procesuală de constrângere aplicată în cadrul procesului penal și constă în privarea de libertate pe o perioadă de timp stabilită de lege.

Reținerea este definită de legislator drept măsură luată de organul competent de a priva de libertate o persoană pe un termen de până la 72 de ore (art. 6 alin.(1) pct. 40 CPP). Potrivit art. 165 CPP, constituie reținere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și în condițiile stabilite de lege.

La aplicarea măsurilor procesuale de constrângere pe timpul desfășurării procesului penal este deosebit de important ca organele de stat, abilitate cu împuterniciri speciale, să nu aibă posibilitatea folosirii unor abuzuri, iar persoanele participante să-și realizeze drepturile și interesele legitime fără nici o îngrădire.

Procedura reținerii persoanei bănuite de săvârșirea unei infracțiuni se bazează pe o serie de principii cu caracter internațional. La 9 decembrie 1988 Adunarea Generală a ONU a adoptat Codul de principii privind protecția tuturor persoanelor supuse reținerii sau încarcerării sub orice formă. Potrivit Codului menționat, Adunarea Generală a ONU a stabilit 39 de principii în apărarea persoanelor reținute sau încarcerate sub orice formă.

Să expunem câteva dintre ele:

- toate persoanele supuse reținerii sau încarcerării sub orice formă se bucură de dreptul la o atitudine umană și de respectare a demnității umane;

- în interesul persoanei supuse reținerii sau încarcerării sub orice formă nu se permite vreo limitare sau înjosire a drepturilor omului, drepturi recunoscute de Codul de principii respectiv;

- reținerea sau încarcerarea persoanei în orice formă trebuie să fie înfăptuite în temeiul unei ordonanțe sau supuse unui control efectiv din partea judecății sau a altui organ;

- principiile Codului respectiv se aplică față de toate persoanele, în limitele fiecărui stat, fără vreo deosebire de rasă, culoare a pielii, sex, limbă, religie sau confesiune, opinii politice sau alte opinii, naționalitate, etnie sau origine socială, situație materială, socială sau de altă natură;

- nici o persoană reținută sau deținută nu trebuie să fie supusă torturii sau tratamentelor cu cruzime, inumane sau degradante, sau altor pedepse de acest fel.

– arestarea, reținerea sau încarcerarea persoanei se efectuează în strictă corespundere cu prevederile legii și de către persoanele responsabile competente sau de către persoanele împuternicite de lege pentru asemenea scopuri.

Reieșind din dispoziția legală menționată în alin. (1) art. 63 CPP, concluzionăm că pentru luarea măsurii de constrângere – reținerea, trebuie să existe anumite motive, adică trebuie să se îndeplinească condiția generală a existenței unor probe sau indici temeinici că persoana a săvârșit o infracțiune.

Aceasta reiese și din dispoziția alin. (1) art. 166 CPP, în care se menționează că organul de urmărire penală (ofițerul de urmărire penală sau procurorul) are dreptul să rețină persoana bănuită de săvârșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa cu închisoare pe un termen mai mare de un an numai în cazurile:

- 1) dacă aceasta a fost prinsă în flagrant delict;
- 2) dacă martorul ocular, inclusiv partea vătămată, vor indica direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea;
- 3) dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ori în unitatea ei de transport vor fi descoperite urme evidente ale infracțiunii.

În continuare vom trece în revistă prevederile legale ale legislației procesual-penale cu privire la temeiurile pentru reținerea persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii și care să nu permită încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei (în timpul și după unele manifestări în masă ce au avut loc în Republica Moldova.)

Pentru ca ofițerii de urmărire penală și procurorii să respecte întocmai temeiurile pentru reținerea persoanei bănuite de comiterea infracțiunii, vă propun examinarea mai detaliată a acestor temeiuri:

Primul temei:

- a) Dacă persoana a fost reținută în flagrant delict

Flagrant delict constituie o infracțiune descoperită în timpul sau imediat după săvârșirea ei.

În sens juridic, „se consideră flagrantă infracțiunea descoperită în momentul săvârșirii ei”.

De asemenea este, flagrantă infracțiunea al cărei făptuitor, imediat după săvârșire este urmărit de victimă, de martori oculari sau de alte persoane ori este surprins aproape de locul comiterii infracțiunii, având asupra sa arme, instrumente sau orice alte obiecte care ar da temei de a presupune că a participat la comiterea infracțiunii.

Din prevederile sus-numite, rezultă următoarele:

– făptuitorul a fost depistat și prins la locul crimei în timpul pregătirii pentru comiterea faptei prejudiciabile prevăzute de legea penală, în momentul săvârșirii tentativei de infracțiune sau în procesul de realizare a infracțiunii.

– motivele verosimile care au dat temei de a presupune că anume această persoană a comis fapta prejudiciabilă sau a participat la ea în calitate de organizator, instigator sau complice pot fi următoarele: aflarea în posesia persoanei a armelor, instrumentelor sau altor obiecte care, după conținutul obiectiv și logic al faptei

săvârșite, au putut fi folosite la realizarea anume a infracțiunii care s-a produs sau care era într-o fază de pregătire sau de tentativă.

Concomitent cu depistarea la făptuitor a armelor, instrumentelor sau obiectelor, un rol important îl are și comportamentul suspect al persoanei surprinse cu obiectele indicate de lege: ea poate fi agitată, speriată, agresivă, violentă, respingătoare etc. și poate declara date mincinoase, neadecvate situației reale.

De menționat că, pentru a reține persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii în temeiul indicat, ofițerului de urmărire penală sau procurorului îi sunt de ajuns datele despre fapta prejudiciabilă și persoana care a săvârșit-o, date obținute de la victimă, martori oculari sau alte persoane care au participat la prinderea făptuitorului.

În acest caz nu este necesară pornirea cauzei penale. Urmărirea penală va fi pornită cât mai repede posibil, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul privării de libertate a persoanei bănuite.

Ofițerii de urmărire penală și procurorii trebuie să fie conștienți că în fiecare caz de aplicare a acestei măsuri procesuale de constrângere persoana reținută este prezumată (presupusă) nevinovată, chiar dacă a fost prinsă în flagrant delict.

Al doilea temei:

b) Dacă martorul ocular, inclusiv partea vătămată, va indica direct că anume această persoană a săvârșit infracțiunea

Pornind de la sensul prezentei prevederi, este necesar de menționat că pentru existența temeiului dat este necesară prezența următoarelor condiții:

1) Să fie pornită urmărirea penală pe infracțiunea pentru care legea penală prevede pedeapsa cu închisoarea pe un termen mai mare de un an;

2) Martorii oculari să fie audiați în cadrul cauzei penale în calitate de martori în strictă conformitate cu prevederile articolelor 105-109 ale CPP, iar în caz de audiere a martorului minor – cu respectarea, totodată, a cerințelor expuse în art. 481 al CPP.

3) Victima se cere a fi audiată, de asemenea, în conformitate cu prevederile articolelor 105-109 și ale art. 111 din CPP și recunoscută în calitate de parte vătămată, intrând în posesia drepturilor și obligațiilor prevăzute de art. 60 al CPP.

4) Se recomandă ca, în caz de necesitate, ofițerul de urmărire penală sau procurorul să verifice declarațiile părții vătămate sau ale martorilor nemijlocit la locul infracțiunii în ceea ce privește posibilitatea lor reală de a o vedea că anume acea persoană se bănuiește de comiterea faptei prejudiciabile.

Al treilea temei:

c) Dacă pe corpul sau pe hainele persoanei, la domiciliul ei sau în unitatea ei de transport se vor descoperi urme evidente ale infracțiunii.

Prezenta prevedere a legislației procesual-penale va constitui un temei legal numai în cazul în care urmărirea penală va fi deja pornită, deoarece urmele evidente ale infracțiunii trebuie să fie recunoscute în calitate de probe, cu toate că în unele cazuri urmele pot fi depistate și ridicate până la pornirea urmăririi penale. Cercetarea urmelor însă trebuie să se producă doar în cadrul procesului penal.

În sensul larg al științei criminalistice, prin urme ale infracțiunii se înțelege

orice schimbare intervenită în condițiile săvârșirii unei fapte penale, între faptă și reflectarea ei materială existând un raport de cauzalitate.

În sensul procedurii penale, la calitatea de urme se atribuie și anumite lucruri, obiecte sau valori cu caracter material de care s-a făcut uz la săvârșirea faptei prejudiciabile.

Urmele infracțiunii pot fi depistate și ridicate în procesul efectuării următoarelor acțiuni de urmărire penală:

- percheziția corporală și ridicarea efectuată în temeiul art.130 al CPP;
- percheziția efectuată în temeiul art.125 al CPP la domiciliu, în alte încăperi, automobile;
- ridicarea de obiecte și documente efectuată în temeiul art.126 al CPP.

Legislatorul a indicat că urmele trebuie să fie evidente, adică vădite, clare și să aibă legătură cu infracțiunea săvârșită.

În acest sens putem menționa prevederile art. 27 al CPP, care stipulează că judecătorul și persoana care efectuează urmărirea penală apreciază probele în conformitate cu propria lor convingere, formată în urma cercetării tuturor probelor administrate. Nici o probă nu are putere probantă dinainte stabilită.

Prevederile articolului indicat au o însemnătate deosebită pentru ofițerii de urmărire penală, deoarece ofițerul de urmărire penală este independent, se supune legii, conducătorului organului de urmărire penală și procurorului care conduce urmărirea penală.

Absolut toate indicațiile date ofițerului de urmărire penală trebuie să fie în scris, precum cere art. 253 alin.(3) al CPP. Aceasta va disciplina conducătorii organului de urmărire penală și procurorii și va spori responsabilitatea lor la aplicarea măsurii procesuale de constrângere – reținerea.

În alte circumstanțe care servesc temei pentru o bănuială rezonabilă că o persoană a săvârșit infracțiunea, aceasta poate fi reținută numai dacă a încercat să se ascundă sau dacă nu are loc de trai permanent ori nu i s-a putut constata identitatea.

Vom pune în discuție și aceste temeuri:

d) Persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii a încercat să se ascundă

Pentru ca acest temei să poarte un caracter legal este necesar ca în materialele cauzei penale să fie administrate probe care ar confirma intenția persoanei bănuite de comiterea faptei prejudiciabile, de încercarea de a se ascunde.

În calitate de probe pot servi atât materiale sau date (informații) administrate în procesul efectuării acțiunilor de urmărire penală, cât și materiale obținute în urma investigațiilor operative.

De asemenea, drept probe vor servi și alte informații primite în mod oficial.

În calitate de probe cu caracter procesual, care ar confirma tendința persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii de a încerca să se ascundă, pot servi depozițiile părții vătămate și ale martorilor, documentele depistate în urma efectuării percheziției corporale sau percheziției în încăperi, domiciliu, birouri, mijloace de transport.

În calitate de probe pot servi, de asemenea, datele parvenite de la organe

sau instituții de stat ori de la locul de muncă al persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii.

În cazul în care reprezentanții organului de urmărire penală nu consideră necesară reținerea de urgență a persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii, iar ultima va fi lăsată în libertate, sau în privința bănuitului sau învinuitului vor fi aplicate măsuri preventive neprivative de libertate, atunci ofițerul de urmărire penală sau procurorul, pentru a preîntâmpina eschivarea făptuitorului de la organele de urmărire penală sau judecată, sunt obligați să comunice în scris despre aceasta șefului sectorului de poliție (inspectorului de sector), Biroului de evidență și documentare a populației al Ministerului Dezvoltării Informaționale, Comisarului administrativ-militar, Direcției informație și evidență operativă a MAI, Departamentului trupelor de grăniceri, primăriei sau preturii, la locul de muncă al persoanei.

Dacă la organul de urmărire penală va parveni vreo informație din partea persoanelor cu funcții de răspundere ale organelor și instituțiilor sus-numite sau de la locul de muncă referitoare la persoana bănuită sau deja învinuită de săvârșirea infracțiunii precum că a manifestat intenția de a părăsi localitatea sau țara, aceste documente vor fi folosite ca probe ce servesc drept temei de a reține făptuitorul.

e) Persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii nu are un loc de trai permanent

În asemenea situații, ofițerii de urmărire penală sau procurorii trebuie să țină cont de faptul că persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii nu dispune de domiciliu permanent, indiferent de faptul dacă ea are sau nu viză de reședință în localitatea respectivă.

Persoana nu are domiciliu permanent pe teritoriul Republicii Moldova. Acest criteriu se atribuie persoanelor cu statut de cetățeni străini sau apatrizilor, care sunt în delegație în țara noastră sau în tranzit pe teritoriul Republicii Moldova.

Esența juridică a acestui temei constă în faptul că, în situația creată, reținerea ca măsură procesuală de constrângere este principala condiție pentru a putea, în viitorul apropiat, aplica măsura preventivă legată de privarea de libertate a persoanei, adică arestul preventiv.

f) Persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii nu i s-a putut stabili identitatea

Fiecare persoană, din momentul nașterii sale, capătă un nume de familie și un prenume.

În cazul în care persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii nu dispune de actul necesar care ar confirma identitatea sa și nu poate, într-un timp cât mai rezonabil, să asigure prezentarea acestui document prin intermediul rudelor, prietenilor, cunoștințelor sau lucrătorilor de poliție, această situație dă posibilitate ofițerului de urmărire penală sau procurorului de a reține persoana în baza acestui temei.

De asemenea, dacă persoana bănuită de comiterea unei fapte prejudiciabile nu este identificată de partea vătămată, martori, rude apropiate (părinți, frați, surori, bunei, nepoți), alte rude, prieteni, cunoscuți, colegi de serviciu, învățători și nu posedă actele personale, va fi iarăși o situație în care organul de urmărire penală

are dreptul de a reține persoana respectivă.

Dacă persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii nu are asupra sa acte ce i-ar confirma identitatea, nimeni din entourageul său nu o cunoaște și nici persoana prinsă și adusă la organul de urmărire penală nu se prezintă în scopul identificării sale, se recomandă ca ofițerii de urmărire penală sau procurorii să transmită persoana indicată organului de poliție pentru ca individul să fie deținut la Centrul de triere al MAI.

În această instituție se vor lua măsurile necesare pentru a stabili identitatea persoanei deținute. Concomitent cu aceste măsuri cu caracter operativ, organul de urmărire penală, conducându-se de prevederile art. 57 alin.(2) p.11 al CPP, va da dispoziții organului de poliție să întreprindă măsuri de identificare a persoanei bănuite de săvârșirea infracțiunii.

Rezumând cele menționate, ajungem la concluzia că normele dreptului procesual prevăd două forme de rețineri: reținerea de fapt și reținerea de drept.

Reținerea de fapt a persoanei are loc atunci când persoana este surprinsă nemijlocit în timpul comiterii infracțiunii sau după săvârșirea acesteia, adică până la întocmirea procesului-verbal de reținere.

Reținerea de drept se consideră de la momentul întocmirii procesului-verbal de reținere. În procesul-verbal de reținere în mod obligatoriu se indică ora reținerii de fapt și ora reținerii de drept. Termenul reținerii începe să curgă nu de la momentul reținerii de drept, ci de la momentul reținerii de fapt.

Reținerea ca acțiune procesuală nu poate fi efectuată de către organul de urmărire penală în mod diferit, legislatorul a prevăzut o procedură specială pentru toți subiecții care sunt în drept s-o aplice.

Așadar, conform art. 167 alin. (1) CPP, în fiecare caz de reținere a unei persoane bănuite de săvârșirea unei infracțiuni organul de urmărire penală, în termen de până la 3 ore de la momentul privării ei de libertate, întocmește un proces-verbal de reținere, în care se indică temeiurile, motivele, locul, anul, luna, ziua și ora reținerii, fapta săvârșită de persoana respectivă, rezultatele percheziției corporale, precum, data și ora întocmirii procesului-verbal.

Întocmirea procesului-verbal de reținere de asemenea trebuie să fie anticipată și de înmânarea bănuitului în scris a informației despre drepturile și obligațiile prevăzute în art. 64 CPP, inclusiv dreptul de a tăcea, de a nu mărturisi împotriva sa, de a da explicații care se includ în procesul-verbal, de a beneficia de asistența unui apărător și de a face declarații în prezența acestuia.

Informația cu privire la drepturile și obligațiile bănuitului se va înmâna bănuitului până la întocmirea procesului-verbal de reținere sau pe parcursul întocmirii lui, deoarece acest fapt necesită a fi consemnat și în procesul-verbal de reținere. Informația cu privire la drepturi și obligații, trebuie să se prezinte bănuitului în două exemplare. Pe exemplarul care va rămâne în dosarul penal, bănuitul va semna că i s-a înmânat informația cu privire la drepturile și obligațiile sale și va da explicații asupra acestora, după cum este scris în art. 277 alin. (2) CPP Astfel, bănuitul nu va putea nega faptul înmânării informației complete cu privire la drepturi și obligații.

Procesul-verbal de reținere se semnează de persoana care l-a întocmit și de persoana reținută. În decurs de până la 3 ore de la întocmirea procesului-verbal, persoana care l-a întocmit prezintă procurorului o comunicare în scris privitoare la reținere.

Întocmirea procesului-verbal de reținere mai târziu de 3 ore de la privarea de libertate a bănuțitului fără indicarea temeiurilor, motivelor și încadrarea juridică a faptei comise de bănuțit și altei informații necesare, se consideră ca încălcare la întocmirea actelor procedurale.

Legea procesual-penală în art. 173 CPP prevede obligația persoanei care a întocmit procesul-verbal de reținere, imediat, dar nu mai târziu de 6 ore, să ofere posibilitate persoanei reținute, de a anunța una din rudele apropiate sau o altă persoană, la propunerea reținutului, despre locul deținerii.

În cazul în care persoana reținută este cetățean al unui alt stat, despre reținere este informată, în termenul menționat, ambasada sau consulatul acestui stat dacă persoana reținută insistă.

În cazul reținerii minorului, persoana care efectuează urmărirea penală este obligată să comunice imediat aceasta părinților minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc.

Cu titlu de concluzie, vom menționa că în perspectiva evitării treptate și excluderii complete a cazurilor de aplicare ilegală a măsurilor procesuale din activitatea poliției, membrii acestui organ vor trebui ca în procesul de realizare a atribuțiilor de serviciu să se subordoneze următoarelor reguli:

- să-și îndeplinească atribuțiile consacrandu-se lor totalmente;
- să împiedice orice practică abuzivă, arbitrară sau discriminatorie, susceptibilă de a se concretiza în acte de violență fizică sau morală;
- să respecte onoarea și demnitatea persoanelor și să vegheze la integritatea fizică a celor pe care îi vor reține sau aresta;
- să-i trateze pe cetățeni cu corectitudine. Să acorde permanent ajutor cetățenilor și să-i protejeze;
- să respecte drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei pe parcursul procesului penal și îndeosebi la aplicarea măsurilor procesuale;
- să îndeplinească formalitățile cerute și să respecte procedura prevăzută de legislație, în timpul reținerii și arestării unei persoane;
- să fie capabili și să știe a lua deciziile necesare la momentul oportun, în vederea evitării oricăror consecințe grave și imediate;
- să admită întrevederi libere ale persoanelor deținute cu apărătorul, reprezentantul lor legal, mediatorul, în condiții confidențiale, fără a limita numărul și durata întrevederilor;
- să fie responsabili personal și profesional de orice act care l-ar putea comite în timpul exercitării funcțiunii lor.

Тудор ОСОЯНУ, доктор права, доцент, адвокат
старший научный сотрудник Института истории,
государства и права Академии наук Молдовы

ГАРАНТИИ РАВНОПРАВИА СТОРОН ПРИ РАССМОТРЕНИИ СУДОМ ВОПРОСА О ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО ЗАКЛЮ- ЧЕНИЯ НА СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРЕСЛЕДОВАНИЯ

Criminal legal proceedings are understood as set of two stages of activity: pre-judicial and judicial manufacture on criminal case. The conclusion about giving of competitiveness of the status arises, is valid the general remedial principle and distribution of its action, including for a stage of preliminary investigation.

The European Court recognizes infringement 4 items 5 of the Convention if accused or its defender have not been acquainted with the materials of criminal case directed to court for a substantiation of the petition for application of a preventive punishment in the form of imprisonment. It allows to address in the European Court with the complaint to the specified infringement, or to use the stated case practice in the appeal on the decision of the judge who has satisfied the petition for election of imprisonment concerning accused or the suspect. On the basis of the spent analysis it suggested to add the criminally-remedial law of Republic Moldova with positions by allocating right of acquaintance with materials of criminal prosecution attached to the petition for application or prolongation of arrest for the appeal of this decision in a cassation order accordingly the suspect accused and the defender.

Заключение под стражу - самая строгая мера пресечения, связанная с лишением человека свободы и необходимостью подчиняться суровым требованиям режима в местах заключения и определенным ограничениям.¹ Ее применение представляет собой самое острое вторжение в сферу прав граждан на свободу и личную неприкосновенность, гарантированных Конституцией РМ (ст.25), ЕКПЧ (ст.5) и ст.11 УПК РМ.

В соответствии с законом предварительный арест применяется в случае, если невозможно применить иную менее жесткую меру пресечения. Единственный орган, уполномоченный законом, применять эту меру является судебная инстанция. Установив необходимость избрания в отношении подозреваемого, обвиняемого в качестве меры пресечения предварительного ареста или домашнего ареста, либо необходимость продления срока ареста обвиняемого, прокурор представляет в судебную инстанцию ходатайство об избрании меры пресечения или о продлении срока ареста обвиняемого. В ходатайстве должны быть изложены мотивы и основания для применения в отношении обвиняемого предварительного ареста или домашнего ареста, либо необходимость продления срока ареста обвиняемого. К ходатайству прилагаются материалы, подтверждающие его обоснованность.

¹ Dorel Andrieș, Dorel Metes, „Măsura arestării preventive”, în Revista de Drept penal, an. VIII, nr. 2, 2001, c. 88.

Полагаем, что, возбуждая перед судом ходатайство об избрании меры пресечения в виде заключения под стражу, стороне обвинения необходимо доказывать, не просто утверждать, а именно доказывать, представляя доказательства, отвечающие всем требованиям относимости, допустимости и достаточности, что, оставаясь на свободе, обвиняемый скроется от дознания, следствия или суда; может продолжать заниматься преступной деятельностью; либо может угрожать свидетелю, иным участникам уголовного судопроизводства, а также уничтожить доказательства, либо иным образом воспрепятствовать производству по уголовному делу.

Судья по уголовному преследованию, получив ходатайство прокурора о применении предварительного ареста или домашнего ареста, незамедлительно (в тот же день, но не позднее момента истечения срока задержания) рассматривает это ходатайство в закрытом судебном заседании с участием прокурора и представителя органа уголовно преследования, защитника и подозреваемого. Явка прокурора, адвоката и подозреваемого (обвиняемого) в судебном заседании обязательна.

К ходатайству прилагаются копии постановления о начале уголовного преследования, в зависимости от случая копия постановления о привлечении в качестве обвиняемого, копии протокола о задержании, допроса подозреваемого, обвиняемого, а также копии других процессуальных документов подтверждающих наличие оснований для предварительного ареста (данные характеризующие личность подозреваемого, обвиняемого, о наличии судимости, а также данные подтверждающие угрозы в отношении свидетелей и потерпевших).²

При рассмотрении ходатайства о применении предварительного ареста судья обязан проверить наличие разумных оснований для предположения, что лицо совершило преступление либо наличие основания полагать, что существует необходимость воспрепятствовать этому лицу совершить новое преступление или скрыться от правоохранительных органов после его совершения, либо отрицательно повлиять на доказательства.³

Разумное предположение должно быть основано на фактах или информации, устанавливающих объективную связь между подозреваемым и предположенным деянием, изложенных в документах либо научно-технических и судебно-медицинских заключениях, на других объективных данных, прямо касающихся лица, подозреваемого в совершении ущербного деяния (Постановления ЕСПЧ по делам Вюррей или Броуган против Соединенного Королевства).

² Здесь и в дальнейшем имеется виду Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова принимаемый Законом №122-ХV от 14 марта 2003г. и вступивший в законную силу 12 июня 2003г. на основании Закона №205- ХV от 29 мая 2003 г.

³ П.1 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 28.03.2005. №4 О применении судебными инстанциями некоторых требований уголовно-процессуального законодательства о предварительном аресте и домашнем аресте, (измененная Постановлением Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 07.11.2005 №19)

На основании ст. 66 ч.2 п.21 УПК РМ, обвиняемый вправе знакомиться с материалами, представленными в суд в подтверждение его ареста. Адвокат, а также задержанный или арестованный согласно ст.66 ч.2 п.21 УПК в ходе рассмотрения судебной инстанцией ходатайства вправе ознакомиться с материалами, представленными в суд в подтверждение его ареста.⁴

Между тем, о таком праве не говорится в перечнях прав подозреваемого (64 УПК РМ). С другой стороны, закон устанавливает ограничения ознакомления указанных участников уголовного судопроизводства с материалами уголовного дела до окончания уголовного преследования, за исключением тех, о возможности ознакомления с которыми прямо указано в УПК РМ. На практике указанные положения УПК толкуются таким образом, что они предоставляют судье дискреционное право решать - с какими материалами уголовного дела, приложенными к ходатайству, можно знакомить обвиняемого и его защитника, а с какими – нет. В итоге возникает нарушение равенства сторон в судебном заседании, на котором рассматривается ходатайство об аресте, поскольку одна из сторон (прокурор) и судья знакомы с материалами, подтверждающими обоснованность и законность заключения под стражу, а обвиняемый и его защитник – нет.

Состязательный процесс по сути своей тесно связан с принципом «равенства сторон в судебном разбирательстве».

Равенство процессуальных прав сторон в теории уголовного процесса рассматривается как необходимый элемент основополагающего принципа уголовного судопроизводства-состязательности.⁵

Состязание можно считать справедливым только тогда, когда противоборствующие стороны находятся примерно в одной «весовой категории», то есть обладают стартовыми возможностями для защиты своих законных интересов.⁶

Оба эти принципа являются основанием для обеспечения беспристрастного суда в соответствии с ст.6 § 1 ЕКПЧ и на них часто ссылаются при судебных слушаниях в Европейском Суде.

Участвующие в уголовном судопроизводстве стороны пользуются равными правами и наделены уголовно-процессуальным законом равными возможностями в защите своей позиции. (ст.24 ч.3 УПК РМ).

Состязательность связывают традиционно в уголовном процессе со стадией судебного разбирательства. Такое мнение вытекает из характеристики отдельных элементов состязательности, данных в отдельных норм закона.

⁴ Конин В.В., К вопросу о предмете доказывания при избрании меры пресечения в виде заключения под стражу // Актуальные проблемы уголовного судопроизводства: вопросы теории, законодательства, практики применения (к 5-летию УПК РФ); Материалы международной научно - практической конференции. М., МГЮА. 2007 <http://iuaj.net/modules.php?name=Pages&go=page&pid=192-15.02.10>

⁵ П.3 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 28.03.2005. №4

⁶ П. 14 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. №4 от 28.03.2005 См. так же: Броуган (Brogan) и др. против Соединенного Королевства (Судебное решение от 29 ноября 1988) // Европейский Суд по правам человека, Избранные решения, Том 1, Изд. НОРМА, Москва, 2001, стр.610-636

Стороны процесса избирают свою позицию, способы и средства ее отстаивания самостоятельно и независимо от суда, других органов или лиц. (ст.24 ч.4 УПК РМ).

Уголовное судопроизводство понимается как совокупность двух этапов деятельности: досудебного и судебного производства по уголовному делу. Напрашивается вывод о придании состязательности статуса, действительно общего процессуального принципа и распространение его действия, в том числе и на стадию предварительного расследования.⁷

Судебное разбирательство должно так же соблюдать требование состязательности и равенства сторон, сформулированное Европейским Судом в процессе применения ст.6 ЕКПЧ, т.е. лицо, добывающееся своего освобождения, должно быть в курсе представления, внесенного для обоснования содержания его под стражей, а также должно ознакомиться с сопутствующими доказательствами, и иметь возможность подготовиться к их опровержению.

В решении по делу Нидбала против Польши Суд постановил, что, хотя порядок, установленный § 4 ст.5. не должен обязательно сопровождаться гарантиями, которые предусмотрены § 1 ст.6 ЕКПЧ, тем не менее, он должен «иметь судебный характер и предоставлять гарантии, соответствующие рассматриваемому типу лишения свободы». Европейский Суд также добавил, что «в особенности, в ходе судебного разбирательства, касающегося жалобы в отношении ордера на арест, должно быть обеспечено «равенство сторон» прокурора и задержанного».

В решении по делу Илийков против Болгарии Суд напомнил, что судебное разбирательство, касающееся обжалования задержания, «должно быть состязательным и должно адекватно обеспечивать «равенство сторон» прокурора и задержанного».⁸

Оценка необходимости содержания под стражей и последующее определение виновности слишком тесно связаны, чтобы отказывать в доступе к документам в первом случае, если закон требует этого в последнем.

В то время как королевский адвокат был ознакомлен со всем делом, разбирательство не дало апеллянту возможности соответствующим образом опровергать доводы, от которых зависела обоснованность содержания под стражей. Поскольку оно не обеспечило равенства сторон, разбирательство не было действительно состязательным» Lamy п. Бельгии, Решение от 30.03.89, Seria A nr. 151, pp. 16-17, § 29, и Garcia Alva п. Германии, Решение от 13.02.2001, nr. 23541/94, §§ 39-43,).

Таким образом, Европейский Суд признает нарушение § 4 ст. 5 Конвенции, если обвиняемый или его защитник не были ознакомлены с материалами уголовного дела, направленными в суд для обоснования ходатайства о

⁷ П. 14 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. №4 от 28.03.2005

⁸ П.6 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. №4 от 28.03.2005.

применении меры пресечения в виде заключения под стражу. Это позволяет обратиться в Европейский Суд с жалобой на указанное нарушение, либо использовать изложенную прецедентную практику в кассационной жалобе на постановление судьи, удовлетворившего ходатайство об избрании заключения под стражу в отношении обвиняемого или подозреваемого.

В решении ЕСПЧ по делу Цуркан и Цуркан против Молдовы признал, что equality of arms не было обеспечено, поскольку адвокату не были предоставлены в стадии уголовного преследования, возможность ознакомиться с теми материалами уголовного дела, которые являются существенными для эффективного обжалования в кассационном порядке законность ареста.⁹ (Заявление № 39835/05, Решение от 23.10. 2007).

В данном решении ЕСПЧ, ссылаясь на решение по делу Бекчиев против Молдовы, (Заявление № 9190/03, Решение от 04. 10. 2005) в частности обращает внимание на то, что в случае наличия доказательств, которые имели бы взаимосвязь с законностью продления срока ареста, соответствующее рассмотрение и оценка этих доказательств национальными инстанциями, является принципиальным для соблюдения ст. 5 § 4 ЕКПЧ. Европейский Суд напомнил, что Буюканский Суд, отказав в допросе свидетеля С.Н. нарушил права V.T. гарантированные 5§ 4 Конвенции.¹⁰

В решении ЕСПЧ по делу Мушук против Молдовы (Заявление № 42440/06 Решение от 06. 11. 2007) постановил, что основательный отказ национальных судов в удовлетворении просьбы заявителя об ознакомлении с показаниями свидетеля, в том случае, когда в качестве обоснования его содержания под арестом в ходе уголовного преследования приводится предположение о давлении на свидетеля, признается нарушением § 4 ст.5 Конвенции.¹¹

В обоснование вывода о наличии оснований для заключения обвиняемого (подозреваемого) под стражу органы уголовного преследования могут приводить доказательства, допустимость которых вызывает у защиты сомнения. Не исключено, что на эти доказательства может ссылаться суд в обоснование своего решения о заключении под стражу. Проблема усугубляется тем, что процедура судебного заседания по рассмотрению ходатайства о заключении под стражу, предусмотренная ст. 307, 308 УПК РМ, не содержит указания на возможность разрешения судьей ходатайств о признании каких-либо доказательств недопустимыми. Не содержится четкого указания на это и в ч.4 ст.ст. 307, 308 УПК РМ, в котором перечислены решения, принимаемые судьей по результатам рассмотрения ходатайства

⁹ Насонов С., *Состязательность процедуры («equality of arms») рассмотрения судом ходатайства об избрании в качестве меры пресечения заключения под стражу.* <http://sergei-nasonov.narod.ru/links2.html>-13.02.2010

¹⁰ Александр Ярмыш, Юрий Янович, *Процессуальное равноправие сторон в уголовном судопроизводстве-проблемы справедливости*, in Материалы Международной научно практической конференции, Уголовно-процессуальная справедливость, Рига, 2005, стр.205

¹¹ Емузов А., *Особенности процессуального доказывания в условиях состязательности по УПК Р.Ф.*, in Российский судья, 2005, №3, стр.22

о заключении под стражу подозреваемого и соответственно обвиняемого. Безусловно, что сторона защиты может и в суде, и в кассационной жалобе ссылаться на ст.94 УПК РМ, согласно которой недопустимые доказательства не имеют юридической силы и не могут быть использованы для доказывания оснований заключения под стражу. Однако, в отличие от предварительного слушания и судебного заседания по делу, возможности защиты в данном судебном заседании существенно ограничены.

На основании ст. 94 ч.1 УПК РМ при производстве по уголовному делу не могут быть допущены в качестве доказательств и, следовательно, положены в основу приговора или другого судебного решения данные, полученные незаконным путем.

Существенными нарушениями УПК при получении доказательств считаются нарушения конституционных прав и свобод человека или каких-либо положений уголовно-процессуального закона путем лишения участников процесса гарантированных им прав или ограничения этих прав, что повлияло или могло повлиять на достоверность полученной информации, документа или предмета.

Справедливость получения доказательств по общему правилу определяется национальным правом и оценивается национальным судом. Вместе с тем, термин «в соответствии с законом» («предусмотрено законом») в п. 2 ст. 6 Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод, как и во многих других положениях Конвенции, не подразумевает безусловной отсылки к внутреннему праву.

Вместе с тем, использование судом недопустимых доказательств¹² не всегда влечет признание Европейским Судом проведенного судебного разбирательства несправедливым.

В случае ссылок судьи в мотивировочной части постановления о заключении обвиняемого под стражу на недопустимые доказательства, в жалобе в Европейский Суд, можно указывать на нарушение ст.ст. 5 и 6 Конвенции с оговорками, изложенными выше.¹³

Мы полагаем, что в качестве другого судебного решения, может быть в смысле статьи 94 ч.1 УПК РМ и определение судьи по уголовному преследованию о применении предварительного ареста на стадии уголовного преследования, а так же определение кассационной инстанции проверяющее законность определения судьи по уголовному преследованию.

Поэтому в определениях суда связанных с арестом лица в стадии уголовного преследования не следует ссылаться на доказательства полученных незаконным путем. В этом контексте, так же важно выявление

¹² Екимова Л., *Состязательность при рассмотрении судом ходатайств органов предварительного расследования* // Правовая защита частных и публичных интересов по уголовным делам, Материалы V Международной межвузовской научно-практической интернет конференции, Челябинск, 2008, с.196

¹³ Там же

судами других нарушений прав человека, в том числе соблюдение прав, свобод и человеческого достоинства в местах предварительного заключения.

Другим актуальным и наиболее важным вопросом для Республики Молдова является соблюдение прав человека в местах лишения свободы.

В ходе уголовного судопроизводства никто не должен подвергаться пыткам, жестокому, бесчеловечному или унижающему человеческое достоинство обращению, содержаться в унижительных условиях, принуждаться к участию в процессуальных действиях, унижающих человеческое достоинство (ст.10 ч.3 УПК РМ).

Никто не должен подвергаться пыткам, бесчеловечному или унижающему достоинство обращению. (ст.3 ЕКПЧ).

Любое лицо имеет право защищать всеми не запрещенными законом средствами свои права, свободы и человеческое достоинство, незаконно ущемленные или ограниченные в ходе уголовного судопроизводства (ст.10 ч.4 УПК РМ).

С целью усиления защиты от пыток и от бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, на основании ст.1 Европейской Конвенции по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, был создан Европейский комитет по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, который посредством посещений изучает обращение с лицами, лишенными свободы.

Считаем что юриспруденция Европейского Суда, признавшее нарушение ст.3 по молдавским делам довольно насыщена.¹⁴

Подозреваемый, обвиняемый подвергающейся пыткам, жестокому, бесчеловечному или унижающему человеческое достоинство обращению, содержаться в унижительных условиях, принуждаться к участию в процессуальных действиях, унижающих человеческое достоинство вправе заявлять об этом в суде при решении вопроса об его аресте или освобождении в ходе уголовного преследования. Судебные инстанции, рассматривая ходатайство прокурора о продлении предварительного заключения, либо кассационной жалобы на определение о продлении предварительного ареста, обязаны приобщить к делу и учитывать соответствующим образом доказательств пыток, бесчеловечного или унижающему достоинство обращение.

В соответствии с ст.218 УПК РМ и п.39 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 28.03.2005. №4, установив в ходе судебного разбирательства факты нарушения законности и прав человека, судебная инстанция одновременно с постановлением решения выносит и частное определение, которым доводит эти факты до сведения соответствующих органов, должностных лиц и прокурора.

¹⁴ Моника Маковой, Разумов С.А., *Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод, Статья 5, Право на свободу и личную неприкосновенность, Прецеденты и комментарии*, М., 2002, с. 102

Обобщая вышеизложенное, можем сделать следующие выводы.

Республика Молдова присоединившись к ЕКПЧ, взяла на себя обязательство гарантировать защиту прав и свобод, провозглашенных ЕКПЧ, всех лиц находящихся под ее юрисдикцией. Из положений Конституции Р.М. (ч.2 ст.4), а также из Постановления Конституционного Суда №55 от 14 октября 1999 О толковании некоторых положений ст.4 Конституции Р.М., следует, что ЕКПЧ является составной частью внутренней правовой системы и соответственно применима на прямую, как и другие законы Р.М., с той лишь разницей, что ЕКПЧ пользуется приоритетом перед любыми другими внутренними законами, противоречащим ей.

Первейшая задача по применению Конвенции принадлежит национальным судебным инстанциям, а не Европейскому Суду по правам человека. Для правильного применения конвенции необходимо предварительно изучать юриспруденцию Европейского суда по правам человека, единственно наделенного правом посредством своих решений давать официальные толкования положениям ЕКПЧ, имеющим обязательный характер. Судебные инстанции обязаны руководствоваться этими и разъяснениями в применении ЕКПЧ.¹⁵ Следует так же, детально изучить и применять в практике решения ЕСПЧ по молдавским делам, поскольку в них наглядно указывается на особенности национальной юриспруденции и ее совместимости с положениями Конвенции. В этом контексте нужно систематически обобщать национальную правоприменительную практику, выявлять причины нарушения ст. 5 ЕКПЧ и устранить корни и тенденцию к распространению этого негативного феномена на будущее.

Отказ прокурора или судебной инстанции (в том числе и коллегией по уголовным делам Апелляционной палаты) в удовлетворении заявления подозреваемого, обвиняемого и их защитника об ознакомлении с материалами, представленными в суд в подтверждение его ареста, квалифицируется как нарушение ст.66 ч.2 п.21 УПК РМ и п.6 Постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Р.М. от 28.03.2005. №4 и может привести к признанию нарушения ст. 5 § 4 ЕКПЧ.

Являются крайне недопустимыми обнаруженные нами в практике национальных инстанции, вынесение определения о предварительном аресте и последующим его продлении по одному и тому же уголовному делу, только на основании ходатайства прокурора, без приобщении других материалов уголовного преследования. В таких случаях не только защита лишается своих прав в связи с процедурой ареста, но сам суд не в состоянии проверить законность и обоснованность ареста, а так же наличие других оснований для его продления. Нередко представители обвинительной стороны ссылаются необоснованно на конфиденциальность уголовного преследования, хотя на основании ст.212 ч.2 УПК РМ, защитник может

¹⁵ Там же, с.103

представлять письменное заявление о том, что были предупрежден об ответственности, предусмотренной ст.315 УК РМ.

Мы полагаем, что в качестве другого судебного решения может быть в смысле ст. 94 ч.1 УПК РМ и определение судьи по уголовному преследованию о применении предварительного ареста на стадии уголовного преследования, а так же определение кассационная инстанции проверяющее законность определения судьи по уголовному преследованию. Исходя из этого в определениях суда связанных с арестом лица в стадии уголовного преследования, не следует ссылаться на доказательства полученных незаконным путем, для обоснования ареста.

По нашему мнению в своих определениях по делам связанные с процедурой ареста и его обжалования, национальные суды должны высказываться помимо мотивации применения или отказа в предварительном аресте, и в отношении заявлений защиты о представлении материалов уголовного преследования, предъявленные прокурором в подтверждении ходатайства об аресте, а так же в отношении заявлений защиты о констатации нарушении прав человека в местах лишения свободы, одновременно с вынесением частного определения, в соответствующих случаях.

Предлагаем дополнить ст.64 ч.2 УПК РМ новым пунктом, наделяющим и подозреваемого правом ознакомления с материалами, представленными в суд в подтверждение его ареста.

Предлагаем дополнить ст.ст.64 ч.2, 66 ч.2 п.21 и 68 ч.2 п.3 УПК РМ положениями наделяющим правом ознакомления с материалами уголовного преследования приобщенные к ходатайству о применении или продлении ареста для обжалования этого решения в кассационном порядке. соответственно подозреваемого, обвиняемого и защитника. Данная рекомендация призвана соблюдать права стороны защиты в процессе для случая: если в праве ознакомления с материалами дела отказал судья по уголовному преследованию; либо если при рассмотрении кассационной жалобы в порядке ст. 312 УПК РМ участвует другой адвокат; а так же для случая представления новых документов прокурором, который подал жалобу на определение суда об отказе в удовлетворении ходатайства для применения предварительного ареста.

Tudor OSOIANU, doctor în drept, conferențiar universitar
avocat, cercetător științific superior al Institutului de istorie,
stat și drept al Academiei de Științe a Moldovei

Ivan VESCO,
șef al Secției analiză, monitorizare și control a Direcției
Informații și Evidențe Operative a MAI, doctorand

ASISTENȚA JURIDICĂ ÎN CAZ DE APLICARE A MĂSURILOR DE CONSTRÂNGERE PROCESUALĂ

În majoritatea țărilor caracterul relațiilor dintre stat în persoana organelor de drept și persoana bănuitului, învinuitului și inculpatului se dezvăluie mai ales în cadrul procedurii de aplicare a măsurilor preventive prevăzute de legislația procesual-penală. Anume acest aspect al procedurii penale a fost și este discutat de mai mulți savanți și juriști din diferite state.

Măsurile procesuale de constrângere sunt instituții de drept procesual-penal folosite de organele judiciare în vederea desfășurării normale și eficiente a urmăririi penale și judecării. Majoritatea măsurilor procesuale se manifestă sub forma unor constrângeri cu privire la persoană sau indisponibilizări cu privire la bunurile acesteia. Cu toate discuțiile purtate în literatură, plecându-se de la drepturile și libertățile individului recunoscute de tratate internaționale și de la afirmarea prezumției de nevinovăție, nevoile apărării sociale confirmă necesitatea înscrierii măsurilor de constrângere, cu tot caracterul lor restrictiv, în legislațiile procesual-penale pentru a se asigura buna desfășurare a procesului penal.

Cele mai multe măsuri procesuale constau în privațiuni sau constrângeri mai mult sau mai puțin drastice. Constrângerea sau privațiunea este evident foarte severă când vizează starea de libertate, unul dintre cele mai importante drepturi ale persoanei, mai ales când privațiunea de libertate poate deveni mai îndelungată.. Măsurile procesuale se dispun numai în cazul în care din probele administrate rezultă că s-a comis o anumită infracțiune și făptuitorul urmează să fie tras la răspundere penală.

Măsurile procesuale pot fi clasificate după mai multe criterii¹. Cea mai importantă clasificare a acestor măsuri o face însăși legea procesual-penală, care le împarte în reținere, măsuri preventive și alte măsuri procesuale. Măsurile preventive ce țin de restrângerea, în condițiile legii, a libertății persoanei, iar cealaltă categorie de măsuri au ca obiect asigurarea unor ocrotiri procesuale, fie a unor persoane, fie a societății însăși².

¹ Tudor Osoianu, Victor Orîndaș, *Procedură penală. Curs universitar*, Chișinău, 2004, p.74.

² V. Câmpean, *Curs de drept procesual penal. Partea generală*, București, Argessis, 2001, p. 177.

Garanțiile care urmează să însoțească persoana trebuie să fie reglementate și respectate minuțios pentru a nu se comite abuzuri în numele interesului procesului penal. La aplicarea normelor procesual-penale instanțele judecătorești și organele de urmărire penală sunt obligate să activeze în astfel încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere³.

Din aceste considerente „legea procesual-penală” stipulează posibilitatea de a contesta măsurile de constrângere procesuale.

Reținerea constituie o măsură procesuală de constrângere aplicată în cadrul procesului penal și constă în privarea de libertate pe o perioadă de timp stabilită de lege. Reținerea este definită de legislator drept măsură luată de organul competent de a priva de libertate o persoană pe un termen de până la 72 de ore (art.6 alin. (1) pct.40 CPP RM). Potrivit art. 165 CPP RM, constituie reținere privarea persoanei de libertate, pe o perioadă scurtă de timp, dar nu mai mult de 72 de ore, în locurile și în condițiile stabilite prin lege.

Alineatul 2 al art. 167 CPP RM conține o dispoziție imperativă privind participarea apărătorului la comunicarea și înmânarea în copie a procesului-verbal de reținere, care este în conformitate cu art. 25 alin. (5) al Constituției Republicii Moldova. Motivele reținerii se aduc imediat la cunoștință persoanei reținute numai în prezența unui apărător ales sau numit din oficiu.

Acest text de lege prevede momentul inițial de admitere a apărătorului pentru bănuitul reținut.

Participarea apărătorului la această acțiune este obligatorie, însă bănuitul reținut poate renunța la apărător numai în cazul în care i-au fost create posibilități reale pentru participarea avocatului la proces⁴.

Sintagma „se aduc imediat la cunoștință” prezumă obligația organului de urmărire penală ca după întocmirea procesului-verbal de reținere să îndeplinească această acțiune fără tergiversare, fapt ce se confirmă în procesul-verbal prin semnătura persoanei reținute.

Dacă însă persoana reținută refuză să semneze procesul-verbal de reținere, aceasta se va menționa de către persoana care a întocmit procesul-verbal și se va confirma în scris de către apărător.

În cazul reținerii unui minor, persoana care efectuează urmărirea penală este obligată să comunice imediat părinților minorului sau persoanelor care îi înlocuiesc despre reținerea acestuia. Amânarea înștiințării despre reținerea minorului nu se admite (alin. (3) art. 167 CPP RM).

Audierea persoanei reținute se face atât la propunerea reprezentantului organului de urmărire penală, cât și la solicitarea bănuitului. Dacă bănuitul reținut

³ Pct.1 al Hotărârii Plenului CSJ RM Nr.4 din 28.03.2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu”, în *Buletinul CSJ RM*, 2005, nr. 10, p. 7.

⁴ Hotărârea Plenului CSJ RM Nr.30 din 30.11.1998 Cu privire la practica aplicării legilor pentru asigurarea dreptului la apărare în procedura penală a bănuitului, învinuitului și inculpatului.

nu acceptă să facă declarații, acest fapt va fi consemnat în procesul-verbal de audiere. Până la prima audiere bănuitul reținut are dreptul să primească consultație juridică în condiții de confidențialitate din partea apărătorului. (art. 64 alin. (2) pct. 4 CPP RM)⁵.

La baza reglementărilor legislațiilor procesual-penale din Europa în materia măsurilor preventive stă Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

În art. 175 CPP RM este dată definiția măsurilor preventive care, potrivit legislatorului, reprezintă măsurile cu caracter de constrângere prin care bănuitul, învinuitul, inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite acțiuni negative asupra desfășurării procesului penal sau asupra asigurării executării sentinței. Măsurile preventive sunt aplicate în scopul de a asigura buna desfășurare a procesului penal sau a împiedica bănuitul, învinuitul, inculpatul a se ascunde de urmărirea penală sau de judecată, spre aceea ca ei să nu împiedice stabilirea adevărului ori spre asigurarea de către instanță a executării sentinței.

Măsurile preventive vizează starea de libertate a învinuitului sau inculpatului și au drept efect fie privarea de libertate (arestarea), fie restrângerea libertății de mișcare (obligarea de a nu părăsi localitatea), reglementarea lor reflectând principiile înscrise în art. 25, 27 ale Constituției RM privind garantarea libertății individuale.

Dispozițiile din Constituție și Codul de procedură penală care prevăd unele limitări ale libertății individuale cuprind numeroase garanții. Acestea reflectă ideea de a nu permite în nici o împrejurare restrângerea libertății persoanelor în altfel de condiții decât cele fixate de lege cu minuțiozitate și cu simțul unui justificat umanism.

Regimul juridic al măsurilor preventive este reglementat actualmente în dispozițiile Capitolului II al Titlului V din partea generală a CPP, adoptat prin Legea nr. 122–XV din 14 martie 2003, publicat la 07 iunie 2003 în Monitorul Oficial al RM nr. 104–110/447, care a intrat în vigoare, la 12 iunie 2003.

La soluționarea chestiunii privind necesitatea aplicării măsurii preventive în cauză, organul de urmărire penală și instanța de judecată vor lua în considerare următoarele criterii complementare:

- 1) caracterul și gradul prejudiciabil al faptei incriminate;
- 2) persoana bănuितului, învinuitului, inculpatului;
- 3) vârsta și starea sănătății lui;
- 4) ocupația lui;
- 5) situația familială și prezența persoanelor întreținute;
- 6) starea lui materială;
- 7) prezența unui loc permanent de trai;
- 8) alte circumstanțe esențiale.

⁵ Eugen Catană (colectiv), *Inviolabilitatea persoanei în Republica Moldova (aspecte controversate în legislație și practică)*, Chișinău, 2006, p.14.

Potrivit art.175 CPP RM, există următoarele măsuri preventive:

- 1) obligarea de a nu părăsi localitatea;
- 2) obligarea de a nu părăsi țara;
- 3) garanția personală;
- 4) garanția unei organizații;
- 5) ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport;
- 6) transmiterea sub supraveghere a militarului;
- 7) transmiterea sub supraveghere a minorului;
- 8) liberarea provizorie sub control judiciar;
- 9) liberarea provizorie pe cauțiune;
- 10) arestarea la domiciliu;
- 11) arestarea preventivă.

Pentru a înțelege conceptul juridic (constituțional) de libertate individuală trebuie să se pornească de la constatarea faptului că libertatea individuală (ca și toate libertățile umane) nu este, nu poate și nu trebuie să fie absolută. Aceasta înseamnă că libertatea individuală urmează a se realiza în coordonatele impuse de ordinea constituțională sau, mai pe larg, de ordinea de drept. Încălcarea ordinii de drept îndreptățește autoritățile publice la intervenție și opresiune, ceea ce implică, dacă este cazul, în funcție de gravitatea încălcărilor, unele măsuri care privesc direct libertatea persoanei, cum ar fi spre exemplu arestarea etc.⁶.

Privarea de libertate este un act la fel de grav, indiferent când se produce, în faza de urmărire penală sau în cursul judecării cauzei și deci nu trebuie să existe nici un element de diferențiere de tratament în funcție de faza în care se găsește procesul penal⁷.

Arestul preventiv (art.186 CPP RM) este cea mai aspră măsură preventivă. Cunoscută și sub denumirea de deținere preventivă, luarea acestei măsuri implică privarea de libertate a unei persoane, fără a contraveni principiului constituțional al libertății individuale și nici principiului de drept penal, după care nu poți pedepsi pe cineva înainte de a-l judeca și găsi vinovat, întrucât nu are caracterul, regimul și efectele unei pedepse, ci este o măsură pusă la dispoziția justiției, a organelor judiciare penale în general, pentru a preveni și a înlătura neajunsurile generate de tendința învinuitului sau inculpatului de a se sustrage de la urmărire penală ori judecată și pentru a asigura o desfășurare netulburată și în ritm normal al procesului penal⁸.

Libertatea persoanei face parte din drepturile fundamentale ale omului. Potrivit art. 9 DUDO, „Nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar”. În conformitate cu art.5 CEDO, „orice persoană are dreptul la libertate și

⁶ Ion Creangă, „Libertatea individuală și siguranța persoanei – cele mai expresive drepturi ale omului”, în *Avocatul Poporului*, nr. 1-3, 2001, p. 16.

⁷ Ion Neagu, *Tratat de procedură penală*, București, PRO, 1997, p. 332.

⁸ Dorel Andrieș, Dorel Metes, „Măsura arestării preventive”, în *Revista de drept penal*, anul VIII, nr. 2, 2001, p. 88.

la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa cu excepția cazurilor expres stipulate în lege”.

Inviolabilitatea persoanei este proclamată și în Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York. „Orice individ are dreptul la libertate și securitatea persoanei sale. Nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decât pentru motive legale și în conformitate cu procedura prevăzută de lege” (art. 9 alin. (1)). Acest drept fundamental este ocrotit în mod special și de alte documente internaționale⁹.

Libertatea individuală este consacrată pe larg în numeroase dispoziții pe care Constituția le cuprinde în art.25. De asemenea, CPP RM reglementează în detaliu ordinea procesuală de reținere a persoanei, termenul reținerii, aplicarea arestului preventiv etc., fiind garanție a limitării libertății individuale în procesul penal numai în condițiile legii. Aplicarea arestului preventiv este exclusiv de competența instanței de judecată, care determină oportunitatea acestei măsuri în baza verificării multilaterale a materialelor dosarului penal.

Libertatea individuală este stipulată și asigurată de prevederile 11 CPP RM, fiind preluate din documentele internaționale:

- libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile;
- nimeni nu poate fi reținut și arestat decât în cazurile prevăzute de lege;
- arestarea, internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală sau re-partizarea într-o instituție specială de educație precum și privarea de libertate sunt permise numai în baza unei hotărâri judecătorești (mandat, sentință);
- persoanei reținute sau arestate îi sunt aduse imediat la cunoștință drepturile sale, motivele reținerii sau arestării, încadrarea juridică a faptei de săvârșirea căreia este bănuit sau învinuită;
- eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut;
- instanța judecătorească sau organul de urmărire penală sunt obligate să elibereze imediat orice persoană deținută nelegitim.

Conform art. 78 Codul de procedură penală al Republicii Moldova (aprobat prin Legea RSS Moldovenești din 24 martie 1961 [Veștile Sovietului Suprem al RSS Moldovenești, 1961, nr.10, art.42])¹⁰, arestarea preventivă era autorizată de către procuror. Ulterior aplicarea arestării a fost condiționată de mandatul eliberat de procuror. Legislatorul prin Legile RM nr. 1579–XIV din 27 februarie 1998 și nr. 95–XIV din 16 iulie 1998, începând cu 30 aprilie 1998, a transmis de la procuratură la instanțele judecătorești examinarea demersurilor privind aplicarea măsurii preventive – arestul, emiterea mandatului de arestare și prelungirea duratei de

⁹ Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare din Europa (Helsinki, 1975) Documentul final al Reuniunii de la Viena al reprezentanților Statelor participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (1989) ș.a.

¹⁰ În continuare CPP anterior.

ținere în arest. Introducerea controlului judiciar asupra acestei măsuri preventive are drept urmare apărarea mai amplă a libertății și siguranței persoanei¹¹.

Trebuie să constatăm că din momentul adoptării Constituției și până la introducerea acestei modificări în țara noastră au avut loc lezări serioase ale dreptului omului la libertatea și siguranța personală¹².

Demersul cu privire la aplicarea măsurii arestării preventive sau a arestării la domiciliu se examinează fără întârziere de către judecătorul de instrucție, în ședință închisă, cu participarea procurorului, apărătorului și a bănuitului.

Soluționarea chestiunii privind aplicarea arestării preventive, emiterea mandatului de arestare trebuie să se facă în ședință judiciară închisă cu participarea procurorului, persoanei care efectuează urmărirea penală, bănuitului (învinuitului), reprezentantului legal, avocatului. Prezența procurorului, avocatului și a bănuitului (învinuitului) în ședința de judecată este obligatorie. În conformitate cu art.307 alin. (2) CPP RM, prezentând demersul în judecată, procurorul asigură participarea la ședința de judecată a bănuitului, înștiințează apărătorul și reprezentantul legal al bănuitului.

Bănuitul, învinuitul are dreptul de a fi asistat de un avocat (apărător). Dacă acesta ori rudele lui au încheiat un contract cu un avocat (apărător) ales și dacă acesta a fost înștiințat legal, însă nu s-a prezentat în termenul stabilit de judecător, judecarea demersului are loc în prezența unui avocat din oficiu.

În cazul neprezentării apărătorului înștiințat, judecătorul de instrucție asigură bănuitul cu apărător din oficiu (art.307 alin. (2) CPP RM).

Avocatul (apărătorul), care asistă o persoană reținută și efectuează apărarea referitor la obiectul judecării de către instanță a demersului despre emiterea mandatului de arestare, nu poate cere de la instanța judecătorească respectarea drepturilor caracteristice altor faze ale procedurii penale (urmărirea penală, sau judecarea cauzelor în fond). Avocatul precum și persoana reținută sau arestată, conform art.68 alin. (2) pct.3 și art.66 alin. (2) p. 21 CPP RM, în cursul procedurii de examinare de către instanță a demersului, sunt în drept să ia cunoștință de materialele prezentate pentru confirmarea arestării persoanei¹³.

În cazul *Lanny contra Belgiei*, s-a hotărât de către Curte că s-au încălcat dispozițiile art.5 par.4 din Convenție, câtă vreme examinarea legalității detenției petiționarului nu a dat loc la o dezbatere contradictorie și obiectivă și nu a asigurat egalitatea armelor. Astfel, în primele 30 de zile ale detenției, avocatul petiționarului nu a avut acces la dosar pentru a respinge în mod util considerațiile

¹¹ Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 29 din 09 noiembrie 1998 cu modificările introduse prin Hotărârea Plenului CSJ nr. 17 din 22 aprilie 2002 "Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestul preventiv", în Culegere de Hotărâri ale Curții Supreme de Justiție a RM (mai 1974 - iulie 2002), p. 388.

¹² Tudor Popovici, *Unele aspecte ale eticii judiciare și responsabilitatea judecătorului în Republica Moldova*, Chișinău, 2000, p. 40.

¹³ Pct.6 al Hotărârii Plenului CSJ RM nr.4 din 28.03.2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu”, în Buletinul CSJ RM, 2005, nr. 10, pag. 7.

pe care Ministerul Public le-a invocat pentru a justifica detenția, în condițiile în care procurorul cunoștea piesele dosarului¹⁴.

Arestarea preventivă a minorului în faza de urmărire penală trebuie să fie evitată. În conformitate cu prevederile art.186 alin. (3) CPP RM minorul poate fi deținut în stare de arest doar în cazuri excepționale, în funcție de complexitatea cazului, de gravitatea infracțiunii și dacă există pericolul real de dispariție a învinuitului minor, ori riscul exercitării din partea lui a presiunii asupra martorilor sau a nimicirii ori deteriorării mijloacelor de probă. În asemenea situații durata maximă de arest preventiv a învinuitului minor nu poate depăși patru luni.

Minorii arestați trebuie să beneficieze de un proces rapid, în strictă conformitate cu principiile și normele procesului penal. Ei sunt separați de adulți în detenție, iar cei care au fost deja condamnați trebuie să fie separați de cei care se află sub urmărire penală și judecați pentru prima dată, pentru a proteja minorul de influență negativă.

La soluționarea chestiunii privind aplicarea măsurii preventive în privința minorului, în fiecare caz se verifică, în mod obligatoriu, posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere, conform dispozițiilor art.184 CPP RM.

Transmiterea sub supraveghere a minorului se face numai la cererea scrisă de către unul din părinți, tutore, curator sau de către o altă persoană demnă de încredere, precum și de către conducătorul instituției de învățământ unde își face studiile minorul, care iau cunoștință de fondul cauzei și de obligațiile lor, fapt ce se consemnează în procesul-verbal¹⁵.

Judecarea demersului despre prelungirea duratei ținerii sub arest se desfășoară în ședință închisă cu întocmirea procesului-verbal al ședinței de judecată cu participarea procurorului, apărătorului, învinuitului și, după caz, a reprezentantului legal.

La adoptarea încheierii (deciziei) de prelungire a arestului, instanța va ține cont de următoarele temeuri, care trebuie puse în evidență de apărător:

- gravitatea faptelor imputate, însă aceasta nu legitimează o detenție provizorie foarte lungă (cazurile: L.A v. Franța, în care s-a considerat ca fiind injustă continuarea unei detenții chiar și în cazul omorului; Stomuller v. Austria, unde s-a considerat că existența bănuielii esențiale nu este suficientă după expirarea unei anumite perioade de timp; Caballero v. Regatul Unit, în care petiționarului arestat pentru tentativă de viol i-a fost refuzată liberarea pe cauțiune etc.);
- necesitatea apărării ordinii publice, care poate exista la început, dar peste un timp poate dispărea (motivele șocante percepute inițial ca suficiente pentru a justifica prelungirea arestării persoanei riscă să devină mai puțin convingătoare odată cu scurgerea timpului și este esențial ca cererile de repunere în libertate să

¹⁴ Nicu Jidovu, *Dreptul la apărare a învinuitului și inculpatului*, Ed. Rosetti, București, 2004, p. 166.

¹⁵ Pct.6 Hotărîrea Plenului CSJ RM , nr.39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, în Buletinul CSJ RM 2005, nr.7, p. 6.

fie examinate fără prejudecăți. În cazul Punzelt v. Republica Cehă, în care s-a dedus că continuarea încarcerării nu se justifică într-o speță concretă decât dacă indici concreți manifestă o adevărată exigență a interesului public ce prevalează, în pofda prezumției nevinovăției, asupra regulii de respectare a libertății individuale);

– riscul de presiune asupra martorilor și de înțelegere între acuzați care de asemenea poate exista la începutul acestor acțiuni, însă mai târziu poate dispărea (Cazurile W. v. Elveția, în care petiționarul va determina angajații săi să fabrice documente pentru a-l dezvinovăți, fixând pe documente o antedată și manipulând martorii; Wemhoff v. Germania în care la etapa inițială petiționarul a nimicit unele documente și alte probe materiale, însă este prea puțin probabil ca o asemenea temere ar mai putea avea vreo importanță la etapa finală a procesului; Clooth v. Belgia, în care s-a dedus că petiționarul, deși în perioada inițială a sporit considerabil complexitatea faptelor prin diversitatea declarațiilor sale, însă odată ce investigațiile sunt efectuate, depozițiile înregistrate și verificările realizate nu mai poate fi vorba de continuare a deținerii, fiind constatată o încălcare a art.5 par.3 al CEDO etc.);

– pericolul dispariției bănuțului (învinuitului), care trebuie motivat (Cazurile Letellier v. Franța, în care petiționara era mama unor copii minori, administra o fundație comercială ca unică sursă de venit; Matznetter v. Austria, în care petiționarul s-a îmbolnăvit grav; Stognuller v. Austria, în care s-a menționat că în cauză era suficient ca petiționarul să-și depună pașaportul pentru a-1 împiedica să treacă frontiera etc.).

Apărătorul în legătură cu reținerea sau arestarea preventivă are dreptul a avea întrevederi cu bănuțul, învinuitul, inculpatul, fără a fi limitată numărul și durata lor. (art.68 alin. (2) pct.1 CPP RM). Datorită faptului că autoritățile responsabile de anchetă au admis contactul dintre cel arestat și apărător numai cu condiția de a supraveghea întrevederea; judecătorii de la Strasbourg au ajuns la concluzia încălcării art.6. (Lanz c Austriei (2002))¹⁶. În final, Curtea a estimat că avocatul apărării și pârâțul trebuie să poată comunica – oral sau în scris – în mod liber și confidențial (S. c. Elveției (1991)) Cei doi interesați trebuie să poată, de asemenea, comunica la timpul oportun din momentul arestării sau a unei detenții în circumstanțe care în caz contrar riscă să aducă un prejudiciu ireparabil drepturilor apărării (John Murray c. Regatului Unit (1996): reclamantul a fost anunțat, în lipsa avocatului, de faptul că păstrarea tăcerii pe parcursul primelor interogatorii la poliție pot fi utilizate ulterior împotriva lui). Luarea de contact cu apărătorul nu poate fi interzisă la prelungirea duratei arestării de către instanța de judecată, iar la prezentarea materialului de urmărire penală aceasta este obligatorie.

La prelungirea duratei arestării de către instanța de judecată, luarea de contact a inculpatului cu apărătorul trebuie permisă numai dacă se solicită în timp ce, la prezentarea materialului de urmărire penală, aceasta este obligatorie.

¹⁶ Gomien Donna, *Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene pentru Drepturile Omului și Libertățile Fundamentale*, ed. a III-a, Chișinău, 2006, p. 69.

La prezentarea materialului de urmărire penală, prin luarea de contact a inculpatului cu apărătorul legiitorul a urmărit o mai bună apărare a inculpatului, având în vedere discuțiile care urmează să aibă loc între apărător și inculpat, dacă au fost administrate toate probele în apărare sau, după caz, administrarea de noi probe.

Legea permite luarea de contact între apărător și inculpat în orice fază a procesului penal, în ideea efectuării unei apărări complete prin administrarea tuturor probelor care pot contribui la aflarea adevărului.

În practica judiciară de urmărire penală mai mulți avocați s-au confruntat cu încălcarea dreptului în discuție deoarece organele de urmărire penală inventau anumite obstacole pentru întrevederile confidențiale dintre avocat și client. Examinând adresările Congreselor extraordinare ale Baroului Avocaților din Republica Moldova (07 mai și 31 octombrie 2003) în baza Dispoziției 30/338 a Ministerului Afacerilor Interne din 10 noiembrie 2003 au fost demontate în comisariatele de poliție barajele de sticlă prin care avocații comunicau cu clienții lor¹⁷.

Ministerul Justiției al R. Moldova a informat Președintele Consiliului Baroului Avocaților că Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției a ridicat în biroul destinat întrevederii avocaților cu clienții un perete cu geam de sticlă organică. Pentru a facilita comunicarea, în geam au fost făcute mai multe găuri. Ulterior CCCEC a acordat avocaților o altă încăpere pentru întrevederi cu clienții¹⁸.

Recomandarea Rec(2006) 2 a Comitetului de Miniștri ai statelor membre referitoare la Regulile Penitenciare Europene (adoptată de Comitetul de Miniștri la 11 ianuarie 2006 în cadrul celei de-a 952-a reuniuni a viceministrilor), în măsura în care este relevantă, prevede următoarele:...

23.1 Toți deținuții au dreptul să solicite consiliere juridică, iar autoritățile penitenciarului trebuie să le faciliteze accesul la o astfel de conciliere...

23.4 Consultanța și alte comunicări, inclusiv corespondența, purtate între un deținut și avocatul său, trebuie să rămână confidențiale...

23.6 Deținuților trebuie să li se permită accesul la documentele referitoare la procedurile judiciare care îi privesc sau vor fi autorizați să le păstreze în posesia lor.

În cauza *Oferta Plus SRL c. Moldovei* judecată de CEDO la 19 decembrie 2006¹⁹ s-a considerat că imposibilitatea lui C.T. de a discuta cu avocatul reclamantului, fără a fi separați de peretele de sticlă, a afectat dreptul reclamantului la depunerea unei cereri individuale. Motivele cu privire la securitate invocate de către Guvern, în opinia Curții de la Srasbourg, nu sunt convingătoare, deoarece supravegherea vizuală a întrevederilor dintre avocat și client ar fi suficientă pentru aceste scopuri.

Cu prilejul cauzei *Oferta Plus SRL c. Moldovei*, în pct.153 Curtea a reamintit că în cauza *Șarban v. Moldova*²⁰ ea a respins o plângere oarecum similară, examinată

¹⁷ „Adresarea Consiliului Baroului Avocaților din Republica Moldova din 29 octombrie 2004”, în *Avocatul poporului*, nr.12, Chișinău, 2004, p.1.

¹⁸ *Avocatul poporului*, nr.1-2, Chișinău, 2005, p.32.

¹⁹ Cauza *Oferta Plus SRL c. Moldovei* (cererea nr. 13485/04), în *Avocatul poporului*, nr.3, 2007, p. 25.

²⁰ Cazul *Șarban c. Moldovei* (cererea nr. 3456/05), în *Avocatul poporului*, nr.10, 2005, p. 12.

conform art.8 al Convenției, deoarece reclamantul nu a prezentat probe pentru susținerea plângerii sale și deoarece Curtea a considerat că obstacolele la o comunicare efectivă dintre reclamant și avocatul său nu au împiedicat reclamantul să beneficieze de o apărare efectivă în fața instanțelor naționale. Luând în considerare informația de care dispune cu privire la impedimentele create de peretele de sticlă pentru confidențialitatea discuțiilor și transmiterea documentelor dintre avocați și clienții acestora deținuți la CCCEC, Curtea nu poate exclude că ea ar putea ajunge la o concluzie diferită într-o cauză similară examinată ulterior. Într-adevăr, Curtea acum consideră că peretele de sticlă ar putea afecta exercitarea de către alte persoane a dreptului de apărare.

Apărarea libertății individuale și inviolabilității persoanei este garantată prin dreptul constituțional la recurs și la verificarea în instanța judecătorească competentă a legalității încheierilor judecătorești privind aplicarea măsurii preventive sub forma de arest, drept consfințit de art. 20 alin. (1) din Constituție, care prevede accesul liber la justiție²¹.

Accesul liber la justiție presupune existența unor garanții, care ar permite realizarea plenară a dreptului la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești după principiile echității.

Unul dintre drepturile fundamentale ale omului, stipulat în art. 20 al Constituției, prevede că orice persoană are dreptul la o satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Această formulă nouă a pus baza unei abordări a dreptului la un recurs efectiv în cazul în care acest drept este afectat printr-o hotărâre judecătorească.

Standardele noi cereau ca această procedură să fie urgentă și în termene cât mai posibil restrânse pentru a statua asupra reținerii sau arestării persoanei. Pe parcursul anilor, procedura l penală a suferit diferite modificări. Anterior, în legislația sovietică asemenea proceduri de control al reținerii sau arestării persoanei nu existau. Odată cu adoptarea Constituției și cu intrarea Republicii Moldova în Consiliul Europei această procedură urma să fie implementată în legislația internă. Totuși, implementarea dezideratelor Convenției Europene, a durat un timp mai îndelungat decât era necesar, fapt dictat și de mentalitatea depășită ce predomina în rândul juriștilor.

Deși acest drept al persoanei reținute sau arestate a fost statuat odată cu adoptarea Constituției la 29 iulie 1994, standardul european care dădea dreptul persoanei reținute sau arestate să fi e imediat adusă în fața unui judecător sau a unui magistrat a fost inclus abia la 29 aprilie 1998, adică peste 4 ani.

Și această procedură a fost făcută deja după semnarea Convenției Europene și ratificarea acesteia de către Parlament la 24.07.1997, devenită în vigoare pentru Republica Moldova la 12 septembrie 1997.

²¹ Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității prevederilor art.82 și 223 din Codul de procedură penală, nr.7 din 13.02.2001.

Dreptul la recurs individual este unul dintre mijloacele cele mai efective de protecție a drepturilor omului, fiind un element-cheie al sistemului de control stabilit de legislația națională și de Convenția Europeană.

Pornind de la dispozițiile constituționale, instanța judecătorească superioară, examinând recursul privind schimbarea măsurii preventive sub formă de arest, garantează ocrotirea de către stat a drepturilor și libertăților omului și asigură realizarea acestui drept constituțional al inculpatului. În dreptul european, dreptul la un recurs efectiv poate fi redat și ca un drept de acces la o curte, în același rînd și la Curtea Europeană, dacă persoana consideră, după epuizarea căilor de atac la nivel național, că prin reținere și arestare i-a fost încălcat un drept fundamental sau libertatea.

Considerăm necesar a menționa că dreptul la un recurs efectiv în cazul arestării și soluționării recursului în această parte nu este legat de examinarea în fond a cauzei penale, de pronunțarea sentinței. Acest drept, fiind un drept fundamental al persoanei, se examinează separat, în proceduri urgente, la nivel național și la Curtea Europeană (a se vedea cazul Șarban versus Moldova și altele).

Recursul declarat împotriva actului de reținere sau hotărârii de arestare preventivă în procesul penal trebuie să corespundă următoarelor condiții:

- 1) să fi e admisibil (să fi e depus de un titular al dreptului de recurs);
- 2) să fi e declarat în termen și în forma prevăzută de lege și
- 3) să fi e motivat.

De altfel, conținutul unui recurs împotriva sentințelor adoptate în cauzele penale este expres stipulat în legea procesual penală. Cât privește recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucție sau a instanței de judecată privind aplicarea sau neaplicarea arestării, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei, legea procesual penală conține prevederi generale ce condiționează unele dificultăți în practică.

Se impune să reținem că conținutul acestui recurs trebuie să fi e în coroborare cu prevederile generale teoretice cu privire la recurs.

Legea procesual-penală prevede două posibilități reale de a ataca hotărârile judiciare privind arestarea preventivă și problemele legate de prelungirea acesteia:

- 1) recursul declarat împotriva încheierii judecătorului de instrucție în corespundere cu prevederile art. 311 și 312 CPP RM în fază prejudiciară și
- 2) recursul declarat împotriva încheierii instanței judecătorești în corespundere cu prevederile art. 437 alin. (2) coroborat cu prevederile art. 196 alin. (2) CPP RM.

În așa fel, în corespundere cu prevederile art. 311 CPP RM, recursul împotriva încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea sau neaplicarea arestării preventive sau a arestării la domiciliu, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei se depune de către procuror, bănuit, învinuit, iar în cazul minorilor – de către apărătorul sau reprezentantul său legal, în instanța ierarhic superioară, direct, sau prin intermediul instanței judecătorești care a adoptat încheierea, sau prin intermediul administrației locului de deținere în termen de trei zile de la data adoptării încheierii.

Condițiile prevăzute de legea procesuală permit realizarea dreptului la un

recurs efectiv în faza prejudiciară despre legalitatea sau ilegalitatea arestării și alternativele acesteia.

În acest sens, în lege sunt prevăzute obligațiuni ale organelor de urmărire penală, procurorului, administrației locului de deținere a bănuितului, învinuitului de a prezenta informații și materiale respective care să argumenteze arestarea preventivă.

Administrația locului de deținere primește și înregistrează recursul, îl expediază conform competenței, concomitent informând despre aceasta procurorul care este obligat în decurs de 24 de ore să prezinte materialele necesare ce confirmă necesitatea arestării preventive.

Instanța de recurs, în procedura de urgență, în termene restrânse – în decurs de 3 zile din momentul primirii lui, judecă recursul, exercită controlul judiciar și adoptă decizii conform art. 312 alin. (5) CPP RM, prin care ia atitudine de legalitate a arestării și prin decizie:

- 1) admite recursul anulând arestarea preventivă, prelungirea duratei de arest și eliberează persoana de sub arest;
- 2) aplică arestarea preventivă dacă a fost respinsă de judecătorul de instrucție, fie aplică altă măsură preventivă, însă nu mai aspră decât cea solicitată în demersul procurorului sau prelungeste durata acestei măsuri;
- 3) respinge recursul dacă nu se confirmă motivele invocate de către recurent.

Astfel, instanța de recurs este împuternicită cu competențe care acoperă toate problemele de decizie în cauză, inclusiv liberarea imediată din sala de ședințe dacă a fost anulată măsura arestării preventive sau arestarea la domiciliu.

Recursul declarat poate fi înaintat cu motive diferite și, dacă a fost respins, o nouă examinare privind aceeași persoană în aceeași cauză se admite la fiecare prelungire a duratei măsurii preventive.

Instanța de recurs va verifica dacă judecătorul de instrucție a dispus de motive rezonabile de a presupune că persoana a săvârșit o infracțiune sau dacă există temei de a se crede că este necesar de a împiedica această persoană să săvârșească o nouă infracțiune sau să se ascundă după săvârșirea acesteia, ori să influențeze stabilirea adevărului. Bănuiala rezonabilă trebuie să fie bazată pe fapte sau informații care ar stabili o legătură obiectivă între subiect și fapta presupusă, exprimate prin documente sau constatări tehnico-științifice, medico-legale, alte date obiective care ar implica persoana în mod direct în săvârșirea faptei prejudiciabile.

La fel, examinând legalitatea hotărârilor adoptate în ordine de recurs, instanța va ține cont de recomandările menționate și suplimentar va verifica probleme ce țin de faptul dacă au fost luate toate măsurile necesare de către organul de urmărire penală în termen rezonabil.

În cazul prelungirii arestării preventive sau arestului la domiciliu instanța de recurs urmează să se convingă despre existența circumstanțelor excepționale stabilite de prevederea de la art. 186 alin. (3) CPP RM (în funcție de complexitatea cauzei, gravitatea infracțiunii, pericolul dispariției bănuितului, învinuitului sau inculpatului sau riscul de influențare asupra stabilirii adevărului).

La fel, instanței de recurs i se recomandă să verifice dacă există și alte circumstanțe care au influențat asupra detenției persoanei aflate în stare de arest

preventiv sau arest la domiciliu sau dacă au apărut circumstanțe care permit anularea, revocarea ori schimbarea măsurii arestării preventive, arestării la domiciliu cu una mai ușoară.

Astfel, prin analiza instituției unui recurs efectiv, am stabilit că asemenea posibilitate există în legislația națională. Însă la analiza subtilităților legale ale Codului de procedură penală cu privire la aplicarea, revocarea, schimbarea măsurii preventive și, în special, a arestării preventive, constatăm că nu sunt suficient de eficiente reglementările lui vizând declararea recursului la momentul terminării urmăririi penale și în decursul judecării cauzei penale.

Controlul judiciar privind legalitatea arestării se efectuează în ședință închisă, cu participarea procurorului, bănuितului, învinuitului, apărătorului și a reprezentantului lui legal. Neprezentarea bănuितului, învinuitului care nu este privat de libertate și a reprezentantului lui legal, care au fost citați în modul prevăzut de lege, nu împiedică examinarea recursului (art.312 alin. (3) CPP RM).

În cazul în care după survenirea recursului în instanța de recurs cauza penală a fost trimisă de către procuror în instanță pentru judecare, procedura de recurs decurge până la capăt, iar toate celelalte cereri, plângeri și demersuri înaintate după trimiterea cauzei în judecată conform art.297 alin. (4) Cod de procedură penală se trimit pentru soluționare în instanța care judecă cauza²².

Verificând legalitatea aplicării sau a refuzului aplicării arestării preventive, în conformitate cu prevederile art.312 CPP RM, instanța de recurs este obligată să controleze existența probelor și indicii temeinici pe care s-a bazat hotărârea judecătorească adoptată, însă nu este în drept să dea apreciere probelor care vor fi obiect de judecare de către instanța de judecată la constatarea vinovăției sau a nevinovăției persoanei.

Cerințele recursului persoanei lipsite de libertatea sa, introdus în condițiile art.5 § 4 al CEDO, dezvoltate de Curtea de la Strasbourg în materie penală, nu se regăsesc întotdeauna în textul CPP Nu este clar expus dreptul de acces la dosarul acuzării pentru contestarea în instanță a măsurii privative de libertate. În primul rând, nu este expus dreptul bănuितului de a lua cunoștință de materialele dosarului prezentate în instanță pentru aplicarea arestului preventiv, așa cum de exemplu este stipulat acest drept pentru învinuit în art.66 alin. (2) pct.21 CPP RM.

Avocatul precum și persoana reținută sau arestată, conform art.66 alin. (2) p.21 CPP RM, în cursul procedurii de examinare de către instanță a demersului, sunt în drept să ia cunoștință de materialele prezentate pentru confirmarea arestării persoanei²³.

²² Hotărârea Plenului CSJ RM nr.19 din 07.11.2005 cu privire la introducerea unor modificări în Hotărârea Plenului CSJ nr. 4 din 28 martie 2005 "Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu".

²³ Pct.6 al Hotărârii Plenului CSJ RM nr. 4 din 28 martie 2005 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu. În pct.4 al Hotărârii Plenului C.S.J. din 09 noiembrie 1998, nr. 29 cu modificările introduse prin Hotărârea Plenului CSJ nr. 17 din 22 aprilie 2002 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestul preventiv, este arătat că apărătorul bănuितului, este în drept a lua cunoștință de materialele dosarului, prezentate în instanță pentru justificarea arestului preventiv.

În al doilea rând, nu este prevăzut în legea procesual-penală dreptul bănuțitului și învinutului de a avea acces la dosarul acuzării pentru contestarea în instanță a măsurii privative de libertate în condițiile art.311 și 312 CPP RM, adică în cazul recursului împotriva încheierii judecătorului de instrucție privind aplicarea sau neaplicarea arestării, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei, sau privind liberarea provizorie sau refuzul liberării provizorii.

În cauza Sanchez-Reisse c. Elveției (1986), Curtea a hotărât că principiul egalității armelor este valabil și în ceea ce privește procedura habeas corpus act, care trebuie să aibă un caracter acuzator. În cauza Lamy c. Belgiei (1989)²⁴, Curtea a hotărât că un acuzat poate consulta dosarele de care se folosește ancheta, pentru a revedea o hotărâre de menținere a celui arestat în detenției²⁵.

În acest sens, exemplificăm cazul Lamy contra Belgiei²⁶ – lipsa de acces a unui inculpat la dosarul jurisdicțiilor chemate să se pronunțe asupra detenției sale preventive, pentru care s-a pronunțat Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În februarie 1983, José Lamy este arestat și inculpat pentru săvârșirea infracțiunii de bancrută simplă și frauduloasă. Camera de consiliu a tribunalului de primă instanță din Verviers, în fața căreia a compărut, confirmă mandatul emis de judecătorul de instrucție. Cu toate că anulează această ordonanță, camera de punere sub acuzare de pe lângă Curtea de Apel din Liège dispune menținerea mandatului, iar în mai 1983 Curtea de Casație respinge recursul lui José Lamy. Acesta se plânge de faptul că atât el, cât și avocatul său nu au avut acces la dosar, cu prilejul primei confirmări a mandatului de către Camera de consiliu și al dezbatărilor în fața camerei de punere sub acuzare, susținând violarea art.5 §2, art.3 și 4, precum și a art.6 §3 b) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, menționând, totodată, încălcarea prevederilor art.5 §4 din Convenție, deoarece, cu ocazia examinării legalității detenției sale, nu a avut o dezbatere contradictorie și obiectivă și nu s-a asigurat deloc egalitatea de arme. Curtea a constatat că în primele 30 de zile ale detenției avocatul petiționarului nu a avut acces la dosar pentru a lua cunoștință de elementele din dosar și să poată să respingă declarațiile sau considerațiile pe care Ministerul Public le-a invocat pentru a justifica detenția, în condițiile în care procurorul cunoștea piesele dosarului. Accesul inculpatului la acestea era indispensabil, într-un stadiu important al procedurii, în care instanța trebuia să decidă prelungirea sau încetarea detenției. Avocatul ar fi avut posibilitatea să se exprime asupra probelor din dosar. Procedura urmată nu i-a oferit pe-tentului posibilitatea de a combate vinovăția într-o manieră potrivită și motivele invocate pentru a justifica detenția preventivă. În lipsa garantării egalității armelor, procedura nu a fost cu adevărat contradictorie, violându-se prevederile art.5 alin. (4) din Convenție, hotărâre adoptată în unanimitate²⁷.

²⁴ Donna Gomien, *Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene pentru Drepturile Omului și Libertățile Fundamentale*, Chișinău, 2002, p. 31.

²⁵ Ibidem. A se vedea și: Моника Маковой, Станислав Разумов, *Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод, Статья 5, Право на свободу и личную неприкосновенность*, Прецеденты и комментарии, Москва, 2002, p.103.

²⁶ Vincent Berger, *Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*, București, Institutul Român pentru Drepturile Omului, 1998, p. 121; Hotărârea din 30 martie 1989, cazul Lamy contra Belgiei.

²⁷ V. Mihoci, „Obligațiile organelor judiciare în procesul penal românesc privind acordarea asistenței juridice învinutului sau inculpatului”, în *Revista Națională de Drept*, 2005, nr.1, p.29.

Având în vedere cele expuse, ne pronunțăm pentru oportunitatea stipulării în mod expres a dreptul persoanei deținute în arest preventiv, a lua cunoștință de materialele dosarului și în cazul recursului judiciar împotriva arestării preventive, îndrăznind a propune formularea art.66 alin. (2) pct.21 CPP RM în următoarea redacție: „să ia cunoștință de materialele trimise în judecată pentru confirmarea arestării sale sau contestării acestei măsuri în instanța ierarhic superioară”. Este firesc de a fi inclusă această normă și în art.64 alin. (2) CPP RM, adică a asigura acest drept și pentru bănuț. Nu mai puțin importantă în contextul celor expuse considerăm a fi completarea art.68 alin.2 pct.1 CPP RM, acordând dreptul apărătorului de a lua cunoștință nu numai de materialele prezentate în judecată de către organul de urmărire penală pentru confirmarea reținerii și necesității arestării, ci și de cele prezentate în instanță în vederea prelungirii arestului preventiv, cât și de materialele prezentate în instanța de recurs în caz de contestare a încheierii judecătoarei de instrucție privind refuzul eliberării mandatului de arest.

Este pertinentă pentru practica judecării recursurilor împotriva încheierii judecătoarei de instrucție privind aplicarea sau neaplicarea arestării, privind prelungirea sau refuzul de a prelungi durata ei sau privind liberarea provizorie sau refuzul liberării provizorii de jurisprudența Curții de la Strasbourg în cauza Becciev contra Moldovei (Cererea nr. 9190/03 4 octombrie 2005).

Inițial, reclamantul s-a plâns potrivit articolului 6 § 3 din Convenție de faptul că Tribunalul Chișinău a refuzat să-l audieze pe fostul anchetator al acestuia în calitate de martor. Curtea a considerat ca fiind mai oportună examinarea acestei pretenții potrivit articolului 5 § 4 din Convenție, care prevede după cum urmează²⁸.

Reclamantul a susținut că audierea lui C.B. era necesară în vederea combaterii argumentelor acuzării în favoarea detenției sale. Audierea acestuia nu se intenționa într-o anumită măsură influențarea examinării fondului cazului și se referea în exclusivitate doar la procedura referitoare la detenția reclamantului. În afară de aceasta, dacă Tribunalul Chișinău a considerat că audierea lui C.B. era pertinentă doar în privința fondului cazului, aceasta trebuia să statueze acest fapt în hotărârile sale. Totuși refuzul nu a fost însoțit de vreo motivare.

Guvernul a susținut că examinarea necesității aplicării măsurii arestului preventiv nu include o examinare a fondului cazului penal, precum și a probelor pe care se bazează acesta. Reclamantul a dispus de dreptul de a cere audierea unui martor în timpul ședințelor de judecată în privința fondului cauzei și nu în timpul celor ce vizau arestul său preventiv. Prin urmare, refuzul în a-l asculta pe C.B. în calitate de martor era perfect legal. Mai mult ca atât, în conformitate cu articolul 73 al Codului de procedură penală, instanțele judecătorești se obligă să țină cont de gravitatea, în abstracto, a faptelor imputate, de personalitatea învinutului, ocupația acestuia (/ei), vârsta, starea sănătății, situația familială și alte circumstanțe, dar niciodată de declarațiile făcute de către un martor sau de vreo altă probă.

²⁸ Cauza Becciev contra Moldovei (Cererea nr. 9190/03), 4 octombrie 2005.

Aprecierea Curții

În cazul unei persoane a cărei detenție cade sub incidența articolului 5 §1 (c) este necesară o audiere (a se vedea Assenov și alții c. Bulgariei, hotărârea din 28 octombrie 1998, Rapoartele 1998-VIII, § 162). Mai mult ca atât, dacă există o probă care la prima vedere pare a avea o legătură materială cu chestiunea legalității detenției, este esențial, pentru conformarea cu prevederile articolului 5 § 4, ca instanțele judecătorești naționale să examineze și să aprecieze această probă (a se vedea, *mutatis mutandis*, Chahal c. Regatului Unit precitat, §§ 130-131 și Hussain c. Regatului Unit, hotărârea din 21 februarie 1996, Rapoartele 1996-I, § 60).

....În lumina celor expuse asupra și ținând cont de durata aflării în detenție a reclamantului (acesta a fost eliberat din detenție provizorie după mai mult de trei luni și jumătate), Curtea consideră că prin refuzarea, fără a se da vreo explicație, a audierii lui C.B. în calitate de martor în cadrul ședinței din 25 aprilie 2003, Tribunalul Chișinău a încălcat drepturile reclamantului garantate de articolul 5 § 4 din Convenție.

La anularea mandatului de arestare și eliberarea persoanei de sub arest în decizie este necesar a indica, de asemenea, și faptul anulării încheierii judecătoreștii despre aplicarea față de persoana în cauză a măsurii arestării preventive cu indicarea duratei ținerii sub arest, iar în decizia instanței de recurs de aplicare a arestării preventive este necesar să se indice data și ora de la care se calculează și până la ce dată va dura arestarea preventivă.

Decizia Curții de Apel devine definitivă la data pronunțării și la aceeași dată devine irevocabilă. Dacă în urma examinării demersurilor privind arestarea preventivă, arestarea la domiciliu judecătorul de instrucție, instanța de fond, instanțele de apel și recurs constată încălcări ale legalității sau ale drepturilor omului, prevăzute de lege, odată cu adoptarea hotărârii, în conformitate cu prevederile art.218 CPP RM se va emite o încheiere interlocutorie, prin care aceste fapte vor fi aduse la cunoștința organelor respective, persoanelor cu funcții de răspundere și procurorului²⁹.

Conform art.466 alin.(4) CPP RM, hotărârea instanței de recurs împotriva hotărârii pe cauzele pentru care legea nu prevede calea de atac rămâne definitivă de la data pronunțării acesteia, dacă instanța de recurs a admis recursul și a rejudecat cauza. Art. 466 alin. (5) CPP RM prevede că hotărârile judecătorești menționate în alin. (4) din același articol devin irevocabile la data când au devenit definitive.

Colegiul penal al CSJ al RM a remarcat că decizia Curții de Apel Cahul a devenit definitivă la data pronunțării 20.06.2006 – și la aceeași dată a devenit irevocabilă, deoarece legea nu prevede posibilitatea de a fi atacată³⁰.

²⁹ Pct.39 al Hotărârii Plenului CSJ RM Nr.4 din 28.03.2005 "Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu", în *Buletinul CSJ RM*, 2005, nr, 10, p. 7.

³⁰ Din textul recursului în anulare se observă că avocatul și-a motivat recursul cu trimitere la prevederile art.453 alin. (2) CPP. Norma vizată oferă dreptul unei părți a procesului penal de a ataca pe cale extraordinară, cu recurs în anulare, alte hotărâri definitive numai dacă acestea sunt contrare legii. Colegiul a constatat că atacarea cu recurs în anulare a deciziei instanței superioare referitoare la arestarea preventivă a bănuțului, învinutului, în acest caz, a deciziei Curții de Apel, decizie irevocabilă, cu trimitere la prevederile art.453 alin. (2) CPP este inadmisibilă, deoarece în baza acestei norme pot fi atacate alte hotărâri judecătorești definitive (altele decât cele prevăzute de alin. (1) din același articol) și nu cele devenite irevocabile, în cazul dat, încheierea, decizia privind arestarea preventivă. (Decizia Colegiului penal al CSJ a RM nr.1re-115/2006 din 11.07.2006

Persoana arestată preventiv în condițiile art.185 poate cere, în tot cursul procesului penal, punerea sa în libertate provizorie sub control judiciar sau pe cauțiune (art.190 CPP RM).

În conformitate cu art.309 alin. (1) CPP RM, cererea de eliberare provizorie, în condițiile art.191 sau 192 CPP RM, poate fi depusă de către bănuit, învinuit, inculpat, de soțul, rudele lui apropiate în cursul urmăririi penale și în cursul judecării cauzei, până la terminarea cercetării judiciare în primă instanță.

În aceste articole nu este prevăzut dreptul apărătorului de a depune cerere de eliberare provizorie. Împărtășim opinia potrivit căreia avocatul poate introduce cerere de eliberare provizorie în numele oricăruia din titularii cererii, în baza raporturilor de asistență juridică.³¹

Considerăm oportună și pentru legislația procesual-penală a RM precizarea din art.160 alin.(2) CPP al României. „Când cererea este făcută de o altă persoană decât învinuitul sau inculpatul, din cele arătate în art. 160⁶ alin. (1), instanța îl întreabă pe învinuit sau pe inculpat dacă își însușește cererea, iar declarația acestuia se consemnează pe cerere”. Dispoziția privind însușirea cererii de eliberare provizorie depuse de alte persoane, inclusiv de apărător, poate fi încorporată prin completarea art.309 cu un alin. (5).

În afară de măsurile preventive expuse în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 28 martie 2005 „Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu” (liberarea provizorie sub control judiciar; liberarea provizorie pe cauțiune; arestarea la domiciliu; arestarea preventivă), în competența exclusivă a judecătorului de instrucție sunt atribuite și aplicarea următoarelor măsuri procesuale de constrângere:

- ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport (art.182 CPP RM);
- aplicarea amenzii judiciare (art.201 CPP RM)³².

În conformitate cu art.302 CPP RM cu autorizarea judecătorului de instrucție pot fi aplicate măsuri procesuale de constrângere, și anume:

- 1) amânarea înștiințării rudelor despre reținerea persoanei până la 12 ore;
- 2) aplicarea amenzii judiciare;
- 3) punerea bunurilor sub sechestru; precum și
- 4) alte măsuri prevăzute de prezentul cod.

Alte măsuri prevăzute de CPP RM sunt³³:

- 1) internarea în instituția medicală pentru efectuarea expertizei medico-legale sau psihiatrice în condițiile art.152 CPP RM;

³¹ Nicu Jidovu, *Dreptul la apărare a învinuitului și inculpatului*, Ed. Rosetti, București, 2004, p. 68.

³² Pct.4.1 Hotărârea Plenului CSJ RM nr.7 din 04.07.2005 “Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale”.

³³ Valeria Șterbeț (colectiv), *Administrarea eficientă a justiției*, Ed. Cartier Juridic, 2006, p. 62.

2) nimicirea corpurilor delictive – substanțe explozive și alte obiecte care prezintă pericol pentru viața și sănătatea omului și, din acest motiv, nu pot fi păstrate până la soluționarea cazului;

3) luarea silită de probe pentru cercetare comparativă (art.154-156, 301 CPP RM).

Ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport este o măsură preventivă principală sau ca măsură complementară la o altă măsură preventivă, care se aplică persoanelor puse sub învinuire doar pentru săvârșirea infracțiunilor în domeniul transporturilor, precum și în cazul utilizării mijlocului de transport la săvârșirea infracțiunii.

Ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport se aplică la demersul motivat al procurorului în temeiul ordonanței organului de urmărire penală în care este argumentată necesitatea aplicării unei asemenea măsuri preventive. În cazul în care ridicarea provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport se solicită în temeiul utilizării mijlocului de transport la săvârșirea infracțiunii, aplicarea acestei măsuri poate avea loc doar după ce mijlocul de transport respectiv a fost recunoscut ca corp delict în ordinea prevăzută de art. 158 CPP RM.

Demersul procurorului și ordonanța privind aplicarea măsurii de ridicare provizorie a permisului de conducere a mijloacelor de transport se examinează de judecătorul de instrucție în ordinea prevăzută de art. art.304-306 CPP RM cu participarea învinutului la care se referă demersul declarat și a apărătorului acestuia.

Încheierea judecătorului de instrucție, adoptată în condițiile prezentului articol, este definitivă, cu excepția cazurilor prevăzute de prezentul cod 305 CPP RM.

Amenda judiciară este o sancțiune bănească aplicată de către instanța de judecată persoanei care a comis o abatere în cursul procesului penal. Amenda judiciară se aplică de către judecătorul de instrucție doar la demersul procurorului sau din oficiu, când abaterea este admisă în cadrul activității judecătorului de instrucție. Amenda judiciară se aplică doar în cazurile abaterilor prevăzute de CPP RM (art. 34 alin. (4), 200 alin. (4), 201,320 alin. (3), 322 alin. (3), 334 alin. (3) etc.).

În fiecare caz de aplicare a amenzii judiciare, abaterea comisă de persoana respectivă urmează a fi menționată atât în demersul procurorului, cât și în încheierea judecătorului de instrucție, precum și date care confirmă admiterea abaterii.

Încheierea judecătorului de instrucție privind aplicarea amenzii judiciare poate fi atacată cu recurs în instanța ierarhic superioară de către persoana în vîința căreia a fost aplicată amendă.

Se sancționează cu amendă judiciară următoarele abateri:

1) neîndeplinirea de către orice persoană prezentă la ședința de judecată a măsurilor luate de către președintele ședinței în conformitate cu cerințele art.334 CPP RM;

2) neexecutarea ordonanței sau a încheierii de aducere silită;

3) neprezentarea nejustificată a martorului, expertului, specialistului, interpretului, traducătorului sau apărătorului legal citați la organul de urmărire penală sau instanță, precum și a procurorului la instanță și neinformarea acestora despre

imposibilitatea prezentării, când prezența lor este necesară;

4) tergiversarea de către expert, interpret sau traducător a executării însărcinărilor primite;

5) neluarea de către conducătorul unității, în care urmează să se efectueze o expertiză, a măsurilor necesare pentru efectuarea acesteia;

6) neîndeplinirea obligației de prezentare, la cererea organului de urmărire penală sau a instanței, a obiectelor sau a documentelor de către conducătorul unității sau de către persoanele însărcinate cu aducerea la îndeplinire a acestei obligații;

7) nerespectarea obligației de păstrare a mijloacelor de probă;

8) alte abateri pentru care prezentul cod prevede amenda judiciară.

Pentru abaterile comise în cursul urmăririi penale, amenda judiciară se aplică de către judecătorul de instrucție la demersul persoanei care efectuează urmărirea penală.

Încheierea judecătorului de instrucție privind aplicarea amenzii judiciare poate fi atacată cu recurs în instanța ierarhic superioară de către persoana în vîința căreia a fost aplicată amendă. (art.201 alin. (7) CPP RM). În baza art. 68 CPP RM, precum și a art.80 CPP RM acest drept îl are și avocatul.

Suspendarea provizorie din funcție constă în interzicerea provizorie motivată a învinutului de a exercita atribuțiile de serviciu sau de a realiza activități cu care acesta se ocupă sau le efectuează în interesul serviciului public.

Astfel, suspendarea provizorie din funcție a învinutului poate fi aplicată doar persoanelor care practică activități în interesul serviciului public, însă, dat fiind că încheierea judecătorului de instrucție trebuie să fie motivată, deci confirmată prin anumite probe, și se expediază la locul de serviciu al învinutului, devenind astfel publică, o asemenea concluzie a judecătorului de instrucție afectează principiul prezumției nevinovăției, conform căruia persoana poate fi declarată vinovată doar de către instanța de judecată în cadrul unui proces public unde îi sunt asigurate toate garanțiile procesuale necesare apărării și vinovăția va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească definitivă. Dat fiind că încheierea de suspendare din funcție este o măsură intermediară, și nu o hotărâre definitivă prin care se soluționează cauza penală respectivă, expunerea judecătorului de instrucție asupra vinovăției inculpatului la această fază contravine principiului prezumției nevinovăției garantat de art.6 alin.2 CEDO. În asemenea situație prevederile art. 197 alin. (l) pct.3 și ale art.200 Cod de procedură penală contravin prevederilor art.6 alin. (2) CEDO și în conformitate cu prevederile art.4 alin. (2) din Constituție urmează a fi aplicate în direct prevederile CEDO.

Cât privește suspendarea provizorie din funcție a învinutului, demersul poate fi înaintat de către procuror la locul de serviciu al învinutului și va fi soluționat de administrație în baza prevederilor legale care reglementează genul respectiv de activitate (legea privind serviciul public, legea privind statutul judecătorului, legea despre procuratură, legea despre poliție etc.), iar hotărârea administrației poate fi atacată în instanță în modul prevăzut de lege³⁴.

³⁴ Hotărârea Plenului CSJ RM nr.7 din 04.07.2005 "Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale", pct.4.2.

Având în vedere cele expuse, legislatorul nostru a lăsat la discreția unui organ extrajudiciar aplicarea acestei măsuri de constrângere, operând modificările respective în art.200 alin. (3) CPP RM³⁵: Suspendarea provizorie din funcție o decide administrația instituției în care activează bănuitul, învinuitul, în condițiile legii, la demersul procurorului care conduce, sau, după caz, efectuează nemijlocit urmărirea penală. Hotărârea administrației instituției de suspendare din funcție poate fi atacată la judecătorul de instrucție de către apărător (art.200 alin. (3) CPP RM).

La ședința de judecată participă persoana internată în instituția medicală dacă starea sănătății îi permite să participe, persoana în privința căreia se soluționează chestiunea referitoare la măsurile procesuale de constrângere, cu excepția cazului de punere a sechestrului, apărătorul, reprezentanții legali și reprezentanții persoanelor menționate, în condițiile prezentului cod. În acest caz se întocmește un proces-verbal (art.305 CPP RM).

Avocatul (apărătorul) care acordă asistență juridică persoanei în privința căruia este declarat demers efectuează apărarea referitor la obiectul judecării de către instanță a demersului respectiv și nu este în drept să ceară de la instanță respectarea prevederilor legale caracteristice altor etape de procedură penală (urmărirea penală sau judecarea cauzei în fond)³⁶.

Hotărârea judecătorului de instrucție referitoare la autorizarea măsurilor procesuale de constrângere poate fi atacată cu recurs de către avocat în instanța ierarhic superioară în termen de 3 zile. Recursul se examinează în condițiile art.311 și 312 CPP RM.

În temeiul art. 175 alin. (3) CPP RM de către procuror pot fi aplicate următoarele măsuri preventive:

- 1) obligarea de a nu părăsi localitatea;
- 2) obligarea de a nu părăsi țara;
- 3) garanția personală;
- 4) garanția unei organizații;
- 5) transmiterea sub supraveghere a militarului;
- 6) transmiterea sub supraveghere a minorului.

Conform art. 196 CPP RM, ordonanța procurorului cu privire la aplicarea, prelungirea sau înlocuirea măsurii preventive date prin lege în competența procurorului poate fi atacată cu plângere judecătorului de instrucție de către bănuitul, învinuit, apărătorul ori reprezentantul său legal.

Plângerile împotriva ordonanței procurorului cu privire la aplicarea, prelungirea sau înlocuirea măsurii preventive se examinează de către judecătorul de instrucție în ordinea prevăzută de art.313 CPP RM³⁷.

³⁵ [Art.200 modificat prin Legea nr.264-XVI din 28.07.2006, în vigoare 03.11.2006].

³⁶ Valeria Șterbeț, (colectiv), *op. cit.*, p. 65.

³⁷ Pct.5.9 Hotărârea Plenului CSJ RM nr.7 din 04.07.2005 "Cu privire la practica aplicării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale", pct.5.9.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova, pe lângă măsuri procesuale de constrângere principale, stipulează și măsuri procesuale de constrângere secundare, reglementate în Titlul IV, Capitolul III al Părții generale, denumite „alte măsuri procesuale de constrângere”:

- obligarea de a se prezenta;
- aducerea silită;
- suspendarea provizorie din funcție;
- măsuri asiguratorii în vederea reparării prejudiciului cauzat de infracțiune;
- măsuri asiguratorii în vederea garantării executării pedepsei amenzii.

În practica judiciară este întâlnită mai rar contestarea acestor măsuri de către avocat, cu excepția punerii bunurilor sub sechestru. Punerea bunurilor sub sechestru poate fi contestată în ordinea prevăzută de art.313 CPP RM.

Hotărârea instanței de judecată privind punerea bunurilor sub sechestru poate fi atacată de avocat în instanța ierarhic superioară cu recurs în termen de 10 zile.

Cezar PEȚA, doctor în drept, lector universitar,
Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, România

ADUNĂRILE ȘI ÎNTRUNIRILE PUBLICE

Adunările publice, ca structuri umane, înglobează în ele potențial caracteristicile panicii și tulburările de grup. Ca urmare a acestui aspect, și nu numai, orice adunare publică trebuie să se afle în atenția forțelor de ordine publică. Acțiunile forțelor de ordine publică raportate la astfel de situații influențează acest potențial, fapt ce impune din partea acestora o analiză a circumstanțelor constituirii adunării, urmărindu-se în mod deosebit identificarea scopului, gradului de tensiune la care a ajuns, posibilitățile extinderii la acțiuni de dezordine.

În principiu, adunările publice sunt diferite dacă se are în vedere scopul constituirii, starea de spirit, natura și modalitățile de exprimare a atitudinii. Adunările publice se pot constitui în mod convențional, în liniște și ordine, urmărind scopuri legale sau incidentale pentru satisfacerea unei curiozități firești, normale, ca urmare a unui eveniment neașteptat. În astfel de situații nu se regăsește o conducere, însă există agitatori care pot instiga grupul respectiv la acțiuni ilegale. Adunările publice care își desfășoară activitatea așa cum au fost organizate, de regulă, nu pun probleme deosebite pentru forțele de ordine publică, în condițiile în care nu se manifestă factori care să tulbure sfera emoționalului și dacă acestea sunt controlabile.

În cazul adunărilor publice, bine organizate, conduse pe baza unui plan și cu pricepere de către un lider, pentru atingerea unor scopuri, de regulă ilegale, sunt mai greu de a fi ținute sub control.

Forțele de ordine publică sunt obligate să respecte dreptul persoanei de a se întruni. Atunci când adunarea publică nu este direcționată către încălcarea legii, nu sunt tentative de acest gen, acțiunea forțelor de ordine publică nu trebuie să producă efecte negative. În cazul adunărilor publice ilegale sau care încalcă legea, acestea trebuie dispersate în mod pașnic, diplomatic, cu abilitate și calm. În astfel de cazuri forțele de ordine publică pot provoca ele însele dezordine dacă dau dovadă de lipsă de discernământ, ostilitate, idei preconcepute, indecizie, intervenție inoportună sau folosirea forței mai mult decât este necesar.

Între o adunare neorganizată (spontană) fără caracteristicile proprii violenței și o alta identificată ca violentă, se rețin elemente ale lașității ezitante, când parte din membrii ce o compun au rețineri relative în comiterea de fapte antisociale în ideea că nu vor putea fi depistați și pedepsiți. Lașitatea unor adunări este determinată de lipsa de unitate, concentrarea acțiunilor spre atingerea unui scop ilegal, intenționat, bine definit. O astfel de adunare este caracterizată de un entuziasm relativ în a întreprinde acțiuni care implică pericol, este ezitantă și nesigură de finalitatea acțiunilor proprii.

O adunare publică, rău intenționată, aflată sub influența unor stimuli de ex-

citație intensă are ca efect faptul că o parte își pierde sensul colectiv de teamă sau frică. Acest moment reprezintă stadiul de trecere către comiterea unor fapte antisociale. În aceste situații persoanele raționale, respectabile, timide sau chiar lașe, își pierd simțul responsabilității, motivației și fricii atunci când spiritul de revoltă, indignare, incitare, cuprind mulțimea. Tendințele de a comite fapte antisociale sunt mult mai evidente și pot lua forma unei nebunii colective acute și într-un timp scurt pot atinge paroxismul. În acest stadiu, adunarea este foarte greu de controlat, deviat. Persoanele din mulțime care ajung în această stare ulterior regretă acțiunile întreprinse când revin la simțul responsabilității, la starea normală.

Apare astfel cerința ca, pentru a se evita astfel de situații, forțele de ordine să constate (identifice, descrie) dacă adunarea se poate transforma într-o „gloată” care a ieșit de sub control. O mulțime poate deveni tensionată și din cauza fricii sau urii și să producă violență sau stări negative profunde. Stările tensionate se pot produce și din cauza incitării și actelor nesăbuite ale unor persoane sau a unei grupări oponente. Manifestarea unor stări inconștiente, de naivitate, prin combinare cu frica fără motivație, pot pune stăpânire pe o parte însemnată a adunării cu finalitate într-o panică de grup. Panica unui grup se transmite relativ rapid la celelalte persoane. Instigarea calificată poate să dezvolte progresiv stări latente de nemulțumire, de revendicări, doleanțe care pot fi intensificate până la ură și dorință generală de răzbunare. Astfel de momente sunt cel mai des întâlnite când ura și furia vizează pe oricine s-ar interpune în realizarea scopurilor propuse de gruparea (mulțimea) aflată într-o stare tensionată.

Atmosfera creată influențează și poate, în multe situații, să creeze stări, trăiri, stres emoțional forțelor de ordine. Remarcile indecente, obscenitățile direcționate spre forțele de ordine pot crea resentimente, ca de altfel și contactul sau apropierea prea mare față de persoanele care au arme, pietre, băte, lanțuri, pot crea frica. Luptătorii care se lasă antrenați sau trăiesc asemenea stări emoționale sunt de regulă repede anihilați de mulțime, devenind astfel ineficienți în acțiunile de restabilire a ordinii publice.

De remarcat este și faptul că persoanele curioase, spectatorii în așteptare, formează de obicei o mare parte din structura unei adunări dezorganizate, care la început sunt imparțiali, fără a prezenta pericol, devin ulterior atașați la psihologia de acțiuni a mulțimii.

Curajul și impertinența membrilor unei adunări spontane, ilegale, dezorganizate sau nu, crește concomitent cu numărul persoanelor care se atașează adunării. Liderii adunării își proiectează cu consecvență acțiuni pentru convertirea și atragerea persoanelor curioase la starea de spirit a mulțimii. Ura și răzbunarea unei mulțimi ieșite de sub control au ca scop acte antisociale, sunt direcționate prin acțiuni rapide care se pot stopa prin intervenții prompte și ferme ale forțelor de ordine.

Indiferent cât de gălăgioasă și amenințătoare este o adunare, dacă este ținută sub control, nu prezintă o amenințare datorită stării colective de lașitate. O adunare relativ pașnică se poate transforma în una violentă, brutală dacă apar situații conflictuale determinate de discursuri mobilizatoare, de apariția unor persoane

care sunt tratate cu ostilitate sau de scăderea intensității și densității măsurilor specifice ale forțelor de ordine. Reținem, așadar, că trecerile de la confuzie la unitate, de la ezitare la hotărâre au loc foarte rapid.

În scopul evitării tensiunilor și violențelor care pot avea loc pe timpul adunărilor publice, componenta comunicațională a intervenției trebuie direcționată spre următoarele:

- negocierea unor probleme controversate înaintea desfășurării adunării publice;
- elaborarea unor înțelegeri între reprezentanții forțelor de ordine publică și ai celor care doresc să-și exprime opiniile prin adunarea publică respectivă;
- cunoașterea reciprocă a scopurilor unei adunări și a responsabilităților forțelor de ordine publică.

Acțiunile protestatate înregistrate după anul 1989, au evidențiat caracteristici dintre cele mai diverse în psihologia maselor. În scopul evitării situațiilor conflictuale, generatoare și surse potențiale de tulburări grave ale ordinii publice cunoașterea psihologică a mulțimilor se plasează ca o cerință majoră în acțiunile de asigurare și restabilire a ordinii publice. Dintre caracteristicile psihologiei mulțimilor se pot evidenția următoarele:

- mulțimile sunt incapabile să aibă alte opinii decât cele care le-au fost sugerate, ceea ce le fac să fie foarte ușor de manipulat;
- au un „suflet” colectiv;
- indivizii ce compun o mulțime capătă „forță” ca urmare a cedării în fața instinctelor;
- într-o mulțime, indivizii sunt afectați de o anumită contagiune care afectează personalitatea, voința, discernământul etc. ca urmare a distanțării puternice față de normele sociale, morale și de altă natură;
- indivizii se comportă spontan, violent, agresiv, entuziast cu nuanțe vizibil primitive ca urmare a sugestiei, cuvintelor și imaginilor produse de liderul mulțimii;
- în mulțime individul este lipsit de capacitatea de a-și domina reflexele;
- reacțiile unei mulțimi pot să fie reprezentate de generozitate, cruzime, eroism sau lașitate, prin trecerea bruscă de la o stare la alta;
- mobilitatea caracteristică unei mulțimi o face greu de controlat;
- unele întâmplări lipsite de importanță sunt accentuate, deformate, transmise foarte repede;
- mulțimea în general sprijină liderii care fac uz exagerat de afirmații violente fără a fi nevoie de raționamente și demonstrații în susținerea lor;
- atitudinea de răzvrătire, violență excesivă se manifestă în situații de criză instituțională, împotriva unei autorități slabe;
- liderul unei mulțimi este un individ de acțiune, despot, cu violență, fără prea multă rațiune, cu calități subtile de orator;
- liderul unei mulțimi poate să se substituie în mod progresiv puterii;
- un lider se impune în fața unei mulțimi prin afirmații concise, lipsite de argumente, repetate, care ulterior devin curent de opinie a maselor.

Organizarea și desfășurarea adunărilor publice sunt reglementate prin lege¹, dându-se astfel posibilitatea și libertatea cetățenilor de a-și exprima opiniile politice, sociale sau de altă natură, să organizeze mitinguri, manifestații, procesiuni și orice alte întruniri.

Condiții privind desfășurarea adunărilor publice:

- asigurarea protecției participanților și a mediului ambiant;
- să nu stânjenească folosirea normală a drumurilor publice, a transportului în comun (cu excepția celor autorizate);
- să nu stânjenească funcționarea instituțiilor publice sau private, a celor de învățământ, cultură și sănătate, a unităților economice;
- să nu degenereze în acțiuni turbulente de natură a pune în primejdie ordinea și liniștea publică, siguranța persoanelor, integritatea corporală, viața sau bunurile acestora ori de domeniul public;
- nu pot fi continuate după ora 23.00;
- să se desfășoare în mod pașnic și civilizată.

În cazul mitingurilor, demonstrațiilor, manifestațiilor, competițiilor sportive, procesiunilor etc., care urmează să se desfășoare în piețe, pe căile publice, ori în alte locuri în aer liber este necesară declararea prealabilă a acestora. Conform legii, nu trebuie declarate în prealabil adunările publice al căror scop îl constituie manifestările cultural-artistice, sportive, religioase, comemorative, cele ocazionate de vizite oficiale, precum și cele care desfășoară în exteriorul său în incinta sediilor ori a imobilelor persoanelor juridice de interes public sau privat. În acest caz, organizatorii au obligația să solicite din timp primăriilor, structurilor de jandarmi și poliției, sprijin de specialitate dacă se dețin indicii sau date privind degenerarea în acte de violență și dezordine.

Organizarea și desfășurarea adunărilor publice sunt interzise în imediata apropiere a gărilor, porturilor, aeroporturilor, stațiilor de metrou, spitalelor, obiectivelor militare, unităților economice cu instalații, utilaje sau mașini cu grad ridicat de pericol în exploatare. Totodată, pentru a nu perturba grav climatul de ordine și siguranță publică și a nu se angaja toate forțele de ordine publică este interzisă desfășurarea simultană a două sau mai multe adunări publice distincte, în același loc sau pe aceleași trasee, indiferent de caracterul acestora.

Organizatorii unei adunări publice trebuie să depună declarație scrisă la primăriile municipale, orașenești sau comunale pe al căror teritoriu aceasta trebuie să se desfășoare, cu cel puțin trei zile înainte de data desfășurării. Declarația scrisă trebuie să cuprindă:

- denumirea sub care este cunoscut grupul organizator;
- scopul, locul, data, ora începerii și durata acțiunii;
- traseele de afluire și defluire;
- numărul aproximativ al participanților;

¹ Legea nr.60/1991 republicată, privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, M.Of., partea I, nr.888/29.09.2004.

- persoanele împuternicite să asigure și să răspundă de măsurile de organizare;
- serviciile pe care le solicită din partea consiliului local, a poliției și jandarmeriei.

Declarația scrisă este analizată de către comisia de avizare² a cererilor de organizare a adunărilor publice la nivelul consiliului local care poate aproba, modifica, amâna sau interzice adunarea publică.

Asigurarea ordinii publice precum și restabilirea acesteia când a fost grav tulburată se execută de către jandarmerie, în condițiile legii și în raport cu situația creată. Intervenția în forță este aprobată de către prefect / înlocuitorul acestuia la solicitarea comandantului forțelor mobile de jandarmi.

Aprobarea intervenției în forță nu este necesară în cazul în care asupra forțelor de ordine se exercită violențe care pun în pericol iminent viața, integritatea corporală sau sănătatea acestora ori a altor persoane sau când există indicii temeinice că participanții pregătesc sau au comis o faptă ilegală.

Folosirea forței se va face numai după avertizarea și somarea participanților de a se dispersa de către comandantul dispozitivului de ordine, lăsându-se un timp corespunzător în raport cu numărul acestora și posibilitățile de defluire. Pentru avertizare se folosesc semnale sonore sau luminoase, atragerea atenției participanților prin mijloace de amplificare sonoră asupra necesității dispersării și respectării legii.

În cazul în care după avertizare participanții nu s-au dispersat, se somează: „Prima somație: Atenție, vă rugăm să părăsiți ... , vom folosi forța !”, urmată de semnale sonore și luminoase. După un timp corespunzător cu situația concretă, atunci când participanții nu s-au dispersat, se execută ultima somație: „Ultima somație: Părăsiți ... , se va folosi forța !”. În scopul percepției somațiilor de către participanți, înainte de folosirea mijloacelor de împiedicare sau constrângere se emite un semnal luminos prin rachetă de culoare roșie.

Din perspectiva misiunilor de asigurare și restabilire a ordinii publice, câmpul psihosocial de manifestare a grupului / mulțimii / publicului se particularizează prin condițiile concrete interne și externe, de infrafracțiune între indivizi care proiectează un anumit comportament. Acesta este determinat în principal de elemente care vizează modalitatea de percepție a elementelor materiale ale situației, de atracțiile afective și barierele psihice impuse de anumite interdicții, elementele de conflictualitate dintre individ și situația dată, speranța unor reușite, tendințele de încălcare/ violare a normelor consensului și de asemenea renunțarea la unele acțiuni sau inacțiuni.

Gradul de reprezentare socială a unor procese, evenimente, fapte concrete sau imaginate este de regulă scăzut în care tendințele de imitație și sugestie pot genera contagiune, devianță și panică.

² Din comisie fac parte: primarul, secretarul, reprezentantul poliției și al jandarmeriei.

Entuziasmul manifestat în raport cu obținerea unei libertăți față de presiunile psihice ale maselor, consumul de alcool, euforia creată pot afecta rețelele de comunicare atât între indivizi, cât și între grupurile de apartenență și cele de referință.

Lumea sportului în general, a fotbalului în particular, creează condiții propice de manifestare a unor fapte antisociale determinate de manipularea unor mari sume de bani în scopuri ilicite, spectatori care se dedau la acte de vandalism, dopajul practicat de unii jucători, activități infracționale colaterale, mediatizarea excesivă a unor fapte legate de evenimentul sportiv.

Componentele violente atât în incinta stadioanelor, cât și în afara acestora sunt în general cauzate de rivalitatea grupurilor de suporteri, „aranjamentele” sportive, infrastructura necorespunzătoare, greșelile comise de organizatori etc.

Pe stadioanele de fotbal se manifestă, de regulă, două tipuri de violență:

- spontană, declanșată de stările emoționale specifice meciurilor de fotbal, având un grad diferit de pericolozitate în raport de o serie de factori ce țin de: nivelul performanței, puterea economică a clubului, rivalitatea tradițională etc.;
- premeditată, care nu întotdeauna este legată de evenimentul sportiv în sine.

Din punct de vedere socio-profesional, publicul din stadion, cu excepția tribunei oficiale, este alcătuit în marea lui majoritate din studenți, liceeni, muncitori, mici funcționari, șomeri. În tribuna oficială, publicul provine de regulă din medii elevate, cu profesii diferite. Formele de manifestare a fidelității față de echipa favorită sunt ponderate în tribuna oficială și, de cele mai multe ori, excesive în celelalte tribune. Privind motivația, se poate aprecia că pasiunea pentru fotbal și plăcerea jocului constituie principalele elemente. Suporterii aceleiași echipe se îmbracă într-o manieră uniformă (jachete, eșarfe, insigne etc.) în culorile clubului favorit, se evidențiază printr-un repertoriu comun de strigăte și cântece de încurajare, ceea ce constituie un sprijin moral acordat echipei favorite. Acest arsenal este întrebunțat cu dublu scop, de a-și susține echipa favorită și de a ridiculiza, enerva, demoraliza echipa adversă.

În tribune suporterii își atribuie în exclusivitate un teritoriu constituit, precum și în afara stadionului. Grupul de suporteri ca pluralitate de persoane asociate prin legături integrative de natură normativă, comunicativă, efectivă și funcțională devine o structură socială aparte cu propria sa reprezentare socială și rețea de comunicare, cu propria sa istorie prin care se diferențiază psihologic de alte grupuri.

Huliganismul reprezintă un pericol deosebit de grav asupra desfășurării spectacolului sportiv pe un stadion. Raporturile socio-structurale și culturale influențează negativ experiențele și perspectivele unui grup de tineri vulnerabili din punct de vedere social, ceea ce îi transformă în potențiali violenți.

Delincvența juvenilă persistentă de la acumularea socială și psihologică a experiențelor negative în momentul intrării în contact cu instituțiile sociale, puse în evidență cu perspectivele tinerilor, extrem de modeste, îi determină să se integreze unui grup de semeni ce se consideră, de asemenea, drept o categorie dezavantajată din punct de vedere social, grup în cadrul căruia pot câștiga o poziție

prin care să provoace conformismul societății.

Majoritatea huliganilor din nucleul dur și din rândul începătorilor au cunoscut o carieră școlară scurtă și plină de frustrări. Acești tineri preferă în locul unei identități sociale o identitate negativă și provocatoare, identificându-se cu un club, care înseamnă totul pentru ei.

Factorii care direcționează huliganismul spre stadioane:

– desfășurarea competiției de fotbal oferă prilejul continuării unei tradiții de violență;

– tendința huliganilor autohtoni de a copia comportamentul celor occidentali;

– mass-media poate amplifica evenimentele; huliganii acordă un interes sporit mesajelor difuzate pe seama lor.

Faptul că pot mobiliza forțele de ordine, prin realizarea unor dispozitive de asigurare a ordinii publice pentru însoțirea grupului din care fac parte ca suporteri către / de la stadion, este considerat o victorie în fața forțelor de ordine publică. Efectul se plasează într-o excitare culminantă, ca o satisfacție totală.

Aceste grupuri compacte de suporteri înglobează ocazional și indivizi deosebit de periculoși (infractori).

Desfășurarea unor competiții sportive aflate în interesul direct al masei largi de suporteri, finalizate cu victoria sau înfrângerea echipei favorite (campionat mondial de fotbal, Cupa Cupelor, Cupa Campionilor) pot declanșa violențe spontane de intensitate maximă ca urmare a bucuriei/ nemulțumirii generale.

Globalizarea fotbalului și dinamica mutării centrelor de putere ale acestuia (și sportului în general) prefigurează cerințe noi în modalitatea de angajare a forțelor de ordine publică în asigurarea și restabilirea ordinii publice.

Fenomenul ieșirii în stradă a persoanelor pentru a-și exprima în mod public sentimentele/ opiniile asupra unor subiecte/ probleme a devenit un fapt comun. Evenimentele legate de proteste, demonstrații, mitinguri sunt de fapt o consecință logică ale libertății și democrației, expresie a libertăților individuale și colective.

Managementul ordinii publice pe timpul acestor evenimente devine oarecum dificil atunci când se înregistrează violențe, tulburări și tensiuni, confruntări fizice etc.

În astfel de situații, violența în tulburarea ordinii publice are o anumită intensitate care poate fi aplanată într-o mare măsură printr-o atitudine vizibilă și reală de neutralitate a forțelor de ordine.

Identificarea acestor situații pe baza unor studii complexe și profunde a situației sociale, economice în unele centre (zone urbane/ rurale) concomitent cu aplicarea unor programe ale statului vor conduce desigur la realizarea unui climat optim;

– reducerea acțiunilor violente ca densitate și intensitate ca urmare a fundamentării regimului democratic și adaptării permanente a instituțiilor statului;

– acțiunile violente vor căpăta un caracter banal în care sindicatele, acțiunile de protestare, grevele etc. se vor manifesta mai mult profesional prin mijloace și instrumente altele decât violența în spațiul public;

– manifestarea acțiunilor în domeniul ordinii publice la nivel național, adaptarea și perfectarea cadrului juridic intern raportat la cel european au creat premisa unei colaborări eficiente între instituția jandarmeriei, liderii de sindicat, liderii unor etnii, societatea civilă în identificarea și aplicarea unor măsuri adecvate.

Apariția și manifestarea unor noi factori de risc la adresa ordinii publice, implică la adresa securității naționale va consacra în perspectivă noi forme și mijloace de acțiune împotriva provocărilor și amenințărilor tradiționale dar mai ales a acelor noi.

Se impune astfel ca în raport cu conținutul Strategiei de securitate națională să se întreprindă măsuri și acțiuni în prevenirea și reducerea riscurilor asimetrice, nonclasice cum ar fi: terorismul transnațional, accesarea ilegală a sistemelor informatice etc.

Fenomenele legate de diversificarea infraționalității creează premisele pentru executarea unor intervenții punctuale, decisive și eficiente. Restructurarea sistemului instituțional al ordinii publice evidențiază încă o dată în plus rolul și importanța structurilor mobile de jandarmi, a căror operaționalizare va permite corespunzător armonizării legislației să se realizeze un control real al fenomenului infrațional. Extinderea parteneriatului cu societatea civilă va impune Jandarmeria Română ca principală forță de echilibru în societate.

Față de aceste considerente la care se adaugă elementele de optimizare a raportului autoritate-libertate în asigurarea și menținerea unui climat de siguranță publică în parametri reclamați și acceptați de către întreaga societate pe lângă acțiunile și măsurile tactice la nivel operațional, un rol foarte important revine acțiunilor și măsurilor de parteneriat cu structurile societății civile, administrațiile publice centrale și locale, instituții de învățământ, organizații sindicale etc.

Aceste demersuri deja inițiate și în perspectivă prin extinderea lor plasează jandarmeria ca un vector principal în asigurarea unui climat de siguranță civică pentru toți cetățenii, în care credibilitatea acțiunilor jandarmeriei ca puternică forță de ordine publică să fie evidentă. Astfel de acțiuni reclamă atât necesitatea, cât și posibilitatea ca domeniul ordinii publice să fie gestionat de către jandarmerie.

Practica acțiunilor specifice în asigurarea ordinii publice, restabilirea acesteia când a fost grav tulburată și mai nou menținerea ordinii publice printr-un sistem complementar celui al poliției în puncte, raioane și zone cu o vulnerabilitate relativ ridicată, dinamica relațiilor sociale, acțiunile Jandarmeriei în domeniul ordinii publice evidențiază schimbări radicale în conținutul și fizionomia acestora.

Chiar dacă unele tendințe în evoluția societății nu pot fi prevăzute în ceea ce presupune apariția unor crize, disfuncții de natură să afecteze grav ordinea publică, operaționalizarea structurilor mobile de jandarmi creează premise certe în executarea unor intervenții în timp real, oportune și ferme în care siguranța cetățeanului, protejarea proprietății publice și private devine primordială.

Implementarea și operaționalizarea poliției comunitare va impune ca în relația complexă (menținere-asigurare-restabilire) a ordinii publice, vectorul de restabilire să fie pulsatoriu prin demonstrarea forței și mai puțin prin instrumentarea acesteia ca urmare a optimizării acțiunilor de prevenire în segmentul de menține-

re a ordinii publice.

Este evident faptul că gestionarea inadecvată a domeniului ordinii publice, fenomenele de tulburare, violențele de orice fel vor determina o complexitate tot mai mare a acestei stări de fapt, ceea ce face ca orice intervenție să fie ineficientă, ca urmare a vitezei de reacție, depășită ca timp, spațiu, informațională și acțională.

Adaptarea cadrului legislativ intern la cel internațional, îndeosebi la cel european determină mutații profunde și în manifestarea crizelor ca urmare a instituționalizării formelor de protest.

Acest fapt impune modernizarea și operaționalizarea structurilor mobile de jandarmi. Natura lor militară, încadrarea cu personal profesionalizat a permis participarea României în afara teritoriului național și cu forțe ale Jandarmeriei Române, ceea ce se poate considera premisa fundamentală în extinderea acestui tip de operațiuni militare care deja caracterizează din punct de vedere militar începutul de mileniu.

Spațiul public intern ca element de conținut al ordinii publice înglobează o diversitate tot mai mare a „actorilor” ce pot fi implicați în tulburarea ordinii publice. Mass-media reprezintă un „actor” ce nu mai poate fi neglijat în condițiile în care gestionează tot mai multe informații.

Configurarea unor noi fizionomii a spațiului public generează cerințe noi în adoptarea unor noi măsuri, acțiuni specifice în domeniul ordinii publice, față de cele tradiționale. Cunoașterea fenomenelor, gestionarea informațiilor din domeniul de competență și autoritate permit astfel luarea celor mai eficiente decizii. Spațiul public intern permite astfel manifestarea celor mai diverse atitudini, comportamente, reprezentări, parte dintre ele contradictorii, care gestionate adecvat pot preveni și descuraja crizele majore, prin identificarea încă din faza primară de manifestare.

Evoluția societății românești în actualele condiții ale mediului european și internațional de securitate impune anumite nevoi și exigențe de natură acțională și nu numai în domeniul ordinii publice. Jandarmeria Română, ca principală forță de ordine publică, trebuie să ocupe un loc central în sistemul instituțional de acțiune în domeniul siguranței naționale și ordinii publice.

Experiența acțiunilor în domeniul ordinii publice a impus un sistem de concepte, principii, norme și reguli, fapt ce contribuie la perfecționarea tacticilor și procedurilor de acțiune. Principiile, în conținutul lor logic și normativ, sunt generate din necesități obiective atât din perspectivă acțională, cât și juridică. În comparație cu acestea, regulile au un conținut prescriptiv și convențional, sunt de strictă necesitate și generate de cerințe evidente. În abordarea acestei problematici a principiilor se impun câteva comentarii. În actualele condiții ale statului de drept, funcția principală a forțelor de ordine publică este aceea de prevenire, iar atunci când ordinea publică este tulburată (conflicte/ tensiuni sociale, violențe etc.), rolul structurilor mobile este ca printr-un management modern, profesional să intervină în mod rațional pentru restabilirea ordinii publice, pentru prevenirea escaladării conflictelor și controlul real al situației. Îndeplinirea misiunilor în astfel de acțiuni este o necesitate, o tendință logică de a folosi toate mijloacele pentru

realizarea scopurilor propuse. Acțiunile planificate în domeniul ordinii publice și nu numai sunt generate de anumite principii tactice pe baza cărora comandantul acțiunii își organizează forțele pentru a-l contracara pe adversar (descoperi, captura, neutraliza, controla, învinge etc.) și vizează esența acțiunii – slăbirea potențialului adversarului pentru a se supune sau să se predea/ renunța.

Principiile dreptului umanitar aplicabile în acțiunile din domeniul ordinii publice sunt:

- principiul necesității, legalității și proporționalității privind folosirea forței;
- interzicerea atacurilor asupra persoanelor care nu iau parte la actele de violență;
- interzicerea luării de ostatici, a jefuirii, a pedepselor colective și a actelor de terorism;
- necesitatea căutării răniților și bolnavilor;
- necesitatea acordării îngrijirii și atenției persoanelor rănite și bolnave;
- măsuri speciale pentru protecția copiilor și protecția lor împotriva recrutării în grupurile armate sau în scopul de a lua parte la actele de violență;
- dreptul la tratament uman pentru persoanele private de libertate;
- necesitatea ca personalul religios și medical să fie protejat și asistat în exercitarea îndatoririlor lor.

Principiile care trebuie respectate în cazul intervenției în forță pentru restabilirea ordinii publice sunt:

- supremația legii – constă în faptul că măsurile preventive și acțiunile de intervenție trebuie să se desfășoare numai în limitele și spiritul prevederilor legale;
- folosirea graduală a forțelor – constă în angajarea treptată a forțelor de intervenție în acțiune, în funcție de gradul de urgență, complexitatea situației operative și forțele disponibile;
- coerența în cooperare – constă în respectarea cu strictețe a problemelor de cooperare stabilite inițial și preluarea inițiativei de către fiecare structură participantă, în momentul întreruperii acesteia, cu asumarea răspunderii și a riscurilor pe care le comportă o asemenea situație extremă;
- flexibilitatea – reprezintă capacitatea subunităților de intervenție de a trece imediat și eficient de la o misiune la alta în funcție de cerințele situațiilor complexe;
- operativitatea – reprezintă capacitatea subunităților de a acționa și reacționa rapid în toate situațiile ce pot apare;
- interoperabilitatea – reprezintă capacitatea structurilor de ordine publică de a acționa în comun cu structurile de jandarmi aflate în paza obiectivelor pentru gestionarea unor situații ce pun în pericol ordinea și siguranța publică, securitatea obiectivelor, transporturilor de valori sau speciale etc.;
- libertatea de acțiune – constă în asigurarea condițiilor de manifestare a autonomiei în luarea deciziilor la toate nivelurile și limitarea posibilităților de opțiuni și acțiune a elementelor ostile;
- definirea clară a obiectivului de realizat - constă în stabilirea cu precizie a

responsabilități lor, pe etape și momente ale acțiunii pentru toate categoriile de forțe participante în vederea îndeplinirii lor cu succes;

- unicitatea actului de comandă – constă în stabilirea pe toată durata acțiunii a unei comenzi unice care să asigure coordonarea tuturor forțelor angajate în rezolvarea situației și să-și asume responsabilitatea pentru deciziile luate;

- principiul concentrării efortului în locul și la momentul potrivit – constă în gruparea forțelor și mijloacelor în locul și la momentul de apogeu al acțiunii, în scopul interzicerii sau anihilării elementelor ostile;

- primatul logisticii asupra acțiunilor – constă în realizarea din timp a unor rezerve pe linie de aprovizionare care să faciliteze concentrarea și/sau dispersarea rapidă a forțelor și mijloacelor, precum și libertatea deplină de decizie a comandantului (șefului) acțiunii.

La folosirea forței se poate apela numai când toate celelalte mijloace de realizare a obiectivelor legitime au eșuat, iar folosirea forței poate fi justificată atunci când este evaluată comparativ cu legitimitatea obiectivului care trebuie realizat. Întrebuintarea armamentului de foc pentru realizarea obiectivelor legitime o considerăm ca o măsură extremă doar în următoarele situații generale:

- în autoapărare sau apărare a altora împotriva unei amenințări inerente cu moartea sau vătămare gravă;

- pentru a preveni infracțiuni deosebit de grave care implică amenințări grave la adresa vieții;

- pentru a reține (aresta) sau pentru a preveni evadarea unei persoane care prezintă un astfel de pericol și care opun rezistență.

În toate aceste trei situații, folosirea armamentului de foc se poate face numai după ce folosirea altor mijloace mai puțin extreme sunt insuficiente pentru realizarea obiectivelor. În aceste condiții este necesară prezentarea identității și somarea (avertizarea) asupra intenției de a folosi armamentul de foc, mai puțin în situațiile în care reprezentanții forțelor de ordine se află într-o situație exagerat de riscantă, ar crea un risc de moarte sau de vătămare serioasă altor persoane sau situația creată este necorespunzătoare sau lipsită de sens.

Riscul implicat în folosirea armamentului de foc în ceea ce înseamnă daunele și vătămarile sau moartea, lipsa unor altor opțiuni reale impun următoarele cerințe:

- dezvoltarea unei game largi de mijloace de dotare;
- achiziționarea unor tipuri de armament și muniții cât mai diverse pentru a se asigura o folosire diferențiată a forței și armamentului;

- achiziționarea de armament care nu are capacitatea de a fi letal, pentru limitarea aplicării mijloacelor capabile să cauzeze moartea sau vătămarea;

- diversificarea și modernizarea echipamentului de autoapărare (scuturi, căști, veste antiglonț), mijloacelor de transport blindate;

- identificarea alternativelor în folosirea forței și a armamentului de foc, incluzând soluționarea pașnică a conflictelor, înțelegerea comportamentului mulțimilor și metodelor de convingere, negociere, mediere etc. cu privire la limitarea folosirii forței și a armamentului de foc.

Influența acestor principii nu este de egalitate, ci fiecare are un anumit grad de intervenție, aplicabilitate și influență, valoarea lor este dată de interacțiunea lor în ansamblu, cumulată, desigur, în raport și cu natura acțiunilor de luptă (armată/specifice).

Evoluția structurilor mobile de jandarmi, ca de altfel pregătirea acestora și dotarea cu mijloace specifice în raport direct cu manifestarea violențelor care pot afecta ordinea publică, plasează uneori efectivele de jandarmi la limita capacității acționale și legale. Astfel, acțiunile ilegale și discriminatorii în restabilirea ordinii publice pot crea stări de anarhie, care ulterior pot fi foarte dificil de gestionat.

Bibliografie:

I. ACTE NORMATIVE:

1. Constituția României, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003.
2. Legea nr. 60/23.09.1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, (republicată, cu modificările și completările ulterioare).
3. Legea nr. 550/13.12.2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române.
4. Legea nr. 61/1991, pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice, (republicată, cu modificările și completările ulterioare).
5. Legea nr. 53/1998 privind ratificarea Convenției europene privind violența și ieșirile necontrolate ale spectatorilor cu ocazia manifestărilor sportive, în special la meciurile de fotbal.
6. Hotărârea Guvernului nr. 196/17 martie 2005, privind aprobarea Strategiei Ministerului Administrației și Internelor de realizare a ordinii și siguranței publice, pentru creșterea siguranței cetățeanului și prevenirea criminalității stradale.
7. Declarația Universală a Drepturilor Omului.
8. Documentele Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru Dimensiunea Umană a OSCE, 29.01.1990.

II. LUCRĂRI DE AUTOR:

1. Colectiv de autori, *Psihologie socială – aspecte contemporane*, Ed. Polirom, Iași, 1996.
2. Colectiv de autori, *Jandarmeria Română și ordinea publică*, Ed. Ministerului de Interne, 2001.
3. Gustave le Bon, *Psihologia mulțimilor*, Ed. Antet XX press.
4. Ilie Gorjan, *Restricții legale și libertatea de decizie a autorităților administrative în apărarea ordinii publice*, Ed. Ministerului Administrației și Internelor, București, 2004.

Сергей РЕПЕЦКИЙ,

начальник Факультета общественной безопасности
и социальной работы Прикарпатского юридического института
Львовского государственного университета внутренних дел Украины

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ОХРАНА ОБЩЕСТВЕННОЙ МОРАЛИ В КОНТЕКСТЕ МАССОВЫХ МАНИФЕСТАЦИЙ

При проведении массовых манифестаций одна из основных ролей принадлежит уголовно-правовой охране общественной морали, которой может быть причинен общественный вред со стороны участников таких многолюдных мероприятий. В соответствии с ч. 1 ст. 11 Европейской конвенции о защите прав и основных свобод человека, каждый имеет право на свободу мирных собраний и свободу объединений с другими лицами. В связи с тем, что собрания и объединения являются демократическими институтами, указанная позиция Европейской конвенции отображена и развита в современных конституциях и других законодательных актах большинства стран мира. И это совершенно справедливо, поскольку на собраниях и объединениях люди могут публично выразить коллективное или индивидуальное мнение в виде поддержки, привлечения внимания или протеста относительно действий или бездействий органов государственной власти и местного самоуправления, а также событий в социально-политической, экономической жизни страны, общества и мира в целом.

Необходимо подчеркнуть, что по стандартам международного права, собрания и объединения имеют обобщенное название – публичные мероприятия, проводимые совместным присутствием людей в определенном месте для публичного выражения коллективного мнения, в основном общественно-политического характера. В научной же, художественной, публицистической и другой литературе, а также в средствах массовой информации, собрания и объединения часто называют манифестациями.

На наш взгляд, публичные мероприятия и манифестации – это синонимы, которые выступают как обобщающие понятия для любых массовых выступлений. К ним относятся: 1) собрания (совместное присутствие людей в специально отведенном или приспособленном месте для коллективного обсуждения каких-либо общественно значимых вопросов); 2) митинги (массовое присутствие людей в определенном месте для публичного выражения общественного мнения по поводу актуальных проблем преимущественно общественно-политического характера); 3) демонстрации (организованное публичное выражение общественных настроений группой людей с использованием во время передвижения плакатов, транспарантов и иных средств наглядной агитации); 4) шествия (массовое прохождение людей по заранее определенному маршруту в целях привлечения внимания к каким-либо проблемам); 5) пикетирования (форма публичного выражения мнений, осуществ-

вляемого без передвижения и использования звукоусиливающих технических средств путем размещения у пикетируемого объекта одного или более человек, использующих плакаты, транспаранты, палатки и иные средства наглядной агитации).

Следует отметить, что согласно ч. 2 ст. 11 Европейской конвенции о защите прав и основных свобод человека, осуществление права на свободу мирных собраний и свободу объединений, не подлежит никаким ограничениям, за исключением тех, что установлены законом и являются необходимыми в демократическом обществе в интересах национальной или общественной безопасности, для предотвращения беспорядков или преступлений, для охраны здоровья или морали, а также для защиты прав и свобод других лиц.

Таким образом, защита морали поставлена в один ряд с такими объектами правовой охраны, как национальная и общественная безопасность, общественный порядок, здоровье, права и свободы человека. И это не случайно, так как все они тесно связаны с моралью. В подтверждение сказанного вспомним общепризнанное мнение о том, что любое преступление или правонарушение по своей сути является аморальным, а общество, построенное на аморальных принципах долго не существует, а неизбежно рушится.

Однако, если говорить об уголовно-правовой защите морали, то, по нашему мнению, необходимо сместить акценты именно на уголовно-правовую защиту общественной нравственности. Убеждены, что мораль и общественная нравственность не тождественные понятия. Среди них последнее имеет более широкое значение. Об этом еще в свое время говорил Г.В.Ф. Гегель, определяя мораль в качестве сферы представления человека про добро, зло и другие этические ценности, мотивы поведения, цели и намерения, а нравственность – как практические обычаи или объективную мораль. По его утверждению, нравственность – это суть морали, которая имеет высший смысл, потому что обозначает способность человека создавать добро не по внешнему принуждению, а благодаря внутреннему сознанию и добровольности.

Следует отметить, что в современной юридической литературе вопрос разграничения морали и нравственности до сих пор не нашел своего окончательного решения. Исследуя преступления против общественной нравственности, нами предложено определить в качестве объекта криминально-правовой охраны именно общественную нравственность как сферу общественных отношений, которые на основе морали определяют наиболее высокие, общепризнанные духовные и культурные ценности человечества и воплощают их в общественное сознание и поведение, как нерушимые и общепринятые общественные идеалы.

Необходимо выделить, что почти во всех странах мира охрана общественной нравственности взята под охрану уголовного законодательства, в том числе и в контексте массовых манифестаций. Так, в Уголовном кодексе Украины все преступления против общественной нравственности сосредоточены в разделе XII “Преступления против общественного порядка и моральности” его Особенной части (статьи 297–304). В указанном Кодексе, на-

пример, предусмотрена ответственность за надругательство над могилой, другим местом захоронения или над телом умершего (ст. 297), уничтожение, разрушение или повреждение памятников – объектов культурного наследия и самовольное проведение поисковых работ на археологической памятнике (ст. 298), уничтожение, повреждение или скрытие документов или уникальных документов Национального архивного фонда (ст. 298¹), жестокое обращение с животными (ст. 299), ввоз, изготовление или распространение произведений, пропагандирующих культ насилия и жестокости, расовую, национальную или религиозную нетерпимость и дискриминацию (ст. 300), ввоз, изготовление, сбыт и распространение порнографических предметов (ст. 301), создание или содержание притонов и сводничество (ст. 302), сутенерство или вовлечение лица в занятие проституцией (ст. 303), вовлечение несовершеннолетних в преступную деятельность (ст. 304).

Ряд указанных преступлений могут быть совершены во время проведения массовых манифестаций. В первую очередь это касается таких общественно- опасных действий, как акты вандализма, жестокое обращение с животным, пропаганда культа насилия и жестокости, расовой, национальной или религиозной нетерпимости и дискриминации, публичное совершение развратных действий, в том числе эксгибиционизм, демонстрация порнографических спектаклей, вовлечение несовершеннолетних в преступную или антиобщественную деятельность и т.п. Поэтому правоохранительные органы должны правильно идентифицировать посягательства на общественную мораль, в срочном порядке выявлять и противодействовать их проявлениям. Для этого надо иметь не только четкое представление о сущности нарушаемого блага, причиненном вреде и сущности конкретного преступления, а и общее представление об общественной нравственности, которая и подлежит непосредственной уголовно-правовой охране.

На основании вышесказанного, необходимо сделать такие выводы: 1) в современном обществе вопрос уголовно-правовой охраны общественной нравственности, в том числе и в контексте массовых манифестаций, становится все более актуальным в связи с разнонаправленностью таких мероприятий, потенциальной возможностью нанести ощутимый вред охраняемым общественным отношениям; 2) уголовно-правовая охрана общественной нравственности в контексте массовых манифестаций заключается прежде всего в запрете любых форм физического и психического насилия над человеком, которое заключается в принужденном влиянии на субъектов с помощью вышечисленных действий; 3) в связи с актуальностью данного вопроса назрела необходимость внести в законодательство, регламентирующее порядок проведения массовых манифестаций, нормы, в которых бы были урегулированы надлежащим образом вопросы защиты общественной нравственности, в том числе и уголовно-правовыми средствами.

Silvia ȘAPTEFRAȚI, doctor în filosofie, conferențiar universitar,
lector superior al Catedrei științe socioumane
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Anatol REGHIMENT,
lector al Catedrei științe socioumane
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

INCURSIUNI ISTORICE CU PRIVIRE LA TENTATIVELE DE LOVITURĂ DE STAT ȘI UZURPARE A PUTERII

Anul 2009 pentru Republica Moldova stă incontestabil sub semnul evenimentelor din 7 aprilie. Evenimentele din 7 aprilie 2009 sunt tratate în mod diferit de către diferiți reprezentanți ai societății civile, mass-media, exponenți ai puterii și ai comunității internaționale. Deosebiri între modalitățile în care sunt privite și analizate cele întâmplate acum 10 luni sunt alimentate de dilema: reprezintă oare evenimentele în cauză o tentativă a loviturii de stat (cum au menționat reprezentanții puterii oficiale)¹, mișcare populară de stradă compromisă de forțele subversive², sau revoluție³, care se înscrie în valul revoluțiilor „colorate” ce s-au derulat în Europa de Est și în spațiul postsovietic în ultimele decenii anunțând, în viziunea lui S. Huntington, cel de-al treilea val al democratizării?

Meditând asupra dilemei semnalate ni se impune ca necesară analiza conceptuală a termenilor utilizați și încercarea de a decela legitimitatea utilizării lor pentru a caracteriza evenimentele menționate.

Potrivit dicționarului politic al lui S. Tamaș, lovitura de stat reprezintă o schimbare de guvernare operată în afara procedurii constituționale. Supranumită și „lovitură de forță”, este o acțiune ce implică violență și se realizează rapid contând pe efectul surprizei. Lovitura de stat poate fi precedată de o conspirație menită să obțină susținerea armatei sau poliției⁴. Referindu-ne la istoria milenară a umanității, constatăm ca aceasta abundă în evenimente de acest gen, putând fi ușor rescrisă ca o istorie a loviturilor de stat. Analiza loviturilor de stat din punct de vedere istoric impune câteva precizări. Scopurile urmărite de loviturile de stat, precum și forțele care contribuie la realizarea lor, pot fi de natură diferită. Astfel, dacă în perioada antică și medievală loviturile de stat urmăreau cu precădere schimbarea persoanei care se află la guvernare (vezi asasinarea lui Cezar în anul 44 î.Hr.), în epoca modernă și contemporană loviturile de stat urmăresc în special schimbarea regimului politic intern (vezi revoluția rusă din 1917). Loviturile de stat pot fi și după natura lor diferite. Loviturile de stat endogene, realizate de forțele interne

¹ Interviu acordat de Vi. Voronin pentru A.Ș. Novosti - Moldova, ziarul „Comunistul”, 10 aprilie 2009.

² Articolul „Al treilea Reich al lui Voronin”, ziarul „Timpul”, 9 aprilie 2009.

³ Vezi articolul „Цветная революция в Молдове: Наталья Морарь вышла на баррикады”, în ziarul „Комсомольская правда”, 7 aprilie 2009.

⁴ S. Tamaș, *Dicționar politic*, Ed. Șansa, București, 1996, p. 149.

dintr-un stat (vezi puciul din 19 august 1991 din Rusia) și lovituri de stat exogene, realizate de forțele din exteriorul statului ce urmăresc modificarea politicii interne sau externe a unor state, crearea statelor aliate sau marionete (vezi lovitura de stat comunistă din februarie 1948 din Praga).

Este de remarcat faptul că în ultimele decenii sintagma „lovitură de stat” a devenit familiară, fiind pe larg utilizată atât în literatura de specialitate, în discursurile politicianilor, cât și în mass-media pentru a analiza sau a eticheta anumite evenimente politice controversate din ultimul secol, anterior catalogate și tratate prin prisma paradigmei revoluției (vezi analiza revoluției ruse din 1917)⁵.

Încercând să analizăm evenimentele din aprilie prin prisma modelului loviturii de stat, constatăm că trăsăturile fundamentale ale acesteia lipsesc. De regulă, în cazul loviturii de stat sunt bine identificați și cunoscuți liderii care conduc direct sau indirect rebeliunea. Reprezentanții puterii oficiale sunt fie exterminați, fie exilați, fie se află în arest la domiciliu (vezi statutul lui Gorbaciov în timpul puciului din 1991), activitatea și intervenția lor în mersul evenimentelor fiind blocată. Sunt ocupate instituțiile-cheie ale țării de către forțele rebele. În mass-media se realizează ciclic transmisiuni care aduc la cunoștința maselor schimbările politice realizate, denigrează și destituie puterea oficială, proclamându-se noua putere și înaintându-se un șir de cerințe provizorii față de cetățenii țării. Armata și poliția trec treptat în tabăra noii puteri supunându-se noilor cerințe (în anumite situații ele pot interveni pentru a consolida noua putere). Câte din puținele trăsături ale loviturii de stat enunțate au fost prezente în aprilie 2009?

Revoluția, un alt termen utilizat pentru a caracteriza evenimentele în discuție, cere anumite clarificări. Este de remarcat că nu numai paradigma revoluției a fost tratată din punct de vedere doctrinar din perspective diferite (cel mai bine fiind cunoscut modelul propus de doctrina marxist-leninistă), ci și termenul revoluție este unul polisemic, cuprinzând conotații multiaspectuale. Creat în perioada scolastică, termenul „*revolutio*”, de origine latină, avea conotație astronomică și nu politică. Învestirea termenului cu semnificații științifice, industriale, culturale și social-politice s-a realizat în perioada modernă și contemporană în lexicologia franceză, care a contribuit în mare parte, din motive bine cunoscute, la crearea lexicului revoluționar. Deoarece sintagma „lovitură de stat” era deja încetățenită în limbajul științific și cel cotidian, Vl. Dal în faimosul său *Dicționar explicativ* prezintă noțiunea de „*революция*” în calitate de sinonim al sintagmei „lovitură de stat”, ca schimbare a ordinii și relațiilor sociale existente⁶.

Literatura de specialitate, bogată și variată la capitolul revoluției, vine cu o avalanșă de definiții, explicații și interpretări noționale și doctrinare.

⁵ C. Malaparte, *Tehnică loviturii de stat*, Ed. Nemira, București, 2007.

Л. Е. Бляхер, Г. Э. Говорухин, «Революция как «блуждающая» метафора: семантика и прагматика революционного карнавала», în *Журнал Полис* № 5(95) 2006, стр. 58-74.

⁶ Вл. Даль, *Толковый словарь великорусского языка*, том 4, Гос. Издание Иностраннных и национальных словарей, Москва, 1955. стр. 88.

Indiferent de perspectivele doctrinare ale abordării, majoritatea autorilor menționează că orice revoluție implică o schimbare internă, rapidă, fundamentală și violentă, care instituționalizează o nouă ordine politică (adesea economică și socială)⁷.

Sugerate de intuiția lingvistică și spiritul enciclopedic ale lui V. I. Dal, similitudinile semantice dintre termenii în discuție („revoluție” și „lovitură de stat”) sunt menționate și de politologi, aceștia specificând în unanimitate faptul că revoluția, spre deosebire de lovitură de stat, reprezintă un fenomen de masă, care precede sau urmează lovitură de stat.

Au reprezentat oare evenimentele din 7 aprilie 2009 un fenomen de masă? Fără îndoială! Însă nu orice fenomen de nemulțumire a maselor poate fi catalogat ca revoluție. Au fost operate schimbări radicale și violente ale puterii politice? Devastarea clădirii Parlamentului nu semnifică o acțiune revoluționară, ci mai curând dezlănțuirea reacțiilor distructive ale gloatei necontrolate. O trăsătură definitorie a oricărei revoluții o constituie așa-zisul fenomen de „propagare a revoluției”, prezent atât în revoluțiile din perioada modernă (vezi revoluția franceză din 1789), cât și în revoluțiile din ultimele decenii (vezi revoluția din 22 decembrie 1989, România). Acest fenomen presupune faptul că în câteva zile „valul revoluției” cuprinde întreaga țară, cetățenii din cele mai îndepărtate localități formând Comitete revoluționare și ocupând sediile puterii locale. În câte localități ale țării au avut loc rebeliuni de proporții similare? Câte sedii ale puterii locale au fost devastate? Câți reprezentanți legali ai puterii au fost înlocuiți?

Vâltoarea unei revoluții cuprinde reprezentanți ai societății civile de toate vârstele, exponenți ai tuturor profesiilor și păturilor sociale ce urmăresc același scop. Manifestările din centrul capitalei au avut ca actori în special elevii și studenții. Este oare acest lucru specific pentru o revoluție, chiar dacă ea este de „catifea”? Comparând componența mulțimii din 7 aprilie 2009 și a reprezentanților Marii Adunări Naționale din august 1989, constatăm o diferență a mediei de vârstă, apartenenței profesionale și sociale a participanților. Comparația operată ne sugerează faptul că atunci când este în discuție o problemă de interes național, când în cadrul societății s-au „copt premisele” unei reforme, majoritatea reprezentanților societății civile sunt preocupați și participă nemijlocit la eveniment. Deși forța motrice a tuturor revoluțiilor „colorate” din ultimele decenii a fost reprezentată de tineret, ulterior la aceștia s-au alipit reprezentanții altor categorii sociale. Faptul că în cazul „7 aprilie” mulțimea a avut o componență mai mult sau mai puțin omogenă ca vârstă este explicabilă din perspectiva psihologiei vârstelor, tineretul fiind susceptibil la provocările de orice gen.

Desprinsă din mass-media, a treia ipoteză propune analiza evenimentelor din aprilie prin prisma unei eventuale provocări înscenate de serviciile secrete.

Pentru unii puțin șocant, modelul înscenării cu anumite scopuri a evenimentelor politice de către serviciile secrete a fost deconspirat după

⁷ Th. Skopol, citat în S. Tamaș, *op. cit.*, p. 215.

dezmembrarea fostei Uniuni Sovietice. Notorii în acest sens sunt așa-zisele „revoluții socialiste” din Europa de Est de după cel de Al Doilea Război Mondial, revoluția de catifea din Praga (1989), căderea Zidului de la Berlin (1980), revoluția din România (1989) etc.⁸.

Orice înscenare, fiind premeditată și organizată, urmărește realizarea anumitor obiective. Printre eventualele obiective urmărite de forțele provocatoare care au compromis manifestația pașnică de protest din 7 aprilie 2009 pot fi enumerate:

- sustragerea atenției cetățenilor de la problema legitimității alegerilor parlamentare și focusarea ei asupra dezordinilor provocate de gloată;
- denigrarea liderilor din cadrul opoziției politice și subminarea autorității lor;
- suprimarea drepturilor și libertăților cetățenilor în perioada de după tulburările din 7 aprilie (vezi consecințele din 27 februarie 1933, Berlin)*;
- dezmembrarea electoratului și asigurarea creșterii numărului de simpatizanți pentru partidul de guvernământ.

Analiza evenimentelor din 7 aprilie 2009 prin prisma mai multor paradigme sociale nu asigură claritatea factuală și morală a celor întâmplate. Reconstituirea faptelor de natură socială a fost și rămâne o problemă dificilă și anevoioasă, cu atât mai mult în cazul nostru în situația în care lipsesc încă anumite piese-cheie ce ar permite reîntregirea imaginii ca în renumitul joc de „puzzle”. Suntem cu toții în așteptarea mărturiilor, cercetărilor și dovezilor concludente ce se vor realiza de Comisia Parlamentară care este împuternicită cu misiunea de a face lumină asupra evenimentelor în cauză și de a ne ajuta să înțelegem în limitele cărei paradigme am putea mai bine plasa evenimentele ce au lăsat urme adânci nu doar în istoria, ci și în sufletul poporului nostru.

Bibliografie:

1. Malaparte C., *Tehnica loviturii de stat*, Ed. Nemira, București, 2007.
2. J. S. Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, Ed. Polirom, Iași, 1998.
3. S. Tamaș, *Dicționar politic*, Ed. Șansa, București, 1996.
4. Ziarul „Comunistul” din 10 aprilie 2009.
5. Ziarul „Timpul” din 9 aprilie 2009.
6. Ziarul „Комсомольская правда” din 7 aprilie 2009.
7. Л. Е. Бляхер, Г. Э. Говорухин, «Революция как «блуждающая» метафора: семантика и прагматика революционного карнавала», în *Журнал Полис*, № 5 (95) 2006.
8. Вл. Даль, *Толковый словарь великорусского языка*, том 4, Гос. Издание Иностранных и национальных словарей, Москва, 1955.
9. С. Хантингтон, *Третья волна: Демократизация в конце XX века*, Москва, РОССПЭН, 2003.

⁸ Vezi J. F. Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, Ed. Polirom, Iași, 1998.

* La 28 februarie 1933, a doua zi după incendierea Reichstagului de către olandezul Marinus Van der Lubbe la insistența lui Hitler, care fusese desemnat cu o lună înainte cancelar al Germaniei, președintele Hindenburg a semnat un decret privind protecția poporului și statului german, care ulterior a devenit legea fundamentală al celui de-al treilea Reich. Sub pretextul asigurării securității naționale au fost resimțite efectele imediate ce au vizat suprimarea libertăților individuale, a dreptului de reuniune și asociere, a inviolabilității domiciliului, secretului corespondenței personale etc.

Ștefan STAMATIN, doctor în drept, profesor universitar interimar,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM
Alexandru GHEORGHIȘ,
președinte al judecătoreii Glodeni, doctorand

UNELE PARTICULARITĂȚI ALE APLICĂRII MĂSURILOR PREVENTIVE ÎN PRIVINȚA MINORILOR

Persoana minoră trebuie investigată în corelație cu fapta săvârșită. Caracterizarea material-juridică, adică recunoașterea minorului în statut de infractor, are o importanță deosebită, deoarece gradul și caracterul pericolului social al infracțiunii demonstrează nivelul de pericol social al infracțiunii. În cazurile minorilor este necesar a verifica stabilitatea nodului de legături sociale și psihologice ale acestora cu infracțiunea, gradul de îmbinare a vieții lor și a caracterului, desigur, cu fapta social-periculoasă¹.

Procedura penală în cauzele cu minori dispune de anumite particularități specifice care se manifestă prin fixarea în standardul legii a unor garanții suplimentare menite să asigure protecția deosebită a acestor subiecți ai procesului. Particularitățile de vârstă ale minorilor, evidențiate de legislator, determină specificul urmăririi penale și al aplicării măsurilor de constrângere procesual-penală pe atare categorie de dosare.

În legătură cu modificarea indicatorilor calitativi în structura infracționalității minore, orientată spre comiterea infracțiunilor grave și deosebit de grave, ofițerii de urmărire penală se pronunță tot mai frecvent în favoarea înăspririi măsurilor de constrângere procesual-penală aplicate bănușilor și învinușilor minori. Statistica dovedește o permanentă creștere în ce privește ponderea de solicitare a organelor de urmărire penală către instanțele de judecată când e vorba de aplicarea măsurii preventive sub formă de arest la capitolul infractorilor minori. Mai mulți judecători afirmă că sunt destul de frecvente mai ales situațiile când ofițerii de urmărire penală înaintează astfel de demersuri în cazul infracțiunilor de o gravitate redusă. Nu sunt rare, de asemenea, și demersurile referitoare la prelungirea termenului de ținare sub arest a bănușilor, învinușilor minori.

În aceeași ordine de idei, iese la iveală faptul că nu întotdeauna reprezentanții legali ai bănușilor, învinușilor minori arestați sunt înștiințați imediat de către organele de urmărire penală despre prelungirea termenului de arest, așa cum o cere art. 477, alin. (3) CPP al Republicii Moldova.

O astfel de poziție a organului de urmărire penală se datorează nu numai predilecției, înclinației spre aplicarea măsurii de arest ca măsură preventivă de bază, dar și caracteristicilor calitative și cantitative alarmante ale infracționalității minore.

¹ Vitalie Rusu, *Procedura penală în cauzele cu minori*, Ed. PONTOS. Chișinău, 2004, p. 88.

O atare situație nu poate fi acceptată, ea fiind condamnată, deoarece, în acest caz, vom fi nevoiți să recunoaștem tendința abaterii de la principiile consfințite în legislația procesual-penală a Republicii Moldova. Oricare dintre măsurile preventive în cadrul procesului penal afectează, într-o anumită măsură, drepturile și libertățile bănuțitului, învinuitului. Arestul aplicat bănuțitului, învinuitului minor într-un mod deosebit limitează statutul acestuia, cauzându-i un disconfort esențial.

În legătură cu acest fapt putem constata că aplicarea măsurii de arest bănuțitului, învinuitului minor în corpul juris trebuie să fie dictată nu de stereotipuri în activitatea organelor de urmărire penală, ci de fundamentarea pe temeuri procesuale cu certitudine evidente.

Ansamblul de Reguli Minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) menționează și următorul aspect: „Detenția preventivă nu poate fi decât o măsură de ultimă instanță și durata sa trebuie să fie cât mai mică cu putință. Atât cât se poate, detenția preventivă trebuie să fie înlocuită cu alte măsuri cum ar fi supravegherea severă, un ajutor foarte atent sau plasarea într-o familie sau într-un lăcaș sau cămin educativ”².

O astfel de poziție a fost luată și de către Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova care, în Hotărârea sa nr. 39 din 22 noiembrie 2004, fixează: „Arestarea preventivă a minorului în faza de urmărire penală trebuie să fie evitată. În conformitate cu prevederile art. 186, alin. (3) CPP minorul trebuie să fie deținut în stare de arest doar în cazuri excepționale, în funcție de complexitatea cazului, de gravitatea infracțiunii, și dacă există pericolul real de dispariție a învinuitului minor, ori riscul exercitării din partea lui a presiunii asupra martorilor sau a nimicirii ori deteriorării mijloacelor de probă...”³.

Aplicarea măsurilor preventive în privința minorilor se efectuează, în general, în conformitate cu normele fixate în Titlul V, Capitolul II al CPP al Republicii Moldova. Astfel, soluționând, în primul rând, chestiunea în privința aplicării măsurii preventive bănuțitului sau învinuitului minor, ofițerul de urmărire penală trebuie să acționeze în baza art. 186, alin. (1) al CPP, având destule temeuri de a presupune că acesta:

- ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală;
- ar împiedica stabilirea adevărului în procesul penal;
- ar săvârși alte infracțiuni.

Inițial, anume aceste momente urmează a fi motivul general al necesității aplicării de măsuri preventive bănuțitului, învinuitului minor.

² Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), aprobate prin Rezoluția 40-33 din 29 noiembrie 1985, pct. 13-1 – 13.2. În Culegere de acte normative naționale și internaționale în domeniul dreptului penal. IRP. Vol. I. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2007, p. 59-60.

³ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”, nr. 39 din 22 noiembrie 2004, pct. 5. În Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr. 7, p. 6.

În cazul luării deciziei respective apare întrebarea: „Care măsură preventivă urmează a fi aplicată?”. Și în acest caz, evident, e necesar a se face trimitere la art. 477 alin. (1) al CPP al Republicii Moldova, care spune: „La soluționarea chestiunii privind aplicarea măsurii preventive în privința minorului, în fiecare caz se discută, în mod obligatoriu, posibilitatea transmiterii lui sub supraveghere conform dispozițiilor art. 184 CPP al Republicii Moldova”.

În alin. (1) al art. 184 CPP citim: „Transmiterea sub supraveghere a minorului constă în asumarea în scris a obligației de către unul din părinți, tutore, curator sau de către o altă persoană demnă de încredere, precum și de către conducătorul instituției de învățământ speciale unde învață minorul, de a asigura prezentarea acestuia, când va fi citat la organul de urmărire penală sau la instanță, precum și de a contracara acțiunile prevăzute de către art. 176, alin. (1) CPP al Republicii Moldova”.

Adică legislatorul dă prioritate, astfel, aplicării acestei măsuri preventive în privința bănuțului, învinutului minor. Totodată, devine evident că alte măsuri preventive pot fi aplicate minorilor doar în cazul imposibilității transmiterii acestora sub supraveghere.

Actualmente, în practica organelor de drept, transmiterea minorilor sub supraveghere nu este aplicată atât de frecvent cum ne-am dori. Acest lucru poate fi explicat, în special, prin următoarele:

- lipsa, în unele cazuri, a incapacității, părinților sau a altor reprezentanți legali de a garanta un comportament adecvat al bănuțului, învinutului minor;
- absența persoanelor care ar risca să-și asume răspunderea pentru supravegherea bănuțului, învinutului minor, în cazurile în care acest lucru nu poate fi exercitat de către reprezentanții legali;
- lipsa dorinței de a-și asuma obligațiuni care ar rezulta din exercitarea supravegherii;
- suprasolicitarea ofițerului de urmărire penală, fapt care îl împiedică de a opera adecvat în vederea depistării persoanelor capabile de a exercita o supraveghere dorită, eficientă asupra bănuțului, învinutului minor⁴.

Reieșind din analiza situației create, nu sunt rare cazurile în care lipsește motivarea argumentată a imposibilității de aplicare a măsurii preventive în forma transmiterii sub supraveghere.

În cazul constatării și stabilirii de către ofițerul de urmărire penală a refuzului persoanei de a exercita supravegherea bănuțului, învinutului minor, în materialele dosarului, aproape în toate cazurile lipsește forma scrisă, ea fiind una de documentare a refuzului.

Din păcate, atâta timp cât specializarea ofițerilor de urmărire penală în cauzele minorilor nu este realizată adecvat, problema lichidării lacunelor nominalizate va fi cu desăvârșire dificilă.

⁴ Ф. Багаутдинов, «Ювенальная юстиция начинается с предварительного следствия» // *Российская Юстиция*, 2002, № 9, стр. 43 - 44.

Anumite dificultăți apar și în cazul analizei conținutului alineatului 1 al art. 477 din CPP al Republicii Moldova. În special, nu este clară procedura examinării chestiunii privind posibilitatea transmiterii bănuیتului, învinuitului minor sub supraveghere. De asemenea, nu este clar determinat cercul subiecților care ar participa la soluționarea acestei chestiuni și, respectiv, forma procesuală pe care urmează să o îmbrace actul respectiv.

În opinia noastră, renunțarea la măsura transmiterii sub supraveghere a bănuیتului, învinuitului minor în favoarea altor măsuri preventive, în special a arestului, trebuie argumentată în mod obligatoriu de fiecare dată. Este necesar de a motiva de ce se optează anume în favoarea arestului, dar numai cu indicarea materialelor din dosar care ar genera obligativitatea și eficiența aplicării anume a acestei măsuri preventive (adică a arestului). În acest fel se va respecta principiul contradictorialității, conform căruia bănuیتul, învinuitul minor și reprezentanții acestora au dreptul să ia cunoștință de acele materiale ale cauzei care sunt prezentate de partea acuzării și să-și expună asupra acestora propriile opinii și obiecții.

Nu este plauzibil nici faptul în care legislatorul nu fixează expres specificul aplicării măsurii de arest în privința bănuیتului, învinuitului minor. În literatura de specialitate se întâlnesc opinii conform cărora starea de această natură este inadmisibilă, ea constituind o încălcare substanțială a drepturilor bănuیتului, învinuitului minor⁵.

Astfel, ne permitem a concluziona că la momentul de față este necesar de a revizui și a perfecționa atât unele laturi ale cazului care ne privește din legislația procesual-penală a Republicii Moldova, cât și aspectul practic al problemei privind aplicarea măsurilor preventive în privința minorilor.

⁵ А. В. Гриненко, «Задержание и заключение под стражу должны быть не только законными и обоснованными, но и мотивированными» // Журнал российского права, 2005, № 3, стр. 96-97.

Veaceslav URSU, doctor în drept, conferențiar universitar,
adjunct al șefului Facultății de Drept a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

FORME ALE PARTICIPAȚIEI IDENTIFICATE ÎN TIMPUL UNOR MANIFESTĂRI DE MASĂ

În conformitate cu legislația în vigoare, organele afacerilor interne își îndeplinesc funcțiile și își realizează sarcinile trasate permanent și în orice condiții, fie ele obișnuite sau speciale.

În funcție de aceste condiții, organele menționate își adaptează metodele și procedeele de lucru, se organizează și se grupează forțele necesare, se adoptă și se aplică diverse sisteme de dirijare și operare cu aceste forțe și mijloace.

În cazul parvenirii unor condiții sau circumstanțe deosebite (speciale), organele afacerilor interne adoptă și pun în aplicare măsuri speciale de ordin juridic, organizațional și tactic.

La astfel de circumstanțe deosebite care vor necesita un regim deosebit de activitate din partea OAI vom atribui:

- calamitățile naturale (incendii, cutremure de pământ, inundații etc.);
- catastrofe ecologice și tehnogene;
- epidemii și epizodii;
- conflicte sociale;
- manifestări cu caracter de masă.

Luînd în considerare genericul conferinței actuale ne vom opri mai amănunțit la fenomenele citate în ultimul rând, adică la manifestările de masă. Acestea, convențional, pot fi clasificate în:

- social-politice;
- sportive;
- culturale și de agrement;
- religioase.

Evenimentele petrecute în Republica Moldova la 6-7 aprilie 2009 se atribuie la manifestări de masă cu caracter social-politic, la care, conform legislației, se referă diverse mitinguri, demonstrații, procesiuni, congrese ale formațiunilor politice și a organizațiilor nonguvernamentale, alegerile parlamentare, prezidențiale ș.a.

De obicei, în cele mai dese cazuri, tuturor acestor manifestări le sunt caracteristice anumite trăsături specifice, precum nivel înalt de organizare, activitatea într-un cadru normativ stabilit, o componență calitativ omogenă a participanților.

Aceștia din urmă, de cele mai multe ori, sunt loiali regulilor de conduită socială, respectă normele de drept și condițiile impuse de legislația privitoare la modul de petrecere a unor astfel de manifestări și se conformează benevol acestora.

O manifestare de masă cu caracter social politic, începută pașnic s-a dezlănțuit transformându-se în dezordini de masă, soldată cu săvârșirea unor acțiuni, a căror apreciere juridică încă urmează să fie prezentată, inclusiv în cadrul conferinței de astăzi.

În același timp, diverse aprecieri, opinii referitoare la cele întâmplate, inclusiv încadrarea juridică au fost făcute publice în diferite surse media din partea mai multor persoane, inclusiv conducerea de vîrf a Republicii reprezentanți ai puterii ș.a.

În continuare vom încerca să elucidăm doar unele aspecte ale celor petrecute invocînd unele norme legale și instituții ale dreptului penal a R.M. Totodată, nu pretindem că aprecierile noastre sunt cele mai corecte în ultima instanță și solicităm ca evaluarea finală să o prezinte organelor abilitate cu funcțiile respective prin prevederile constituționale și legale.

Am menționat deja, că la desfășurarea unor manifestări de masă participă, de regulă, persoane care manifestă o anumită conștiință civică și politică, au aceleași viziuni și împărtășesc opiniile și aspirațiile liderilor sau organizatorilor unor astfel de reuniuni ale cetățenilor.

Prin urmare la data anunțată de către organizatorii manifestării, la timpul și locul stabilit și anunțat se prezintă anumiți indivizi care au scopurile sale, sau intenționează să-și realizeze anumite interese.

Reuniuni de acest tip reprezintă niște grupuri de persoane, care în psihosociologie se desemnează prin termenul de „mulțime”.

Dreptul penal nu operează cu noțiuni de mulțime, această neconstituind obiectul sau de tratare, deoarece legea nu prevede pedeapsa „mulțimii”, ci doar a organizatorilor și a celor mai activi participanți la provocarea dezordinelor publice, la instigarea (incitarea) mulțimii în vederea comiterii unei sau unor fapte prevăzute de legea penală.

Doctrina penală operează cu noțiunea de „pluralitate de făptuitori (infractori)” sau „subiecții ai infracțiunii”, noțiunile de „participație” și „participanți ai infracțiunii”.

Înșușirea noțiunii de „participație” nu este posibilă decât odată cu clarificarea sensului noțiunii de „pluralitate de infractori”.

În fiecare caz, în care o activitate umană este efectuată prin conjugarea eforturilor mai multor persoane, vom putea vorbi despre o pluralitate de făptuitori. Dacă e să raportăm această afirmație la sfera activității infracționale, adică la cazurile când se săvârșesc fapte care, potrivit legii, constituie infracțiunii. Pluralitatea de făptuitori îmbracă forma pluralității de infractori.

Aici este cazul să menționăm că însuși termenul „pluralitate” implică totodată o corelație între anumite entități multiple și o anumită entitate singulară, aceasta din urmă constituind elementul de joncțiune, de asociere a entităților multiple și deci factorul comun al pluralității respective¹.

Prin urmare anume fapta (în cazul nostru infracțiunea) constituie acea entitate singulară. Și ori de câte ori la săvârșirea unei singure infracțiuni și-au dat concursul mai mulți infractori vom fi în prezența pluralității de infractori.

Pluralitatea de infractori poate prezenta mai multe forme:

a) pluralitatea naturală;

¹ V.Dongoroz ș.a., *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală*, vol.I, ed. II-a, București, 2003, p.161.

b) pluralitatea constitutivă;

c) pluralitatea ocazională.

Cu referire la prima formă putem invoca infracțiunile bilaterale, adică faptele care prin însăși natura lor nu pot fi săvârșite decât de către două sau mai multe persoane (ambii subiecții activi). De exemplu incestul, bigamia ș.a.

Pluralitatea constituită va fi atunci când legea penală incriminează simpla faptă de a alcătui (forma) o grupare de persoane în vederea unor scopuri ilicite (de ex. organizarea de bande armate – banditismul (art. 283 CP RM)). În aceste cazuri se cere să existe o grupare de persoane (o formațiune criminală), organizare specială a acestora și un program infracțional, ce urmează să fie realizat de membrii acestei grupări.

Legea penală a RM a desemnat astfel de forme ale pluralității de infractori expres la art.46 „Grupul criminal organizat” și art.47 „Organizația (asociația) criminală”, atribuindu-le la categoria participației penale, comparativ cu legiuitorul român care atribuie la aceasta doar forma pluralității ocazionale.

Această formă, pluralitatea de infractori, o va prezenta atunci când fapta prevăzută de legea penală, deși putea fi săvârșită de o singură persoană, a fost totuși realizată prin cooperarea mai multor persoane. Anume această formă este considerată drept participație penală².

Esența ei constă în faptul că fiecare dintre făptuitorii contribuie cu „partea” sa la realizarea faptei, îndeplinind în procesul săvârșirii acesteia anumite roluri, pe care legea penală le specifică expres.

Astfel, art. 44 CP RM definește participația simplă, iar art. 45 CP RM specifică – participația complexă. În același timp, art. 42CP RM specifică că participanții sunt persoanele care contribuie la săvârșirea infracțiunii în calitate de autor, organizator, instigator sau complice, desfășurând conținutul acestor noțiuni.

Să vedem acum dacă vom putea identifica sau releva printre indivizii prezenți la locul desfășurării manifestărilor de masă astfel de categorii de participanți a diferitor forme ale pluralității de infractori în general sau ale participației penale, în special.

În acest scop, vom prezenta o structură clasică a unei mulțimi, recunoscută de către mai mulți cercetători din domeniul sociologiei, psihologiei ș.a.m.d.

Astfel, se pot distinge:

- persoane sau grupuri de persoane care organizează și conduc desfășurarea unor sau altor manifestări cu caracter de masă, așa-zisii „lideri”;
- adepți ai acestora și ai politiciii promovate de către aceștia (printre ei deosebim adepți „înflăcărați” și simpli simpatizanți);
- oponenți politici ai liderilor, la fel persoane ce își manifestă dezacordul cu programele politico-sociale ale formațiunilor date (printre aceștia se regăsesc și persoane foarte active care își exprimă dezacordul sau antipatia față de lideri sau formațiunea politică agresiv);

² *Ibidem*, p.162

- cetățeni (trecători) de rând, care ocazional se găsesc în locul și în timpul petrecerii manifestării cu caracter de masă și care manifestă o atitudine neutră față de evenimentele desfășurate;

- așa-ziiși „curioși”, care fiind prezenți la locul desfășurării manifestării cu caracter de masă, încearcă să se inițieze în problemele abordate sau să ia o atitudine oarecare.

Toți acești participanți sunt într-un fel sau altul, mai mult sau mai puțin, marcați de evenimentul în curs, asupra psihicului lor se exercită diverse influențe atât din partea unor persoane anumite (lideri-organizatori ai manifestării, susținătorii lor sau oponenții acestora), cât și din partea altor persoane care folosind oportunitatea ce li s-a oferit, au scopul realizării intereselor sale personal și care încearcă să își impună maselor largi de cetățeni prezenți la manifestare modelul său de comportament sau opțiunile și viziunile proprii. De obicei, aceste viziuni sunt negative și destructive. (Aceste persoane nu au nimic în comun cu scopul manifestării, ele sunt indiferente de programele formațiunilor politice, dar au scopul de a-și rezolva interesele proprii).

Reieșind din cele menționate mai sus, este ușor de observat că pe timpul desfășurării manifestărilor de masă se pot identifica mai multe forme ale pluralității de făptuitori, inclusiv cea mai răspândită fiind pluralitatea ocazională, a cărei esență a fost elucidată mai sus.

Această formă a pluralității de infractori este posibilă, prin suprapunere, și în cazul celorlalte două forme: naturală și constituită, în sensul că persoanele strict necesare în cazul pluralității naturale și persoanele grupate în cazul pluralității constituite pot folosi și contribuția ocazională a unor alte persoane.

Participația penală, înainte de a fi o categorie juridică, este o realitate obiectivă; participația penală, adică pluralitatea ocazională de infractori, presupune întotdeauna și neapărat existența unei pluralități ocazionale de făptuitori (de participanți de fapt). Or, pentru ca o pluralitate de făptuitori să aibă relevanță juridică (să prezinte interes pe plan juridic) trebuie ca fapta săvârșită de către aceștia să fie susceptibilă de a produce consecvență juridică, iar la rândul său pluralitatea de făptuitori, pentru a putea fi socotită obiectiv ca o pluralitate de infractori, ca o participație penală, mai trebuie să se constate ca fapta săvârșită este o „faptă prevăzută de legea penală”.

Această condiție este prevăzută expres de către legislator la art. Codul penal al Republicii Moldova unde aceasta definește noțiunea „participației” ca fiind „cooperarea cu intenție a două sau mai multe persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate.”

Pornind de la această realitate: „săvârșirea unei infracțiuni” (adică a unei fapte prevăzute de legea penală), Codul penal al RM și reglementează instituția participației.

În această reglementare pot fi ușor separați participanții a căror contribuție la săvârșirea faptei prevăzută de legea penală nu are caracter penal (neinfractori).

Această teză are o importanță deosebită, dar cu părere de rău, de ea nu s-a ținut cont în seara zilei de 7 aprilie, când forțele poliției cu destinație specială au reținut persoane care, pur și simplu, se aflau în zona din centrul capitalei unde mai

devreme s-au produs evenimentele respective.

De către demnitari cu rang înalt, până și azi se reiterează afirmații certe că în acea perioadă a avut lor o tentativă de uzurpare a puterii de stat, sau alte infracțiuni grave.

Nu ne vom expune în această privință și nu vom face încadrări juridice ale acțiunilor săvârșite. În ultimă instanță, aceasta e competența organelor abilitate, mai ales că Constituția RM consfințește instituția prezumției nevinovăției.

Vom încerca să analizăm acțiunile liderilor opoziției de la acea perioadă care au fost prezenți în locul desfășurării dezordinilor în masă. Aceștia au fost învinuiți că au organizat, au condus și au instigat mulțimea la săvârșirea faptelor sus-menționate.

În primul rând, ne vom referi la noțiunea „organizării”.

Privită iarăși din punctul de vedere al legii penale, o vom defini ca pe activitatea organizatorului.

Astfel, conform alin. (3) art. 42 CP, se consideră organizator persoana care a organizat săvârșirea unei infracțiuni sau a dirijat realizarea ei, precum și persoana care a creat un grup criminal organizat sau o organizație criminală ori a dirijat activitatea acestora.

Observăm că legea conferă această calitate doar acelor persoane care fie au creat o formațiune criminală și a dirijat activitatea criminală a acesteia, fie a organizat și a condus săvârșirea unei infracțiuni concrete.

Prin urmare, această formă a participației sau, altfel spus, categorie de participanți este proprie pluralității de infractori constituite (grup criminal organizat sau organizație criminală.) Doar în sânul acestor grupări organizate se pot reliefa adevărați organizatori.

La pluralitatea ocazională, ca în cazul nostru, rolul de cvasiorganizator îl are instigatorul, iar acolo unde nu există instigator, autorul apare ei însuși ca un fel de organizator³.

Alin. (2) art. 42 CP RM prevede că se consideră autor persoana care săvârșește în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală, precum și persoana care a săvârșit infracțiunea prin intermediul persoanelor care nu sunt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau alte cauze prevăzute de legea penală a Republicii Moldova. În cazul manifestărilor de masă care de obicei sunt intens monitorizate (filmate, înregistrate) nu este dificil de a releva autorii unor acțiuni. Totodată, calitatea de autor nu este condiționată de existența participației, fiind autor și cel care săvârșește singur o faptă prevăzută de legea penală.

Când însă autorul a săvârșit infracțiunea împreună cu alți participanți, contribuția sa se caracterizează prin aceea că a realizat în mod nemijlocit fapta prevăzută de legea penală.

Totuși nu orice persoană, acționând în mod nemijlocit, poate deveni autor al unor anumite fapte prevăzute de legea penală.

³ V. Dongoroz ș.a., *op. cit.*, p.170

Sunt infracțiunii la care autorul trebuie să aibă o anumită calitate; în cazul acestor infracțiuni nu poate fi autor decât persoana care are acea calitate (de ex. funcționar, gestor, militar etc.).

Am menționat că pluralitatea ocazională poate să se manifeste fie sub forma participăției simple, fie complexe.

Conform legii, art. 44 CP RM, infracțiunea se consideră săvârșită cu participăția simplă dacă la săvârșirea ei au participat în comun, în calitate de coautori, două sau mai multe persoane, fiecare realizând latura obiectivă a infracțiunii.

Prin urmare, fiecare coautor fiind un autor, poziția lui juridică este cea stabilită de lege pentru acesta, adică pentru cel ce a contribuit în mod nemijlocit la săvârșirea faptei. Contribuția coautorilor la săvârșirea faptei poate fi simultană, acatele de executare fiind efectuate concomitent de aceștia, sau succesivă.

Un alt subiect al infracțiunii care are un rol deosebit de important în situațiile care ne interesează la momentul dat este instigatorul.

Potrivit legii, alin. (4) art. 42 Cod penal al Republicii Moldova, se consideră instigator persoana care prin orice metode determină o altă persoană să săvârșească o infracțiune.

Instigarea este, așadar, relevantă din punctul de vedere al legii penale numai atunci când activitatea de instigare privește o faptă prevăzută de legea penală.

Instigarea presupune, în mod firesc, prezența a două persoane: instigatorul care desfășoară activitatea de instigare și instigatul față de care se efectuează această activitate.

Instigarea poate fi operată de o singură persoană, dar poate fi efectuată și de mai multe persoane, fie concomitent, fie succesiv, față de aceeași persoană, sau față de mai multe persoane, dar privitor la aceeași faptă prevăzută de legea penală.

Când un instigator a luat parte și ca autor la săvârșirea faptei, situația de instigator se absoarbe în cea de autor; se va ține seama însă de ea la individualizarea pedepsei.

Instigarea considerată formă de participăție nu trebuie să fie confundată cu alte forme de instigare care sunt incriminate de legea penală ca infracțiuni de sine stătătoare, dar care se pot converti și în instigare act de participare atunci când, datorită acțiunii lor, cineva a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

Legea penală a Republicii Moldova conține astfel de norme incriminatorii la art. 140 propaganda războiului; art. 279² instigarea în scop terorist sau justificarea publică a terorismului; art. 341 chemările la răsturnarea sau schimbarea prin violență a orânduirii constituționale a RM.

Analiza condițiilor pe care trebuie să le întrunească actul de instigare ne permite a trage unele concluzii:

a) obiect al activității de determinare să fie săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, fapta pe care persoana în privința căreia se efectuează instigarea ar putea-o săvârși; condiția este îndeplinită indiferent dacă fapta care formează obiectul instigării trebuie să fie săvârșită numai de persoana instigată sau împreună cu alte persoane lăsate la alegerea acesteia sau impuse de instigator.

Însă este foarte important ca fapta sau faptele la care se instigă trebuie să fie

indicate în așa fel încât cel instigat să cunoască obiectul instigării.

Intensitatea, viteza, circumstanțele în care și cu care se desfășurau evenimentele din perioada analizată de către noi nu permiteau liderilor, care, chipurile, efectuau activitatea de instigare, chemau participanții din mulțime să comită fapte infracționale, considerăm că nu le permiteau să îndeplinească această condiție. Mai cu seamă că aceștia chemau lumea la calm, o invitau în Piața Marii Adunării Naționale.

b) să nu existe o determinare anterioară, adică persoana față de care se efectuează activitatea de instigare să nu fi luat ea însăși mai înainte hotărârea de a săvârși fapta care formează obiectul instigării, fiindcă nu mai poate fi vorba de determinarea altei persoane atunci când acea altă persoană era mai dinainte hotărâtă să săvârșească fapta. (Dacă ne aducem aminte de evenimentele și timpul când liderii opoziției au apărut printre manifestanți, observăm că nici această condiție nu este îndeplinită).

Nu interesează dacă hotărârea de a săvârși fapta fusese luată anterior din imbold propriu sau datorită unei alte activități de instigare cu rezultat pozitiv.

c) activitatea de determinare să se efectueze cu intenție. Deci este necesar că cel care instigă pe o altă persoană să desfășoare această activitate anume pentru a ajunge la săvârșirea faptei ce formează obiectul instigării.

În afară de aceasta, art.41 CP RM cere ca acele două sau mai multe persoane (inclusiv autorul, adică persoana instigată) să săvârșească o infracțiune la fel intenționată. În afară de aceasta, pentru existența instigării nu interesează scopul sau mobilul pe care l-a avut în vedere instigatorul.

Analizând latura subiectivă a instigării, e necesar de accentuat că un moment esențial al intenției instigatorului este cunoașterea personalității autorului⁴.

Spre deosebire de propagandă sau agitație, instigarea vizează o persoană concretă.

Instigarea are totdeauna un caracter concret și nu abstract. (Observăm că nici această condiție nu putea fi îndeplinită în acea perioadă.)

d) să se fi început executarea, adică persoana față de care s-a efectuat activitatea de instigare să fi trecut la acte de executare, să fi început săvârșirea faptei, această comportare fiind probă evidentă că s-a produs o determinare cu efect pozitiv.

Elementul de bază al activității instigatorului este intenția de a determina o altă persoană la săvârșirea infracțiunii, adică dorința de a vedea infracțiunea gândită de el, săvârșită sau măcar începută de către persoana instigată⁵.

⁴ X.Ulianovschi, *Participația penală*, Chișinău, 2000.

⁵ *Ibidem*.

С.В. ВЕКЛЕНКО, доктор юридических наук, профессор,
Воронежский институт МВД России

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ МЕРЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ МАССОВЫМ БЕСПОРЯДКАМ

Общественный порядок в публичных местах и обеспечение безопасности личности во время проведения массовых политических, культурных, спортивных, развлекательных и иных мероприятий являются необходимыми и обязательными компонентами нормального функционирования любого современного государства, показателями его стабильности и цивилизованности. К сожалению, следует констатировать, что страх населения перед уличной преступностью грозит стать привычным фактором психологического состояния повседневной жизни. Так, только за период с 2002 по 2008 гг. на территории Российской Федерации число зарегистрированных преступлений, совершенных в общественных местах, выросло почти в 2,5 раза (с 271 тыс. до 640 тыс.). За 8 месяцев 2009 года уже зафиксировано около 400 тыс. таких преступлений (398040). Фактический рост преступлений, совершаемых в общественных местах, обусловил и увеличение их удельного веса в структуре преступности (в 2002 г. он составлял 10,5 %, в 2008 г. – 20 %). Иными словами, если в 2002 году в общественных местах совершалось каждое 10-е преступление, то в 2008г. – каждое 5-е [1, стр. 3].

Во избежание дальнейшего роста напряженности в обществе и в целях повышения защищенности прав и интересов законопослушных граждан существующая система мер противодействия, в том числе и уголовно-правовых, нарушениям общественного порядка и общественной безопасности, на наш взгляд, нуждается в детальном анализе и совершенствовании.

Массовые беспорядки – это преступления против общественной безопасности, совершаемые большой группой людей (толпой), сопровождающиеся насилием над людьми, погромами, поджогами, уничтожением имущества, применением огнестрельного оружия, взрывчатых веществ или взрывных устройств, а также оказанием вооруженного сопротивления представителю власти [2, стр. 431-432].

Общественная опасность массовых беспорядков заключается в том, что они способны парализовать деятельность органов государственной власти и управления, транспорта, связи, привести к масштабным нарушениям общественного порядка, нейтрализовать позитивный социальный контроль, поставить под угрозу общественную безопасность, сделать беззащитными многие группы населения, повлечь за собой человеческие жертвы, нанести серьезный экономический ущерб государству, обществу либо конкретной личности.

Статья 212 Уголовного кодекса Российской Федерации предусматрива-

ет три самостоятельных состава преступления:

1) организация массовых беспорядков (ч.1 ст. 212 УК РФ), которая может выражаться как в предварительных действиях (созыве толпы, изготовлении и распространении листовок, распространении на митингах клеветнических измышлений, разработке плана и т.д.), так и в непосредственном руководстве толпой при совершении массовых беспорядков [3, стр. 30];

2) участие в массовых беспорядках (ч.2 ст. 212 УК РФ) предполагает непосредственное совершение виновным насильственных действий, погромов, поджогов, уничтожения имущества, а также применение огнестрельного оружия, взрывчатых веществ или взрывных устройств либо оказание вооруженного сопротивления представителю власти;

3) призывы к активному неподчинению законным требованиям представителей власти и к массовым беспорядкам, а равно призывы к насилию над гражданами (ч.3 ст.212 УК РФ).

Не смотря на детальную правовую регламентацию и дифференциацию ответственности организаторов, участников и подстрекателей совершения массовых беспорядков, в современной судебно-следственной практике данное преступление все еще достаточно сложно разграничить с такими сходными по отдельным признакам объективной стороны составами преступлений как групповое хулиганство (ч.2 ст. 213 УК РФ), вандализм (ст.214 УК РФ), насильственный захват власти или насильственное удержание власти (ст. 278 УК РФ), вооруженный мятеж (ст.279 УК РФ), публичные призывы к осуществлению экстремистской деятельности (ст. 280 УК РФ), возбуждение ненависти либо вражды, а равно унижение человеческого достоинства (ст. 282 УК РФ).

Основная проблема кроется в том, что все эти преступления так или иначе сопряжены с насилием над личностью, уничтожением или повреждением чужой собственности, посягательством на общественный порядок и общественную безопасность. Объединяет данные преступления и наличие толпы, то есть стихийного сборища большого количества людей с агрессивными намерениями на время стать «хозяином» положения и бросить своим поведением вызов установленным правилам поведения, а также временная парализация деятельности органов государственной власти и необходимость восстановления правопорядка чрезвычайными мерами [4, стр. 111].

Естественно, не следует ставить в один ряд и отождествлять характер и степень общественной опасности хулиганских бесчинств футбольных фанатов и попытки экстремистов осуществить насильственный захват государственной власти. Однако по своему размаху, массовости и тяжести преступных последствий данные виды нарушений общественного порядка и общественной безопасности вполне сопоставимы.

Единственным реальным критерием разграничения указанных смежных антиобщественных посягательств могут выступить признаки, характеризующие направленность умысла виновных лиц, цели и мотивы их преступной деятельности.

Если основной мотивацией организации и осуществления массовых

беспорядков является подрыв авторитета органов власти, то в основе хулиганских побуждений лежит стремление виновного противопоставить собственные интересы интересам общества, утвердить свое гипертрофированное «я» среди окружающих лиц [5, стр. 30-31]. Что же касается преступлений экстремистской направленности, то они, как правило, совершаются «с целью незаконного присвоения, захвата или изменения власти, а также воздействия на принятие решений органами власти в интересах экстремистов; а равно по мотивам ненависти или вражды к гражданам, в зависимости от принадлежности их к определенному полу, расе, национальности, языку, религии, политическим убеждениям, происхождению, должностному или социальному положению, принадлежности к какой-либо иной социальной группе» [6, стр. 8].

Проблема уголовно-правового противодействия массовым беспорядкам в России заключается не столько в дефектах собственно законодательства, сколько в дефектах его применения. Вместе с тем и уголовное законодательство в рассматриваемой сфере содержит определенный резерв своего совершенствования.

В частности, заслуживает внимания предложение некоторых исследователей изменить в правовой регламентации массовых беспорядков соотношение «погромов», «поджогов» и «уничтожения имущества», так как первые два являются способами совершения третьего и их нельзя ставить в один ряд. Диспозицию части 1 статьи 212 УК РФ в связи с этим предлагается изложить в следующей редакции: «Организация массовых беспорядков, сопровождающихся насилием, применением огнестрельного оружия, взрывчатых веществ или взрывных устройств, оказанием вооруженного сопротивления представителю власти, а также уничтожением или повреждением имущества путем погрома, поджога или другим способом, – » [7, стр. 11].

В целях совершенствования уголовно-правовых мер борьбы с массовыми беспорядками, а также отграничения их от иных преступлений против общественного порядка и общественной безопасности, необходимо дифференцировать уголовную ответственность за гражданские беспорядки, не связанные с сопротивлением государственной (муниципальной) власти, нарушающие общественный порядок (например, погромы витрин и поджоги автомобилей, осуществляемые футбольными фанатами), и массовые беспорядки, посягающие на порядок осуществления государственной власти и общественную безопасность [8, стр. 19].

Целесообразной представляется и необходимость дополнения статьи 212 УК Российской Федерации примечанием следующего содержания: «Лицо, добровольно прекратившее участие в массовых беспорядках, освобождается от уголовной ответственности, если в его действиях не содержится иного состава преступления».

Учет обозначенных предложений по совершенствованию законодательной регламентации ответственности за массовые беспорядки и рекомендаций по правильной их квалификации позволит, на наш взгляд, повысить эффективность уголовно-правового противодействия этому негативному соци-

альному явлению и минимизировать тяжесть его преступных последствий.

Сноски:

1. См.: Тарубаров В.В., Преступления, совершаемые в общественных местах: криминологическая характеристика и особенности предупреждения органами внутренних дел: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Ростов-на-Дону, 2009. – С.3.
2. См.: *Уголовное право: особенная часть: учебник*/ В.Т. Гайков и др. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – С.431-432.
3. См.: Шеслер А.В., Мальков С.М., *Преступления против общественной безопасности: Учебное пособие*. – Красноярск: Сибирский юридический институт МВД России, 2000. – С.30.
4. См.: Дьяков С.В., Игнатьев А.А., Карпушин М.П., *Ответственность за государственные преступления*. – М., 1988. – С.111.
5. См.: Векленко С.В., Рагозина И.Г., *Уголовная ответственность за хулиганство: учебно-практическое пособие*. – Омск: Омский юридический институт, 2008. – С.30-31.
6. Узденов Р. М., Экстремизм: криминологические и уголовно-правовые проблемы противодействия: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2008. – С.8.
7. См.: Новиков А. В., Преступления против общественного порядка, сопряженные с посягательством на собственность: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Саратов, 2009. – С.11.
8. См.: Арипов Э. А., Уголовная ответственность за массовые беспорядки (по материалам Кыргызской Республики и Российской Федерации): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Москва, 2009. – С.19.

Grigore ARDELEAN,

lector asistent al Catedrei drept civil

a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept, doctorand

RĂSPUNDEREA PENTRU DAUNA CAUZATĂ ÎN COMUN ÎN TIMPUL MANIFESTĂRIILOR DE MASĂ

Cet article fait avancer l'idée que la liberté d'expression ne se laisse plus comprise comme l'application d'un principe, plus général, de la liberté d'action. Sa légitimité prend la force non pas des arguments politiques, elle s'appuyant bel et bien sur quelques suppositions épistémiques. La stratégie choisie pour y aboutir sera de montrer l'indépendance des deux principes.

Atunci când trăim într-o societate democratică, cu o mare diversitate de opinii, singura posibilitate ca acea societate să funcționeze eficient este ca ea să manifeste toleranță și înțelegere față de semenii săi, orientată spre respectarea liberei exprimări în raport cu noile aspirații legate de normele convețuirii sociale.

În ansamblul complex de probleme ce preocupă la etapa actuală societatea, promovarea și respectarea drepturilor și libertăților omului trebuie să rămână o prioritate, pornind de la importanța lor în calitate de instrumente care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să-și folosească cât mai eficient calitățile: fizice, intelectuale, morale și spirituale. Numai prin respectarea drepturilor și libertăților fiecărei persoane problemele contemporanității își pot găsi o temeinică și durabilă soluționare.

Deci evoluția libertăților individuale, în comun cu evoluția generală politică și socială a comunității, a dus la apariția și la cristalizarea conceptului de drept al omului. Pentru ca un sistem democratic să fie funcțional, oricare membru al societății trebuie să se simtă parte din sistem, motivat, pe de o parte, să dispună de drepturi și libertăți, iar pe de altă parte, să respecte accesul neîngrădit al celorlalți membri la acestea. În măsura în care acest exercițiu nu determină restrângerea drepturilor altora, el trebuie să fie acceptat eventual să devină motorul unor relații care să excludă tensiuni, dispute sau conflicte de interes. Recunoscând importanța majoră a drepturilor și libertăților omului, legiuitorul constituțional i-a consacrat un întreg titlu în Constituția Republicii Moldova.

Astfel, Constituția utilizează termenul de „drept” atunci când consacră dreptul la viață, dreptul la apărare, dreptul la libera circulație, dreptul la informație etc. În același timp, Constituția folosește termenul „libertate” atunci când reglementează libertatea individuală, libertatea opiniei și a exprimării, libertatea întrunirilor (art. 40) etc.

Prin urmare, exercitarea drepturilor naturale ale fiecărui om nu are alte limite decât cele care asigură celorlalți membri ai societății folosirea de aceleași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât prin lege. Legea nu are dreptul să

interzică decât acțiunile dăunătoare societății (art. 4, 5 ale Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului, Franța. 26 august 1789).

În acest sens, legiuitorul stabilește și unele limitări în ce privește exercitarea drepturilor și libertăților omului în scopul respectării drepturilor celorlalți indivizi. În cazul nerespectării acestor norme-limită, legiuitorul stabilește și unele sancțiuni celor care în scopul exercitării drepturilor lor lezează drepturile celorlalți membri ai societății. De obicei, într-o societate civilizată, fiecare individ pretinde respectarea drepturilor sale sub diferite forme cum ar fi: întrunirile, manifestările în masă, mitinguri care presupun niște activități în comun și care deseori înregistrează încălcări de conduită, dezordine ce îngreăște drepturile altor persoane.

În această ordine de idei, în scopul evitării dezordinilor și haosului, statul instituie anumite norme prin intermediul actelor legislative în vederea reglementării răspunderii pentru dauna cauzată în comun în timpul manifestărilor în masă, subiect important pe care îl vom analiza în continuare.

Astfel, în scopul reglementării legale a fenomenului prejudiciabil cauzat în comun pe timpul realizării dreptului la libera exprimare prin intermediul manifestărilor de masă, legiuitorul instituie un șir de norme ce vin să preîntâmpine încălcările comise de ceilalți participanți având scopul de intimidare și dezorganizare.

Codul civil al RM, în art. 1414 confirmă aceste reglementări, și anume prin răspunderea pentru dauna cauzată în comun, unde alin. (1) conține norma conform căreia, dacă dauna a fost cauzată în comun de mai multe persoane, acestea poartă răspundere solidară. Deci cauzarea daunei în comun generează, în virtutea legii, răspunderea solidară a coautorilor. Această împrejurare îi face pe coautori codebitori în cadrul obligației solidare pasive de reparare a prejudiciului. Prin obligația solidară pasivă înțelegem acea obligație cu mai mulți debitori, la care debitorul este îndreptățit să ceară oricărui codebitor executarea integrală a prestației (repararea daunei) care formează obiectul obligației. Obligația solidară pasivă a coautorilor care au cauzat o daună în comun este numită „răspundere solidară”. Adică, în cazul în care un participant la protest este prejudiciat de un grup de participanți, față de aceștia se angajează răspunderea solidară și respectiv victima poate cere repararea prejudiciului moral și material de la o singură persoană ce face parte din grupul delincvenților cauzatori de daune în timpul manifestărilor de masă. Din punct de vedere legal, suntem de acord cu reglementarea de față, deoarece acțiunile comune în timpul manifestărilor prezintă un grad prejudiciabil sporit exprimat prin incendieri, aruncarea obiectelor dure, care uneori pot fi fatale și care întrunește mai multe scopuri comune ilicite.

În contextul celor expuse mai sus, este necesar de concretizat formele participației, cine are calitatea de participant și în ce măsură răspunde fiecare.

Conform art.1414 alin. (2) al Comentariului la Codul civil al RM, poartă răspundere nu doar autorul faptei ilicite, ci și instigatorul sau susținătorul lui. Instigator este persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să săvârșească o faptă ilicită. Susținător este persoana care contribuie la cauzarea prejudiciului prin sfaturi, indicații, consultații, furnizarea de informații etc. Persoana care în mod conștient a beneficiat de un folos în urma daunei cauzate altuia va răspunde îm-

preună cu autorul. Cuantumul din despăgubire ce va reveni acestor persoane va fi mai mic decât cel ce revine autorului faptei prejudiciabile, deoarece fapta lor nu este cauza apariției prejudiciului, ci numai o condiție care a contribuit la producerea lui.

O parte a reglementărilor în situația de față revine și Codului penal, luând în considerație că faptele comise în comun pe timpul manifestărilor de masă manifestă un grad prejudiciabil sporit, uneori pot fi mascate unele infracțiuni grave și deosebit de grave. Arena manifestărilor de masă constituie o împrejurare ideală pentru comiterea infracțiunilor premeditate și organizate, fiind realizate intențiile criminale ale participanților care de fapt nu participă în scopul realizării drepturilor consfințite de Constituție, ci în scopul răfuelii fizice cu semenii lor, apărute din perspectiva conflictelor de interese religioase sau etnice.

În vederea angajării răspunderii pentru dauna cauzată în comun este necesar de făcut o delimitare între categoriile de participanți, precum și modalitatea răspunderii pentru fapta acestora.

Deci, în virtutea prevederilor Codului civil, nu va fi angajată răspunderea solidară a părinților, tutorilor sau curatorilor și a altor persoane pentru prejudiciul cauzat de minori sau persoane incapabile, deoarece răspunderea solidară se angajează numai atunci când prejudiciul a fost cauzat prin fapta comună a coautorilor, și nu prin cea a persoanelor obligate, potrivit legii, să repare prejudiciul. Această reglementare pune în lumină gradul de răspundere a reprezentanților legali, aceștia poartă răspundere doar pentru nerespectarea obligațiilor personale prevăzute de lege (ignorarea normelor de educare și supraveghere), aceștia vor răspunde solidar numai în cazul în care au calitatea de instigatori sau susținători ai minorilor sau în cazul în care vor instiga minorul la activitate criminală.

În această ordine de idei, ne vom referi și la modalitățile tragerii la răspundere pentru acțiunile comune cauzatoare de daune. În toate cazurile va fi angajată răspunderea penală și răspunderea civilă delictuală.

În continuare vom analiza natura juridică a răspunderii civile delictuale pentru dauna cauzată în comun, precum și definirea prejudiciului cauzat.

Astfel, conform art.1398 al Codului civil al RM, cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune. Oricât de condamabilă ar fi o faptă ilicită și oricât de gravă ar fi culpa autorului, răspunderea civilă delictuală nu poate interveni decât dacă, prin fapta ilicită și culpabilă, s-a cauzat un prejudiciu cuiva. Deci prejudiciul este nu numai condiția răspunderii, dar și măsura ei, în sensul că autorul răspunde numai în limita prejudiciului cauzat.

Prejudiciul este definit uneori ca „orice vătămare adusă unui bun ocrotit de drept” sau ca orice „atingere adusă unei persoane”. Întrucât vătămarea, atingerea sunt fapte al căror rezultat este prejudiciul, considerăm că este mai potrivită definiția după care prejudiciul este rezultatul atingerii aduse drepturilor ocrotite de lege.

În concepția tradițională, prejudiciul ar trebui să constituie vătămarea unui drept subiectiv dobândit sau într-o altă formulare a unui interes juridic ocrotit,

ceea ce revine la a cere ca vătămarea să atingă tot un drept subiectiv.

Nu poate exista răspundere delictuală dacă nu s-a produs un prejudiciu. Prejudiciu constituie consecințele negative cu caracter patrimonial sau moral al faptei ilicite apărute ca urmare a lezării drepturilor subiective. Fapta ilicită este fapta prin care, încălcându-se normele dreptului obiectiv, se lezează drepturile subiective sau drepturile persoanei. Fapta ilicită poate apărea sub forma acțiunii sau inacțiunii. Ea apare sub forma inacțiunii în acele situații în care, potrivit legii, o persoană este obligată să îndeplinească o activitate sau să săvârșească o anumită acțiune. Ținând cont de faptul că în cadrul manifestărilor de masă se pot afla și persoane a căror activitate este legată de întreprinderea unor activități ce ar duce la curmarea faptelor ilicite, în cazul abținerii de la aceste activități sau de la săvârșirea acțiunii de la normele imperative constituie o faptă ilicită.

Identitatea de esență dintre răspunderea civilă a fiecărei persoane și obligația fiecăruia de a repara prejudiciul pe care l-a cauzat altuia este ilustrată cu o deosebită precauție de împrejurarea ca regulile pe care practica juridică și literatura juridică le consideră a fi principii de bază ale răspunderii civile, cele despre care se poate spune că sunt cu adevărat specifice acestei forme de răspundere juridică se referă la obligația de reparare. Prin funcția sa reparatorie, răspunderea civilă are drept scop repunerea patrimoniului persoanei prejudiciate în situația anterioară.

În concluzie, ne vom referi la esența răspunderii pentru dauna cauzată în comun din perspectiva pericolului pe care îl poate cauza persoanelor care în mod pașnic își exercită drepturile constituționale. În situația în care un stat de drept promovează democrația și aspiră la dezvoltare în toate direcțiile (economie, cultură, politică), atunci respectarea drepturilor la libera exprimare și securitatea cetățenilor rămâne a fi o prioritate pentru acel stat. Cu atât mai mult, în contextul integrării Republicii Moldova în Uniunea Europeană, respectarea acestor drepturi constituie o necesitate.

Bibliografie:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului și ale Cetățeanului adoptată la 10 decembrie 1948
2. Constituția Republicii Moldova, 29.07.1994.
3. Codul civil al Republicii Moldova din 22.06.2002.
4. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002.
5. Pop Liviu, *Tratat de drept civil. Obligatiile*, (vol. I) Ed. CH Beck, 2006.

В.Р. БУЛАЧЕК,

начальник кафедры Тактико-специальной подготовки,
Львовский государственный университет внутренних дел (Украина)

СОЦИАЛЬНАЯ ОБУСЛОВЛЕННОСТЬ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АДМИНИСТРАТИВНО–ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРИМЕНЕНИЯ СПЕЦИАЛЬНЫХ ДЕЙСТВИЙ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРЕСЕЧЕНИЯ

Справедливость имеет двусторонний характер. Во время исполнения своих служебных обязанностей работники милиции не освобождаются от ответственности за нарушение законности.

Решение на применение средств физического воздействия, специальных средств, огнестрельного оружия во многих случаях принимает работник милиции в индивидуальном порядке.

Возникает вопрос: “Почему столь важные решения, выполнение которых может привести к трагичным последствиям, принимают работники милиции, которые в большинстве случаев не имеют юридического образования, возможно опыта работы, отработанных специальных навыков?”.

Данные статистики МВД Украины говорят о том, что каждый год имеют место случаи неправомерного применения табельного оружия. Практика свидетельствует о том, что урегулирование такого важного вопроса, как применение работниками милиции специальных средств, огнестрельного оружия находится на неудовлетворительном уровне.

На основании выше сказанного можно сделать вывод, что в некоторых вопросах применение работниками милиции силы необходим гражданский контроль, которого сегодня практически не существует, в основном на бумаге.

Первым шагом на пути разрешения этой проблемы стал приказ МВД Украины № 414 от 10.06.98р. «Об утверждении инструкции про порядок рассмотрения предложений, заявлений, жалоб и организации личного приема граждан в ОВД, внутренних войсках, высших учебных заведениях, учреждениях, организациях и на предприятиях системы МВД Украины» (10.10. 2004 г. №1177 «Об утверждении Положения о порядке работы с обращениями граждан и организации их личного приема в системе Министерства внутренних дел Украины»).

Согласно этому приказу Министра внутренних дел, для рассмотрения заявлений, жалоб граждан, создается комиссия, которая должна объективно изучать все обстоятельства дела, особенно если идетя про нарушение работником милиции законности. Фундаментом данного приказа есть Закон Украины «Об обращении граждан» от 23.10.96г. Но вопрос предупреждения нежелательных последствий применение работниками милиции силы во время несения службы по охране общественного порядка остается открытым.

Участие в решении таких важных вопросов, как применение специальных средств во время пресечения групповых нарушений гражданского порядка, массовых беспорядков должны принимать и местные советы, на территории которых происходят соответствующие действия. Сегодня данная компетенция принадлежит должностному лицу, которое отвечает за обеспечение гражданского порядка. А так же руководителю конкретной специальной операции, в отдельных случаях, работнику милиции, который согласно Закону Украины "Про милицию" имеет право самостоятельно определить вид специального средства, время начала и интенсивность его применения с расчетом обстановки, которая сложилась, так же особы правонарушителя и характер правонарушения.

Что касается местных советов, то ст. 38 Закону Украины "О местном самоуправлении в Украине" от 12.06.97г. предвидит то, что к их компетенции принадлежат и некоторые вопросы, которые относятся к обеспечению правопорядка, охраны прав, свобод и законных интересов граждан.

Конкретное участие исполнительные органы местного самоуправления могут принять при разработке схематических планов пресечения групповых нарушений гражданского порядка, массовых беспорядков на соответствующей территории сельского, районного или местного совета.

В плане должен быть определен порядок, тактические приемы применения некоторых видов специальных средств из расчета особенностей местности: имеющих детских, лечебных заведений, предприятий продовольственной промышленности...

Под тактическими приемами подразумеваются некоторые особенности применения тактико-технических характеристик того или иного вида специального средства.

К специальной операции можно отнести задержания водителя, который руководит транспортным средством в состоянии опьянения путем применения специального устройства для принудительной остановки автотранспорта "Еж-М" или "Диана". Так вот на улицах города это сделать не просто, потому что существует активное транспортное движение. А поэтому составление схем вероятного применения определенного вида специальных мероприятий требует совместных действий милиции и органов местного самоуправления.

Также должна быть упрощена процедура получения разрешения на проведение уличных митингов, собраний граждан. Массовое негодование может возникнуть внезапно, стихийно и никто не будет подавать заявление о проведении массового мероприятия в исполком не позже чем за 10 суток и ожидать 5 суток ответа исполкома о принятом им решении. Может людям необходимо обговорить срочные проблемы, как говорится "выпустить пар". Это еще не нарушение. А вот если существующих формальностей не додержано – это уже в соответствии к существующему законодательству Украины, противозаконно и действия правоохранительных органов, которые еще не имеют опыта пресечения массовых беспорядков, могут привести к нежела-

тельными последствиям. Обозначенные действия легче предупредить, чем прекратить. (Достаточно вспомнить случаи в Алма-Ате, Тбилиси, Фергане, Москве..., что предшествовали параду суверенитетов бывших союзных республик).

Органами местного самоуправления может быть определено заранее и место, где разрешается проведение митингов, собраний граждан, время, на протяжении которого эти мероприятия можно провести. А также перечень вопросов, при разрешении которых не нужно официального разрешения для собраний, определение перечисленных действий, которые согласно действующему законодательству Украины расцениваются как групповые нарушения гражданского порядка или беспорядка.

Определенные требования могут быть оформлены в виде знаков (по образу дорожных) и установлены в местах, где граждане могут без официального разрешения собираться и проводить митинги, собрания...

Именно с органами местного самоуправления необходимо согласовать порядок применения специальной техники для блокирования места действий и обеспечения проведения специальной операции (если в этом есть потребность). Так же с органами местного самоуправления могут быть определены действия административного или криминального пресечения нарушений гражданского порядка в случаях предвиденных ст. 219 КпАП Украины

Так же местные советы могут взять на себя такую функцию как проведение правовой работы с населением: пропаганды правовых знаний на страницах местных периодических изданий, телевидении, проведение университетов правовой культуры на базе учебных заведений с целью воспитания у граждан высоких моральных качеств, ответственного отношения к работе, уважения к частной собственности. Так же контролирование соблюдения гражданами санитарных норм на дворовых участках, соблюдение паспортного режима, правил пожарной безопасности, контроль над состоянием ремонта домов, поддержание связи с отделами защиты прав потребителей, милицией, средствами массовой информации.

Воспитание высокого правосознания граждан должно основываться так же на создании обстановки недопустимости совершения правонарушений и нетерпимости общественности к антиобщественному поведению соответствующих субъектов общественных правоотношений, способствовать раскрытию преступлений, применение общественных санкций к правонарушителям.

Конечно, что эти мероприятия не новы, но на сегодня подхода к правовому воспитанию граждан в государстве, которое стало на путь построения правового общества, не существует.

Кроме проведения воспитательной работы местные советы могут осуществлять функции народного контроля над деятельностью правоохранительных органов, рассматривать жалобы, замечания граждан, относительно нарушения их прав и законных интересов. Местные советы так же могут обращаться с депутатскими запросами к органам исполнительной власти по во-

просам устранения обнаруженных недостатков в работе органов внутренних дел, их взаимодействия, с местными органами исполнительной власти. Проверять выполнения местными органами исполнительной власти, милицией, заданий по укреплению законности и поддержанию общественного порядка на территории подведомственной данному местному совету.

Целесообразно возродить деятельность комиссий по вопросам охраны общественного порядка, которая должна взять на себя полномочия по организации работы товарищеских судов, домовых, родительских комитетов по вопросам охраны общественного порядка, профилактики правонарушений, контроля, за выполнением соответствующими должностными лицами, на местах, правовых предписаний центральных органов исполнительной власти, проведения соответствующей аналитической работы, по вопросам предупреждения групповых нарушений общественного порядка, массовых беспорядков (домовые комитеты – это общие собрания граждан, которые осуществляют комплекс воспитательных мероприятий по вопросам профилактики правонарушений несовершеннолетних, в первую очередь с родителями, принимают меры к выявлению и благоустройству детей, которые остались без родителей). Работу домового комитета координируют депутатские группы, которые создаются районным советом на территории каждой жилищной конторы.

Контроль над деятельностью комиссии местных советов по вопросам охраны общественного порядка целесообразно положить на соответствующий профильный комитет Верховной Рады Украины.

Указанные выше положения нужно закрепить на законодательном уровне (Закон Украины “Об охране общественного порядка”, Закон Украины “О милиции местного самоуправления”), а также нужно определить какие общественные отношения включаются в сферу общественного порядка с целью предупреждения нарушений законности, прав и законных интересов граждан.

Следовательно, предупреждение нарушений законности – хлопоты не только представителей органов исполнительной власти, но и общественности.

В современном мире актуализация прав человека становится не только ускорителем социально-экономической и политико-правовой жизни в отдельных странах, но и фактором становления такого порядка, который бы давал гражданину возможность защищать свои неотъемлемые права и свободы как неприкосновенные ценности цивилизации.

Сноски:

1. Конституція України, - Голос України, №138, 1996
2. Закон України “Про міліцію”, - Голос України, №121, 1990
3. Закон України “Про звернення громадян”, - Голос України, №102, 1996
4. Наказ МВС України від 28.07.95 №404 “Статут патрульно-постової служби міліції України”;
5. Наказ МВС України № 414 від 10.06.98р. “Про затвердження інструкції про

- порядок розгляду пропозицій, заяв, скарг і організації особистого прийому громадян в ОВС, внутрішніх військах, вищих закладах освіти, установах, організаціях і на підприємствах системи МВС України”.
6. Наказ МВС України № 1177 від 10.10.2004р. “Про затвердження Положення про порядок роботи із зверненнями громадян та організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України”.
 7. Авер'янов В.Б., Бойко В.Ф. Коментар до Конституції України. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1996. – 376 с.
 8. Веремєєнко І.І. Механізм адміністративно - правового регулювання в середовищі охорони громадського порядку,-М 1981,- т. 1 с. 55
 9. Науково-практичний коментар до Закону України “Про міліцію”/
 10. О.В. Бакаєв, П.Д. Біленчук.–К.: Українська академія внутрішніх справ, с.1996.–144
 11. Коваль Л.В. Адміністративне право України. К.“Основа”, 1994.
 12. Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. /Упоряд. Т. Яблонської. – к.: Сфера, 1999. – с. 324.

Corneliu BURBULEA,

lector superior al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept, doctorand

NULITATEA ACTELOR PROCEDURALE EFECTUATE CU ÎNCĂLCAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CETĂȚENILOR

The juridical regulation problems of the probation process are the most actual, because the errors that are met in the practice of justice application, as a rule are linked with the shortcomings, which are admitted in the given process – by incorrect determination of the probation object, by infringing the procedure order of accumulation and gathering collection of proofs, at examination and appreciation of proofs, insufficiency of proof materials.

Republica Moldova în conformitate cu constituția adoptată în anii nouăzeci ai secolului trecut s-a declarat stat de drept, afirmându-și aspirațiile spre dezvoltarea unei societăți democratice în care drepturile și libertățile persoanei să constituie piatra de temelie, constituind o valoare supremă pentru stat. Cel mai frecvent aceste valori sunt afectate în cadrul procesului de urmărire penală. Executând rolul de dirijor al relațiilor sociale, dreptul are valoare pentru societate și personalitate doar în cazul în care este realizat la justa lui valoare și esență. Scopul principal al normelor de drept constă în faptul că ele facilitează determinarea esenței „dreptului”, astfel asigurând funcționarea și realizarea sa. Doar asigurând mișcarea dreptului de la capitolul posibilități la capitolul realități, implementând prescripțiile juridice în acțiuni concrete și fapte ale oamenilor, se va scoate în evidență destinația, funcționalitatea și eficiența acestuia din urmă.

O condiție necesară de realizare de către organele de urmărire penală a normelor de asigurare și protecție a drepturilor omului în procesul penal o reprezintă elaborarea și crearea unui mecanism unic ce ar cuprinde aspectele procesual-penale, penale, organizațional-manageriale. Acest mecanism trebuie să cuprindă directive științifico-juridice bazate pe lege și acte normative, recomandări organizaționale și metodice, precum și măsuri practice care ar asigura eficiența raportului dintre protecția drepturilor constituționale ale personalității și limitarea lor în cadrul activității desfășurate de organele de ocrotire a dreptului în vederea depistării și investigării infracțiunilor. Importanța acestor mijloace și metode constă în faptul că acestea constituie o parte componentă a sistemului de protecție a drepturilor și intereselor legitime ale subiecților implicați în procesul penal.

Probele și probatoriul în procesul penal sunt baza faptică și procesuală a stabilirii circumstanțelor ce au importanță pentru soluționarea corectă a acțiunii penale. „Când cunoaștem anumite fenomene, când din conținut, legături și rapoarte (relații) dintre obiecte ajungem la o anumită convingere, numim datele, care ne-au întărit convingerea „probe”¹, scria renumitul savant rus V.D. Spasovici.

¹ В.Д. Спасовичь, *О теории судебно-уголовных доказательств в связи с судоустройством и судопроизводством*, Москва, Изд. ЛексЭст, 2001 г., стр. 38

Noțiunea de „probe”, semnele ce caracterizează conținutul și forma lor interacționează cu noțiunile ce se referă la condițiile și ordinea colectării, verificării și aprecierii probelor. Obiectele înseși ale mediului ambiant cu modificările din ele, provocate de săvârșirea faptei prejudiciabile (cu „urmele infracțiunii”), încă nu sunt probe judiciare – ele prezintă doar premisa lor gnoseologică. Ca să devină probe în cauza penală, ele trebuie să fie descoperite, fixate, recunoscute și în mod convenit autentificate ca subiecte ale probatoriului: de instanța de judecată, procuror, ofițerul de urmărire penală. Recunoașterea și autentificarea datelor faptice se desfășoară în ordinea reglementată de normele dreptului procesual-penal.

Din punct de vedere structural, lucrul cu probele prezintă în sine procesul probator – activitatea reglată prin lege, ce constă în invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor în scopul constatării circumstanțelor care au importanță pentru cauză (art. 99 CPP RM).

Probatoriul se desfășoară în toate etapele procesului penal, începând de la etapa pornirii urmăririi penale și până la etapele menite să asigure verificarea sentințelor și altor hotărâri judiciare ce sunt definitive.

Problemele reglementării judiciare a procesului probator sunt cele mai actuale, deoarece greșelile ce se întâlnesc în practica aplicării justiției, de regulă, sunt legate de neajunsurile admise în acest proces – prin determinarea incorectă a obiectului probatoriului, prin încălcarea ordinii procesuale de acumulare și colectare a probelor, la examinarea și aprecierea probelor, insuficiența materialului probator.

Îndeosebi acestea sunt actuale cu privire la tema dată de cercetare, deoarece probele obținute de subiectul necuvenit sau în urma acțiunilor neprevăzute de normele procesuale trebuie să fie recunoscute ca fiind inadmisibile (alin. (1), p. 10, art. 94 CPP RM).

Condițiile articolului sus-numit rămân la nivelul unui principiu, fără nici o consecință procesuală concretă și fără vreo sancțiune. E binevenit că pentru preeminența dreptului în materia probelor și a mijloacelor de probă se impune sancționarea probelor obținute în mod ilegal, prin invalidarea acestora. În doctrina Europei continentale se vorbește despre nulitate, iar în cea de Common Law – de excludere.

Regula excluderii mijloacelor de probă neregulate se fundamentează pe Convenția Europeană a Drepturilor Omului și pe principiile de drept, având însă puține șanse să fie însușită de jurisprudență, în materia nulităților. Acest aspect este de natură să afecteze principiul libertății probelor care – în dreptul roman – este departe de a fi absolut, având în vedere enumerarea limitativă a mijloacelor de probă (art. 93 alin. (2) CPP RM.). Ilegalitatea poate rezulta fie din mijlocul de probă însuși (de exemplu, declarațiile efectuate sub efectul torturii), fie din condițiile în care a fost obținută sau administrată proba (de exemplu, interceptarea convorbirilor telefonice efectuată cu încălcarea legislației în vigoare). În acest fel, ar putea fi excluse fie probele inadmisibile datorită condițiilor în care au fost obținute, fie probele inadmisibile datorită condițiilor în care au fost administrate. Din categoria probelor inadmisibile prin natura lor pot fi menționate: declarațiile obținute în urma utilizării violenței și îndeosebi a torturii sau a tratamentelor inumane sau

degradante (art. 3 al Convenției Europene a Drepturilor Omului); proba obținută prin violarea dreptului de a nu mărturisi împotriva sa etc.

Din categoria probelor inadmisibile datorită condițiilor în care au fost obținute putem menționa: probele obținute cu violarea secretului profesional, ascultarea sau interceptarea comunicărilor private efectuate cu violarea dispozițiilor legale, perchezițiile ilegal dispuse și executate cu violarea domiciliului etc.

În ceea ce privește procedura de invalidare a mijloacelor de probă obținute în mod ilegal, având în vedere faptul că legea autohtonă nu are o prevedere specială în acest sens, apreciem că administrarea ilegală a probelor se poate face în toate fazele procesului penal.

Capitolul V, Titlul VIII al CPP RM intitulat „Nulitatea actelor procedurale” cuprinde numai art.251 „Încălcările care atrag nulitatea actelor procedurale” care nu cuprinde toate problemele ce apar la invalidarea probelor în procesul penal.

În literatura de specialitate se acceptă ca procesul probator să fie împărțit în etape sau elemente. Încă autorii monografiei „Teoria probațiunii în procesul penal sovietic” au exprimat opinia că denumirea etapelor presupune discordanța lor în timp. Schimbul unei etape cu alta se caracterizează prin schimbarea sarcinilor și formelor ei, determinate de acea etapă a procesului în care se desfășurează probatoriul. Însă în literatura procesuală și criminalistică se folosesc ambii termeni uneori concomitent, unul din ei fiind luat între paranteze. Deoarece procesul probator este un proces unitar și continuu, mai corect se pare a fi despărțirea sa în elemente.

O opinie solidă în teoria procesului penal este împărțirea în trei elemente: colectarea, verificarea și aprecierea probelor cu scopul stabilirii circumstanțelor ce au importanță pentru soluționarea legitimă, argumentată și justă a cauzei. Urmărind concepțiile date, legiuitorul în art. 99 CPP a indicat că probatoriul constă în colectarea, verificarea și aprecierea probelor în scopurile stabilirii circumstanțelor supuse probațiunii în cauze penale.

Colectarea probelor al căror conținut constă în descoperirea și fixarea lor procesuală este primul element de lucru cu probele prevăzute de lege. Legiuitorul în art. 100 CPP RM a evidențiat următoarele moduri de colectare a probelor:

- colectarea probelor de către: ofițerul de urmărire, procurorul și instanța de judecată prin acțiuni de urmărire penală și alte acțiuni procesuale;
- colectarea și prezentarea documentelor scrise și obiectelor de către: bănuț, învinut, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și de reprezentării acestora;
- solicitarea și prezentarea obiectelor, documentelor și informațiilor necesare pentru acordarea asistenței juridice de către apărător.

În legătură cu reformarea legislației procesual-penale a Republicii Moldova în direcția creării procesului competitiv, o însemnătate importantă capătă chestiunea privitoare la subiecții probatoriului, care se împart de obicei în două grupe: 1– organele și persoanele care desfășurează procedura pe cauză și 2 – persoanele care au pe cauză interes personal sau reprezentativ.

Colectarea probelor de către subiecții împuterniciți ai procesului penal, din care fac parte ofițerul de urmărire penală, procurorul și instanța de judecată (ali-

neatul l art. 100 CPP), poate fi înfăptuită doar prin procedeele probatorii prevăzute de legea procesual-penală.

La a doua categorie a subiecților probațiunii se referă participanții părților procesului – bănuitul, învinuitul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă și reprezentanții acestora, care în conformitate cu alin. (3) art. 100 CPP sunt în drept să prezinte informații orale și scrise, obiecte și documente care pot fi utilizate ca mijloace de probă. Obiectul sau documentul prezentat de ei va deveni probă doar cu condiția că cererea cu privire la anexarea lor la dosar va avea avizul ofițerului de urmărire penală, procurorului sau a instanței de judecată.

Astfel, participanții la procedura judiciară analizați colectează nu probe, ci doar obiecte și documente pe care le pot prezenta ofițerului de urmărire penală, procurorului sau instanței de judecată, iar ultimii soluționează chestiunea privind posibilitatea anexării lor la materialele dosarului penal și conferirii lor unui statut de probe.

Însă la analiza normelor legii, ce determină statutul procesual al bănuitului, învinuitului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile și a reprezentanților acestora, se poate vedea că nu e vorba de prezentarea de către părțile acuzării și apărării a documentelor scrise și a obiectelor, stipulate în alin. (3) art. 100 CPP, dar de „mijloace de probă” (art. art. 60, 62, 64, 66, 68, 74 CPP.) Rămâne neclar ce au dreptul să facă participanții la proces care nu sunt investiți cu împuterniciri autorizate – să prezinte mijloace de probă sau doar să colecteze și să prezinte documente scrise și obiecte. Poate să se formeze o părere precum că probele pot fi prezentate de participanții la proces din propria lor inițiativă. Evident, aceasta nu este așa.

Precum a remarcat pe bună dreptate profesorul rus V.M. Bikov, analizând situația judiciară a bănuitului, „în articolele 74, 83, 84 CPP FR, observăm nu doar pur și simplu erori terminologice, incorectitudine în formularea normelor, aici se poate vorbi de neînțelegere și ignorare din partea legiuitorului a tezelor teoriei probelor în procesul penal. S-ar părea că și în unele și în alte norme ale CPP se vorbește de unul și același fel de probe. Dar trebuie avut în vedere că documentele scrise și prezentate, persoana competentă – ofițerul urmăririi penale, procurorul sau instanța de judecată – trebuie să le inspecteze, cerceteze, aprecieze și doar apoi să le recunoască ca probe și în calitate de acestea din urmă să le anexeze la materialele cauzei penale. Până la recunoașterea lor ca fiind din acestea, orice date, documente și obiecte nu au statut de probe”².

O opinie analogică a fost enunțată de către C.A. Șeifer, care consideră că a recunoaște obiectul prezentat ca probă, a-l introduce în dosar, adică a-l include în sistemul de probe deja colectate este prerogativa exclusivă a organului de urmărire penală, a procurorului și a instanței de judecată. Luarea hotărârii privitoare la

² В.М. Быков, «Подозреваемый как участник уголовного судопроизводства со стороны защиты», în *Российская юстиция*, 2003, nr. 3 p. 44.

anexarea obiectului sau a documentului la dosar prezintă în esență actul de fixare a probelor, momentul final al colectării (formării) probelor. Câtă vreme o astfel de hotărâre nu e luată – probele încă nu există, ea încă „nu e colectată”, nu e formată (alcătuită, întocmită)³.

Probele a căror obținere este rezultatul acțiunilor urmăririi penale (judiciare) în colectarea și verificarea lor nu pot fi prezentate de participanții la proces. O competență exclusivă în executarea acțiunilor de urmărire penală (judiciare) posedă doar organul care înfăptuiește procedura pe cauză la etapa corespunzătoare. Sub prezentarea probelor în acest caz legiuitorul are în vedere prezentarea informațiilor privitoare la descoperirea locului săvârșirii crimei, urmelor și altor obiecte materiale ce nu pot fi aduse ofițerului de urmărire penală (în instanța de judecată) despre persoane cărora, posibil, le sunt cunoscute circumstanțele cauzei și existența probelor etc. Informațiile de acest gen sunt fixate în procesul-verbal ca cereri sau demersuri.

Tentativele de introducere a principiului competitivității la etapele urmăririi penale ale procesului-penal sunt pe deplin înțelese, însă în aspectul clasic acest principiu poate fi considerat înfăptuit doar în condiția egalității în drepturi a părții acuzării și a părții apărării, inclusiv la redactarea probelor. Dar ideea cercetării paralele, ca o condiție obligatorie a competitivității clasice, după numeroase discuții în baza concepției noului CPP, nu a fost introdusă. Cercetarea prealabilă a rămas să aibă un caracter investigativ-operativ cu întărirea împuternicirilor de control și soluționare de către instanța de judecată. Precum a remarcat savantul procesualist rus Iu.K. Orlov, e imposibil a cădea de acord cu propunerea de a acorda dreptul apărării la înfăptuirea acțiunilor de urmărire penală. Aceasta ar însemna o înfrângere radicală a întregului proces-penal, schimbarea lui cu un alt tip, străin pentru noi, puțin folositor. În practică, asta ar însemna cale directă spre abuzuri și falsificări și nu ar duce la nimic bun⁴.

În procesul penal nu pot fi admise ca probe și, prin urmare, se exclud din dosar, nu pot fi prezentate în instanța de judecată și nu pot fi puse la baza sentinței sau a altor hotărâri judecătorești datele care au fost obținute: prin aplicarea violenței, amenințărilor sau a altor mijloace de constrângere, prin violarea drepturilor și libertăților persoanelor; prin încălcarea dreptului la apărare al bănuțitului, învinuitului, inculpatului, părții vătămate, martorului; prin încălcarea dreptului la interpret, traducător al participanților la proces; de la o persoană care nu are dreptul să efectueze acțiuni procesuale în cauza penală etc.⁵.

Codul de procedură penală al Republicii Moldova în art. 17 arată valoarea de principiu a obligației statului de a asigura dreptul la apărare, în tot cursul procesului penal, părților (bănuțitului, învinuitului, inculpatului,

³ С.А. Шейфер, *Доказательства и доказывание по уголовным делам. Проблемы теории и правового регулирования*, Тольятти, 1998 р. 45.

⁴ Ю.К. Орлов, *Основы теории доказательств в уголовном процессе*, М. Проспект, 2000, р.73-74.

⁵ CPP RM, art.94.

părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile) de a fi asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau, în caz de necesitate, numit din oficiu și remunerat din bugetul de stat.

Formularea acestui principiu în CPP al RM ca „asigurarea dreptului la apărare” diferă după conținut de sintagma „asigurarea dreptului de apărare”. Această formulare însă nu reduce totalitatea formelor de exercitare a dreptului de apărare doar la prezența unui avocat. Alin. (2) art. 17 Codului de procedură penală prescrie obligația organului de urmărire penală și a instanței de judecată de a asigura participanților la procesul penal deplină exercitare a drepturilor lor procesuale în condițiile prevăzute de legea procesuală. Formularea menționată este una legală și include toate prerogativele, facultățile și posibilitățile exercitării apărării unei persoane. Având în vedere importanța fundamentală a dreptului de apărare, Constituția Republicii Moldova în art. 26 consacră garanția dreptului la apărare.

Dreptul de apărare în cadrul unui proces penal este prevăzut și în Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului. Astfel, lit. c) din pct. 3) al art. 6 stipulează că orice persoană acuzată de o infracțiune are dreptul să se apere singură sau să fie asistată de un apărător ales de ea, iar dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a-l plăti, să poată fi asigurată în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer. În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție din 9.XI.1998, nr. 30 „Cu privire la practica aplicării legilor pentru asigurarea dreptului la apărare în procedura penală a bănuțului, învinuțului și inculpatului”, pct. 6). Curtea stabilește criteriile când interesele justiției cer prezența avocatului:

- în caz de complexitate sporită a cauzei;
- în funcție de capacitatea bănuțului, învinuțului, inculpatului de a se apăra singuri, urmează a fi luate în considerare capacitățile, cunoștințele și priceperea fiecărei persoane în parte;
- în funcție de importanța și de pericolul faptei de comiterea căreia este bănuț sau învinuț persoana.

Principiul asigurării dreptului la apărare, de asemenea, obligă organul de urmărire penală și instanța să asigure bănuțului, învinuțului, inculpatului dreptul la asistență juridică calificată din partea unui apărător ales de el sau numit din oficiu, independent de aceste organe (pct. 14) din alin. (2) al art. 57).

În pct. 5 alin (1) art. 68 CPP RM e stabilit că apărătorul colectează și prezintă documente și alte mijloace de probă, necesare pentru acordarea asistenței juridice, în ordinea stipulată în art. 100 CPP RM, dar ordinea însăși a unei astfel de activități în articolul dat lipsește.

În legătură cu aceasta, savantul procesualist rus A.V. Pobedkin scrie: deoarece „în CPP nu sunt norme care ar obliga apărătorul să prezinte probele colectate organelor competente de stat, urmările neglijenței (sau ale poziției conștiente) ale legiuitorului pot fi imprevizibile. Astfel, de exemplu, nu se exclude formarea de către apărător „a dosarelor penale paralele”, prezentarea lor direct în instanța de judecată; înaintarea cererilor în instanța de judecată cu privire la includerea datelor neprezentate de către organele de stat competente în concluzia de învinuire etc. Totodată, probe de această natură sunt admise apriori, deoarece procedura

obținerii lor de către apărător practic nu este prevăzută, ceea ce înseamnă că nici nu poate fi încălcată”⁶.

Cu o astfel de opinie e greu să cazi de acord. Într-adevăr, ordinea de colectare a probelor de către apărătorii în art. 100 CPP nu este prevăzută. Dar ea nici nu poate fi, deoarece nu e greu să observi că în alin (1) art. 100 CPP apărătorul, ca subiect de colectare a probelor, nu este numit, de aceea el este lipsit de posibilitatea de a da informației obținute forma procesuală de probă. Pe lângă aceasta, „a obliga apărătorul de a prezenta” materialele colectate echivalează cu lezarea drepturilor lui, cu încălcarea principiului competitivității părților, unde părțile acuzării și apărării sunt egale în fața instanței de judecată (alin. (4) art. 24 CPP RM).

Unii juriști consideră, de asemenea, că ar fi necesar de recunoscut dreptul apărătorului de a colecta probe, ceea ce „este un pas important în reforma procesual-penală, depășirea viziunii privind materialele acumulate de către apărător, ca materiale de calitate procesuală mult mai joase, «denaturate» în favoarea clientului”. Actualmente, acest drept este fixat în CPP al FR.

Savantul rus A.A. Davletov, criticând pe drept această opinie, atrage atenție asupra faptului că în realitate „CPP a FR nu a investit apărătorul cu dreptul de a colecta probe de sine stătător”, „nu l-a transformat în partea procesului competitiv în faza de urmărire penală a procesului penal în vigoare, deoarece „a declara dreptul și a garanta realizarea lui de departe nu este unul și același lucru”⁷. Apărătorul poate „doar să ajute” organele de urmărire penală la colectarea probelor, deoarece legiuitorul doar „a declarat dreptul apărătorului de a colecta probe”, dar „în realitate acest drept nu este asigurat”. Confruntarea drepturilor apărătorului în ce privește prezentarea documentelor și altor mijloace de probă, expuse art. 68 CPP cu noțiunea „Probe”, dată în art. 93 CPP a RM, urmează a conchide că documentele, obiectele obținute de apărător nu corespund unei astfel de calități obligatorii a probelor, ca admisibilitatea, deoarece ele nu pot fi obținute în ordine procesuală și fixate în formă procesuală. În alin. (2) art. 93 CPP al RM sunt formulate clar și univoc șapte tipuri de mijloace de probă. Printre ele nu sunt nici audierea persoanelor, nici obiecte, documente și alte date, colectate de apărător în ordinea prevăzută de art. 100 CPP. În consecință, nu e clar care este statutul juridic al datelor obținute de către apărător și cum ele pot fi introduse în cauza penală. Aceste chestiuni în lege nu sunt soluționate, deși practica aplicării dreptului cere răspunsuri la ele.

Din cele prezentate de către apărător și care pot fi imediat anexate la cauza penală în calitate de probe, unice sunt certificatele, caracteristicile și alte documente care, în conformitate cu art.157 „Documentele” CPP al RM, posedă forma procesuală legitimă. Însă și ele pot fi supuse verificării în ceea ce privește veridicitatea de către persoana cu funcții de răspundere abilitată, prin urmare și în acest caz, pentru ca în cauză să apară probele, se cere acordul subiecților probațiunii ce au împuterniciri autorizate.

⁶ *Ibidem*.

⁷ A.A. Давлетов, „Право защитника собирать доказательства”, în *Российская юстиция*, 2003 nr. 7, p. 50-51.

Astfel, se impune următoarea concluzie: pentru ca informațiile stabilite și colectate de către apărător să devină probe, ultimul trebuie să facă un demers cu privire la anexarea la dosar a obiectelor, documentelor, certificatelor și la audierea persoanei intervievate de el în calitate de martor sau parte vătămată. Dacă ofițerul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată satisface demersul dat, atunci datele colectate vor obține statut de probe. Cu această opinie sunt de acord majoritatea procesualiștilor.

Savantul rus A.A. Davletov a declarat, pe bună dreptate, că dacă subiectul nu dispune de împuterniciri el trebuie să efectueze de sine stătător acțiuni de urmărire penală și alte acțiuni procesuale și este nevoit să apeleze la o altă persoană abilitată cu rugămintea să transforme datele pe care le deține în probe utile, atunci un astfel de subiect nu colectează probe, ci doar contribuie la colectarea lor. (Legea cu privire la avocatură privind colectarea probelor)⁸.

Analiza normelor CPP dau temei de a conchide că legiuitorul, reglementând ordinea de urmărire penală și examinarea cauzelor penale în instanța de judecată, a tratat foarte serios chestiunile privind respectarea formelor procesuale. Nu întâmplător principiul legalității în sistemul altor principii este prevăzut în lege printr-
tre primele (art. 7 CPP RM). Prevederile noii legi procesual-penale înaintează cerințe destul de drastice față de activitatea organelor de urmărire penală, procuror, instanță de judecată, îndeosebi față de colectarea, fixarea și verificarea probelor. Însă, prevăzând aceste cerințe, legiuitorul era obligat în lege să reglementeze clar și pe cât e posibil mai definitivat toate chestiunile care apar în procesul probațiunii în practică.

Totodată, legiuitorul a comis în unele cazuri inexactități sau lacune în reglementarea de drept a colectării probelor, ceea ce duce la apariția unor probleme în aprecierea lor ca fiind admisibile. Astfel, metode de bază de obținere a datelor probatorii sunt acțiunile de urmărire penală, efectuate de organele de stat competente în scopul formării probelor. Admisibilitatea probelor se garantează prin respectarea următoarelor reguli de efectuare a acțiunilor de urmărire penală:

- alegerea corectă a numelui a acelei acțiuni de urmărire penală care este mai potrivită prin construcția ei lăuntrică de cunoaștere și de drept pentru reflectarea acestui tip de urme;
- utilizarea corectă a procedurilor de cunoaștere puse în baza construcției acțiunilor de urmărire penală;
- fixarea corectă din punct de vedere procesual a datelor obținute la efectuarea acțiunilor de urmărire penală privitor la urmele infracțiunii.

Încălcarea acestor reguli va duce la faptul că datele obținute nu vor corespunde cerințelor admisibilității și nu vor putea fi utilizate ca probe.

⁸ *Ibidem.*

Sergiu CRUDU

lector superior al Catedrei drept polițienesc
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

**INTERVENȚIA FORȚELOR DE ORDINE ÎN ASIGURAREA ORDINII
ȘI SECURITĂȚII PUBLICE, A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN TIMPUL DESFĂȘURĂRII
MANIFESTĂRILOR CU CARACTER DE MASĂ**

Respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul desfășurării manifestațiilor în masă devine o problemă destul de actuală și importantă, din motiv că în astfel de împrejurări pot fi lezate atât drepturile organizatorilor și participanților la manifestație, cât și cele ale altor persoane, care nu au nimic comun cu întrunirea.

Obiectivul poliției – respectarea statului de drept – este de a realiza două sarcini distincte, dar indisolubil legate: de a supraveghea aplicarea legilor fundamentale ale statului, asigurând o situație generală de liniște publică, ordine și siguranță, precum și de a se limita strict la puterile ce-i sunt conferite, abținându-se de la orice act arbitrar și respectând libertățile și drepturile individuale ale cetățenilor, unul dintre care este dreptul la întrunirile pașnice sau la alte manifestări cu caracter de masă. Fiind în exercițiul atribuțiilor lor pe parcursul desfășurării întrunirilor, funcționarii de poliție trebuie să respecte nu doar drepturile și libertățile consfințite în Constituție, ci și să evite acțiuni arbitrare sau ilegale, să respecte etica profesională, în special astfel de principii ca respectul, nediscriminarea, echidistanța politică, imparțialitatea etc.

Practica internațională și națională a demonstrat, în repetate rânduri, că acțiunile nehotărâte, intervenția nejustificată sau erorile tactice ale poliției au generat consecințe tragice, soldate cu pierderi umane sau materiale. Reacția întârziată a poliției sau lipsa acțiunilor operative, bine organizate și coordonate, în cazul situațiilor tensionate, a contribuit esențial la creșterea amplitudinii acțiunilor turbulente. Pe de altă parte, unele state au fost condamnate de către CEDO pentru încălcările flagrante ale drepturilor fundamentale ale omului la întruniri pașnice.

La 22 aprilie 2008, în Moldova intră în vigoare Legea 26-XI privind întrunirile. Această lege oferă mai multe avantaje și libertăți participanților: nu mai este necesară obținerea autorizației de la organele publice locale, au dreptul să fie organizatori ai întrunirilor și persoanele străine, și minorii, începând cu vârsta de 14 ani, precum și persoanele declarate incapabile, însoțite de o persoană cu capacitate deplină de exercițiu; întrunirile se fac doar cu notificarea administrației publice locale, iar dacă la întrunire participă până la 50 de persoane, nici această notificare nu este obligatorie. Și acest lucru este corect, deoarece legea veche, nr. 560, prevedea solicitarea unei autorizații cu 15 zile înainte de desfășurarea întrunirii.

Pentru poliție însă, apar unele dificultăți la realizarea sarcinilor ce îi stau în

față, în special de a asigura ordinea publică, din cauza unor omisiuni. Bunăoară, în legea nouă, spre deosebire de cea abrogată, nu mai există prevederea că la întruniri nu pot participa persoane cu fețe mascate; iar întrunirile se pot desfășura în orice loc deschis publicului, în afara clădirilor sau în afara altor spații închise accesului liber. Legea veche interzicea întrunirile:

a) la o distanță mai mică de 50 de metri de sediul Parlamentului, de reședința Președintelui Republicii Moldova, de sediul Guvernului, al Curții Constituționale, al Curții Supreme de Justiție;

b) la o distanță mai mică de 25 de metri de sediul organelor administrației publice centrale de specialitate, al autorităților administrației publice locale, al instanțelor judecătorești, procuraturii, poliției, instituțiilor penitenciare și de reabilitare socială, al unităților și obiectivelor militare, de gări, aeroporturi, spitale, unități economice cu instalații, utilaje sau mașini având un grad ridicat de pericol în exploatare, instituții diplomatice.

Acum aceste prevederi nu mai sunt, fapt care face ca acțiunile de prevenire ale poliției să fie mai dificile.

Legea nr. 26-XI din 22.02.2008 privind întrunirile prevede că, dacă în timpul desfășurării întrunirii unii participanți încalcă ordinea publică sau se atestă: a) îndemnarea la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă; b) incitarea la discriminare sau la violență publică; c) subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării, săvârșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburărilor în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și a libertăților altor persoane ori punerea în pericol a vieții sau a sănătății acestora, organizatorul, în caz de necesitate, împreună cu poliția, îi va îndepărta pe aceștia. Chiar dacă anumite atribuții în vederea asigurării ordinii publice în timpul întrunirilor le revine și altor subiecți, bunăoară: organizatorul poate să creeze un aparat propriu de menținere a ordinii în timpul desfășurării întrunirii, ai cărui membri vor purta însemne distinctive pentru a fi ușor identificați, iar autoritatea administrației publice locale are obligația să creeze toate condițiile pentru desfășurarea pașnică a întrunirii, să desemneze un responsabil pentru desfășurarea legală a întrunirii și să comunice organizatorului și organului de poliție numele și datele de contact ale acestuia sau să interzică, pe durata întrunirii, comercializarea și consumarea băuturilor alcoolice în locul de desfășurare a întrunirii și/sau în imediata apropiere a acestuia, poliției îi revin cele mai importante responsabilități în prevenirea și combaterea încălcărilor de grup sau dezordinilor de masă.

Cele mai importante sarcini pe care trebuie să le îndeplinească poliția, cu această ocazie, sunt:

- supravegherea zonelor și traseelor în care se desfășoară manifestarea;
- menținerea ordinii publice;
- apărarea drepturilor fundamentale consfințite în Constituție și în alte legi;
- paza directă a unor obiecte de importanță deosebită;
- colectarea informației veridice și obiective despre posibilele încălcări, despre intențiile de a le comite;

- prevenirea extinderii unor încălcări separate sau de grup a ordinii publice la dezordini de masă;
- combaterea la timp a încălcărilor de grup;
- documentarea acțiunilor ilicite ale participanților;
- identificarea organizatorilor, provocatorilor sau executorilor faptelor ilicite;
- descoperirea și investigarea infracțiunilor sau contravențiilor flagrante, pe „urme fierbinți”, cu reținerea și tragerea la răspundere, conform legii, a făptuitorilor;
- identificarea și eliminarea, în limitele competenței, a cauzelor și condițiilor care pot duce la apariția conflictelor.

Un lucru important, de care trebuie să ținem cont pentru a înțelege mecanismul escaladării conflictului, urmat de diferite încălcări, inclusiv acte de huliganism în grup, ce pot lua amploare, este mecanismul de formare a mulțimii și particularitățile comportamentului individului în mulțime. Dinamica evoluției încălcărilor de grup include câteva etape.

Etapă inițială (incipientă) se caracterizează prin apariția și tensionarea situației de conflict. Aceste situații pot fi diverse, exprimate prin nemulțumire cu ocazia anumitor evenimente, proteste împotriva anumitor acțiuni ale autorităților. Deseori, aceste cerințe sunt legale și întemeiate. Cerințele participanților pot fi diverse: economice, politice, sociale, religioase. Situația de conflict poate să apară atât treptat, cât și spontan, inclusiv din cauza unor acțiuni incorecte ale funcționarilor de poliție. Deseori, apariția funcționarilor de poliție dotați cu scuturi, bastoane, căști și alt echipament sau mijloace speciale de luptă este percepută ca o limitare de libertăți. Reprezentanții societății civile ce participă la întruniri cu greu cred în intențiile pașnice ale reprezentanților organelor de drept, îndreptate doar spre asigurarea securității publice, când funcționarii de poliție, echipați în acest mod, apar în fața manifestațiilor sau protestatarilor care nu fac altceva decât să își realizeze un drept constituțional.

Numai faptul apariției mulțimii atrage deja curioșii, iar dacă, mai ales, evenimentul este legat de vreun conflict în care participanții își exprimă nemulțumirea sau chiar ura față de cineva sau de ceva, mulțimea crește în mod spectaculos. În aceste situații, deseori pot apărea provocatorii care răspândesc anumite zvonuri, incită la anumite fapte. Sub influența lor, crește excitarea emoțională a mulțimii, are loc așa-zisa molestare psihică a gloatei, când fiecărei persoane ce face parte din ea îi scade simțul responsabilității pentru acțiunile sale, crește considerabil ura și agresivitatea, caracteristici impropriei unui comportament în condiții obișnuite. Înaintând în mod ultimativ cerințele, mulțimea cere satisfacerea imediată a lor, lucru care, de regulă, este imposibil. Dacă la această etapă nu se intervine, conflictul poate lua proporții și degenerază în dezordini de masă.

Etapă activă este perioada când mulțimea agresivă, în cazul în care cerințele sunt respinse, trece la acțiuni. De regulă, acestea au caracter ilicit, iar consecințele sunt grave. Participanții pot bloca arterele circulației, dezorganizează ritmul normal al activității în zona de conflict, pot răsturna automobile, pot devasta, incendia,

vandaliza, profana, comite acte de violență, pogromuri etc. În asemenea situații de haos, unele persoane profită și comit infracțiuni patrimoniale: furturi sau jafuri.

Etapa finală se caracterizează prin anihilarea acțiunilor agresive ale mulțimii în urma acțiunilor complexe ale organelor de drept în combaterea și lichidarea consecințelor dezordinilor de masă. Poliția și trupele de carabinieri întreprind operațiuni speciale în scopul dispersării mulțimii, identificării, reținerii și tragerii la răspundere, în baza probelor colectate, a persoanelor vinovate [8, p. 323].

În timpul intervenției forțelor de ordine în asigurarea ordinii și securității publice, precum și a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în manifestările de grup trebuie să se respecte un șir pe principii atât etice, cât și tactice, specifice activității polițienești.

O importanță deosebită în prevenirea încălcării în grup a ordinii publice o are tactica de acțiune a poliției la etapa inițială, atunci când în stradă s-a adunat un anumit număr de oameni care protestează. Protestele și indignările cetățenilor pot să apară ca o reacție firească la diverse evenimente și, deseori, după cum s-a menționat deja, sunt motivate și corecte. De aceea, la această etapă, funcționarii de poliție trebuie să clarifice mai întâi care sunt cauzele ce au determinat nemulțumirea, precum și componența numerică și categoria de cetățeni care fac parte din mulțime. Dacă ei s-au adunat în urma producerii unui eveniment (accident, incident, conflict etc.), e necesar ca poliția să se implice activ și operativ pentru a înlătura cauza care a atras atenția mulțimii și să asigure securitatea persoanelor adunate. Aceste acțiuni vor contribui la detensionarea și dezamorsarea situației. În caz contrar, lipsa de acțiune a poliției poate duce la tragedii. Astfel de exemple, în practică, sunt o mulțime. De regulă, în cazul evenimentelor ce au cauzat adunarea spontană a persoanelor, la etapa dată, pentru poliție nu constituie nicio greutate să fie anihilate acțiunile ce pot destabiliza ordinea publică. Este însă mai complicat pentru poliție să acționeze în timpul întrunirilor politice sau ale acțiunilor de protest în masă, deoarece acestea se desfășoară într-o atmosferă psihologică tensionată, iar tactica incorectă de a acționa, în aceste condiții, poate duce la dezastru.

În cazul apariției conflictului sau producerii unui incident, imediat se informează Unitatea de Gardă a Comisariatului local de poliție, unde se acumulează și se prelucrează toată informația. Această informație trebuie să includă: motivul și caracterul incidentului, locul și cauza apariției lui; descrierea persoanelor active implicate și numărul aproximativ al acestora; numărul aproximativ al „curioșilor” și atitudinea lor față de evenimentul ce se desfășoară; atitudinea celor adunați față de prezența poliției; date despre tendința dezvoltării conflictului și proporțiile lui.

Polițiștii trebuie să evite implicarea emoțională excesivă, vor fi neutri și nu vor face comentarii. O atenție deosebită se acordă, în cazul concentrării unui număr semnificativ de persoane, modului de utilizare a regulilor de politețe, precum și evitării oricărei manifestări discriminatorii, legată de rasă, religie, naționalitate, sex, vârstă, opinii exprimate, condiție socială sau de orice alt considerent.

Aplicând procedurile recomandate pentru asemenea situații cu calm și fermitate, polițiștii își vor îndeplini misiunea fără să-și manifeste emoțiile pe care, în mod inevitabil, le au, dacă vor să câștige încrederea populației. Cetățenii vor apre-

cia calmul, fermitatea și răbdarea de care dă dovadă funcționarul de poliție. Aceste calități sunt cu atât mai necesare cu cât dificultățile provin din reacțiile ostile, chiar violente, al căror subiect sunt polițiștii, uneori din cauza simplei lor prezențe. Vor fi evitate, cu prilejul intervențiilor, atitudinile agresive, provocatoare, dominatoare sau disprețuitoare [9, p. 19].

Este necesară abținerea, în asemenea condiții, de a face avertismente dure, îmbrânciri, rețineri sau arestări în public, de a impune nejustificat unele restricții sau interdicții.

Atitudinea brutală, lipsită de respect, chiar și față de cei mai periculoși delincvenți, poate genera o apreciere negativă, revolte și reacții de răspuns împotriva polițiștilor.

Totodată, acțiunile corecte și coerente, echilibrate, înțelese și echitabile ale polițiștilor se bucură, în majoritatea cazurilor, de susținerea mulțimii, iar aducerea la cunoștința cetățenilor, prin mijloace adecvate de informare, a modului în care se efectuează intervențiile (cu precizarea acțiunilor pe care lucrătorul este îndreptățit să le efectueze, a comportamentului impus cetățenilor pe timpul acestora și a riscurilor pe care aceștia și le asumă în cazul nerespectării lor) poate determina o reacție de acceptare dacă acțiunile se înscriu în tiparul cunoscut de societate.

Polițiștii nu trebuie să intre în dispute și certuri cu participanții sau să se lase provocați. Trebuie să evite luarea deciziilor pripite privind aplicarea măsurilor de constrângere față de delincvenți. Aceste măsuri necesită a fi amânate pentru altă dată, atunci când condițiile sau circumstanțele sunt mai favorabile. Este important să fie corect analizată și apreciată situația creată, precum și reacția posibilă a persoanelor la acțiunile poliției, ținând cont de particularitățile psihologice ale gloatei. De aceea, în mod prioritar se impun măsurile ce nu trezesc reacții negative.

În cazul pericolului eminent de apariție a unei situații grave de conflict între protestatari și forțele de ordine, trebuie luate toate măsurile posibile pentru evitarea confruntărilor directe și a acțiunilor violente. În practică, în asemenea situații se aplică metoda convingerii, care poate fi exprimată în diverse forme: dialog, adresări, explicații, negocieri, intermediari. Funcționarii de poliție implicați în aceste activități trebuie să fie flexibili și răbdători, dacă vor să obțină rezultate, să soluționeze conflictul pe etape, pas cu pas.

În cazul în care dialogul eșuează, se apelează la ajutorul mediatorilor (negociatorilor). Aceste persoane trebuie să dispună de anumite calități: să se bucure de încredere și autoritate deplină din partea tuturor părților implicate în conflict, să fie oneste și obiective. Intermediatorul trebuie să asculte părțile și să încerce să găsească un compromis, să reducă divergențele. Scopul final este împăcarea sau refuzul acțiunilor violente. În calitate de negociatori pot fi implicați celebriități, lideri, sportivi sau artiști cunoscuți, fețe bisericești, uneori chiar autorități din lumea interlopă [8, p. 328].

Dacă metoda convingerii nu dă rezultate, iar conflictul are un caracter agresiv, însoțit de violențe din partea mulțimii, tactica poliției trebuie să fie alta. În asemenea situații, este justificată aplicarea, în limitele legii, a măsurilor de constrângere. În această situație, condiția principală este că poliția trebuie să fie la maximum

activă, să preia inițiativa, acțiunile să aibă un caracter ofensiv, dar cu condiția ca daunele provocate integrității corporale, morale sau patrimoniale să fie minime.

Principiul folosirii forței pentru restabilirea ordinii publice se aplică numai în caz de extremă necesitate și numai în măsura în care forța este necesară pentru îndeplinirea obligațiilor lor [1, art. 3], când celelalte mijloace legale pentru menținerea ordinii au fost epuizate și când sunt puse în pericol grav ordinea publică și instituțiile democratice ale statului.

Dacă situația impune intervenția în forță pentru asigurarea ordinii, atunci trebuie să fie respectate cel puțin cu strictețe prevederile Codului de conduită a persoanelor responsabile de menținerea ordinii de drept adoptat la 17 decembrie 1979 la a 106-a Ședință Plenară a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite precum și „Principiile de bază privind folosirea forței și a armelor de foc”, adoptate la cel de-al Optulea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și a tratamentului aplicat delincvenților (Havana, Cuba, septembrie 1990), și anume:

1. folosirea forței trebuie făcută în mod excepțional, când alte mijloace nonviolente nu au dat rezultate;
2. folosirea forței să se facă proporțional cu intensitatea și gravitatea atacului;
3. folosirea forței să se facă gradual și numai după ce s-au executat somațiile și avertizarea legală, urmate de semnale sonore și luminoase;
4. încetarea folosirii forței dacă aceasta nu se mai impune și ordinea publică a fost restabilită;
5. folosirea forței pentru restabilirea ordinii publice se face la comanda comandamentului superior și numai după aprobarea scrisă dată de către conducătorul organului afacerilor interne.

În organele afacerilor interne există planuri speciale de acțiuni, care sunt puse în aplicare la apariția dezordinilor de masă, scopul fiind prevenirea, comiterea și lichidarea lor. Conform acestor planuri, se formează Statul-Major Operativ (SMO), care preia conducerea forțelor și mijloacelor implicate în menținerea ordinii în condiții deosebite. În el sunt incluși conducători ai diferitor subdiviziuni ale organelor afacerilor interne de diferite niveluri.

Sarcinile de bază ale Statului Major Operativ sunt:

- organizarea acțiunilor de prevenire a dezordinilor de masă;
- acumularea, prelucrarea, sinteza și aprecierea datelor despre situația operativă, pronosticarea evoluției;
- organizarea desfășurării unui complex de măsuri de prevenire, cu implicarea mijloacelor mass-media, liderilor etc.;
- informarea operativă a reprezentanților administrației publice locale și centrale despre motivele și cauzele tensionării situației și înaintarea propunerilor pentru înlăturarea lor;
- instruirea și repartizează sarcinilor forțelor implicate în asigurarea ordinii;
- asigurarea pregătirii de acțiune a forțelor și mijloacelor, la apariția dezordinilor.

O activitate radicală în combaterea dezordinilor de masă este desfășurarea

operațiunii speciale [7, p. 167]. Operațiunea specială este un complex de acțiuni de prevenire, operativ-investigative și de anchetă, de recunoaștere, precum și de intervenție în forță a poliției și forțelor complementare, sub conducerea șefului Statului-Major Operativ, conform unui plan unic în unul sau în mai multe sectoare, pentru a nu admite acțiuni violente din partea gloatei și pentru tragerea la răspundere a persoanelor vinovate.

În acest scop se formează și se numește componența grupelor mobile de recunoaștere, de negociere și propagandă, de investigare și documentare a acțiunilor ilicite, iar pentru organizarea forțelor și mijloacelor implicate se creează grupe informațional-analitice, de legătură operativă și logistică.

Pentru a impune anumite interdicții sau restricții de circulație, se formează cordoane, posturi, patrulle, care, în funcție de situație, pot fi întărite în caz de necesitate.

Pentru intervenția în forță se creează grupe speciale pentru baraj, dispersare, escortă și aplicare a mijloacelor speciale. Sarcinile și componența numerică sunt stabilite în funcție de nivelul ierarhic în instrucțiunile aprobate prin ordinele MAI.

Tactica acțiunii în cazul desfășurării operațiunii speciale este de a introduce filtre sau baraje în locul unde au loc dezordini de masă, de a documenta acțiunile ilicite prin fotografiere și filmare, utilizarea mijloacelor speciale pasive și active, dezmembrarea gloatei și dispersarea ei forțată, reținerea organizatorilor sau participanților activi, acordarea asistenței medicale pătimașilor.

După desfășurarea operațiunii speciale, SMO trebuie să întreprindă următoarele:

- să creeze condiții optime pentru investigarea obiectivă a infracțiunilor;
- să organizeze măsuri pentru prevenirea repetării dezordinilor;
- să prezinte o informație detaliată administrației publice centrale și locale;
- să asigure lichidarea consecințelor;
- să analizeze și să evalueze acțiunile intervenției, pentru a descoperi lacunele și greșelile comise, în scopul excluderii lor pe viitor [8, p. 330].

Experiența anului precedent a demonstrat că situația de criză nu a fost gestionată cu profesionalism, cum se cuvine în asemenea situații, de la bun început. Făcând o retrospectivă a modului în care a intervenit poliția înainte, în timpul și după evenimentele din 7 aprilie 2009, precum și o sinteză a informațiilor audio/video operative, realizate de către angajații poliției, precum și în conformitate cu datele prezentate în știri, cu disputele și opiniile difuzate în mijloacele mass-media, putem constata următoarele carențe:

1. ineficiența totală a acțiunilor de prevenire;
2. lipsa acțiunilor parlamentare (de dialog), de convingere și propagandă din partea poliției, lipsa cadrelor calificate antrenate în asemenea acțiuni în situații tensionate;
3. nu au fost atrași în dialog negociatorii dintr-o parte, neutri și cu autoritate (bunăoară, lideri din instituțiile de învățământ, fețe bisericești, artiști, sportivi etc.);
4. nu a fost folosit potențialul mass-media pentru aplanarea conflictului și propaganda în favoarea respectării ordinii de drept;

5. unele canale au fost fie blocate, fie difuzau muzică clasică toată ziua, limitând astfel, accesul publicului la informație veridică, ceea ce a favorizat răspândirea cu repeziciune a zvonurilor, care ațâțau și mai mult spiritele;

6. acțiuni brutale, în public, îmbrânciri, comentarii, vorbe ofensatorii, ce au provocat reacții de răspuns;

7. nu a fost organizată îndeajuns colectarea sau utilizată informația referitoare la intenții, la apariția provocatorilor ce instigau la comiterea încălcărilor în grup a ordinii publice, aceștia nefiind nici observați, nici documentați și nici reținuți pentru a fi trași la răspundere încă la etapa inițială, gradul de informare operativă a poliției și de conștientizare a pericolului fiind foarte mic, nici alte măsuri convenite de prevenire nu au fost luate;

8. anunțarea cu întârziere a subdiviziunilor MAI de a se mobiliza și deplasa la fața locului, asigurarea cu transport, căile de deplasare a efectivului în raionul de mobilizare, obiectivele principale care pot fi atacate;

9. de asemenea, nu a fost observată, sau a fost pur și simplu neglijată, apariția grupurilor răzlețe ce comiteau diverse încălcări flagrante ale ordinii publice sau, dacă au și fost observate, nu s-a luat nicio atitudine; factorii de decizie fiind pasivi sau indeciși, a fost, astfel ratată inițiativa de a preveni și contracara dezordinile de masă încă la etapa incipientă;

10. ineficiență s-a dovedit a fi pregătirea profesională din punct de vedere tactic a efectivului, instruirea, repartizarea și utilizarea forțelor implicate în menținerea ordinii publice și a rezervei necesare, dat fiind faptul că o bună parte din funcționari nu cunoșteau nici sarcinile și nici modul în care trebuie să reacționeze, iar alții, chiar dacă le cunoșteau, nu puteau face nimic singuri, antrenamentele mai serioase fiind desfășurate după evenimente și nu înainte, deși se știa că se preconizează acțiuni în masă de proporții;

11. nu prea s-a observat nici dirijarea eficientă sau manevrarea și interacțiunea pentru intervenție cu forțele de ordine în situațiile critice;

12. dotarea și pregătirea forțelor cu mijloace speciale, echipament de protecție individuală și mijloace de comunicare au fost sub orice nivel;

13. schimbul de informație între organizatorii întrunirii, administrația publică și organele de drept practic lipsea;

14. lipsa asigurării cu dispozitive de sonorizare și amplificare pentru comunicarea cu manifestanții;

15. în timpul operațiunii speciale de noapte, a fost folosită forța și mijloacele speciale nejustificat, fără niciun avertisment sau somare, fiind maltratați și reținuți nejustificat foarte mulți cetățeni din rândul curioșilor, inclusiv femei și minori, cărora li s-a cauzat un prejudiciu considerabil sănătății și chiar vieții, fiind loviți în zone interzise ale corpului, ceea ce a trezit ura și neîncrederea populației în propriile organe de drept.

Pentru a preveni, pe viitor, situații similare, considerăm necesar:

1. întreprinderea măsurilor pentru ridicarea nivelului pregătirii profesionale a cadrelor polițienești în timpul instruirii inițiale sau la cursurile de reciclare, precum și în timpul lecțiilor de pregătire profesională în subdiviziunile OAI, abordând și problematica discutată versus asigurarea ordinii publice și drepturile fun-

damentale ale cetățenilor în timpul întrunirilor;

2. efectuarea antrenamentelor periodice;
3. dotarea efectivului organelor de poliție cu echipamentul necesar și mijloacele speciale destinate menținerii ordinii publice, prevenirii și/sau combaterii faptelor antisociale în astfel de împrejurări;
4. prevederea, în cadrul fiecărei subdiviziuni de poliție, a atribuțiilor speciale în asigurarea și menținerea ordinii publice în caz de întruniri sau/și de combatere a dezordinilor în masă a funcționarilor cu rol de negociator sau de psiholog, care să realizeze lucrul specific necesar;
5. asigurarea transparenței prin optimizarea colaborării cu reprezentanții mass-media pentru motivarea intervenției, ridicarea autorității și eliminarea neîncrederii populației în poliție;
6. instruirea calitativă a efectivului implicat în menținerea ordinii publice, ținând cont de toate recomandările făcute;
7. elaborarea unui îndrumar privind acțiunile funcționarilor de poliție în timpul întrunirilor, precum și în caz de dezordini de masă.

Cu siguranță, dacă se va ține cont de aceste recomandări, consecințele de genul celor care au fost vor putea fi evitate.

Bibliografie:

1. Codul de conduită a persoanelor responsabile de menținerea ordinii de drept, adoptat la 17 decembrie 1979, la a 106-a ședință plenară a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.
2. Principiile de bază privind folosirea forței și a armelor de foc, adoptate la cel de-al optulea congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și a tratamentului aplicat delincvenților (Havana, Cuba, septembrie 1990).
3. Declarația despre poliție (adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei prin Rezoluția 690 din 8 mai 1979).
4. Codul european de etică al poliției (adoptat de către Comitetul Miniștrilor la data de 19 septembrie 2001, în cadrul celei de a 765-a reuniuni a delegaților miniștrilor).
5. Legea 26-XI din 22.02.2008 privind întrunirile.
6. Legea Nr. 560 din 21.07.1995 cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor (abrogată).
7. Grigore Beșleagă, Victor Guțuleac, *Asigurarea securității publice în timpul tulburărilor și dezordinilor de masă*, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 1998.
8. А.П. Коренев, *Административная деятельность органов внутренних дел*, Москва, 2001.
9. Ghid practic de aplicare a Codului de etică și deontologie polițienească, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare”, 2007.

Irina DUMITRESCU,

specialist principal al Direcției Relații Internaționale și Integrare Europeană a MAI

ROLUL ORGANIZAȚIILOR INTERNAȚIONALE ÎN ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN CONTEXTUL MANIFESTĂRILOR CU CARACTER DE MASĂ

Născută din suferințele îndurate de omenire, ca urmare a masacrelor și ororilor ce s-au derulat pe parcursul dezvoltării societății omenești, ideea consacării și instituționalizării drepturilor omului înregistrează o evoluție spre o mai bună protecție a ființei umane, datorită proliferării drepturilor sale recunoscute, a mecanismelor de garantare a acestora și a instituțiilor care veghează la respectarea lor.

Dezvoltarea societății omenești a impus, în special în epoca modernă, crearea unor organizații cu caracter bi- și multilateral, care să-și fixeze drept obiectiv rezolvarea unor probleme legate de interesele statelor respective sau chiar ale întregii comunități internaționale¹.

După Primul Război Mondial, înființarea Ligii Națiunilor a constituit prima încercare de a se realiza o organizație de state care să aibă un caracter general și permanent. Ideea creării acestei organizații apăruse în mai multe state și s-a născut datorită dezastrului pe care Primul Război Mondial l-a provocat multor popoare, precum și situației politico-economice ivite la terminarea acestuia.

Pactul Ligii Națiunilor, adoptat la Conferința de pace de la Versailles, din 28 iunie 1919, a creat prin aceasta prima organizație internațională care, printre alte obiective, și-a propus respectarea și protecția juridică a drepturilor omului.

Literatura juridică de specialitate consemnează că legiferarea drepturilor omului a avut drept precursori: „Magna Carta”, „The Petition of Rights”, „Habeas Corpus Act” și „The Bill of Rights”.

„Marea Cartă a Libertăților”, cum este denumită „Magna Carta”, reprezintă o constituție edictată la Runnymede, în Anglia, la 15 iunie 1215, în urma înțelegerii intervenite între regele Ioan fără de Țară și baronii săi rebeli. Documentul conține elemente care, după mai multe secole, vor inspira evoluția teoriilor drepturilor omului. Magna Carta a avut o dublă semnificație: mai întâi, avea forma unui contract între partidul regelui și cel al baronilor, contribuind astfel la fundamentarea teoriei contractului social. Conține, de asemenea, anumite norme care, câteva secole mai târziu, au inspirat documente, precum: „The Petition of Rights” (1620), adresată regelui de către Parlament, și „Habeas Corpus Act”, lege impusă de Parlamentul englez la 26 mai 1679, considerată ca a doua constituție a Angliei după „Magna Carta”.

„The Bill of Rights”, a cărui titulatură completă este „The Act Declaring the Rights and Liberties of the Subject and Settling the Succession of the Crown”² a

¹ Astfel s-au constituit Uniunea Internațională Telegrafică (1865) și Uniunea Poștală Universală (1874).

² Legea proclamând drepturile și libertățile supușilor și reglementând succesiunea la tron.

reprezentat o încercare de aplicare, la o scară mai mare, a principiilor enunțate în documentele anterioare.

Rezultat din revoluția din 1688, „The Bill of Rights” a fost una din legile fundamentale adoptate de Parlamentul englez la 18 februarie 1689. „The Bill of Rights” stabilea că puterea monarhică emană din voința popoului și a proclamat anumite drepturi fundamentale ale individului, printre care și interzicerea pedepșelor ilegale și crude, obligația de a i se comunica imediat unui deținut motivele arestării, eliberarea pe cauțiune etc.

În secolul următor, la 14 iulie 1776, „Declarația de independență a Statelor Unite” proclamă, într-un limbaj patetic, influențat de stilul constituțiilor engleze, că este „de la sine înțeles adevărul că toți oamenii se nasc egali și creatorul lor îi investeste cu anumite drepturi inalienabile, printre care se număra dreptul la viață, libertate și fericire. În vederea respectării acestor drepturi, oamenii instituie guverne, care își dobândesc puterea legală prin consimțământul celor guvernați; că dacă oricând, oricare formă de guvernământ periclitează aceste scopuri, popoului îi stă în putință de o răsturna și institui o nouă guvernare.

Dar documentul juridic care a consacrat în maniera cea mai completă conceptul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului a fost „Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului”, adoptată la 26 august 1789, în timpul revoluției franceze. Ea reflectă, încă din titlu, viziunea dualistă a iluminiștilor europeni, în special a celor francezi, inspirată deopotrivă din teoria dreptului natural³ și teoria contractului social⁴.

O creștere a interesului comunității internaționale pentru promovarea condiției umane, pentru respectarea drepturilor omului și recunoașterea demnității umane s-a manifestat după cel de Al Doilea Război Mondial.

Astfel, prima organizație internațională cu caracter universal care a fost creată în această perioadă, Organizația Națiunilor Unite, a acordat o atenție specială problemelor social-umane, pornind de la convingerea că respectul pentru ființa umană, promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului constituie una dintre condițiile indispensabile păcii în lume și progresului umanității. Acest interes a fost materializat în trei planuri:

1. Codificarea materiei drepturilor omului;
2. Asigurarea aplicării în practică a instrumentelor elaborate de către statele membre;
3. Educația în spiritul respectării prevederilor acestor instrumente.

Cele enunțate mai sus s-au materializat după cum urmează:

A. Cinci acte constitutive ale ONU și ale unor instituții specializate:

- Carta Națiunilor Unite;
- Constituția Organizației Internaționale a Muncii;
- Convenția Organizației Națiunilor Unite pentru Educație Știință și Cultură

(UNESCO);

³ Formula drepturile omului.

⁴ Formula drepturile cetățeanului.

- Constituția Organizației Mondiale a Sănătății și
- Carta Organizației Națiunilor Unite pentru Agricultură și Alimentație (FAO).

Aceste cinci acte tratează problematica drepturilor omului, instituționalizând principiile de bază ale acesteia.

B. Alte cinci instrumente juridice reglementează aspectele globale ale problematicii drepturilor omului:

- Declarația Universală a Drepturilor Omului;
- Pactul internațional referitor la drepturile economice, sociale și culturale;
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice;
- cele două protocoale adiționale la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, denumite generic Carta internațională a drepturilor omului.

C. Alte circa 45 instrumente internaționale, adoptate sub auspiciul forului internațional, acoperă diverse domenii particulare a materiei pe toate planurile.

Astfel, în planul drepturilor civile și politice au fost elaborate acte normative referitoare la dreptul de autodeterminare, dreptul la viață, abolirea sclaviei, a muncii forțate, a comerțului cu ființe umane, protecția persoanelor supuse detenției sau întemnițării, dreptul la cetățenie, ameliorarea situației refugiaților, libertatea de opinie și exprimare etc. În planul drepturilor economice, sociale și culturale domeniile reglementate vizează dreptul la muncă, dreptul la educație, dreptul la sănătate, dreptul la hrană etc.

Totodată, este de menționat și faptul că, în paralel cu statele membre ale ONU, au fost înregistrate și inițiative regionale axate pe problematica drepturilor omului.

Astfel, pe continentul european, în cadrul Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa au fost adoptate acte în care problematica drepturilor omului este amplu reglementată, cum ar fi: Actul final de la Helsinki din 1975, Viena 1986, Carta de la Paris din 1990, pentru a nu le enumera decât pe cele mai semnificative. Să nu uităm și de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, adoptată de către Consiliul Europei la 4 noiembrie 1950.

Pe continentul latino-american, care are temeinice tradiții în materie, a fost adoptată în 1986 la San José Convenția americană privind drepturile omului, iar pe continentul african, Carta africană a drepturilor omului și a drepturilor popoarelor, fiecare dintre acestea particularizând aspecte tratate în instrumente cu vocație de universalitate.

Evoluția ideilor și a instituțiilor la nivel național și internațional a dus la o concepție modernă a drepturilor omului fondată pe două paliere:

Drepturile omului sunt cele enunțate în instrumentele internaționale: în Declarația universală din 1948, în Pactele internaționale, precum și în celelalte instrumente internaționale adoptate sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite și a instituțiilor sale specializate, precum și în cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa.

Noțiunea de „drepturi ale omului” este intim legată de cea de „stat”. După Asjrn Eide, „Drepturile omului nu au sens decât în cadrul unei societăți organizate,

dotată cu o putere organizată și care acționează în relația dintre individ și stat, cu libertăți de care individul trebuie să se bucure, cu dreptul său la justiție în condiții stabilite prin lege, cu dreptul său de a participa la treburile publice și cu drepturile și îndatoririle sale asupra statului, ca un drept la un nivel de viață suficient și la satisfacerea nevoilor sale fundamentale”.

Sistemul internațional de promovare și garantare a drepturilor omului este fondat pe relația triumghiulară existentă între:

- acțiunea de elaborare a instrumentelor;
- de aplicarea lor;
- de educare în spiritul respectării valorilor umane.

Această relație se realizează printr-o amplă și multiformă cooperare inter-guvernamentală în cadrul unor organizații și instituții cu vocație de universalitate, organisme regionale, subregionale și naționale, organizații neguvernamentale, instituții umane și centre de cercetare, prin mass-media și altele.

Spre exemplu, Biroul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) pledează pentru promovarea și protejarea tuturor drepturilor omului și luarea de măsuri eficiente pentru combaterea terorismului ca obiective complementare și care se susțin reciproc⁵. Înaltul Comisar e mandatat să elaboreze rapoarte analitice, să ia poziție și să ofere sprijin activităților legale ale organismelor ONU care se ocupă cu drepturile omului, inclusiv Consiliul Drepturilor Omului și Adunarea Generală. OHCHR a oferit consiliere pe baza a numeroase documente ale agențiilor ONU și contribuie la popularizarea drepturilor omului prin integrarea tuturor drepturilor, inclusiv cele politice, civile, economice, sociale și culturale. OHCHR oferă asistență și consiliere statelor membre în protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale în procesul de combatere a terorismului, inclusiv pentru dezvoltarea legislației și a politicilor antiteroriste în concordanța cu drepturile omului. OHCHR promovează protecția consolidată a drepturilor omului prin leadership și advocacy, furnizând asistență tehnică și training și dezvoltând instrumente pentru practicieni. OHCHR s-a concentrat pe aprofundarea înțelegerii prevederilor internaționale legate de drepturile omului în contextul terorismului printr-o cercetare atentă, în special printr-un raport asupra drepturilor omului, terorismului și contraterorismului. OHCHR pregătește seminarii regionale pe drepturile omului și contraterorism, aducând astfel la zi Compendiul de Jurisprudență al Națiunilor Unite și al organizațiilor regionale în Protejarea Drepturilor Omului în Contextul Luptei contra Terorismului și dezvoltând un raport asupra relației dintre legile internaționale umanitare și cele ale drepturilor omului.

Drepturile omului nu au vocație de a rămâne în stare de simple enunțuri sau deziderate. Funcția lor socială este de a deveni componente esențiale ale vieții juridice, politice și sociale ale fiecărui stat, pe baza unei acțiuni deliberate, inclusiv într-un program de dezvoltare.

⁵ Strategia Națiunilor Unite de Combatere a Terorismului.

Declarația universală a drepturilor omului indică, în preambulul său, două mijloace de acțiune în procesul de promovare a drepturilor omului. Pe de o parte, aplicarea și garantarea de către organele și structurile statale, iar pe de altă parte, învățământul și educația.

Toate organele statului trebuie să concure la asigurarea respectării universale și efective a tuturor drepturilor omului. Protecția drepturilor omului se bazează pe primordialitatea dreptului. Instituțiile autorității publice trebuie să fie supuse legii printr-un ansamblu de dispoziții generale care reglementează modul de exercitare a puterii lor.

Într-un stat în care drepturile omului sunt nesigure, statul însuși nu mai este în siguranță, prin urmare, orice luptă împotriva terorismului – celui mai mare flagel al secolului XXI – care nu menține riguros respectul drepturilor omului nu poate asigura securitatea națională, ci, dimpotrivă, o slăbește. Terorismul nu este un fenomen nou, cu atât mai puțin tortura sau dilema statelor de a găsi un echilibru între drepturile omului și securitatea națională în lupta contra terorii.

Toate statele, indiferent de cât de puternice sau dezvoltate ar fi, sunt vulnerabile în fața terorismului, ca un act care pune în pericol securitatea lor națională și care creează astfel o stare de urgență. Spre exemplu, în materia respectării drepturilor omului, statele sunt vulnerabile în fața terorismului patogen, la terorismul criminal, la terorismul psihologic și la alte forme de terorism la adresa persoanei, proprietății și instituțiilor realizat, în special, în timpul manifestărilor în masă.

Amenințările teroriste sunt de mare actualitate. În secolul XXI se pare că ele nu vor dispărea, ci, dimpotrivă, este posibil să se diversifice și să se amplifice. Atacurile teroriste sunt și vor fi în continuare atipice, lipsite de orice moralitate, o amenințare a drepturilor omului și în afara oricăror reguli ale păcii și războiului. Ele vor viza tot ceea ce este vulnerabil – state, guverne, instituții publice, organizații internaționale, aglomerări urbane și locuri publice, infrastructuri și rețele de comunicații, rețele Internet și, mai ales oameni, inclusiv bătrâni și copii, întrucât unul din obiectivele cele mai importante ale terorismului este să creeze oroare, indignare, dezgust, panică, nesiguranță și frică.

Terorismul constituie o amenințare din ce în ce mai pronunțată la adresa păcii și securității, a ființei umane, a drepturilor omului, a valorilor și a civilizației. Această amenințare este direct proporțională cu vulnerabilitățile societății moderne și evoluează pe măsură ce faliiile se adâncesc, conflictele se amplifică și crizele se înmulțesc.

Cu cât civilizația progresează, cu atât terorismul devine mai abject și mai înfricoșător. Terorismul nu este pur și simplu o trecere la limită, nici un exces al notei de nemulțumire și al spiritului protestatar. El se prezintă ca o patologie gravă, ca o boală cronică a omenirii, care se accentuează și se complică din ce în ce mai mult. De aceea lupta împotriva lui nu este și nu poate fi ușoară. Și aceasta nu neapărat pentru că teroriștii ar fi foarte puternici, ci pentru că ei sunt lipsiți de orice logică și de orice filosofie. Combaterea terorismului nu poate însă ieși din legile și obiceiurile războiului și ale luptei armate, și, de aceea, dificultățile unei astfel de confruntări vor fi totdeauna foarte mari.

În acest context, putem menționa Raportul Special pentru Promovarea

Drepturilor Omului în contextul Combaterii Terorismului, care operează sub noul Consiliu al Drepturilor Omului și activează pentru a identifica, schimba și promova bunele practici în măsurile de combatere a terorismului care respectă drepturile omului și libertățile fundamentale. Raportul Special încearcă să soluționeze acuzațiile de violare a drepturilor omului în contextul combaterii terorismului, efectuează vizite în țări selectate și s-a angajat într-o corespondență cu mai mult de 40 de țări cu privire la legislația și practica acestora. Raportează în mod regulat atât Consiliului Drepturilor Omului, cât și Adunării Generale a ONU, inclusiv pe baza unor chestiuni tematice sau a unor vizite în anumite țări.

Pentru a facilita diseminarea informațiilor privind drepturile omului și bunele practici din protecția drepturilor omului în contextul combaterii terorismului, a fost creat un portal specializat, „The Lift”.

În ceea ce privește situația noastră, urmează de menționat faptul că numai găsirea unui echilibru adecvat între național și universal în definirea drepturilor omului în Moldova poate conduce la instaurarea păcii sociale și să prevină tensiuni viitoare și să protejeze populația împotriva terorismului. Pentru asta însă, problematica drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Moldova trebuie să devină un dialog, și nu să continue să fie un monolog (deseori coercitiv și intolerant) al instituțiilor occidentale în prezentarea Moldovei ca fiind un stat falimentar în respectarea drepturilor omului. În multe privințe, anume lipsa aproape totală a discuțiilor obiective, depolitizate și de ideologizate în mediile academic, politic, și cultural național asupra conținutului legal, politic, social, moral și filosofic al drepturilor omului generează tensiuni, dezbină societatea și compromite dezvoltarea Moldovei pe termen lung.

Pe parcursul perioadei de afirmare a Republicii Moldova pe arena internațională drepturile omului au devenit extrem de importante în discursul politic și academic autohton. De către instituțiile internaționale și, în special, cele europene gradul de dezvoltare (democratizare), sau chiar „civilizare” a Moldovei este evaluat în mare parte prin progresul obținut în respectarea drepturilor omului.

Au devenit deja proverbiale numeroasele condamnări ale Moldovei de către CEDO, iar organizațiile neguvernamentale internaționale⁶ au devenit extrem de influente prin apariția frecventă în mijloacele naționale media, acuzând statul în asigurarea insuficientă a respectului drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În numeroasele rapoarte ale Comisiei Europene Moldova este atenționată asupra lacunelor în asigurarea drepturilor politice, precum este dreptul la libera exprimare, și/sau libertatea presei, dreptul la întruniri și, mai puțin, în respectarea drepturilor sociale sau economice. De asemenea, corupția, lipsa independenței justiției și asigurarea insuficientă a supremației legii sunt elemente frecvente în discursul promovat.

În cadrul problematicii autohtone a drepturilor omului, în contextul nostru legal, s-a acordat prioritate cu desăvârșire caracterului universal al drepturilor.

⁶ De exemplu: Amnesty International etc.

Atunci când a fost elaborat cadrul național legislativ prin aderarea Moldovei la multiple instrumente internaționale, conținutul acestuia era absolut firesc. Astfel, Constituția Republicii Moldova în titlul II, cap. I, Dispoziții generale privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului și prin art.1 stipulează că „demnitatea omului drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, reprezintă valori supreme ce sunt garantate”. În același timp, art.4, care se referă la interpretarea și aplicarea standardelor internaționale în materie de protecție a drepturilor conferă precădere normelor dreptului internațional față de cel intern. În 1993, Parlamentul Moldovei a ratificat Carta Drepturilor internaționale ale omului, formată din cele două convenții adoptate în 1966. În linii mari, treptat problematica drepturilor omului în Moldova a căpătat câteva caracteristici definitorii, și anume:

- concentrarea cvasitotală în special asupra progresului în asigurarea drepturilor universale ale omului, decât a conținutului lor;
- evaluarea calității actului de guvernare prin prisma succesului obținut pe această cale.

Făcând abstracție de succesele Moldovei pe calea implementării modelului liberal al drepturilor, în țară au fost remarcate și revolte sociale masive, care nu au nimic comun cu faptul respectării sau nerespectării drepturilor omului de către autorități. Poate cel mai mare ecou l-au avut multiplele tentative de organizare a unei manifestații a homosexualilor în centrul capitalei țării, sau introducerea cursului „Deprinderi de viață” în instituții de educație primară din țară. În ambele cazuri din partea promotorilor drepturilor, autoritățile au fost acuzate de lipsa voinței politice ferme în asigurarea drepturilor egale tuturor segmentelor sociale, în încurajarea stigmatizării și discriminării. Astfel, s-a invocat implementarea neadecvată a legii cu privire la organizarea și desfășurarea întrunirilor, care în art. 3 definește întrunirea ca miting, demonstrație, manifestare, procesiune, marș, pichetare, grevă... orice altă adunare a cetățenilor. În plus, se mai face referire la Constituția Republicii Moldova, care în art. 32 garantează libertatea opiniei și exprimării. Mai recent însă, o altă tulburare socială a izbucnit pe parcursul elaborării cadrului legislativ național în definirea și promovarea termenului „discriminare”. În special, revolta s-a concentrat asupra asigurării drepturilor minorităților sexuale, necesitatea respectării cărora fiind argumentată de promotorii drepturilor de spiritul toleranței, corectitudinii politice și îndeplinirii angajamentelor internaționale ale Moldovei.

Deși, în general, toate noțiunile de drepturi ale omului implică o limitare a suveranității naționale și conțin provocări la norma dreptului internațional de ne-intervenție, acest fapt nu elimină, ci chiar încurajează o rezistență națională la schimbare. În plus, având în vedere multiple costuri sociale, asociate cu tranziția la economia de piață, și racordarea legislației naționale la acquis-ul comunitar, chiar în cazul în care condițiile UE sunt aplicate într-un mod rezonabil și consistent, presiuni externe nu sunt populare în rândul majorității populației. Pe de altă parte, în viziunea comunității donatorilor, dreptul Moldovei de a fi ajutată din cauza existenței condițiilor de viață comparabil mult mai precare decât cele în Occident, este urmat de obligația guvernului de a promova politici ce nu ar conduce la înrăutățirea situației prin politici economice neadecvate. Din acest punct de vedere al

donatorilor, condițiile impuse par a fi justificate. Cu toate acestea, în ultimul timp legitimitatea impunerii condiționalității în vederea protejării drepturilor omului în Moldova a scăzut considerabil. Mai mult ca atât, organizații internaționale influente⁷ remarcă creșterea substanțială a încălcării drepturilor omului de către statele occidentale, inclusiv în cadrul acțiunilor antiteroriste⁸. Evident că încălcarea drepturilor omului în Occident nu poartă un caracter masiv, iar experiența țărilor membre ale UE în acest domeniu este impresionantă. Tot atât de evident este că situația în aceste state s-a înrăutățit în ultimii ani, ceea ce trezește îngrijorare și conduce la scăderea tot mai pronunțată a legitimității.

În general, integrarea europeană în țara noastră este asociată în accepțiunea majorității cu așteptarea falsă a răspândirii rapide a bunăstării economice occidentale în Moldova și posibilității obținerii călătoriilor fără vize în spațiul comunitar, și, mult mai puțin, cu schimbări fundamentale ale societății, a bazei axiologice a acesteia prin interiorizarea valorilor europene, în care accepțiunea liberală, seculară și universală a drepturilor omului ocupă un loc central. Ar fi fost surprinzător ca atitudinea populației față de schimbare să fie alta într-o societate tradițională creștin-ortodoxă, care nu a participat la raționalismul Renașterii, și în multe privințe acceptă cu dificultate caracterul teluric, juridic și secular al lumii contemporane.

Nici nu se pune problema retragerii Moldovei din Consiliul Europei sau de neintegrare în Uniunea Europeană, însă statul nostru trebuie să participe plener la discuții, să lanseze inițiative curajoase de reconsiderare are și interpretare a conținutului drepturilor în interesul propriilor cetățeni. Leșirea de sub monitorizarea Consiliului Europei prin implementarea în corpore a tuturor recomandărilor nu trebuie să constituie un obiectiv în sine pentru Moldova, iar participarea noastră la această instituție trebuie să corespundă intereselor noastre naționale. Promotorii drepturilor pot să spună imediat că Moldova a ratificat Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor, și pur și simplu trebuie să execute obligațiile sale internaționale și, în caz de conflict între norma legală autohtonă și cea internațională, cea din urmă are prioritate. Este adevărat, dar acest fapt nu exclude dreptul Moldovei de a participa în redefinirea conținutului normelor liberalismului totalitar, în cazul în care acestea contravin intereselor naționale și provoacă tensiuni și revolte sociale masive. În plus, înainte de ratificarea cadrului juridic internațional este necesar de elaborat o abordare ce ar favoriza, și nu ar contrazice interesele naționale ale Moldovei.

Cele fiind spuse, devine tot mai evident că numai plasarea drepturilor omului într-un context specific național al Moldovei poate asigura respectarea efectivă a acestora. Se pare că numai astfel pot fi identificate soluțiile și răspunsurile clare la întrebările de felul:

– Care este baza conceptuală și legală adecvată asigurării eficiente a drepturilor omului în Moldova?

⁷ De exemplu: Human Rights Watch, Amnesty International etc.

⁸ De exemplu: Human Rights Watch Report, 2005.

- Care ar trebui să fie echilibrul între universal și național în definirea drepturilor?
- Care este rolul modelului secular occidental al drepturilor într-o societate creștin-ortodoxă?
- Pe cât de mult promovarea drepturilor este un instrument al politicii externe a altor state în Moldova?
- Este oportună sau nu legătura dintre asistență externă acordată Moldovei și ne/respectarea drepturilor omului?
- Pe cât de mult, și în care cazuri, autoritățile comit ilegalități și încalcă legea doar pentru a-și promova interesele sale personale sub lozincă apărării securității naționale, stabilității politice sau bunăstării populației?
- Care este combinația adecvată dintre drepturi și obligații civice în Moldova?

În pofida schimbării realităților contemporane, chiar în condiții evidente de revoltă masivă socială tăcută sau expresă, problematica drepturilor în Moldova continuă să fie concentrată doar asupra asigurării respectării acestora de către autorități, iar intelectualitatea și societatea civilă continuă să acuze poporul acestei țări de mentalitatea depășită și de incapacitate la modernizare și progres. Această imagine reamintește cuvintele marelui Soljenițân despre intelectualitatea în timpul său: „Nu există un interes de compătimire a istoriei naționale, un sentiment de legătură de sânge cu aceasta. Există o insuficiență a sentimentului realității istorice. Din această cauză intelectualitatea trăiește în așteptarea unei minuni sociale. Tot răul – provine de la neorganizarea externă, și de acea sunt necesare doar reforme externe”.

Este necesar de remarcat însă că pentru găsirea unui echilibru adecvat între universal și național este necesară renașterea spirituală în Republica Moldova, care a devenit foarte vulnerabilă la extinderea provocărilor actuale ale modernității. Ideologia consumerismului, succesului și „utilității personale” a devenit dominantă. Astfel, de cele mai dese ori libertatea în societatea noastră nu implică și responsabilitate, iar însuși termenul „drepturile omului” este asociat cu conflict sau tensiune socială. Nu în ultimul rând, acest lucru se datorează politizării excesive a problematicii drepturilor omului în Moldova, dar și desconsiderării cvasitotale a factorilor culturali și civilizaționali în definirea acestora pe parcursul anilor de independență. În condițiile în care discursul public a fost aproape totalmente monopolizat de abordarea liberală a numeroaselor organizații nonguvernamentale, și/sau altor inițiative civice ad-hoc, coaliții comunitare (preelectorale, anticorupție, libertăților civice și politice etc.), a fost neglijată cu desăvârșire o discuție sinceră, obiectivă și echidistantă asupra conținutului drepturilor. Statul nostru trebuie să participe plenar în discuții în cadrul forurilor internaționale, să lanseze inițiative curajoase de reconsiderare a interpretării conținutului drepturilor, să-și afirme pozițiile sale și să lupte pentru asigurarea unui climat favorabil de viață pentru cetățenii săi. Numai astfel ne putem considera un sat de drept în care drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor săi sunt respectate și protejate.

Bibliografie:

1. „A Compilation of International Instruments”, United Nations, New York.
2. Drepturile Omului – principalele instrumente cu caracter universal, Chișinău, 1998.
3. Human Rights and International Law – Basic texts Strasbourg
4. Strategia Națiunilor Unite de combatere a terorismului.
5. United Nations Civilian Police Principles and Guidelines.
6. Donna Gomien, Institutul Norvegian pentru Drepturile Omului, Universitatea din Oslo.
7. *Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene pentru Drepturile Omului.*
8. Gheorghe Văduvă, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securității și apărării naționale, în condițiile statutului României de membru NATO*, București, 2005.
9. Ion Suceavă, Marcu Viorel, Gheorghe Constantin, *Omul și drepturile sale.*
10. Ilie Popescu, Nicolae Rădulescu, Nicolae Popescu, *Terorismul internațional, flagel al lumii contemporane*, București 2003.
11. Ionel Cloșcă, Ioan Maxim, Ion Suceavă, Emil Dumitrescu, *Drepturile omului în Sistemul Națiunilor Unite*, București, 1992.
12. Sergiu Russu, *Drepturile omului în Republica Moldova: între național și universal.*

Eduard GĂLUȘCĂ, lector al Catedrei drept public
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

MECANISMELE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI ÎN PERIOADA PROTESTELOR

Cet article traitera de la science des mécanismes de protection des droits de l'homme dans le cadre des protestations, me référant à la loi suprême aux règlements et aux organismes internationaux et aux instruments de promotion des droits de l'homme européens.

În societatea civilă acțiunile omului sunt determinate de necesitățile sale cotidiene. Aceste acțiuni proprii fiecărui individ din cadrul societății trebuie însă limitate pentru că interesele personale ale indivizilor pot veni în conflict, ceea ce ar dăuna existenței însăși a societății. Diversitatea și complexitatea relațiilor sociale, izvorâte din interesele individuale, impun necesitatea organizării și reglementării lor pentru a face posibilă conviețuirea în cadrul societății.

Putem afirma că reglementarea izvorăște din interesul de a permite existența unei societăți capabile să asigure satisfacerea necesităților zilnice ale indivizilor ce o compun. Pentru ca oamenii să-și dirijeze activitatea, ei trebuie să aibă certitudinea unei reglementări existente a relațiilor sociale, căci numai prin obligativitatea unor reguli se permite satisfacerea intereselor individuale. Limitarea și, în același timp, protejarea libertății de acțiune a fiecăruia este necesară deoarece nu toți oamenii au, firește, aceleași posibilități. De aici, cerința ca ordinea, reglementarea socială să se bazeze pe lege în scopul realizării binelui comun. Asigurarea acestei ordini sociale conduce la stabilirea unor norme, unor reguli de conduită ce urmează a fi impuse tuturor, adică normele de drept care sunt variate și numeroase datorită caracterului complex al relațiilor sociale.

Pentru realizarea acestor reglementări, legiuitorul a instituit un șir de mecanisme juridice, care au ca scop restabilirea drepturilor încălcate și apărarea intereselor legale ale persoanelor, aceste mecanisme fiind:

- a. Legislația națională și internațională la care RM este parte.
- b. Organele naționale de protecție a drepturilor omului.
- c. Organele internaționale de protecție a drepturilor omului.

Toate acestea servesc și la realizarea dreptului la desfășurarea protestelor, mitingurilor, demonstrațiilor, manifestărilor, procesiunilor sau oricăror altor întruniri.

Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de violențe, dezordine în masă, focuri de arme.

Importanța deosebită a libertății la întruniri este pusă în valoare de Constituția Republicii Moldova, prin articolul 40, care stipulează că „mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sînt libere și se pot or-

ganiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme”, atribuindu-i-se astfel statut de drept fundamental.

Semnificația principală a dreptului la libera întrunire sau la protest este ca o condiție de exprimare liberă a opiniilor și realizare a aspirațiilor membrilor unei comunități democratice.

Legea națională se încadrează perfect în ansamblul de măsuri prioritare, orientate spre asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, susținerea dezvoltării societății civile, pe care și le-a asumat legislatorul ajustării la cerințele Convenției Europene pentru Drepturile Omului și libertățile Fundamentale.

Numărul în creștere al declarațiilor prealabile pentru desfășurarea protestelor prezentate de către asociațiile obștești și cetățeni confirmă faptul că tot mai mulți membri ai comunității înțeleg importanța protestelor ca formă de exprimare a opiniilor, drept element indispensabil al unei democrații autentice, care presupune un comportament civic activ. Asemenea măsuri îndreptate împotriva guvernanților pot fi creșterea inflației, disponibilizările masive, criza gazelor, majorarea prețurilor la diverse produse și servicii, tensiunile economice, sociale și politice care se resimt puternic în echilibrul financiar și în puterea de cumpărare a cetățenilor, care pot duce la proteste, greve și lupte de stradă.

De menționat că libertatea la proteste pașnice și libertatea exprimării aparțin tuturor persoanelor, nu doar majorității. Se admite că o demonstrație poate deranja anumite persoane, prin ideile propagate sau revendicările înaintate, însă aceasta nu constituie un motiv pentru a interzice o întrunire pașnică. Dacă autoritățile au temeri pentru securitatea demonstrațiilor, atunci trebuie să întreprindă măsuri de protecție a acestora sau să sugereze alternative pentru ca manifestarea în cele din urmă să se desfășoare în forma solicitată. Legea obligă autoritățile statale să permită și să nu împiedice realizarea dreptului la protest al cetățenilor. Astfel, în baza prevederilor Codului penal (articolul 184) poate surveni răspunderea pentru împiedicarea ilegală a desfășurării întrunirilor ori a participării cetățenilor la acestea, fie prin constrângerea lor la participare, inclusiv de o persoană cu funcție de răspundere.

Protestul reprezintă nemulțumirea maselor, se poate exprima și în mod pașnic, contează și elementul cantitativ, poate aici mai esențial decât în oricare alt context guvernarea trebuie să înțeleagă în fața cui este responsabilă, lipsa de reacție, de feed-back îi poate face pe guvernanți să creadă că „ceata” pe care o conduc este mulțumită și eroarea ar putea naște monștri prin distanța care se formează între interesele subiectelor... or, este mai bine să se exprime masele atunci când încă nu e prea mare agitația și viteza de circulație a sângelui decât când nemulțumirea dă în clocot...

Mulțimile își aleg întotdeauna lideri, cei care natural se triază și își determină rolul și locul nu spontan, nu în afara unei pregătiri, nu fără talent și iscusință, ci în mod natural.

Drepturile cetățenilor, și anume, dreptul la protest, la exprimare, la întruniri, la libera circulație sunt prevăzute în categoria de drepturi și libertăți de Constituția RM care include în mare parte drepturile proclamate în Carta Internațională a

Drepturilor Omului, Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și Libertățile Fundamentale, Declarația Universală a Drepturilor Omului, unde în preambulul DUDO se specifică: „idealul ființei umane libere se bucură de libertățile civile și politice, fiind eliberată de teamă și mizerie”. Desigur că acest ideal nu poate fi realizat decât dacă se creează condiții care permit fiecăruia să se bucure de drepturile sale.

Orice persoană care se consideră lezată în drepturile sale legitime de a protesta are dreptul la petiționare, care asigură posibilitatea de a apela la orice organ statal, pentru înlăturarea nedreptății, anihilarea consecințelor ei și repararea daunei sau repunerea în drepturi. În acest sens sunt recunoscute o serie de drepturi și posibila libera exercitare a dreptului la grevă, libertatea expresiei, libertatea mitingurilor, protestelor și întrunirilor, dreptul la apărare, dreptul la petiționare. Evident, acestea sunt legale în limita în care sunt inițiate pentru garantarea și realizarea drepturilor sau libertăților fundamentale.

Un mecanism important în garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului sunt organismele internaționale, care au instituit organe specializate în domeniul ocrotirii și protejării drepturilor precum: Comisia pentru drepturile omului, Înalțul Comisar pentru drepturile omului, Curtea Europeană de Justiție, Comitetul de Miniștri (în cadrul Consiliului Europei), OSCE, un număr impunător de organizații neguvernamentale specializate.

Nu numai organizațiile nonguvernamentale (ONG) și unitățile menționate trebuie să contribuie la garantarea și promovarea drepturilor și libertăților fundamentale, dar și sindicatele, asociațiile profesionale, organizațiile comunitare, organizațiile politice, cluburile civice, organizațiile filantropice, cluburile sociale și sportive, instituțiile culturale, organizațiile religioase, mișcările ecologiste, colectivitățile de oameni trebuie să găsească mijloace de convingere legale iar, în caz de necesitate, să-i determine pe eventualii protestatari să nu denatureze manifestările revendicative, firești altfel, în acțiuni prin care se pune în pericol ordinea socială și se poate aduce prejudicii drepturilor fundamentale ale altor persoane. Astfel, nu trebuie subestimată contribuția fiecărui cetățean care, dincolo de aspectul instituțional, formează societatea civilă, care, asociați sub diferite forme, participă la viața publică, influențează politicile, apără și promovează interesele populației.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova, Chișinău, 1994.
2. Codul penal al Republicii Moldova, Chișinău, 2003 .
3. Declarația Universală a Drepturilor Omului, 1948.
4. I. Diaconu, *Drepturile omului*, București, 1993.
5. I. Murau, G. Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale*, București, 1992.
6. T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice*, Vol. I., București, 1998.
7. V. Duculescu, *Protecția juridică a drepturilor omului: mijloacele interne și internaționale*, București, 1998.
8. C. Jofa, *Protecția drepturilor omului*, Editura Chemarea, Iași, 2000.

Виктория ЖИТАРЬ,
начальник Службы международных связей
Академии «Ștefan cel Mare», докторант

ПОЛНОМОЧИЯ ПОЛИЦИИ РАЗЛИЧНЫХ СТРАН В ОХРАНЕ ОБЩЕСТВЕННОГО ПОРЯДКА (СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ)

Police in a foreign world is one of the oldest public institutions, whose importance has always been and remains enormous as to society as a whole and for all without distinction of political regimes. This is primarily due to socio-political significance of the multiple functions performed by it for the established order, through measures of direct coercion.

«Полицейские государства», возникшие в XVII ст. и достигшие расцвета в XVIII ст., назывались так не потому, что имели полицейские органы, а потому, что администрация в силу свойственных ей полицейских функций позволяла себе всё, не зная никаких правовых границ. Органы государственного управления могли предъявлять любые требования и осуществлять путем принуждения всё, что, по их мнению, было необходимо для общественного блага и общественной пользы. Из курса истории государства известно, что изначально слово «police» (полиция) совпадало по своему значению с государственной деятельностью («policing») и в ряде документов являлось синонимом хорошего состояния, общественного благополучия. Так, например, в ранних германских документах «gute Polizei» означало порядок (Нюрнбергский указ 1492 года). Развитая в рамках политической экономии XVIII в. «наука полиции» включала в термин «полиция» всю деятельность по управлению государством и общественным порядком с помощью экономической, социальной и культурной политики. [1] Понимание полиции как «совокупности государственных учреждений и действий, имеющих целью (посредством применения государственной силы) удалить внешние препятствия, заграждающие путь всестороннему развитию общества, которые не в состоянии удалить отдельные лица либо дозволенный союз этих лиц» безоговорочно разделялось и поддерживалось всеми ведущими политическими экономистами того времени – от А. Смита до Бентама. [2] Функция же полиции в прусском общем земском праве, например, определялась как создание необходимых учреждений для сохранения публичного спокойствия, безопасности и порядка, а также устранения опасности, угрожающей публике или отдельным ее членам. При этом подразумевалось, что защиту от правонарушений обязаны предоставлять учреждения правосудия и юстиции, предоставление же всякой иной помощи выпадало на долю отрядов полиции, являвшихся всего лишь малой частью полицейских проектов.

Следует отметить, что для европейского сообщества той эпохи вопросы соблюдения законности полицейскими подразделениями поглощались более

глобальной идеей – ограничением полицейской власти и уменьшением её компетенции с помощью норм естественного права. Поскольку полиция и государство были единым целым, все действия полицейских чиновников рассматривались, как совершенные во благо государства, а отсутствие правовых механизмов воздействия на полицию со стороны граждан делали ее практически неуязвимой для общественного мнения и критики. Рассматривая полицию, как специфическую административную деятельность, проявляющуюся в повелеваниях и принуждении, и желая не столько определить понятие полиции, сколько ограничить объем полицейской власти, юридические школы континентальной Европы в XVIII в. пришли к важному заключению. Полиция, по их общему мнению, была призвана служить не цели благосостояния государства в целом, а только цели охраны. Иными словами, цель полиции заключалась в охране порядка и в устранении опасностей, а не в заботе о благосостоянии граждан, что должно было являться предметом деятельности других государственных служб.

Не менее важным было принятие тезиса о том, что понятия «полиция» и «принуждение» в юридическом аспекте не совпадают, а только пересекаются, поскольку полицейская деятельность не всегда связана с применением принуждения (предупреждение публики об угрожающей опасности, полицейские меры надзора, расследование преступлений). В качестве исходного было принято следующее соотношение понятий полиции и принуждения: полиция имеет право применять принуждение (естественно, в виде допущенных законом принудительных средств) только в тех случаях, когда она без этого не в состоянии выполнить свои задачи. Закрепление приведенных положений в правовых школах Европы было завершено к концу XVIII в. в порядке обычного неписанного права (Франция, Пруссия), либо обычного права (Саксония и др.). Главное историческое значение этого процесса заключалось не только в том, как определялись понятие и круг действий полиции, но и в том, что впервые в законодательном порядке ограничивалась полиция и полицейская власть.

По признанию самих юристов «...самая сильная, самая опасная для свободы отдельных лиц сторона государственной власти была этим в принципе превращена из незаконной в закономерную деятельность, и таким образом, внутри полицейского государства частично осуществилось правовое государство».[3] Сегодня термин «policing» предлагается к пониманию не как сугубо полицейская активность, но как форма социального контроля, специфическая государственная деятельность по поддержанию общественного порядка. Изучение государств различных формаций показывает, что полиция как специализированный орган присутствует далеко не в каждом государстве и естественно, далеко не всегда в том виде, в каком ее привыкли видеть европейцы. Доисторические общества обходились вообще без формализованных форм социального контроля и охраны порядка. В ходе длительной исторической трансформации полиция европейского континента к середине XX в. была сформирована как государственное агентство, чьи представители в униформе патрулировали общественные места, наделенные

при этом широкими полномочиями по контролю над преступностью, поддержанием общественного порядка и оказанию помощи населению. Вторая часть полиции, не облаченная в униформу, выполняла функции расследования уголовных преступлений и административного руководства служебной деятельностью. При этом полиция являлась специальным органом, имеющим прерогативу на законное применение силы в целях обеспечения общественной безопасности и правопорядка.

Систематическое изучение деятельности полиции началось практически одновременно в США и Великобритании. В США основной темой прикладных исследований стали проблемы соблюдения прав человека, что связано, прежде всего, с внутренней политической ситуацией. Американское общество пришло к осознанию и признанию того, что полиция на практике отстает от положений закона, результатом чего чаще всего является нарушение прав человека и случаи дискриминации. Законодатели, политики и юристы видели выход из создавшегося положения в разработке более детальных и жестких предписаний, регламентирующих деятельность полиции (в соответствии с основными положениями Верховного Суда США 1966 г., известными как кодекс MIRANDA). Президентская комиссия в силу заметных политических перемен в США в конце 60-х гг. XX ст. стала играть одну из ведущих ролей при определении характера и направления исследований деятельности полиции. Так, место проблем соблюдения гражданских прав заняло изучение вопросов укрепления закона и правопорядка. С рассмотрения природы полицейских правонарушений акцент дискуссий сместился на обсуждение управленческих и технических аспектов повышения эффективности работы полиции. Президентская комиссия основала также Администрацию по поддержке правоохранительной деятельности, которая финансировала исследовательские проекты, посвященные развитию и повышению эффективности полицейских подразделений.^[4]

Британская полиция изначально виделась как гражданское, минимально вооруженное подразделение; обладающая в деле превенции преступлений таким же объемом юридических полномочий, как и сами граждане; строго придерживающаяся закона в своей деятельности; изолированная от политического влияния и правительственного контроля. Этот миролюбивый и мифический образ «бобби» активно поддерживался правительством с самого начала, что позволяло справляться с давлением оппозиции, протестовавшей против самого факта создания полиции и видящей в ней еще один карательный аппарат монархии. И хотя в колониальных филиалах (Ирландия, Индия) гражданская модель британской полиции вскоре трансформировалась в сторону милитаризации, дружеский стереотип полиции продолжал свое существование до 60-х гг. XX ст. К этому времени полиция стала своего рода символом нации и пользовалась несомненной поддержкой рядовых британцев. За фасадом внешнего благополучия, конечно, имели место злоупотребления властью и правонарушения, но в силу консерватизма британского общества они длительное время не становились предметом общественных скандалов.^[5] И лишь участвовавшие резонансные случаи,

связанные со злоупотреблениями полицейских чинов, заставили премьер-министра образовать в 1959 г. Королевскую комиссию по рассмотрению роли, организации и подотчетности полиции. Отчет комиссии о структуре и деятельности полиции, проникнутый духом беспристрастия и объективности, был своего рода холодным душем для полицейского руководства, чья работа не подвергалась столь тщательному рассмотрению с момента образования британской полиции в начале XIX в.

Идея о миротворческой функции полиции оформилась в Британии как в результате стремления самой полиции поддерживать правопорядок некарательными мерами, так и под воздействием присущих британскому обществу традиционных взглядов на функции полиции. Обращаясь к истории, мы можем без труда отметить это совершенно специфическое отношение британцев к соблюдению своих гражданских свобод, в силу чего любой вид полицейского надзора усматривался и усматривается ими до сих пор как угроза гражданским свободам. В свое время подобное отношение было одной из главных причин длительного отсутствия в Великобритании настоящей полиции, когда поддержание порядка и охрана имущества было делом самих граждан, несших бесплатно полицейскую службу и выполнявших обязанности мировых судей. И только волна преступности, захлестнувшая Лондон в 30-х гг. XIX в., послужила отправной точкой создания Скотланд-Ярда. [6] Молодые британские ученые в начале 70-х гг. XX ст. уделили довольно пристальное внимание неформальной организации и субкультуре полиции, надеясь таким образом выйти на решение проблемы разработки новых правил и законодательных рамок для полиции. «Закон и порядок» – стало ключевым словосочетанием в программах многих политических лидеров, а сама полиция становится объектом постоянного политического контроля, особенно во время предвыборных кампаний.

Руководство полиции большинства европейских стран сумело осознать проблемы и постаралось реформировать свою деятельность. Были пересмотрены концептуальные основы и стандарты управления, усилена профессиональная подготовка полицейских, ускорено делопроизводство, деятельность полиции была заново переориентирована на помощь обществу и стала более открытой для гражданского контроля. Все большее значение стало придаваться тому, чтобы правоохранительные органы отражали то общество, которому они служат. В силу этого правоохранительные органы стали включать больше представителей разных культур и стали более сбалансированными в гендерном отношении. Осуществляются стратегии по обеспечению того, чтобы правоохранительные органы улучшили представительство групп, имеющих в обществе. [7] Во многом были решены проблемы приёма на службу женщин и представителей этнических меньшинств, устранены бюрократические препятствия при продвижении их по службе. В соответствии со статьёй 16 Конституции Республики Молдова „все граждане РМ равны перед законом и властями независимо от расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола, взглядов, политической принадлежности, имущественного положения или

социального происхождения". [8] Конституционный принцип равенства полов, мужчины и женщины пронизывает всё наше законодательство - законы и подзаконные акты. Он закреплён и в Законе о Полиции, [9] в Положении о прохождении службы в органах внутренних дел. [10] Однако в событиях 7 апреля 2009 г., которые угрожали жизни и здоровью полицейских, пытавшихся остановить акты вандализма и восстановить общественный порядок, женщины-полицейские непосредственно на площади не были. Руководители подразделений из чувства гуманизма не стали подвергать опасности жизнь и здоровье своих подчинённых женщин.

Большинство полиций мира выполняет довольно обширный перечень задач – от контроля за дорожным движением до борьбы с терроризмом, что закрепило за ней традиционный имидж «борца с преступностью», «тонкой голубой линии, отделяющей мир от хаоса», «армии, ведущей войну с преступностью». [11] Отчасти данный имидж является результатом усилий самих полицейских подразделений, старавшихся повысить свой профессиональный статус по сравнению с другими социальными группами. Сформированный имидж высокоэффективного агентства мешает гражданам принять тот факт, что детективы – воплощение экранных героев, составляют лишь 10–15% от всей численности полицейских, а основной частью деятельности полиции являются не уголовные расследования и поимка преступников, а рутинное патрулирование, разрешение бытовых конфликтов и вполне мирное поддержание правопорядка. [12] Узнавая, что реальная раскрываемость преступлений составляет всего 20–30%, общество испытывает глубокое разочарование, что часто приводит к оказанию давления на полицию с требованием немедленно повысить эффективность работы. [13] Руководители полицейских подразделений, в свою очередь, вынуждены были оказывать неоправданно большее внимание именно «борьбе с преступностью» и уголовному преследованию, дабы подтвердить свое реноме и общественно-полезную функцию полиции. В реальности же только треть патрульных офицеров связана с выполнением уголовно-принудительных функций, а осуществление ими ареста за совершение серьезных преступлений – явление редкое. Разрыв между сложившимся имиджем и реальными обязанностями полиции наглядно демонстрируют и «Стандарты, касающиеся функций городской полиции», разработанные Американской ассоциацией юристов. Очевидно, что из 11 основных задач полиции, определенных в «Стандартах ...», далеко не все непосредственно связаны с противодействием преступности:

1. Выявлять преступников и преступную деятельность и, когда это возможно, задерживать преступников и принимать участие в уголовном судопроизводстве.
2. Уменьшать возможность совершения определенных видов преступлений путем патрулирования и применения других мер.
3. Помогать лицам, которым угрожает физическая опасность.
4. Защищать конституционные гарантии.
5. Регулировать движение людей и транспорта.

6. Помогать лицам, находящимся в беспомощном состоянии.
7. Разрешать бытовые конфликты.
8. Выявлять проблемы, потенциально серьезные для интересов государства и охраны правопорядка.
9. Создавать и поддерживать в обществе чувство безопасности.
10. Обеспечивать и защищать общественный порядок.
11. В случае необходимости оказывать иную помощь.[14]

Любые правоохранительные инновации могут нанести удар только по отдельным видам преступлений, но не по всей преступности в целом. Экстенсивное же наращивание полицейского аппарата даже теоретически не может поспевать за темпами роста преступности и не позволяет воспрепятствовать нарастанию процессов криминализации жизни общества в целом. Английские исследователи пришли к выводу, что хотя система современного правосудия и не является действенным инструментом, а наказание скорее способно лишь поддерживать чувство справедливости в сознании правопослушных граждан, полиция может и должна оставаться инстанцией, контролирующей преступные проявления и защищающей правопорядок. Но она не может быть своего рода устройством по снижению уровня преступности, работающим по непреложным законам механики. По мнению Ассоциации старших офицеров полиции, уровень раскрываемости преступлений должен связываться не с эффективностью работы полиции, а служить характеристикой общего уровня преступности и уровня рабочей нагрузки полицейских офицеров. В силу изложенных причин и американские, и британские полицейские окончательно отказались от имиджа профессиональных борцов с преступностью и провозгласили переход к новой модели работы полиции, где ключевой фигурой был бы не «полицейский-борец с преступностью», а «полицейский-тренер», главной задачей которого было бы обучение и консультирование граждан, не желающих стать жертвой преступных посягательств. Полицейские агентства, не слагая с себя основной задачи – охраны общественного порядка, переместили основной акцент на связь с населением, поскольку без активной и заинтересованной поддержки граждан раскрытие и предотвращение преступлений остается неэффективным и малоперспективным занятием. Начатые в 80-х гг. эксперименты США по созданию «community policing» привели к развитию в 90-х гг. XX в. как минимум шести ее моделей: полицейское обслуживание по территориальному признаку; взаимодействие нескольких правоохранительных агентств; предупреждение преступлений силами общественности; стратегия контакта полиции с гражданами; территориальные пешие патрули; привлечение общественности и консультация с гражданами.[15]

– Одновременно проводилась существенная работа по определению целей и задач полиции, завершенная в 1998 г. совместными усилиями МВД Великобритании, Министерства финансов, Ассоциации старших офицеров полиции и Ассоциации полицейских управлений. Функция полиции на современном этапе развития общества была определена британцами как содействие в обеспечении безопасного и справедливого общества, в котором

права и ответственность индивидуумов, семей и общин соответствующим образом сбалансированы. Целями полиции при этом являются содействие безопасности и снижение количества беспорядков; снижение уровня преступности и тяжести преступлений; содействие осуществлению правосудия таким образом, чтобы поддерживать доверие населения к закону. Задачи же полиции могут быть изложены в виде следующего перечня:

- сохранение/восстановление порядка и снижение частоты проявлений антисоциального поведения;
- улучшение безопасности и спокойствия населения;
- содействие безопасности на дорогах и уменьшение несчастных случаев;
- уничтожение организованной и международной преступности;
- борьба с терроризмом;
- снижение уровня преступности путем изучения и выявления причин преступности;
- снижение опасности преступлений;
- справедливое отношение к подозреваемым;
- помощь в удовлетворении нужд жертв и свидетелей преступлений.[16]

Современное европейское общество приоритетное значение отдает не охранной, а сервисной роли полиции. Общество все настоятельнее требует, чтобы правоохранительные органы действовали как полицейские службы, а не полицейские силы, чтобы они больше ориентировались на разрешение конкретных проблем и уделяли основное внимание людям и установлению партнерских отношений с ними. Общество ожидает, что работники правоохранительных органов будут уделять повышенное внимание причинам и предупреждению преступности, а не мерам, принимаемым после совершения преступлений. Соответственно, в настоящее время деятельность по поддержанию правопорядка в гораздо большей степени, чем раньше, носит профилактический характер, а роль сотрудников правоохранительных органов намного меньше связывается с применением силы и противостоянием населению.[17] Во всем мире правоохранительная деятельность все больше сосредотачивается на непосредственном и долгосрочном обслуживании населения с целью повышения его благополучия. Такая концентрация внимания на потребностях населения требует усиления взаимодействия между жителями и сотрудниками правоохранительных органов, которые должны опираться на навыки межличностного общения, включая коммуникацию и умение разрешать конфликты. Поэтому полиция в современном обществе часто определяется как специфическая профессиональная организация, использующая власть государства для предоставления населению сервисных услуг по обеспечению личной безопасности граждан и обеспечению общественной безопасности. В отличие от других профессиональных объединений, в полиции существует специфический отбор и обучение персонала; разработаны специальные этические кодексы, обязательные для исполнения каждым сотрудником; крайне ограничены права самоуправления посредством профсоюзов; эффективность работы организации в целом чрезвычайно зависит от индивидуального

мастерства и опыта каждого отдельного работника.[18] Полиция в процессе осуществления государством функции социального контроля является одним из главных, однако далеко не единственным и не универсальным средством на современном этапе развития мирового сообщества.[19] С учетом изложенного большинство европейских правоохранителей уделяют первостепенное внимание, прежде всего, совершенствованию нормативно-правовой базы. Не менее актуальным остается для европейского сообщества и совершенствование форм общественного контроля над действиями полиции, служащего одним из гарантов соблюдения общечеловеческих прав и свобод.

Использованная литература:

1. Rawlings P., The Idea of Policing a History // Policing and Society. 1995. № 5. С. 129–149.
2. Моль Р., Наука полиции. СПб., 1971. С. 3.
3. Аншютц Г., Полиция // Журнал Министерства юстиции. 1991. № 7. С. 113.
4. Policing of America / Ed. by Platt A., Cooper L. Chicago, 1974.
5. Mark R. In the Office of Constable. London, 1978.
6. Торнвальд Ю. Век криминалистики: Пер. с нем. 3-е изд. М., 1991. С. 56.
7. Rohl T. The professional police practitioner in the twenty-first century // Keeping the Peace: Police Accountability and Oversight / Ed. by D. Moore, R. Wettenhall. Canberra, 1994.
8. Конституция Республики Молдова от 29.07.1994 г.
9. Закон РМ о Полиции № 416-XII от 18.12.1990 г.
10. Постановление Правительства Республики Молдова № 334 от 08.07.1991 об утверждении Положения о прохождении службы в органах внутренних дел
11. Walker Samuel. The Police In America: An Introduction. 2nd ed. New York, 1992. С. 62.
12. Police Executive Research Forum, Survey of Police Operational and Administrative Practices 1981. Washington, 1981. С. 586–590.
13. The Kansas City Preventive Patrol Experiment: A Summary Report / Kelling George et al. Washington, 1974.
14. American Bar Association, Standards for Criminal Justice. 2d. ed. Boston, 1980. С. 131–132.
15. Матюхина Н.П. Полиция Великобритании, Харьков, 2001. С. 19.
16. Core Issues in Policing / Ed. by Leishman F., Loveday B., Savage S. London, 1996. С. 14.
17. French M., Waugh L. The weaker sex? Women and police work // International Journal of Police Science and Management. 1998. Vol. 1, № 3. С. 260–275.
18. Waddington P.A.J. Policing Citizens: authority and rights. London, 1999; Bayley D.H., Bittner E. Learning the Skills of Policing // Law and Contemporary Problems. 1994. Vol. 1, No. 4 (47). С. 35–60; Lawton A. Ethical Management for the Public Services. Buckingham, 1998.
19. Мартыненко О.А. Органы внутренних дел в зеркале криминологических исследований // Право и политика. 2002. № 4 (28). С. 62-69

Александр КОМИССАРОВ,

начальник лаборатории по исследовании проблем футбольного хулиганства (центральный футбольный информационный пункт)
Днепропетровского государственного университета внутренних дел

**БАЗОВЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К ОБЕСПЕЧЕНИЮ ПРАВОПОРЯДКА,
БЕЗОПАСНОСТИ, ЗАЩИТЕ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАН
ВО ВРЕМЯ ПРОВЕДЕНИЯ ФУТБОЛЬНЫХ МАТЧЕЙ**

В соответствии с Европейской конвенцией о насилии и неподобающем поведении со стороны зрителей во время спортивных мероприятий, и в частности футбольных матчей, ратифицированной Верховной Радой Украины 15.11.2001, Законом Украины «Об организации и проведении финальной части чемпионата Европы 2012 года по футболу в Украине», требованиями и регламентными нормами Всемирного союза футбольных ассоциаций (ФИФА), Союза европейских футбольных ассоциаций (УЕФА), определяющими задания по обеспечению общественного порядка и безопасности во время проведения футбольных матчей Кабинетом Министров Украины в новой редакции был изложен и утвержден Постановлением Кабинета Министров Украины от 29.06.2004 N 823 Порядок организации работы по обеспечению общественного порядка и безопасности во время проведения футбольных матчей. [1]

В соответствии с отмеченными документами функции по охране общественного порядка и обеспечению безопасности во время проведения футбольных матчей на территории Украины под эгидой ФИФА, УЕФА, Федерации футбола Украины и ее коллективных членов возлагаются на организаторов матчей, владельцев (арендаторов) стадионов, футбольные клубы, местный орган исполнительной власти, органы милиции и подразделения МЧС. Для обеспечения общественного порядка и безопасности во время футбольного матча привлекаются обслуживающий персонал (волонтеры, стюарды, контролеры), работники частных охранных структур, которые имеют лицензии на предоставление услуг, связанных с охраной государственной и другой собственности, а также на охрану граждан, работники органов милиции и личный состав подразделений МЧС, расположенных в месте проведения матча. В случае необходимости с этой целью могут привлекаться сотрудники других органов.

Организаторы футбольного матча, владельцы (арендаторы) стадионов и коллективные члены Федерации обеспечивают во взаимодействии с органами милиции, подразделениями МЧС и местным органом исполнительной власти безопасность болельщиков, представителей футбольных клубов, арбитров, делегатов международных организаций, должностных и других лиц, относительно которых осуществляется государственная охрана, имущества во время переездов, связанных с подготовкой к матчу, а также в местах расположения команд.

До осуществления мероприятий по обеспечению безопасности работники органов милиции и личный состав подразделений МЧС привлекаются на платной основе с заключением договоров согласно Положению о порядке подготовки спортивных сооружений и других специально отведенных мест для проведения массовых спортивных и культурно зрелищных мероприятий, утвержденным постановлением Кабинета Министров Украины от 18.12.1998 N 2025. В соответствии с п 7. Положения, для каждого спортивного сооружения, с учетом местных условий и их специфики, на основании типовых инструкций и правил, утвержденных Госкомспортом, владельцы спортивных сооружений при участии милиции и органов государственного пожарного надзора разрабатывают соответствующие инструкции и правила, в которых предусматривается порядок организации и проведения мероприятий, поддержания общественного порядка, обеспечения безопасности участников и зрителей, пожарной безопасности, предоставления медицинской помощи в случае наступления несчастных случаев и порядок эвакуации в случае возникновения чрезвычайных обстоятельств. [2] Эти инструкции и правила утверждаются комиссиями по контролю.

Организаторы футбольного матча, владелец (арендатор) стадиона и футбольный клуб несут ответственность за обеспечение общественного порядка на территории стадиона, его трибунах, а органы милиции – на прилегающей к стадиону территории, на путях эвакуации и в общественных местах населенного пункта, где проводится футбольный матч.

Для взаимодействия сил и средств, которые привлекаются для обеспечения общественного порядка и безопасности во время проведения футбольного матча, образуется координационный штаб в составе представителей организаторов футбольного матча, органов милиции (Управление государственной охраны, если запланировано участие должностных и других лиц, относительно которых осуществляется государственная охрана), подразделений МЧС, служб безопасности футбольных клубов, частных охранных структур, владельца (арендатора) стадиона, местного органа исполнительной власти, органа здравоохранения, которые должны быть обеспечены средствами связи и проведения наблюдения для своевременного реагирования на непредсказуемую ситуацию.

Руководитель органов милиции, в случае необходимости вместе с владельцем (арендатором) стадиона или его уполномоченным лицом, представителями службы безопасности футбольных клубов, подразделений МЧС и служб технического обеспечения стадиона, образует группы: кризисную, кинологическую (для поиска взрывчатки, зарядов, пиротехнических средств и других запрещенных предметов и веществ), взрывотехническую (экспертная служба МВД), быстрого реагирования, наблюдения и документирования, охраны игровой зоны и секторов стадиона, специальной охраны и резервную.

В зависимости от степени риска и других обстоятельств организаторы футбольного матча и владелец (арендатор) стадиона берут его под охрану не позже чем за четыре часа до начала матча.

В период, который составляет не менее как шесть часов до начала матча, его организаторы проводят с представителями Федерации, футбольных клубов, владельца (арендатора) стадиона, органов милиции и подразделов МЧС, других вовлеченных в обеспечение общественного порядка и безопасности органов совещание, во время которого уточняются задания всех служб, определяется порядок взаимодействия в случае возникновения чрезвычайной ситуации.

Образованные из числа представителей всех органов рабочие комиссии проводят не позже чем за четыре часа до начала футбольного матча (в зависимости от его характера, погодных и других условий, которые могут повлиять на обеспечение безопасности участников и болельщиков) оперативно-технический обзор стадиона (местности), проверку состояния подготовки обслуживающего персонала (волонтеров, стюардов, контролеров), обобщают информацию о количестве проданных билетов и выданных разрешений на въезд транспортных средств, принимают меры к устранению обнаруженных недостатков и составляют заключение о возможности проведения матча.

В случае выявления обстоятельств, которые осложняют работу по обеспечению общественного порядка, пожарной безопасности, а также безопасности участников матча и болельщиков руководители органов милиции, подразделения МЧС выносят официальное предписание относительно устранения препятствий или ограничения допуска болельщиков к опасным местам стадиона. В случае невозможности устранения препятствий руководителями органов милиции или подразделения МЧС выносится предписание о запрещении проведения матча.

Предписание передается уполномоченному представителю Федерации и арбитру футбольного матча для выполнения.

Работники органов милиции могут вести в соответствии с законодательством профилактический учет лиц, которые систематически нарушают общественный порядок, в частности во время футбольных матчей, с целью недопущения их прохождения на стадион.

При этом, в соответствии с Правилами поведения зрителей на стадионах во время посещения футбольных матчей утвержденных Президиумом Федерации футбола Украины 24.10.2002, на зрителей возложен ряд запретов индивидуальных, коллективных, массовых выступлений, грубых, нецензурных, оскорбительных выражений, жестов, песен, политической пропаганды, а также применения угроз и запугивания (п.4.5.), пропаганды расизма, дискриминации футболистов, тренеров, арбитров, иных официальных лиц и зрителей по национальному признаку либо цвету кожи (п.4.6.). [3]

Таким образом правопорядок, безопасность, защита прав и свобод граждан во время проведения футбольных матчей обеспечиваются на основании определения посещения футбольного матча как реализации гражданином «законного интереса» тесно связанного с соревновательной сущностью самого футбольного матча и его атрибутов. В то же время законодатель четко увязывает «заинтересованность» гражданина с наличием специально отве-

денных мест, официальным принятием их к эксплуатации в режиме массового мероприятия, наличием норм и правил поведения, утвержденных правил, программ, регламентов и требований к времени и срокам проведения футбольного матча, а также факту приобретения билета.

Литература:

1. Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2004 р. N 823. – Режим доступу: http://www.fpl.ua/img/docs/security/postanova_823.doc.
2. Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. N 2025. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2025-98-%EF>.
3. Правила поведінки глядачів на стадіонах під час відвідування футбольних матчів. – Режим доступу: <http://www.fpl.ua/img/docs/security/rules.doc>.

Sergiu NESTOR,

șef interimar al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept, doctorand

Lilian LUCHIN,

lector superior al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare”, master în drept

MIJLOACELE TEHNICE ALE MAI ȘI LIMITA APLICĂRII LOR ÎN SCOPUL ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE ÎN PERIOADA MANIFESTĂRIILOR DE MASĂ

Techno-forensic software is an important step in the overall scheme of disclosure and investigation of crimes committed during mass Riot.

Perioada de tranziție și modificarea orânduirii sociale decurge cu dificultăți care s-au soldat cu pierderea locurilor de muncă, creșterea ratei șomajului, apariția unor astfel de fenomene cum ar fi migrația ilegală, traficul de ființe, contrabanda, scăderea nivelului de trai etc. Toate aceste fenomene au generat extreme în societate; de la politizarea excesivă a populației până la o apatie completă față de evenimentele politice. Fenomenele menționate au creat conflicte sociale, redistribuirea bunurilor în mod inechitabil și în consecință societatea se confruntă cu insolvabilitate politică, reflectându-se în multiple alegeri repetate, iar recent în confruntări violente între manifestanți și forțele de ordine, soldate cu pagube în proporții deosebit de mari și, ceea ce este mai grav, cu pierderi de vieți omenești.

În vederea protejării vieții și sănătății altor drepturi fundamentale ale cetățenilor în timpul desfășurării manifestațiilor în masă o contribuție esențială poate fi atribuită dotării tehnice a forțelor de ordine, începând de la factorii de conducere și terminând cu scutierii sau personalul implicat nemijlocit.

În vederea desfășurării activității în condiții complexe și nestandarde MAI este dotat cu mijloace tehnice ce țin de documentarea unor activități infracționale inclusiv activitățile ce au loc în timpul manifestărilor de masă (mijloace de fixare foto, video/audio), mijloace tehnice cu caracter operativ investigativ și mijloace speciale (mijloacele de apărare pasivă, mijloace de apărare activă și mijloace auxiliare de asigurare a operațiilor speciale).

Mijloacele speciale reprezintă instrumente ce prejudiciază sănătatea persoanei, ele se aplică în conformitate cu legislația în vigoare în următoarele cazuri:

1) în timpul respingerii atacurilor asupra cetățenilor, asupra colaboratorilor organelor de interne, militarilor trupelor de carabinieri și altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii sau la datoria obștească de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității;

2) în timpul eliberării ostaticilor;

3) în timpul curmării încălcării în masă și în grup a ordinii publice, acțiunilor ce împiedică activitatea normală a transportului, telecomunicațiilor, întreprinderi-

lor, instituțiilor și organizațiilor, dezorganizării activității instituțiilor penitenciare;

4) în timpul respingerii atacurilor asupra unor clădiri, construcții și mijloace de transport, indiferent de apartenența lor sau în timpul eliberării obiectelor ocupate;

5) în timpul reținerii și aducerii la poliție sau în altă încăpere de serviciu a persoanelor care au săvârșit infracțiuni, precum și în timpul escortării și deținerii persoanelor reținute și a persoanelor puse sub arest, dacă ele nu se subordonează sau opun rezistență colaboratorilor organelor de interne, militarilor trupelor de carabinieri, precum și în cazul în care sînt temeuri pentru a presupune că ele pot evada, pricinui daune persoanelor din preajmă sau lor înșile;

6) în timpul curmării neîndeplinirii premeditate a cerințelor legitime ale colaboratorilor organelor de interne, militarilor trupelor de carabinieri și ale altor persoane aflate în exercițiul funcțiunii sau la datoria obștească de menținere a ordinii publice și de combatere a criminalității;

7) în timpul curmării atacurilor asupra orașelelor, eșaloanelor și coloanelor militare, obiectivelor și încărcăturilor aflate sub pază;

8) în condițiile regimului juridic al stării excepționale în scopul stopării mijloacelor de transport auto, precum și la reținerea condamnaților sau persoanelor arestate preventiv care au evadat cu ajutorul unor vehicule;

9) pentru căutarea și reținerea condamnaților și persoanelor arestate preventiv, care au evadat de sub pază.

Referindu-ne la mijloacele tehnice de documentare a manifestărilor în masă putem menționa următoarele:

1. fixarea desfășurării manifestărilor în masă.
2. fixarea demonstrației în masă însoțite de proteste și încălcări ale ordinii de drept.
3. fixarea participanților la manifestare.
4. fixarea acțiunilor colaboratorilor ce mențin ordinea publică.
5. fixarea persoanelor ce instigă sau potențial pot atenta la încălcarea ordinii publice.
6. fixarea cazurilor de încălcare a ordinii publice, de huliganism și de comitere a altor infracțiuni.

Înainte de aplicarea mijloacelor tehnice de documentare este necesar să fie îndeplinite unele măsuri organizatorice, până la începerea documentării manifestării în masă, cum ar fi:

1. stabilirea persoanelor implicate în realizarea documentării.
2. pregătirea mijloacelor tehnice necesare (video, foto, audio), a surselor de alimentare, a purtătorilor de informație cu rezervă.
3. crearea grupului de documentare, în care, prin indicația statului-major, se stabilesc sarcinile și atribuțiile fiecărei persoane participante. Se prevăd măsuri de protecție și securitate a persoanelor ce îndeplinesc documentarea. Dacă la moment nu sunt disponibile persoane ce asigură protecția și securitatea, atunci din rândul colaboratorilor subdiviziunii ce asigură documentarea, se numește încă un colaborator.
4. concretizarea sarcinilor de către persoana responsabilă de organizare a

documentării în conformitate cu situația reală și aducerea la cunoștință a cerințelor conducerii MAI, adică măsurile de masă preconizate și termenul de desfășurare a lor.

5. planificarea dislocării fiecărui colaborator cu stabilirea zonei de lucru și acțiunile lor în cazul deplasării maselor.

Mijloacele speciale și intensitatea aplicării lor este determinată de condițiile existente, caracterul delictului și personalitatea delincventului. În conformitate cu legislația în vigoare a R. Moldova legea cu privire la poliție art.14 și art.16, legea cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerul Afacerilor Interne art.14 și Hotărârea Parlamentului cu privire la aprobarea mijloacelor speciale și a regulilor de aplicare a acestora de către colaboratorii organelor de interne și militarii trupelor de carabinieri ale Ministerului Afacerilor Interne, aplicarea mijloacelor speciale trebuie să provoace o daună minimă sănătății cetățenilor. Aplicarea lor trebuie să fie însoțită de un avertisment cu privire la aplicarea acestora pentru oferirea unui timp suficient pentru reacționare și stopare a acțiunii delictuale, cu excepția cazului de atac prin surprindere, reținere a persoanelor bănuite în săvârșirea unor infracțiuni premeditate, eliberării ostaticilor. Preîntâmpinarea figurează în astfel de situație ca element de declanșare a tratativelor. În asemenea situație delincventului i se propune să stopeze activitatea delictuală și să se predea benevol. Dacă delictul deja durează de ceva timp, declanșarea tratativelor permite lichidarea condițiilor ce ar impiedica operațiunea de reținere și care ar pune delincventul în dificultatea de a provoca daună altor cetățeni. Preîntâmpinarea poate fi efectuată cu vocea, la o distanță considerabilă sau la adresarea către un grup de persoane prin intermediul portavocii sau alte amplificatoare ale vocii, luând în considerație limba maternă a persoanelor față de care mijloacele speciale vor fi utilizate. Analizând cele menționate, se poate de concluzionat că aplicarea mijloacelor speciale (cătușe, câini de serviciu etc.) contra persoanelor ce nu opun rezistență trebuie să fie limitată la un minim rațional. Regula generală este totuși că mijloacele speciale se aplică doar în cazul unor acțiuni ilegale sau în caz de opunere de rezistență colaboratorului de poliție.

Inacțiunea persoanelor cu funcție de răspundere, manifestată prin neaplicarea mijloacelor speciale și a celor tehnice, când a fost necesar pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, în urma cărora se aduce prejudiciu intereselor țării, societății și persoanei, implică răspunderea în conformitate cu legislația în vigoare.

Din alt punct de vedere, depășirea limitelor legitimei apărări, prin aplicarea mijloacelor speciale din lașitate și iresponsabilitate, este o încălcare flagrantă a regulilor stabilite, și uneori chiar infracțional.

Totodată, ar trebui să se țină cont de faptul că circumstanțele în care se recurge la aplicarea mijloacelor speciale se derulează de obicei vertiginos. Acțiunile poliției în asemenea situații sunt de o scurtă durată de timp și se desfășoară purtând o încărcare emoțională enormă.

Analizând evenimentele ce s-au derulat în aprilie 2009, putem constata că au fost comise grave încălcări a postulatelor printre care am menționa:

- efectivul organelor de drept a fost dotat cu echipament uzat moral, fizic și depășit actualmente;
- efectivul implicat în stoparea dezordinilor în masă a fost pregătit insufi-

cient, fiind implicați soldați în termen încorporați de câteva săptămâni, efectivul detașamentului cu destinație specială „Fulger” fiind completat din tineri fără experiență și fără o pregătire psihologică specială; ulterior acționând din ură și nu din necesitate;

– acțiunile desfășurate de către organele de drept au purtat un caracter sporadic haotic, fapt care a permis manifestațiilor să capete încredere în forțele proprii și să deruleze acțiuni de amploare;

– după derularea evenimentelor nu s-a realizat o analiză obiectivă a celor întâmplate, cu emiterea concluziilor corespunzătoare, s-a căutat „oaia neagră” și am fost sancționați pentru bifă, nu s-a efectuat o analiză a evenimentului imediat după 7 aprilie 2009, deoarece MAI nu a dispus de documente video și audio pentru a aprecia rolul fiecărui conducător în activitatea de menținere a ordinii publice.

Toate aceste lacune s-au soldat cu consecințe:

– victime în rândul efectivului antrenat la asigurarea ordinii publice;

– victime în rândul manifestațiilor datorită depășirii limitelor aplicării mijloacelor speciale de atac și apărare și depășirii efectivului de către situația moral - psihologică creată;

– calitatea proastă și insuficiența materialelor de documentare a acțiunilor manifestațiilor, precum și a efectivului implicat.

Toate acestea impun de urgență realizarea unui șir de măsuri:

– analiza nivelului de dotare a MAI cu echipament special de calitate și în cantități respective;

– analiza materialelor de documentare selectate pe parcursul desfășurării dezordinilor în masă, ce presupune aprecierea obiectivă și imparțială a acțiunilor desfășurate atât de organele de drept, cât și de către manifestații cu înaintarea concluziilor de rigoare și înlăturarea neajunsurilor;

– analiza nivelului de pregătire specială de coordonare a subdiviziunilor MAI cu privire la asigurarea și gestionarea manifestațiilor în masă și a capacității lor de funcționare în cadrul dezordinilor în masă;

– asigurarea unei pregătiri speciale corespunzătoare pe viitor din punct de vedere fizic, tactic, psihologic care ar preveni depășirea limitelor de aplicare a mijloacelor speciale.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994.
2. Legea RM nr.26 din 22.02.2008 privind întrunirile.
3. Legea RM nr.416 din 18.12.1990 cu privire la poliție.
4. Legea RM nr.806 din 12.12.1991 cu privire la trupele de carabinieri (trupele interne) ale Ministerului Afacerilor Interne.
5. Hotărârea Parlamentului RM nr. 1275-XII din 15.02.1993 cu privire la aprobarea mijloacelor speciale și a regulilor de aplicare a acestora de către colaboratorii organelor de interne și militarii trupelor de carabinieri ale Ministerului Afacerilor Interne.

Nicolae PLOTEANU,

lector superior al Catedrei științe reale și tehnologii informaționale
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

UTILIZAREA MEDIULUI ELECTRONIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN SCOPUL MEDIATIZĂRII REVOLTELOR ȘI DEZORDINILOR ÎN MASĂ

Acces to information is one of the most important right of citizen in the world. Blocking the access to information is on attack against democracy, and put in dangerous the work of the institutions a state and the existanse of this state.

Nivelul de informatizare a societății în RM. Societatea contemporană devine tot mai virtuală și mai dinamică grație dezvoltării tehnologiilor informaționale, telecomunicațiilor și Internetului, care au minimizat timpul răspândirii noutăților. Accesarea portalelor informaționale a devenit actualmente sursa principală de informații în lume pentru majoritatea populației de pe glob. Putem constata că nivelul de trai al populației unei țări este direct proporțional cu nivelul de informatizare al acestei țări. Actualmente Republica Moldova face primii pași în construirea societății informaționale și implementarea diverselor proiecte informaționale, care ar acorda cetățenilor țării servicii informațional-publice conform standardelor mondiale. Datele statistice privind nivelul de informatizare a societății din țara noastră, conform datelor Ministerului Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor, plasează Republica Moldova după numărul de computere la 100 de locuitori pe locul 32 în Europa¹.

Asemănător stau lucrurile și cu utilizatorii Internetului în Republica Moldova, unde organismele internaționale de telecomunicații plasează Republica Moldova cu cel mai mic procent al utilizatorilor Internet față de numărul total al populației printre țările Europei².

Totuși este îmbucurător faptul că în ultimii ani au apărut un șir de WEB-site-uri informaționale, care au menirea de a informa populația cu știrile de ultima oră. Dacă Republica Moldova tinde spre o integrare europeană, spre îmbunătățirea condițiilor de viață a cetățenilor, spre valorile și principiile democratice europene, atunci cetățenii trebuie să aibă și unul din principalele drepturi fundamentale garantate de constituție – dreptul de acces la informațiile publice.

¹ www.mtic.gov.md, Computere personale la 100 de locuitori în Republica Moldova comparativ cu alte țări, conform datelor Uniunii internaționale a telecomunicațiilor, 2006.

² <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>, 30.09.2009, Usage in Internet Europe.

În scopul asigurării cetățenilor cu aceste drepturi, organismele europene și internaționale îi recomandă Republicii Moldova accelerarea construirii unei societăți informatizate și dezvoltarea rețelelor informatice pe întreg teritoriul, mai ales în regiunile rurale.

Accesul la informație. Conform Legii accesului la informație, orice individ rezident legal pe teritoriul RM poate solicita orice informație sau document de la autoritățile sau instituțiile publice fără a da explicații privind motivele³, iar „Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit”⁴.

Putem conchide că actuala civilizație informatică se bazează pe disponibilitatea și accesibilitatea informației. Informația deja a devenit o proprietate națională vitală pentru fiecare stat în parte, cu o valoare strategică, și dacă nu este protejată prin drept, poate fi cucerită sau distrusă. Un șir de organisme internaționale implementează și realizează actualmente proiecte privind modul de acces al cetățenilor la informațiile cu caracter public, înaintează propuneri către sistemul de asigurare a liberului acces la informație, urmăresc publicarea informațiilor pe paginile oficiale ale autorităților administrației publice în rețeaua Internet.

Fiind membru al unui șir de organizații europene, Republica Moldova este obligată prin tratatele semnate să apere valorile democratice europene și la nivel de stat să acorde cetățenilor drepturile la libera exprimare, accesul la informație, accesul mass-media la informațiile cu caracter public.

Recent, la data de 24 noiembrie 2009, Asociația Promo-LEX a organizat o masă rotundă „Drepturile Omului în Republica Moldova: Premisele din 2007-2008 și situația din 2009”, unde s-a evidențiat că accesul la informație a devenit o problemă acută, mai ales în contextul observării tendinței împiedicării accesului la informație de către autorități pe motive formale, neîntemeiate. Este evidentă discrepanța dintre declarațiile oficialilor privind importanța accesului la informație și a transparenței în procesul decizional și realitatea propriu-zisă. De asemenea, lipsește un control sistematic și riguros asupra aplicării legislației în domeniu de către Guvern și Parlament⁵.

Lupta organismelor internaționale privind accesul liber la informație al populației. Libera exprimare în mediul electronic din unele țări poate fi persecutată, făcându-i pe utilizatori să apeleze la serviciile site-urilor anonime. Anonimatul pe internet a început să devină un alt subiect prioritar de care se preocupă tot mai multe organizații, care militează pentru liberul acces la internet. Conform unui studiu recent privind filtrarea datelor care circulă pe Internet s-a demonstrat că numărul guvernelor care analizează traficul on-line al utilizatorilor sau blochează

³ Legea privind accesul la informație, nr. 982 din 11.05.2000, Monitorul Oficial nr. 88-90 din 28.07.2000.

⁴ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, Monitorul Oficial nr. 1 din 18.08.1994, data intrării în vigoare: 27.08.1994, Dreptul la informație.

⁵ <http://moldova.usembassy.gov/ph112009.html>, 24.11.2009, Drepturile Omului în Republica Moldova: Premisele din 2007-2008 și situația din 2009.

site-uri web este în continuă creștere. Rapoartele privind cenzura au fost realizate de Open Net Initiative, o organizație apărută în urma unui parteneriat între universitățile Cambridge, Oxford, Harvard și Toronto și sunt susținute de Marina Americană și alte organizații precum Electronic Frontier Foundation și Voice of America, al căror scop este acela de a liberaliza accesul la informație. În urma acestui parteneriat, s-a pus la punct un sistem de comunicații anonime pe internet, care este cunoscut ca fiind Proiectul Tor.

În prezent softul creat reușește să mascheze adresa de IP a utilizatorilor prin rutarea pachetelor prin trei servere dedicate alese aleator dintr-un grup de 1000, iar numărul acestor servere se dorește a se mări în viitorul apropiat – iată răspunsul societății la persecutarea liberei exprimări pe Internet.

„Site-uri web precum Wikipedia sau Blogspot sunt blocate din ce în ce mai frecvent de firewall-uri instituite de organizații guvernamentale din întreaga lume. Deși mulți utilizatori folosesc Tor pentru a ocoli aceste restricții, rețelele Tor nu sunt proiectate pentru a face față unei cenzuri de o asemenea amploare”, apreciază Roger Dingledine, cofondator al proiectului Tor. Deși pachetele nu pot fi urmărite, organizațiile guvernamentale pot găsi serverele dedicate și le pot închide, pentru că acestea sunt listate public⁶.

În prezent echipa care lucrează pentru acest proiect este pe cale să realizeze un soft prin care orice computer va putea deveni server Tor, altfel spus, orice calculator va putea trimite mai departe pachetele anonime fără ca acestea să poată să fie interceptate de cei care doresc să realizeze studii on-line.

Blocarea mediului electronic. Internetul reprezintă astăzi mai mult decât un nou mijloc de comunicare în masă, mai mult decât mass-media tradițională pentru că oferă în același timp accesul la un spațiu public în care comunicarea devine foarte simplă. De asemenea, oferă posibilitatea interactivității și schimbului de opinii în mai mult de un format predefinit. Numărul listelor de discuții sau al forumurilor s-a înmulțit evident în ultimii ani.

Actualmente, cel puțin 25 de țări ale lumii blochează accesul la diferite site-uri pe Internet din motive politice, sociale sau religioase, încălcând brutal drepturile universale ale omului în a primi informații prin orice mijloace⁷.

Dintre cele mai cunoscute țări ce practică la nivel de stat politica de blocare a mediului informațional se numără țări precum China, Iran, Siria, Tunisia și Vietnam, care filtrează conținutul pe criterii politice, pentru susținerea unor personalități sau a unor partide aflate la guvernare, Arabia Saudită, Tunisia și Yemen – pe motive sociale, pentru a bloca accesul la site-uri cu conținut antireligios. Accesul este blocat nu numai pentru accesarea unor site-uri de informare on-line, ci și servicii precum rețelele de telefonie internet „Skype”.

⁶ <http://www.stiinta.info/anonim-pe-internet/news/116/103/>, 21.08.2007, Anonim pe internet.

⁷ Art. 19, Declarația universală a drepturilor omului, (adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 de septembrie 1948).

Acest fenomen de filtrare-blocare a informațiilor de pe paginile WEB a fost depistat de organismele internaționale și în Republica Moldova în timpul evenimentelor din 5-8 aprilie 2009, fapt care a fost semnalat blocarea accesului la informație a cetățenilor. Deși în mod legal accesul la Internet nu este îngădit în nici un fel, informațiile plasate de utilizatori pe forumuri sau pagini WEB de pe Internet sunt urmărite.

Au fost semnalate cazuri de către organismele internaționale despre acuzații la adresa tinerilor, precum că „prin intermediul portalurilor forum.md, torrentsmd.com, desteptarea.info și unimedia.md au lansat multiple chemări publice la răsturnarea prin violență a orânduirii constituționale și lichidarea statalității și integrității teritoriale a Republicii Moldova”, tinerilor li s-au făcut percheziție la domiciliu, le-au fost ridicate calculatoarele și au fost amenințați. De menționat că acțiunile autorităților au avut un caracter pătinitor⁸.

După protestele violente din 6 aprilie 2009, a fost blocat, pe parcursul câtorva zile, accesul la unele portaluri informaționale populare în rândurile cetățenilor din Internet ca: www.point.md, www.unimedia.md, www.server.md, www.yuto-be.com și altele. La 8 aprilie, administratorii portalului informațional unimedia.md au constatat că serverul Unimedia a fost atacat de mai multe ori. La 9 aprilie, cunoscutul portal Facebook.com, precum și rețeaua socială Odnoklassniki.ru au devenit inaccesibile pentru utilizatorii din R. Moldova. La 10 aprilie, au fost inaccesibile site-urile Unimedia, Jurnal de Chișinău, JurnalTV, PRO TV.

Din cauza blocării portalurilor populare informaționale publice în rândurile studenților și liceenilor au fost semnalate cazuri de recepție în masă a mesajelor nesolicitate de către posesorii de celulare privind dezordini în masă, care nu știau cum să reacționeze.

În aceste clipe, din partea celor mai tineri, poate intuitiv, apăreau întrebări la adresa Ministerului Educației și forțelor de ordine. Ministerul Educației s-a adresat prin intermediul WEB-site-ului Ministerului Educației cu un apel către părinți și cadrele didactice, semnat de 81 de directori de licee și școli, privind aceste instigări și dezordini în masă, de care au ținut cont o bună parte din liceeni și studenți.⁹

De asemenea, prin intermediul telecomunicațiilor s-a adresat cetățenilor și Ministerul Afacerilor Interne, care a plasat la 08.04.2009 un comunicat de presă prin care a făcut un apel către părinți, pedagogi și alte persoane responsabile să nu admită implicarea elevilor și studenților în acțiuni de destabilizare a ordinii și securității publice¹⁰.

⁸ <http://www.acces-info.org.md/upload/Memoriu%20privind%20libertatea%20presei%202009%20-%204%20mai.doc>, Memoriu privind libertatea presei în Republica Moldova, 3 mai 2008 – 3 mai 2009.

⁹ www.edu.md, 07.04.2009, Apelul managerilor instituțiilor preuniversitare din municipiul Chișinău.

¹⁰ www.mai.md, 08.04.2009, Comunicat de presă.

Tot în acel comunicat a fost și o asigurare dată cetățenilor că: „Ministerul Afacerilor Interne reiterează că va întreprinde toate acțiunile necesare, în conformitate cu legislația în vigoare, pentru asigurarea ordinii publice și drepturile fundamentale ale cetățenilor”¹¹.

Se putea observa la moment că o parte de site-uri informaționale funcționau în regim normal, informând cetățenii, dar ele nu erau așa de solicitate ca cele care erau blocate.

Acțiunile nelegitime de blocare a telecomunicațiilor și a bunei funcționări a WEB-portalurilor informaționale, forumurilor și accesului la informațiile publice cu caracter social au încălcat brutal drepturile cetățenilor la autoinformare. Foarte receptive au fost agențiile de informații de peste hotare la evenimentele din 7 aprilie 2009, atunci, pentru cetățenii Republicii Moldova era mai ușor de accesat niște site-uri din Rusia, Ucraina sau România pentru a afla ce se întâmplă în centrul capitalei sau îi făcea pe unii cetățeni disperați de situația dată să se deplaseze individual la fața locului ca să se autoinformeze.

Portalul informațional rus <http://lenta.ru/news/> cu trimiteri parțiale la www.interfax.ru și www.gazeta.ru au plasat informații despre deconectarea completă a televiziunii, telefoniei mobile și blocarea accesului la resursele WEB-site-urilor informaționale locale, demonstrând astfel un atac asupra democrației¹².

Oricât ar fi de paradoxal, dar protestele din 7 aprilie 2009 de la Chișinău a fost cel mai mediatizat eveniment din presa rusă, în anul 2009. Potrivit unui studiu efectuat în baza resurselor bibliotecii electronice a 39 de ziare (pe WEB), reviste, posturi TV și radio din Rusia, pe primul loc se află protestele din aprilie de la Chișinău. Pe locul doi – protestele în masă din iunie, în Iran¹³.

Concluzie. Este indiscutabil faptul că Internetul se bucură de cea mai mare popularitate ca sursă mass-media, grație vitezei de răspândire în epoca noastră dinamică, independenței sale față de diferite organizații și desigur calității digitale. Cetățenii Republicii Moldova în ziua de 7 aprilie 2009 poate s-au simțit înjosiți de incapacitatea de a se autoinforma despre evenimentele ce se desfășoară în centrul capitalei, pierzând prin aceasta încrederea în guvernare. Trebuie menționat faptul că în primele rânduri în comunicările agențiilor de informații de peste hotare a fost constatarea despre blocarea mediului electronic și incapacitatea cetățenilor de a accede la informații cu caracter social. Asta deja se răsfrânge negativ asupra imaginii țării și a guvernului.

¹¹ *Ibidem.*

¹² <http://lenta.ru/news/2009/04/07/data/>, 07.04.2009, 17:32:35, В Кишиневе отключили телевидение, интернет и мобильную связь.

¹³ <http://jurnal.md/ro/news/7-aprilie-cel-mai-mediatizat-eveniment-in-2009-in-presa-rusa-112301/>, 31.12.2009, 7 aprilie – cel mai mediatizat eveniment în 2009 în presa rusă.

Natalia POPUȘOI,

lector superior al Catedrei procedură penală
și criminalistică a Academiei „Ștefan cel Mare „ a MAI,
master în drept, doctorand

PROCEDURA REPARĂRII PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN ACȚIUNILE ILICITE ALE ORGANELOR DE URMĂRIRE PENALĂ, ALE PROCURATURII ȘI ALE INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI

Legislația procesual-penală a Republicii Moldova stabilește cu certitudine modul, condițiile, temeiurile de reparare a prejudiciului cauzat persoanelor fizice sau juridice ca urmare a acțiunilor ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.

Aceste prevederi ale legislației naționale confirmă faptul că Republica Moldova, în activitatea sa de dezvoltare a statului de drept, s-a aliniat valorilor, principiilor și normelor recunoscute ale dreptului internațional, care protejează drepturile și libertățile fundamentale ale omului [3,217].

La 13 iulie 1995 Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Consiliului Europei și prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova din 24 iulie 1997 au fost ratificate Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale (în continuare CEDO), încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, și protocoalele adiționale nr.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 și 11 care au intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 12 septembrie 1997 (cu excepția Protocolului nr.6 care intră în vigoare din octombrie 1997, Protocolul 7 – în vigoare din 1 decembrie 1997 și Protocolului nr.11 – în vigoare din 1 noiembrie 1998).

Aderînd la CEDO, Republica Moldova și-a asumat obligația de a garanta protejarea drepturilor și a libertăților proclamate de CEDO ale tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția sa.

Art.4 din Constituția Republicii Moldova stipulează imperativ că dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

La 2 martie 1992 Republica Moldova a devenit membru de drept al Organizației Națiunilor Unite, prin acceptarea Cartei ONU, asumându-și obligația de a executa rezoluțiile adoptate de Adunarea Generală. Rezoluția Adunării Generale a ONU din 29 noiembrie 1985 cu privire la Declarația principiilor fundamentale ale justiției pentru victimele infracțiunilor și abuzurilor de putere recomandă guvernelor de a perfecționa căile și mijloacele de protejare a victimelor atât la nivel național, cât și în baza cooperării internaționale (pct.7).

Potrivit acestei Declarații, guvernele statelor trebuie să ia măsuri pentru acordarea compensațiilor financiare victimelor infracțiunilor (pct.12), iar în caz de

necesitate, să contribuie la crearea unor fonduri, din care, în cazul când infractorul se află în incapacitate financiară, statul să repare prejudiciul material cauzat victimei (pct.13 și pct.14).

Din cele expuse putem conchide că atât în baza dreptului internațional, cât și național statul își asumă obligația de a garanta prin intermediul organelor sale protecția proprietății indiferent de forma acesteia, de orice atentat asupra ei.

Din prevederile Constituției Republicii Moldova (art.4 alin.2) precum și din hotărârea Curții Constituționale nr.55 din 14 octombrie 1999 „Privind interpretarea unor prevederi ale art.4 din Constituția Republicii Moldova”, rezultă că CEDO constituie o parte integrantă a sistemului legal intern și respectiv urmează a fi aplicată direct ca oricare altă lege a RM cu deosebirea că CEDO are prioritate față de restul legilor interne care îi contravin.

De menționat că sarcina primordială cu privire la aplicarea Convenției revine instanțelor naționale și nu Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg. Astfel, în cazul judecării cazurilor instanțele de judecată urmează să verifice dacă legea sau actul care urmează a fi aplicat și care reglementează drepturi și libertăți garantate de CEDO, sunt compatibile cu prevederile acesteia, iar în caz de incompatibilitate, instanța va aplica direct prevederile Convenției, menționând acest fapt în hotărârea sa.

Concomitent, se va ține cont de faptul că prevederile Convenției și ale protocoalelor sale sunt obligatorii pentru Republica Moldova doar din momentul intrării lor în vigoare pentru RM, adică de la 12 septembrie 1997. Astfel, normele Convenției se extind doar asupra încălcărilor (pretinselor încălcări) ulterioare acestei date și nu pot avea efect retroactiv. Aceasta nu se extinde însă asupra încălcărilor (pretinselor încălcări) care au un caracter continuu. Aceste din urmă încălcări sunt acele stări de fapt și de drept care au început înainte de 12 septembrie 1997 și au continuat și după această dată [4].

În special, art. 5 paragraf 5 al Convenției, care prevede drepturile la libertate și siguranță, stipulează că „orice persoană care este victimă unei arestări sau a unei dețineri în condiții contrare dispozițiilor acestui articol are dreptul la reparații”.

Este important faptul că răspunderea juridică pentru acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, procuraturii și ale instanțelor judecătorești o poartă statul, deoarece organele indicate sunt create de stat și activează în numele statului

În primul rând, Legea fundamentală a RM în art. 53 alin.(2) prevede: „Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești.”

Unul din principiile de bază ale procesului penal, prevăzut de art.23, stabilește asigurarea drepturilor victimei în urma infracțiunilor, abuzurilor de serviciu și erorilor judiciare.

Persoana achitată sau în privința căreia s-a dispus scoaterea de sub urmărire penală ori încetarea urmăririi penale pe temei de reabilitare are dreptul să fie repusă în drepturile personale pierdute, precum și să fie despăgubită pentru prejudiciul care i-a fost cauzat.

Codul de procedură penală, în Capitolul X Titlu II, stabilește procedura de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor judecătorești.

Conform prevederilor art.524 CPP, „Persoanele cărora, în cursul procesului penal, prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală sau ale instanțelor judecătorești, li s-a cauzat un prejudiciu material sau moral au dreptul la despăgubire echitabilă în conformitate cu prevederile legislației cu privire la modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești. ”

Acțiunea pentru repararea prejudiciului poate fi inițiată în termen de un an de la data devenirii definitive sau, după caz, irevocabile a hotărârii judecătorești sau a ordonanței organului de urmărire penală, prin care a fost constatat caracterul ilicit al acțiunii procesuale respective, al urmăririi penale sau al condamnării, care au dus la prejudiciu.

Condițiile și modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești sunt prevăzute de Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de cercetare penală ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești din 25.02.1998 (Monitor Oficial al Republicii Moldova nr.50-51 din 04.06.1998).

Pentru repararea prejudiciului material sau moral prevăzut de articolul comentat se cere a fi întrunite cumulativ următoarele condiții: 1) fapta ilicită sau eroarea judiciară; 2) legătura causală între prejudiciul și acțiunile ilegale ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești; 3) existența a unui act de reabilitare sau a unui act prin care s-a constatat ilegalitatea acțiunilor organelor judiciare.

Cazurile ce acordă dreptul la reparație sunt:

- reținerea ilegală, aplicarea ilegală a măsurii preventive, arestării preventive, tragerea ilegală la răspundere penală, condamnarea ilegală;

- efectuarea ilegală, în cazul urmăririi penale ori a judecării cauzei penale, a percheziției, ridicării, punerii ilegale sau a sechestrului averii, eliberării ilegale din lucru (funcție), precum și a altor acțiuni de procedură care limitează drepturile persoanelor fizice sau juridice (de exemplu, aplicarea măsurilor procesuale de constrângere prevăzute de titlul V al prezentului Cod, precum și efectuarea examinării corporale, sechestrării corespondenței poștale și interceptării comunicărilor, înregistrării de imagini, internării medicale pentru efectuarea expertizei);

- supunerea ilegală la arest administrativ ori la muncă corecțională, confiscarea ilegală a averii, aplicarea ilegală a amenzii (când s-a dispus aplicarea unei sancțiuni administrative în legătură cu încetarea procesului penal conform articolului 332 alineatul (2), fie aplicarea ilegală a amenzii sau a închisorii contravenționale în legătură cu încetarea procesului penal cu liberarea de răspundere penală, cu tragerea la răspundere administrativă conform articolului 55 din Codul penal și articolului 332 alineatul 1;

- efectuarea măsurilor operative de investigații cu încălcarea prevederilor legislației;

- ridicării ilegale a documentelor contabile, a altor documente, a banilor, ștampilelor, precum și a blocării conturilor bancare [6].

Dreptul la repararea prejudiciului cauzat în cursul procesului penal sau în legătură cu pornirea procesului penal apare în cazul

- pronunțării sentinței de achitare.

Conform articolului 390 (precum și a deciziei în apel de achitare conform articolului 415, deciziei în recurs de achitare conform articolului 435 sau articolului 449, deciziei [hotărârii] de achitare în legătură cu soluționarea recursului în anulare conform articolului 457, sentinței de achitare a instanței de revizuire conform articolului 464). Totodată, urmează a fi considerat act de reabilitare și sentința de încetare emisă până la cercetarea judecătorească în condițiile articolelor 332, 350 pentru următoarele temeuri: 1) fapta nu este prevăzută de legea penală; 2) fapta nu întrunește elementele unei infracțiuni și nici nu constituie contravenție administrativă; 3) există cel puțin una din cauze, prevăzute de articolul 35 din Codul penal, care înlătură caracterul penal al faptei [5,700].

– scoaterii persoanei de sub urmărire penală în conformitate cu articolul 284 CPP.

În cazul unei achitări sau scoaterii de sub urmărire penală parțială persoana va obține reparații dacă se va constata de către instanța de judecată că limitările aduse în procesul penal persoanei fizice au fost aplicate numai în legătură cu cercetarea infracțiunii pentru care a fost scos de sub urmărire penală sau achitat, neavând legătură cu fapta pentru care a fost condamnat.

Prejudiciul cauzat se repară integral, indiferent de culpa persoanelor cu funcții de răspundere din organele de urmărire penală sau din instanțele judecătorești [5,701].

Potrivit articolului 5 al Legii din 25.02.1998, persoanei fizice sau juridice i se repară sau i se restituie:

1. salariul și alte venituri provenite din muncă, ce constituie sursa ei principală de existență, de care a fost privat în urma acțiunilor ilicite;
2. pensia sau indemnizația a cărei plată a fost sistată ca urmare a arestului ilegal și ținerii sub arest;
3. averea (inclusiv depunerile bănești și dobânzile aferente, obligațiile împrumuturilor de stat și câștigurile aferente) confiscată ori trecută în venitul statului de către instanța judecătorească sau ridicată de către organul de urmărire penală, precum și averea sechestrată;
4. amenzile percepute ca urmare a executării sentinței judiciare și cheltuielile de judecată suportate de persoana fizică în legătură cu acțiunile ilicite;
5. sumele plătite de ea pentru asistență juridică;
6. cheltuielile pentru tratamentul, tratament determinat de aplicarea față de aceasta a unor acțiuni ilicite (a maltratării);
7. sumele echivalente prejudiciului moral cauzat acesteia;
8. cheltuielile efectuate în legătură cu chemările la organul de urmărire penală sau în instanța judecătorească.

Prejudiciul moral cauzat persoanei fizice prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor judecătorești se repară în modul stabilit de legislația civilă. Astfel, Codul civil (articolele 1422-1424) prevede condițiile, mărimea și termenul de prescripție a reparării prejudiciului moral [6]. Prejudiciul moral reprezintă totalitatea de suferințe morale și fizice, cauzate prin încălcarea drepturilor patrimoniale și nepatrimoniale ale persoanei vătămate [3,226].

Prejudiciul moral se repară indiferent de existența și întinderea prejudiciului

patrimonial potrivit art. 1422 alin.(2) Cod civil. Mărimea compensației pentru prejudiciul moral se determină de către instanța de judecată în funcție de caracterul și gravitatea suferințelor fizice și psihice cauzate persoanei vătămate, de gradul de vinovăție a autorului prejudiciului, dacă vinovăția este o condiție a răspunderii, și de măsură în care această compensare poate aduce satisfacție persoanei vătămate conform art. 1423 alin.(1) Cod civil.

Cum am menționat mai sus încălcarea prevederilor privind libertatea și inviolabilitatea persoanei poate atrage răspundere penală, iar prejudiciu cauzat persoanelor în urma încălcării acestor drepturi este recuperabil în baza Legii privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești nr. 1545-XIII din 25.02.1998.

Din păcate, s-au constatat cazuri când colaboratorii organelor de ocrotire a normelor de drept, abuzând de împuternicirile sau în virtutea altor motive, încalcă prevederile legislației procesual-civile și procesual-penale, cauzând cetățenilor prejudiciu moral, material și fizic. Astfel, cetățenii sunt nevoiți să se plângă de reținere ilegală, aplicarea puterii fizice, tortură, obținerea declarațiilor pe cale de înșelăciune, forțare etc.

Dar nu toate persoanele care au suferit de acțiunile ilegale ale organelor de drept știu de existența unor metode legale de reparare a prejudiciului cauzat de organele de urmărire penală, procuratură și instanța judecătorească.

Cu toate acestea, monitorizarea de către Comitetul European pentru Prevenirea Torturii (CPT) a depistat multiple cazuri de aplicare a torturii față de persoanele aflate sub urmărire penală, pe care le-a consemnat în rapoartele sale către Guvernul Republicii Moldova și a propus luarea de măsuri atât practice, cât și legislative, pentru excluderea lor. Asemenea cazuri sunt înregistrate de către Comitetul Helsinki în desfășurarea activității sale specifice. Analiza arată că, deși cauzele ce generează aplicarea torturii de către unii colaboratori ai organelor de urmărire penală sunt diferite, cele mai principale rămân totuși, cele mai vechi: imperfecțiunea legislației penale și procesual-penale, a sistemului și administrării instituțiilor de reținere și arest.

Marea majoritate a încălcărilor drepturilor fundamentale au loc în cadrul efectuării urmăririi penale. Ofițerii de urmărire penală și procurorii admit acțiuni ilegale, încalcă inviolabilitatea vieții private în privința persoanelor bănuite, învinuite sau inculpate de comiterea unei infracțiuni.

În contextul investigării evenimentelor, care au avut loc în mun. Chișinău în perioada 06 – 07 aprilie 2009, Procuratura Generală și subdiviziunile teritoriale au efectuat investigații, care, convențional, pot fi plasate în două categorii și anume:

1. cercetarea infracțiunilor de dezordini în masă, soldate cu devastarea clădirilor Parlamentului și Președinției Republicii Moldova de către persoane din rândurile protestatarilor, jafuri etc. (art. art. 285, 187 Cod penal);
2. cercetarea infracțiunilor săvârșite de către reprezentanții autorităților publice contra protestatarilor și altor persoane, catalogate ca atare drept exces de putere, tortură etc. (art. art. 328, 3091 Cod penal).

În contextul investigării faptelor ilicite din a doua categorie convențională – cele săvârșite de reprezentanții autorităților publice contra protestatarilor și altor persoane, luate drept participanți la dezordini în masă -, se constată următoarele:

Conform datelor oficiale ale Procuraturii generale, au fost înregistrate și examinate, în special de procuratura militară Chișinău și procuratura mun. Chișinău, 107 sesizări cu privire la infracțiuni, dintre care în 26 cazuri procurorii s-au autosezizat și au început investigațiile în lipsa plângerilor cetățenilor.

Din numărul total al plângerilor, în 49 cazuri au fost pornite dosare penale, inclusiv în 28 cazuri s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.309/1 Cod penal (tortura):

- într-un caz, în baza autosesizării procurorilor, s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.328 alin.(3) lit.b) Cod penal pe faptul excesului de putere și depășirii atribuțiilor de serviciu din partea unor persoane cu funcții de răspundere din cadrul MAI, inclusiv ale BPDS „Fulger”, colaboratorii căruia au aplicat violența fizică asupra mai multor persoane în noaptea de 7 spre 8 aprilie în centrul capitalei. Pentru moment, această cauză este instrumentată de către Procuratura Generală;

- în două cazuri s-a dispus pornirea urmăririi penale în baza art.328 alin.(3) lit.c) Cod penal pe acțiunile factorilor de decizie ai CPs Buiucani pentru acte de violență și reținerii ilegale și pe faptul maltratării cet. V în incinta CGP Chișinău fiindu-i cauzate suferințe fizice și psihice;

- pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.152 alin.(2) lit.e) Cod penal;

- pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.187 alin.(4) Cod penal;

- pe un caz s-a dispus începerea urmăririi penale în baza art.151 alin.(4) Cod penal (vătămarea intenționată gravă a integrității corporale care a dus la decesul persoanei) pe faptul decesului cet.V.;

- pe un caz s-a dispus pornirea urmăririi penale în baza art.art.27, 145 alin. (2) lit.m) Cod penal pe faptul tentativei de omor comisă la 08.04.2009 aproximativ la orele 01.00 de către un colaborator de poliție cu fața mascată, presupus a fi din BPDS „Fulger” care a îndreptat arma din dotare de tip pistol mitralieră „AK” și a tras o rafală asupra automobilului cet. Murzac de model BMW care s-a oprit în intersecție pentru a ceda trecerea grupului de polițiști, care se deplasa pe bulevardul Ștefan cel Mare. Drept rezultat, trei gloanțe au lovit automobilul, deteriorându-l prin spargerea capotei din față și a parbrizului. Cazul este investigat de către Procuratura Generală.

Din numărul total al cauzelor penale, 14 dosare în privința a 25 de colaboratori de poliție (în baza art. 328 Cod penal 4 cauze în privința a 11 polițiști, în baza art.328 și 187 Cod penal – o cauză penală în privința unui polițist, în baza art.327 și 332 Cod penal – o cauză penală în privința a doi colaboratori de poliție, iar în baza art.309/1 Cod penal – 8 cauze penale în privința a 11 colaboratori de poliție) au fost finalizate și expediate cu concluzii de învinuire în judecată, unde se află până la moment în stadiu de examinare.

Totodată, pentru moment în stadiu de finisare se află 3 cauze în privința a 9 colaboratori de poliție cărora le-a fost înaintată deja învinuirea și după încheierea procedurilor legale într-un termen redus urmează a fi expediate în judecată.

În afară de aceasta, Procuratura Generală investighează într-un dosar aparte pornit în baza art. 329 alin.(2) lit. lit. a) și b) Cod penal (neglijența în serviciu, soldată cu decesul unei persoane, cu alte urmări grave) acțiunile ex-ministrului Afacerilor Interne

și a ex-comisarului mun. Chișinău, care nu au luat măsurile corespunzătoare și au tolerat acțiunile ilegale ale subalternilor lor legate de aplicarea nejustificată a forței fizice și reținerea ilegală a cetățenilor. Urmărirea penală se află în faza de finalizare.

Concomitent, procuratura mun. Chișinău a dispus pornirea urmăririi penale în patru cauze privind acțiunile neglijente (art. 329 alin. (1) Cod penal) ale factorilor de decizie din cadrul a patru comisariate de poliție din mun. Chișinău (Comisariatul general de poliție, comisariatele de poliție sect. sect. Ciocana, Buiucani, Centru), care au admis cazuri de tortură și de aplicare neîntemeiată a forței fizice în incinta unităților teritoriale ale poliției.

În concluzie, trebuie de menționat că în Republica Moldova se desfășoară în continuare reforma judiciară și de drept, care a cuprins reorganizarea sistemului judecătoresc, a procuraturii și organelor de urmărire penală, a avocaturii, urmând a fi perfecționat și sistemul penitenciar. Au fost operate schimbări pozitive în legislația națională, în special, cea de drept penal și de procedură penală. Dar pentru aducerea legislației naționale cât mai aproape de standardele convențiilor și tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, consider necesar ca articolul 524 CPP să fie completat cu un nou alineat: „În cazul în care bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea vătămată sau reprezentanții lor legali, partea civilă, partea civilmente responsabilă sau reprezentanții acestora, martorul va declara că este victima unui act de tortură sau despre aceasta va declara o persoană terță, acțiunile de urmărire penală, precum și activitatea operativă de investigații cu participarea victimei acestui act”. Totodată, modificări similare se mai propun la Legea nr1545-XIII din 25.02.1998.), articolul 1 care se referă la condițiile care acordă dreptul persoanei prejudiciate la repararea daunei materiale sau morale.

Referințe bibliografice:

1. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților Fundamentale ale Omului (4.11.1950), Ed. Biroului de Informații al Consiliului Europei în Moldova, Chișinău, 2002.
2. Constituția Republicii Moldova, 29 iulie 1994, Monitorul Oficial al RM din 12.08.1994.
3. V. Zubco, M. Avram, M. Gheorghita, *Protecția drepturilor omului la aplicarea măsurilor procesuale de constrângere*, Ed. ARC, 2006.
4. Hotărârea CSJ „Privind aplicarea în practică de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, nr. 17 din 19.06.2000.
5. I. Dolea, D. Roman, Iu. Sedlechi, *Comentariu la CPP*, Ed. Cartier Juridic, 2005.
6. Legea RM cu privire la modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești, nr.1545-XIII din 25.02. 1998, Monitorul Oficial al RM nr.50-51/359 din 04.06.1998.
7. Doina Ioana Străisteanu, avocat-stagiatar, colaborator științific la Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului, Dumitru Băluța, avocat, expert în problemele Drepturile Omului în Moldova, Unele aspecte legislative de contracararea torturii în practica înfăptuirii justiției.
8. www.procuratura.md.

Constantin RUSNAC,

lector asistent al Catedrei procedură penală și criminalistică
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

Marian NUCU, doctorand

TACTICA PERCHEZIȚIEI PERSOANELOR PARTICIPANTE LA DESFĂȘURAREA MĂSURILOR ÎN MASĂ

Each form of giving evidence shall be according to procedural requirements - criminal, by which strict compliance ensures obtaining objective evidence and real data, while fully respecting the rights of those involved in the process.

De-a lungul existenței omenirii, oamenii se adunau în mulțimi, în cete cu scopul de a soluționa problemele existente la acel moment sau pentru a-și arăta dezacordul în privința unor acțiuni, procese, evenimente cu care ei nu erau de acord și toate acestea aveau un caracter pașnic.

Escaladarea instrumentelor de obținere a scopului la întruniri a generat situația că în timpul desfășurării întrunirilor¹, datorită faptului că pe o anumită porțiune de teren se adună un număr mare de cetățeni, care pot fi ușor manipulați, unele persoane se pot folosi de aceasta și sub conducerea lor, întrunirile pașnice pot degenera ușor în întruniri interzise, care au drept scop:

- a. îndemnarea la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă;
- b. incitarea la discriminare sau violență publică, la subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării;
- c. săvârșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburărilor în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și a libertăților altor persoane ori punerea în pericol a vieții sau a sănătății acestora².

Pentru stoparea valului de acțiuni infracționale ce au loc în timpul întrunirilor interzise, dezordinilor în masă, colaboratorii organelor afacerilor interne sunt în drept să aplice măsurile procesuale de constrângere, iar pentru acumularea probelor în vederea dovedirii vinovăției sau nevinovăției persoanei, să se folosească de un astfel de procedeu probatoriu cum este percheziția, cercetarea la fața locului³ ș.a.

¹ Art.3, Legea RM privind întrunirile din 22.02.2008.

² Art.8, Legea RM privind întrunirile din 22.02.2008.

³ Titlul IV, capitolul III, Cod de procedură penală al RM din 14.10.2003, cu modificări.

Sub aspect terminologic, trebuie făcută pentru început distincția cuvenită între perchezițiile cu caracter judiciar, care cad sub incidența Codului de procedură penală al Republicii Moldova, și activitățile extrajudiciare, supuse unor reglementări speciale, ca de exemplu percheziția vamală, percheziția antiteroristă la pătrunderea pe un aeroport, percheziționarea în vederea dezarmării unui infractor periculos, ori percheziția corporală obligatorie la primirea în arest⁴.

În literatura de specialitate este subliniată importanța percheziției, determinată de faptul că, în multe împrejurări, ea devine decisivă la soluționarea cauzei penale, prin obținerea de probe absolut necesare stabilirii faptelor sau împrejurărilor în care a fost comisă infracțiunea, precum și a identificării autorului.

Rolul particular al percheziției rezultă și din faptul că, în interesul major al justiției, organele de urmărire penală au posibilitatea să efectueze acest act chiar și în condiții în care, aparent, ar însemna o încălcare a inviolabilității domiciliului, a persoanei sau a secretului corespondenței, cum este cazul infracțiunilor flagrante, respectând însă prevederile legii.

Datorită particularităților sale, ca și metodelor de efectuare, din punct de vedere tactic criminalistic, percheziția persoanei participante la dezordini în masă este împărțită, convențional, în percheziția îmbrăcămintei și percheziția corporală.

Prin modul de desfășurare și procedeele aplicate, se poate susține că percheziția corporală parcurge mai multe faze. Însă precizăm că indiferent de tipul de percheziție (a îmbrăcămintei sau a corpului), aceasta trebuie efectuată cu multă atenție și minuțiozitate.

Este de remarcat faptul că înainte de a proceda la efectuarea percheziției corporale, organul de urmărire penală are obligația de a se legitima, deoarece percheziția corporală implică o acțiune împotriva unui drept fundamental – inviolabilitatea persoanei⁵ – și îndeplinirea acestei obligații este esențială, numai în felul acesta născându-se, legal, îndatorirea persoanei de a se supune și de a permite efectuarea percheziției. Dreptul de a pretinde ca persoana ce se prezintă în numele unui organ de urmărire penală să se legitimeze se constituie, așadar, într-o garanție în favoarea persoanei, împotriva eventualelor abuzuri⁶.

Percheziția preliminară este destinată preîntâmpinării unei acțiuni violente a persoanei percheziționate participante la dezordinile în masă, ceea ce presupune, în primul rând, dezarmarea acesteia, respectiv verificarea împrejurării dacă are sau nu asupra sa o armă albă sau de foc, precum și alte obiecte sau substanțe ce ar putea pune în pericol organul judiciar, permițând celui percheziționat să fugă⁷.

⁴ Aspecte de practică privind percheziția și arestarea preventivă, Asociația Baroului American Inițiativa juridică pentru Europa Centrală și Eurasia, martie 2007.

⁵ Art.25 Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994.

⁶ C. Aionițoaie, V. Bercheșan, T. Butoi, Il. Marcu, E. Pălăncănu, C. Pletea, Ion-Eugen Sandu, Em. Stancu, *Tratat de tactică criminalistică*, ediția a II-a, Ed. Carpați, 1992, p. 222.

⁷ Emil Stancu, *Tratat de criminalistică*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Universul juridic, București, 2004, p. 469; Ch.E.O'Hara, *Principi de bază ale cercetării penale*, ediția a IV-a, Ed. Springfield, Illinois, SUA, 1976, în traducere în limba română (manuscris), p. 947-949.

Tactic, trebuie să se procedeze astfel încât persoana să fie pusă în imposibilitatea de a reacționa. Pentru aceasta cel percheziționat va fi așezat cu fața la perete, la distanță de cel puțin un metru, în funcție de înălțimea sa. În continuare, i se cere să ridice mâinile deasupra capului, să se sprijine de perete și să desfacă picioarele. Se cercetează pe rând partea stângă și dreaptă a corpului, organul de urmărire penală așezându-se într-o poziție laterală și punând un picior în față piciorului din partea corpului cercetat.

Acest procedeu permite dezechilibrarea rapidă a celui percheziționat, în ipoteza unei încercări de atac. În cazul infractorilor periculoși, cunoscuți sau bănuți că pot reacționa violent, percheziția se face cu o singură mână, în mâna cealaltă fiind ținută arma.

Percheziția amănunțită se efectuează de sus în jos, începând cu obiectele de pe cap (pălărie, căciula etc.). În continuare se cercetează spatele, porțiunile de sub brațe, mâinile de la umăr până la degete, pieptul. Vor fi verificate picioarele prin interior și exterior, până la gleznă, precum și manșetele pantalonilor, ciorapii (în care deseori se introduc obiecte mici, bani, cuțite etc.), iar la urmă pantofii.

Cercetarea se face și prin palparea fermă, prin strângerea porțiunilor mai groase (umeri, revere, manșete) întrucât, la o simplă pipăire, obiectele subțiri, inclusiv metalice, pot trece deseori nesesizate. De asemenea, vor fi golite toate buzunarele, verificându-se dacă îmbrăcămintea nu are și buzunare secrete, organul de urmărire penală ridicând eventual nu numai arme descoperite, ci și obiecte și înscrisuri găsite, în acest mod evitându-se o posibilă încercare de aruncare a lor.

După percheziția prealabilă, se va proceda la verificarea amănunțită a îmbrăcămintei și a corpului, operație ce se va realiza la sediul organului de urmărire penală, dacă din probele acumulate sau din materialele investigativ-operative rezultă o presupunere rezonabilă că persoana dată ascunde mijloacele cu care a comis infracțiunea, obiectele și valorile dobândite de pe urma infracțiunii, precum și alte obiecte sau documente care ar putea avea importanță pentru cauza penală în îmbrăcămintă, genți sau în orificiile naturale ale corpului.

Percheziția obiectelor de îmbrăcămintă. Această parte a percheziției, presupune verificarea în parte a fiecărei piese din care este formată, a lenjeriei și a încălțăminteii, la nevoie acestea putând fi scoase de pe corpul persoanei. Dezbrăcarea este necesară atât pentru faptul că permite o verificare minuțioasă a îmbrăcămintei, cât și pentru posibilitatea percheziționării separate a corpului. Cu ocazia dezbrăcării este posibilă, totodată, descoperirea eventualelor obiecte atârdate sau înfășurate în jurul corpului.

La îmbrăcămintă se verifică căptușeala, cusăturile, buzunarele, gulerele, vâtelina de la umeri, țesăturile interioare de la piept, de care pot fi lipite înscrisuri, valută etc., greu de sesizat la o simplă pipăire. Dacă se consideră necesar, îmbrăcămintea se descoasă, atât cât să permită verificarea interioară⁸.

⁸ E. Bianu, *Tactica și tehnica percheziționării*, București, 1994, p. 80-81.

În legătură cu lenjeria de corp, batistele, semnalăm că ele pot fi „apretate” cu droguri. O valiză obișnuită poate conține până la 500 gr de droguri și chiar mai mult.

La încălțăminte se verifică căptușeala, branțurile, talpa, tocurile ce pot fi transformate în ascunzișuri mici pentru transportarea diferitor substanțe explozive, a unor elemente componente ale bombei sau chiar a unei bombe care urmează doar a fi pusă în funcțiune, pentru a cauza jertfe omenești și a crea panică.

Aceeași atenție va fi acordată obiectelor aflate curent asupra unei persoane: portmonee, curele de pantaloni, ceasuri, brichete, tabachere, agende, tocure de ochelari etc.

Servitele, poșetele, geamantanele ș.a. vor fi cercetate amănunțit, atât ele ca atare, cât și conținutul lor care este deosebit de divers. Și în acest caz posibilitățile de ascundere sunt nenumărate.

Percheziția corpului. Aceasta se efectuează de către o persoană de același sex cu persoana percheziționată, la nevoie apelându-se la sprijinul medicului. Principala modalitate de ascundere o reprezintă introducerea obiectelor în orificiile naturale, iar câteodată, chiar înghițirea obiectelor, mai ales dacă pot fi eliminate cu ușurință. Față de aceste modalități se va cere medicului să verifice, în primul rând, orificiile naturale, iar după aceasta se va recurge la examinarea radiologică.

În cadrul percheziției corporale nu trebuie să se omită cercetarea pielii capului și a tălpilor picioarelor pe care pot fi lipite diferite mesaje cifrate. De asemenea, trebuie verificat cu atenție și părul, îndeosebi cocul și buclele, fără a se neglija și părul bărbaților care, la unii indivizi, nu diferă în privința lungimii cu nimic de cel al femeilor. Vor fi cercetate și protezele de mâini, de picioare, inclusiv cele dentare, alte dispozitive sau aparate medicale, aflate asupra persoanei (corsete, aparate auditive etc.).

Precizăm că și animalelor de apartament care însoțesc persoanele percheziționate trebuie să li se facă un control, dacă există indici că ar putea fi folosite în scop criminal, întrucât acestea pot fi folosite pentru ascunderea de obiecte.

Nu trebuie omis faptul că percheziția este, fără îndoială, o adevărată luptă, pe tărâm psihologic, între cei ce efectuează această activitate și persoanele percheziționate. De aici reiese și necesitatea cunoașterii unor probleme de psihologie judiciară, îndeosebi a psihologiei percheziționatului și a celor ce o efectuează.

În realizarea scopului percheziției, un rol important îl are observarea, capacitatea organului de urmărire penală de a se orienta în raport cu diversitatea situațiilor care s-au creat în timpul dezordinilor în masă și în care este nevoit să acționeze.

De aceea, în cursul efectuării percheziției persoanelor participante la dezordini în masă, organul de urmărire penală trebuie să-și orienteze atenția în direcția surprinderii unor manifestări psihocomportamentale, cum ar fi: tremur al corpului și al mâinilor, respirația agitată, suspinul de ușurare, modificări ale vocii și vorbirii, expresia și culoarea feței ș.a.

Asemenea reacții fac parte din categoria celor ce scapă controlului sau diri-

jării conștiente⁹.

Complexitatea formelor prin care sunt puse în evidență stările emoționale ale celui percheziționat, observarea lor și interpretarea corectă a semnificației reale sunt în strânsă legătură cu activitățile concrete întreprinse de organul de urmărire penală în timpul dezordinilor în masă. În funcție de împrejurările de la locul percheziției și ținând cont de necesitatea supravegherii neconținute a celui percheziționat, activitatea de observare trebuie încredințată unuia din membrii echipei, de regulă șefului acesteia. Oarecum cel ce efectuează observarea comportării percheziționatului nu trebuie să fie antrenat și în executarea altor sarcini pe parcursul percheziției.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994.
2. Legea RM privind întrunirile din 22.02.2008.
3. Codul de procedură penală al RM, din 14.10.2003, cu modificări.
4. *Aspecte de practică privind percheziția și arestarea preventivă*, Asociația Baroului American Inițiativa Juridică pentru Europa Centrală și Eurasia, martie 2007.
5. E. Bianu, *Tactica și tehnica percheziționării*, București, 1994.
6. Emil Stancu, *Tratat de criminalistică*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Universul Juridic, București, 2004.
7. C. Aionițoaie, V. Bercheșan, T. Butoi, Il. Marcu, E. Pălănceanu, C. Pletea, Ion-Eugen Sandu, Em. Stancu, *Tratat de tactică criminalistică*, ediția a II-a, Ed. Carpați, 1992.

⁹ C. Aionițoaie, V. Bercheșan, T. Butoi, Il. Marcu, E. Pălănceanu, C. Pletea, Ion-Eugen Sandu, Em. Stancu, *Tratat de tactică criminalistică*, ediția a II-a, Ed. Carpați, 1992, p. 210.

Gabriel Virgil RUSU,

comisar șef de poliție Cluj Napoca, România, doctorand

BUNE PRACTICI ALE POLIȚIEI ROMÂNE ÎN PREVENIREA CONFLICTELOR INTERCOMUNITARE STRADALE

„Natura include inevitabile diferențe de opinie și interese, deci certitudinea conflictului. Conflictul este întuneric și lumină, pericol și șansă, stabilitate și schimbare, putere și slăbiciune, mijlocul de a avansa, forța care se opune. Toate conflictele conțin în ele germeii creației și distrugerii.”

Sun Tzu, *Arta războiului*¹

1. Conflictul. Considerații generale

La un nivel general, conflictul stă la baza existenței și evoluției lumii vii. Putem afirma faptul că, fără conflicte, viața individuală și cea socială nu pot exista. Întreaga evoluție a omenirii a fost marcată de contradicții, de la simplele schimburi de idei, la forme de exteriorizare fizică ce uneori comportau acte de violență². Istoria, privită ca evoluție, schimbările survenite la nivel social, legile dezvoltării, libertatea și drepturile omului sunt de neconceput fără diferențele sau incompatibilitățile percepțiilor umane, ale opiniilor, valorilor, dorințelor, intereselor și, nu în ultimul rând, ale imaginilor despre viitor³.

Conflictul poate fi definit ca proces care apare la stabilirea relației dintre două părți și definește caracterul interacțiunii dintre acestea. Ca proces social, conflictul apare atunci când indivizi sau grupuri, intrând în contact, consideră că interesele unora vor prejudicia interesele celorlalți. El poate declanșa dorința de eliminare, supunere, asimilare a celui mai puternic față de cel slab. Conflictul este și un rezultat al sentimentului uman de autoprotecție, prin evitarea incertitudinii. Incertitudinea extremă poate duce la anxietate intolerabilă, respectiv la violență.

Termenul „conflict” desemnează, în general, o opoziție deschisă, o luptă între indivizi, grupuri, clase sociale, partide, comunități, state cu interese economice, politice, religioase, etnice, rasiale, divergente sau incompatibile, cu efecte distructive asupra interacțiunii sociale. Etimologic, „conflict” provine din latinescul *conflictus*, derivat din *confligere*, care se traduce prin „a lovi unul pe celălalt”.

¹ Mark McNeilly, *Sun Tzu and the Art of Modern Warfare*, Oxford University Press, 2001, p. 231.

² Aurora Liiceanu, „Violența umană: o neliniște a societății contemporane”, în Gilles Ferreol, Adrian Neculau, *Violența. Aspecte psihosociale*, Ed. Polirom, București, 2003, p. 47-49.

³ Robert Samacher, „Psihiatrie și lege: bariere împotriva violenței”, *ibidem*, p. 59-60.

În esență, definiția sociologică a conflictului este neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord (un antagonism, o ceartă, un diferend sau o discuție violentă). Cu alte cuvinte, conflictul caracterizează adevărata noastră natură, este „mama tuturor lucrurilor”, cum spune Heraclit, dar tot el afirmă faptul că „în discordie stă armonia cea mai frumoasă”.

Conflictul, în viziunea lui Daniel Shapiro, profesor la Harvard University⁴, autor al lucrării *Conflictele și comunicarea*, este asociat cu un arbore. Fiecare parte a lui reprezintă o componentă a conflictului:

- Solul – mediul social în care izbucnește conflictul (familia, colectivul, societatea);
- Rădăcina – cauzele multiple ale conflictului;
- Tulpina – părțile implicate (diferite părți) în conflict;
- Scorbură – problema clar definită a conflictului;
- Florile – emoțiile proprii pozitive și negative ale celor implicați în conflict;
- Frunzele – acțiunile concrete ale persoanelor implicate;
- Fructul – soluția rezolvării conflictului.

Orice măr care nu este mâncat la timp cade, și din semințele lui ia naștere un nou pom. Așa și orice conflict care nu este rezolvat în timp servește ca premisă pentru nașterea altui conflict⁵.

Deși sursele conflictelor sunt deosebit de variate, cauzele esențiale ale conflictelor sunt:

- existența unor scopuri/ obiective diferite care duc, în mod frecvent, la conflicte de interese sau de priorități chiar atunci când se urmărește realizarea aceluiași scopuri;
- puncte de vedere diferite asupra metodelor folosite, fiindcă persoanele sau grupurile pot avea obiective comune, dar păreri diferite în ceea ce privește modul de realizare a acestora;
- diferențe în modul de percepere sau în sistemul de valori, majoritatea conflictelor rezultă din modul diferit în care oamenii văd realitatea, iar conflictele apar tocmai datorită faptului că nu toți vedem aceeași realitate. Diferențele pot apărea, de asemenea, în legătură cu aspectele etice sau cu modalitățile în care se exercită puterea, fără a se neglija probitatea morală și corectitudinea;
- lipsa de comunicare sau comunicarea defectuoasă care duce la apariția unor neînțelegeri. În astfel de situații, singura cale de soluționare a conflictului o reprezintă cooperarea care permite fiecărei părți să afle poziția și argumentele celeilalte părți;

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Daniel_B._Shapiro.

⁵ Daniel Shapiro, *Conflictele și comunicarea: un ghid prin labirintul artei de a face față conflictelor*, Ed. Arc, București, 1998, p. XVI.

– competiția privind resursele insuficiente, caracterul limitat al resurselor organizaționale și dependența de astfel de resurse pot genera competiții care se pot transforma în conflicte. Cu cât resursele sunt mai limitate, cu atât crește potențialul conflictului;

– diferențe de putere, statut și cultură, în situațiile în care părțile diferă semnificativ în putere, statut și cultură. Legat de putere, de exemplu, dacă dependența nu este reciprocă, ci unilaterală, crește potențialul de conflict. Șansele mai mari pe care le au unele persoane sau grupuri de a avea un statut social considerat de alții mai onorabil constituie o altă cauză de conflict. De asemenea, când două sau mai multe culturi foarte diferite se dezvoltă într-o organizație, ciocnirea dintre convingeri și valori poate genera conflict deschis;

– competiția pentru supremație se manifestă atunci când o persoană / grup/ organizație încearcă să întrecă sau să eclipseze o altă persoană /grup/ organizație, ca, de exemplu, atunci când concurează pentru obținerea unei poziții sociale superioare sau „invadarea” teritoriului. Cu alte cuvinte, disputa teritorială sau invadarea teritoriului, fie întâmplător, fie intenționat, este o cauză de conflict, deoarece anumite bunuri sunt finite prin natura lor și ceea ce este câștig pentru o persoană/ grup/ organizație înseamnă pierdere pentru altă persoană /grup/ organizație;

– agresivitatea și încăpățânarea, deoarece unii indivizi trec prin viață într-un mod în care par a fi în căutarea unor adversari.

2. Principalele conflicte din România după 1990

Începând din anul 1990, în România se constituie noi grupuri social-politice sau culturale, cele anterioare Revoluției își refundamentează interesele, pozițiile și atitudinile, își redefinesc obiectivele, influențând evoluția ulterioară a societății. În această perioadă începe să aibă loc o re poziționare a diferitor tipuri de interese, în funcție de numeroase repere interne și externe, proces ce se desfășoară într-o atmosferă de instabilitate și incertitudine colectivă și individuală.

Climatul politic tensionat, derutant, vehicularea în mass-media a unor știri și comentarii, de multe ori în contradicție flagrantă cu adevărul și cu normele etice elementare, au generat în perioada imediat următoare anului 1989 stări de incertitudine⁶. Acestea s-au manifestat și la nivelul structurilor judiciare, care au devenit ezitante în modul de aplicare a legii.

Schimbările din societate au afectat moralul individului, care percepe la alte cote inegalitatea socială, diferențele de statut între diferitele grupuri sociale. Discrepanțele tot mai marcante între aspirații și posibilități aveau o nouă dimensiune, fapt ce facilita tendința de a găsi mijloace alternative celor legale, în scopul realizării accesului la bunurile și valorile sociale. Aceste aspecte au dus la multiplicarea formelor de criminalitate violentă, la diversificarea delictelor

⁶ Bogdan Ficeac, *Tehnici de manipulare*, Ed. CH Beck, București, 2006, p.170-175.

îndreptate contra proprietății particulare sau publice. Analiza etiologică a acestora indică faptul că motivele declanșării conflictelor din România au fost diferite și complexe.

Din multitudinea conflictelor înregistrate la începutul anilor '90, cele care au ajuns în faza violentă au fost:

- conflictele generate de neînțelegeri apărute în legătură cu împărțirea patrimoniului vechilor structuri;
- conflictele generate de reîntrirea în posesie comună a unor bunuri care în perioada totalitară au fost în folosința altora; tot în această categorie pot fi incluse și conflictele care s-au înregistrat datorită continuării unor practici care nu mai erau posibile după redobândirea proprietăților;
- conflictele de muncă generate de restructurarea economică;
- conflicte interconfesionale dintre cetățeni aparținând bisericii ortodoxe și cei greco-catolici, care revendicau lăcașurile de cult confiscate în perioada stalinistă;
- conflicte interetnice, dintre maghiari și români, respectiv dintre romi și alte etnii.

Trebuie menționat faptul că nici unul dintre tipurile de conflicte prezentate nu se bazează pe concepte rigide, intolerante. Sunt conflicte de natură socială, intercomunitare, apărute spontan, ca o compensare față de perioada anterioară, când posibilitățile de manifestare personală și colectivă erau reduse.

Poliția a fost de fiecare dată „participant activ” în aplanarea acestor evenimente și în luarea măsurilor legale împotriva celor care au tulburat grav ordinea publică, au incendiat sau au distrus bunuri. Conflictele s-au consumat în stradă, principalul spațiu în care poliția își desfășoară activitatea. Din această cauză au fost frecvente situațiile în care polițiștii au devenit obiectul agresiunii, în timp ce apărau ordinea de drept. De pildă, în localitatea Bolintin Vale, pe fondul unui conflict interetnic din anul 1991, mulțimea violentă, împiedicată de poliție în realizarea scopului (incendierea caselor ce aparțin unor romi), și-a îndreptat atacul împotriva poliției, aruncând cu pietre și sticle incendiare, aducându-li-se acuze că îi apără pe „hoți”, „tâlhari” și „criminali”.

În realitate, în fiecare caz în parte, autorii incendiilor au fost identificați, împotriva acestora luându-se măsuri legale, cu toate greutățile întâmpinate în probarea activității infracționale.

3. Bune practici ale Poliției române în prevenirea conflictelor stradale

Prevenirea conflictelor intercomunitare stradale reprezintă pentru polițiștii din întreaga Europă un deziderat. Ca autoritate publică, chemată să asigure aplicarea și respectarea legii, poliția este un instrument de control, dar și de represii, în situațiile în care forța fizică devine necesară pentru impunerea ordinii de drept. Ordinea publică reprezintă o cerință esențială a stabilității interne, o dorință a majorității membrilor comunității, care simte nevoia protejării vieții, sănătății și bunurilor materiale proprii.

Potrivit legii, Poliția Română aplică măsuri de menținere a ordinii și liniștii

publice, a siguranței cetățeanului, de prevenire și combatere a fenomenului infracțional și de identificare și contracarare a acțiunilor elementelor care atentează la viața, libertatea, sănătatea și integritatea persoanelor, a proprietății private și publice, precum și a altor interese legitime ale comunității⁷. O asemenea viziune presupune implicarea tuturor factorilor activi ai societății, de la statul însuși până la indivizii care îl compun. Fiecare nivel al societății noastre își are importanța sa și nici unul nu poate fi substituit celorlalte.

Însă trebuie să subliniem aici rolul activității de prevenire, care dacă este corect și eficient realizată, poate duce la anularea, din fază incipientă, a conflictului⁸. Cunoașterea populației, comunicarea cu cetățenii, prezența în stradă a unor patrulare de poliție pregătite și cu o dotare corespunzătoare, menită a facilita o intervenție legală, promptă și eficientă, pot duce la descurajarea elementelor potențial turbulente⁹.

Datorită împrejurărilor, constatând că puterea este neputincioasă ori că nu are instrumentele adecvate unei intervenții prompte, societatea civilă poate fi chemată să aibă un rol activ în detensionarea situațiilor potențial conflictuale dintre grupurile sociale ce locuiesc în același spațiu. Asemenea organisme și organizații neguvernamentale pot avea realmente un rol benefic în chemarea părților la masa tratativelor și chiar rezolvarea diferendelor.

Conștientă că nu poate acționa singură pentru prevenirea și combaterea conflictelor și a criminalității, Poliția Română a încercat și a obținut implicarea în această activitate a unor importante segmente sociale. Acțiunile realizate sub egida unor organizații neguvernamentale sunt multiple; de la mese rotunde, conferințe, dezbateri radio și TV, seminarii cu scopul pregătirii cursanților în delicata specialitate a prevenirii și reconcilierii conflictelor interetnice, iar ideile și principiile care stau la baza unor asemenea activități pot fi aduse la cunoștința marelui public – din rândul căruia se recrutează actorii episoadelor la care ne referim –, până la popularizare prin intermediul unor buletine informative, publicații cu apariție ritmică și spectru mai larg, emisiuni proprii de radio, TV. O excelentă idee a fost aceea de a utiliza în acest scop serviciile celei mai ample rețele computerizate existente: internetul, prin diseminarea informațiilor de interes public pe site-urile proprii ale structurilor de poliție.

În prezent, colaborăm cu o serie de parteneri guvernamentali și neguvernamentali care acționează, în principal, în domeniul educației. Faptul că cea mai mare parte dintre activități se desfășoară în parteneriat cu organizații neguvernamentale în cadrul unor programe pe termen scurt și mediu, contribuie la întărirea climatului de siguranță publică și individuală și, implicit, la creșterea încrederii în poliție a cetățenilor.

⁷ Atribuțiile Poliției române, cap. 3, Legea nr. 218/2002.

⁸ Gheorghe Florian, *Prevenirea criminalității. Teorie și practică*, Ed. Oscar, București, 2005, p. 173.

⁹ Gheorghe Nistoreanu, Constantin Păun, *Criminologie*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 247.

Ideea centrală a parteneriatului este aceea că orice persoană care trăiește într-o societate democratică are dreptul la protecția oferită de lege. Pentru asigurarea acestei protecții, Poliția a inițiat programe de pregătire a cadrelor proprii, care vizează creșterea gradului de înțelegere a problemelor din comunitate și asigurarea unui tratament egal tuturor cetățenilor, indiferent de statutul lor social-politic, de apartenență etnică sau religioasă.

O asemenea formulă educațională poate să conducă la atenuarea conflictelor și la eradicarea violenței, prin formarea unui tip de comportament al polițiștilor din care menționăm:

- aptitudinea de a comunica (a asculta și a vorbi);
- cooperarea și instaurarea încrederii în interiorul unui grup;
- respectul de sine și al altora, toleranța față de opiniile diferite;
- luarea de decizii în chip democratic;
- acceptarea responsabilității altora și a propriei persoane;
- soluționarea problemelor interpersonale;
- stăpânirea emoțiilor primare;
- aptitudinea de a evita altercațiile fizice.
- negocierea – este un talent, un har înnăscut, dar și o abilitate dobândită

prin experiență, formare și învățare. Meseria de negociator este una „de elită”, în afaceri, în diplomație, în politică;

– medierea – modalitate facultativă de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate.

Majoritatea conflictelor rezultă din modul diferit în care oamenii văd realitatea, iar conflictele apar tocmai datorită faptului că nu toți percepem aceeași realitate. Când suntem confrunțați cu situații dificile, avem tendința firească de a reacționa impulsiv, fără să gândim suficient. Important este să începem dialogul și să avem o doză minimă de motivație și încredere. Desigur, ne pândesc, în această încercare, unele pericole. Dar învățarea de a trăi laolaltă cu oameni diferiți a devenit o obligație de inserție comunitară.

Dezvoltarea abilităților de comunicare a polițiștilor poate opri confruntările stradale. Esențială rămâne deplasarea accentului de pe latura emoțională pe cea pragmatică, rațională a intervenției preventive. Pe de altă parte, se impune o corectă înțelegere a ideii de compromis, scoțând termenul din sfera peiorativului legal sau moral și evidențiindu-se în mod mai pregnant beneficiile unei autentice părăsiri a pozițiilor extreme, în folosul unei întâlniri la mijlocul drumului.

Aproape toate acțiunile derulate de Poliția Română au fost prezentate în presa centrală și locală, mass-media având un rol deosebit de important în crearea parteneriatului poliție-comunitate. Se oferă astfel posibilitatea cetățenilor de a cunoaște cât mai multe despre activitatea instituției și se contribuie astfel la formarea unor curente de masă în favoarea respingerii oricăror forme de încălcare a normelor legale și sociale. În același timp, articolele din presă și materialele cu recomandări preventive ajută la educarea membrilor comunității în spiritul adopțării unui comportament activ, prosocial, în prevenirea comiterii de infracțiuni.

O importantă măsură luată la nivelul Inspectoratului General al Poliției Române a fost aceea de a angaja în structurile operative ofițeri și agenți de poliție de etnie romă. De asemenea, prin hotărâre de guvern au fost și sunt repartizate anual locuri separate pentru tinerii romi care doresc să îmbrățișeze această meserie, la examenele de admitere în Academia de Poliție și în școlile postliceale de agenți de poliție. Asemenea demersuri de inspirație europeană vin în întâmpinarea dorinței societății civile de a preveni conflictele interetnice. O altă bună practică a fost și politica de angajare a unor sociologi și psihologi în structurile Poliției Române, inițiativă care permite abordarea din perspectivă analitică și științifică a conflictului, ca fenomen social, oferindu-se soluții pentru prevenirea acestuia.

Până la urmă, subsumând eforturile poliției de a preveni producerea și escaladarea conflictelor stradale, rămâne rolul fiecăruia dintre indivizii aparținând comunităților, care își duc viața împreună pe același teritoriu. Fiindcă, dincolo de calitatea de membru al unei colectivități, fiecare persoană are o individualitate proprie; fapt banal, care însă merită să fie amintit, ținând seama de faptul că această calitate a sa permite elaborarea unei strategii educaționale menite să îl facă tolerant, nesuspicios față de alteritate, amiabil și concesiv, fără ca prin aceasta să îl înstrăineze de valorile proprii comunități.

Nicolae SANDU,

lector al Catedrei drept public

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

ROLUL INSTITUȚIILOR NAȚIONALE DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI ÎN PREVENIREA TORTURII

Omul beneficiază de drepturi inerente ființelor umane oriunde s-ar afla, indiferent de statutul sau regiunea unde s-a născut, locuiește, muncește sau trăiește, indiferent de naționalitate, rasă, sex, credințe religioase și filosofice, stare materială, fiindcă acestea au un caracter universal, ceea ce constituie un fundament al drepturilor lor egale și inalienabile, ca un corolar al libertății, dreptății, securității și păcii în lume.

Instituția drepturilor omului, care a cunoscut, pe parcursul timpului, un laborios dar și îndelungat proces de cristalizare, se înfățișează în prezent ca o instituție deosebit de complexă, ce ține atât de ordinea juridică, internă, cât și de cea internațională. Reflectând un anumit standard câștigat de protecția internațională a drepturilor și libertăților ce aparțin oricăror ființe umane, ea definește și însumează un ansamblu de drepturi, libertăți și obligații ale oamenilor unii față de alții, ale statelor de a apăra și de a promova aceste drepturi ale întregii comunități internaționale de a veghea la respectarea drepturilor și libertăților respective în fiecare țară, intervenind în acele situații în care drepturile omului ar fi încălcate într-un anumit stat. Cuprinzând principii, mecanisme, proceduri ce țin de ordinea juridică internă, dar și de cea internațională, instituția drepturilor omului prezintă un caracter bivalent, fiind în același timp o instituție de drept intern, integrată normelor constituționale, dar și o instituție de drept internațional, configurând trăsăturile unui principiu juridic aplicabil în relațiile dintre state [1. p. 12].

Largul interes de care se bucură astăzi problematica drepturilor omului constituie, de altfel, o recunoaștere de netăgăduit a complexității și originalității acestei instituții juridice, dar și a faptului că fără aceste drepturi nu se poate înfăptui o societate democratică – condiție firească a afirmării demnității fiecărui individ – dar nici realiza cadrul juridic normal indispensabil colaborării națiunilor.

Nefiind numai o problemă internă a statelor, problema drepturilor omului este una dintre problemele majore ale contemporaneității, a cărei respectare și aplicare demonstrează capacitatea de înțelegere și cooperare a tuturor statelor și popoarelor, ca la început de nou secol și mileniu să practice acele măsuri și acțiuni care favorizează democrația, libertatea, înțelegerea, cooperarea multiformă, toleranța și prietenia între toate națiunile și statele, grupurile etnice și religioase în scopul salvării păcii și securității în lume.

În contextul evenimentelor care au avut loc în ultimul an în stat, Republica Moldova s-a constatat a fi incapabilă să apere drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor săi, acest fapt este cu atât mai regretabil cu cât conștientizăm că în vederea atingerii acestui deziderat întreaga societate muncește de circa două decenii, anume din acest motiv am considerat oportună necesitatea acordării unei atenții

deosebite locului și rolului instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului în prevenirea torturii.

Conform prevederilor Convenției ONU din 1984 împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, termenul „tortură” desemnează orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturii, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu simțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane [2. Art.1]. Pe lângă Convenția menționată anterior, un larg spectru de norme internaționale au fost adoptate pentru combaterea torturii: începând cu articolul 5 al Declarației Universale a Drepturilor Omului din 1948 care prevede că „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici tratamentelor sau pedepselor crude, inumane ori degradante” până la Statutul de la Roma din 1998 privind Curtea Internațională Penală, care declară tortura comisă ca parte a unui atac extins și sistematic asupra persoanelor civile, ca fiind o crimă împotriva umanității. Adițional Convenției, marea parte a statelor membre ale Consiliului Europei sunt, de asemenea, parte la următoarele tratate care interzic tortura: cele patru convenții de la Geneva din 1949; Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice din 1966, care la articolul 7 specifică: „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici tratamentelor sau pedepselor crude, inumane ori degradante”; Convenția Europeană din 1987 pentru prevenirea torturii și tratamentelor sau pedepselor inumane ori degradante. Interzicerea torturii se regăsește, de asemenea, aproape în toate sistemele naționale de drept. Includerea interzicerii torturii și tratamentelor inumane ori degradante la nivel constituțional este un element important al asigurării că o asemenea conduită interzisă nu va avea loc în jurisdicția unui stat. Constituția Republicii Moldova la capitolul II, Drepturile și libertățile fundamentale, art. 24, alin. (2) prevede că „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”. Crearea unui mecanism național de prevenire a torturii și tratamentelor inumane și degradante constituie o cerință a Protocolului opțional la Convenția pentru prevenirea torturii (OPCAT).

Prin angajamentele asumate în implementarea standardelor internaționale de eradicare a torturii, Republica Moldova a semnat la 16 septembrie 2005, iar prin Legea nr.66 din 30 martie 2006 a ratificat protocolul opțional la Convenția ONU, adoptat de Adunarea Generală la 18 decembrie 2002. [3]

Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și altor tratamente crude, inumane și degradante a intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 24 iulie 2006. Practica implementării acestui Protocol nu identifică o formulă strict determinată a mecanismelor, deși majoritatea statelor europene care au semnat și ratificat Protocolul au optat în favoarea instituțiilor naționale pentru apărarea drepturilor omului.

Prin urmare, realizând necesitatea implicării societății civile în procesele națio-

nale de eradicare a torturii, pe lângă Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova a fost instituit un consiliu consultativ, care are menirea de a acorda consultanță și asistență în exercitarea atribuțiilor avocaților parlamentari în calitate de mecanism național de prevenire a torturii, precum și atribuțiile directe în monitorizarea fenomenului torturii și altor pedepse ori tratamente crude sau inumane. Ratificând protocolului opțional, Republica Moldova a reafirmat că, tortura și pedepsele sau tratamentele inumane sau degradante sunt interzise și constituie încălcări grave ale drepturilor omului.

La 29 octombrie 2009, în municipiul Chișinău s-a desfășurat o masă rotundă la care au participat reprezentanți ai procuraturii, instanțelor de judecată, Ministerului Afacerilor Interne, autorităților publice și organizațiilor internaționale, avocați, reprezentanții societății civile și experți independenți în domeniul drepturilor omului din Republica Moldova și de peste hotare.

În cadrul evenimentului s-a discutat despre standardele internaționale și regionale pentru remedii penale efective în cazurile de tortură și modul de investigare a cazurilor de tortură în cadrul anchetelor de serviciu ale Ministerului Afacerilor Interne, Procuraturii Generale și de către instanțele de judecată. Discuțiile s-au axat pe procedura și componența examinării cazurilor de tortură sau alte tratamente și pedepse inumane și degradante, înregistrarea și începerea urmăririi penale în dosarele de tortură, clasificarea infracțiunilor de tortură, măsuri de protecție a victimelor torturii, expedierea dosarelor în instanța de judecată, precum și evaluarea probelor în dosarele de tortură de către judecători, astfel fiind puse bazele mecanismului de aplicare a Proiectului „Prevenirea torturii”, finanțat de Uniunea Europeană și cofinanțat și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare.

Astfel, în combaterea fenomenului respectiv sunt implicate organizații care fac parte din mecanismul statului, precum și o serie de organizații nonguvernamentale, printre acestea fiind: organizațiile de apărare a drepturilor omului din Republica Moldova Amnesty International Moldova, Centrul Medical de Reabilitare a Victimelor Torturii „MEMORIA”, Institutul pentru Drepturile Omului. Din organizațiile de stat putem enumera: procuratura, instanțele de judecată, Ministerul Afacerilor Interne, instituția avocatului parlamentar, ultima în contextul evenimentelor din aprilie 2009, ținând cont multiplele acuzații asupra lipsei informației despre locul aflării reținuților și aplicării tratamentelor inumane, a intervenit pe lângă Procuratura Generală cu solicitarea de a veghea asupra respectării stricte a prevederilor legale, inclusiv a celor ce reglementează procedura de reținere a persoanei, și în special a minorilor, pentru a preveni încălcarea drepturilor și libertăților constituționale ale cetățenilor.

Conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, dacă unei persoane i-au fost cauzate leziuni corporale în perioada aflării în detenție sau în controlul poliției, orice astfel de leziune ar da o prezumție puternică că acea persoană a fost supusă relelor tratamente. Este de datoria statului să prezinte o explicație despre felul în care au fost cauzate leziunile corporale.

Din cele enunțate mai sus deducem faptul că în Republica Moldova există o categorie de instituții care, deși create cu un scop bine determinat (apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor), sunt sistematic acuzate de încălcarea acestora. Acuzații absolut nefondate, or, acuzațiile nu trebuie înaintate la adresa

întregii instituții, ci la fiecare membru, funcționar al acesteia în parte, bănuind de comiterea a unor astfel de acte ilicite.

Dintre instituțiile funcționarii cărora pot fi eventuali autori ai actelor de tortură sau de aplicare a tratamentelor inumane ori degradante putem menționa: instituțiile subordonate Ministerului Afacerilor Interne (comisariatele de poliție, direcțiile MAI, izolatoarele de detenție preventivă din cadrul acestora), instituțiile subordonate Ministerului Justiției (penitenciarele), instituțiile subordonate Ministerului Sănătății (secția de expertiză psihiatrico-legală pentru persoanele aflate în stare de arest a Spitalului clinic de psihiatrie, mun. Chișinău), instituțiile subordonate Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului (Internatul psihoneurologic, mun. Bălți) etc. În privința rolului poliției, supraveghetorilor din internatele și secțiile spitalelor menționate anterior, angajaților instituțiilor penitenciare au fost și sunt expuse încă păreri destul de controversate, dar s-a ajuns unanim la ideea că aceste organisme sunt foarte necesare în societate, indiferent de sistemul politic și forma de guvernământ, ele contribuind substanțial la stabilitate și echilibru în societate.

Potrivit destinației sociale a poliției, sarcinile ei țin de domeniul acțiunilor ilegale sau de alte fenomene socialmente periculoase. Astfel, Legea Republicii Moldova cu privire la poliție (art.2), prevede următoarele sarcini de bază ale poliției:

- apărarea vieții, sănătății, onoarei, demnității, drepturilor, libertăților, intereselor și averii cetățenilor de atentate criminale și de alte atacuri nelegitime;
- prevenirea și curmarea crimelor și a altor infracțiuni;
- constatarea și descoperirea infracțiunilor, urmărirea persoanelor care le-au săvârșit;

- menținerea ordinii publice și asigurarea securității publice;
- acordarea de ajutor cetățenilor, autorității administrației publice, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor în vederea ocrotirii drepturilor lor și exercitării atribuțiilor lor etc. În concluzie, putem deduce că una din sarcinile înaintate poliției ține de neadmiterea producerii unor astfel de acte ilicite precum tortura, sau orice alte tratamente inumane ori degradante, atât de către funcționarii săi, cât și de la alte instituții. În cazul în care astfel de ilegalități au avut loc, ține de competența procuraturii să inițieze sancționarea încălcărilor de lege, neîndeplinirii sau îndeplinirii necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu, comise de ofițerii de urmărire penală, de lucrătorii organelor de constatare și ai organelor care exercită activitate operativă de investigații. [4. Art. 9]. Totodată, în conformitate cu prevederile art.15 al Legii cu privire la Procuratură, procurorul exercită, în modul stabilit de lege, controlul asupra legalității aflării persoanelor în instituțiile care asigură detenția și în instituțiile de executare a măsurilor de constrângere, inclusiv în spital în cazul acordării de asistență psihiatrică fără liberul consimțământ al persoanei.

Însă, fără îndoială, cel mai important mecanism de apărare a drepturilor omului în Republica Moldova îl reprezintă instituția avocaților parlamentari. Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova (CpDOM) este o instituție similară institutelor europene și internaționale ale ombudsmanilor, care activează din aprilie 1998 în baza Legii cu privire la avocații parlamentari, nr.1349-XIII din 17 octombrie 1997 în calitate de mecanism nejudiciar important de apărare a drepturilor omului în Republica Moldova.

CpDOM este format din 4 avocați parlamentari, egali în drepturi, unul dintre care este specializat în problemele de protecție a drepturilor copilului (Avocat al copilului), din funcționari care asigură avocaților parlamentari asistență organizatorică, informațională, științifico-analitică, economico-financiară, precum și trei reprezentanțe amplasate în Bălți, Cahul și Comrat (Unitatea Teritorială Autonomă „Gagauz-Yeri”), activînd ca subdiviziuni teritoriale ale instituției. Prin semnarea și ratificarea de către Republica Moldova a Protocolului Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și altor tratamente crude, inumane sau degradante, care prevede instituirea unor mecanisme independente pentru prevenirea torturii la nivel național, Instituția Avocaților Parlamentari a fost investită cu misiunea respectivă. În scopul acordării asistenței în exercitarea atribuțiilor avocaților parlamentari în calitate de mecanism național de prevenire a torturii, care vizează efectuarea vizitelor preventive în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate.

Creată ca o autoritate publică independentă, care să asigure garantarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către autoritățile publice centrale și locale, instituții, organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate, asociațiile obștești și persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile, Instituția Avocaților Parlamentari este autoritatea care favorizează echilibrul între autoritățile publice și societate, contribuie la apărarea drepturilor omului prin prevenirea încălcării acestora și repunerii în drepturi, la perfecționarea legislației ce ține de domeniu și educarea juridică a populației, aplicând procedeele prevăzute de legislația în vigoare.[5]

Societatea umană contemporană nu se poate dezvolta armonios și în ritm ascendent dacă această dimensiune fundamentală a ei este ignorată sau nesocotită, căci nesocotirea sau încălcarea acesteia este menită să ducă la întâzieri, disfuncționalități sau chiar convulsii în cadrul societății. De aceea, statele și organizațiile internaționale create de ele, precum și organizațiile non-guvernamentale au instituit norme juridice, tehnici și metode adecvate pentru respectarea drepturilor și garantarea aplicării efective a acestora. S-a instituit răspunderea internațională a statelor pentru încălcarea drepturilor omului, pentru nesocotirea standardelor internaționale în această privință. Problema nerespectării drepturilor omului nu este numai o problemă națională, internă a statelor, ci una internațională, mondială, în a cărei respectare este interesată întreaga comunitate internațională și în primul rând Organizația Națiunilor Unite.

Bibliografie:

1. Ionel Cloșcă, Ion Suceavă, *Tratat de drepturile omului*, Ed. Europa Nova, 1995.
2. Convenția ONU din 1984 împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată la 10 decembrie 1984 la New York (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului RM nr.473-XIII din 31.05.95).
3. www.ombudsman.md.
4. Legea cu privire la Procuratură nr. 294-XVI din 25.12.2008.
5. www.ombudsman.md

Sergiu SÎRBU,

șef interimar al Catedrei drept civil
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, doctorand

Evghenia GUGULAN,

lector al Catedrei drept civil
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

RĂSPUNDEREA INSTITUȚIEI DE ÎNVĂȚĂMÂNT PENTRU PREJUDICIUL CAUZAT ÎN TIMPUL DEZORDINELOR DE MASĂ DE CĂTRE MINORUL CARE SE AFLĂ SUB SUPRAVEGHEREA ACESTEIA

It is well know the fact that the fundamental institutions of a law system is the institution of juridical liability (responsibility), a form a juridical liability is made up of the ensemble of the norms of the law, the majority of which care in the Civil Code through which regulations are given regarding each persons` obligation for repairing the damage caused to somebody else, through his deeds, or against those whom he has to be responsible for. This article described juridical responsibility of teachers and institutions where they work.

Recenzent: **Vasile ZAVATIN**, doctor în drept, conferențiar universitar

Conduita deontologică profesională—conduită impusă profesorilor este și trebuie să fie în consonanță cu reglementările juridice. Răspunderea profesională este în relație cu răspunderea juridică.

Prof. univ. dr. Alexandru-Virgil VOICU

Toate acțiunile și atitudinile omului sunt determinate de nevoile derivând din firea sa și din mediul natural și social în care trăiește. Desfășurarea normală și armonioasă a vieții sociale face necesară respectarea unor norme de conduită. Nimanui nu-i este îngăduit să încalce ori să nesocotească drepturile și interesele altei persoane. Oricine încalcă această regulă generală trebuie să răspundă pentru faptele sale.

Respectarea legalității și a ordinii de drept constituie una din sarcinile de bază ale societății și ale statului. Instituirea și menținerea legalității se bazează nu numai pe respectarea strictă a legilor de către organele de stat și persoanele cu funcții de răspundere, ci și pe reprezentarea pe care o au cetățenii despre drepturile și obligațiile lor. Este cert faptul că legalitatea și ordinea de drept nu pot fi menținute la nivel dacă membrii societății nu au cunoștințe elementare despre cerințele înaintate de societate pe care ei trebuie să le respecte și despre posibilitățile acordate de legislația în vigoare.

Evenimentele din 7 aprilie 2009 ne-au demonstrat pe deplin nerespectarea drepturilor sociale și politice ale cetățenilor. Ca urmare, în excesele comise au fost implicați foarte mulți tineri, inclusiv elevi, au fost aduse daune de milioane de lei, au fost cauzate prejudicii prin vătămarea integrității și a sănătății cetățenilor. Evident apare întrebarea cine va suporta cheltuielile pentru înlăturarea daunelor. După cum s-a demonstrat, erau implicați în actele de dezordine în masă și minorii.

În primul rând, considerăm necesar de a preciza cine cade sub incidența conceptului de minor. Potrivit prevederilor Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii”¹ în sensul legii penale, minor se consideră orice persoana fizică care la data săvârșirii infracțiunii nu avea vârsta de 18 ani. Limita de vârstă de la care începe răspunderea penală a persoanei fizice este de 16 ani. Minorul care are vârsta între 14 ani și 16 ani poartă răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor indicate expres în art.21 alin.(2) Cod penal al Republicii Moldova.

Codul contravențional al Republicii Moldova utilizează, de asemenea, noțiunea de „minor”. Conform prevederilor² acestuia, persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor prevăzute la art.228-245 și la art.263-311. În cazul minorului care a săvârșit o faptă ce se încadrează în dispoziția normei din partea specială a cărții întâi, agentul constatator, procurorul sau instanța de judecată expediază materialele cauzei contravenționale autorității administrației publice locale pentru problemele minorilor. La demersul agentului constatator, instanța de judecată poate aplica față de minor măsuri de constrângere cu caracter educativ conform art.104 din Codul penal.

Totodată, minor se consideră acea persoană care nu a împlinit încă vârsta la care își poate exercita toate drepturile³. Făcând referințe la legislația civilă, constatăm că în prevederile legale legiuitorul utilizează pe larg noțiunea de „minor”, această calitate fiind dependentă de criteriul vârstei. În general se consideră minor acea persoană care nu are capacitate de exercițiu deplină, adică nu a împlinit 18 ani. Codul civil al Republicii Moldova conține prevederi cu privire la răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor între 14-18 ani. De regulă, daunele cauzate de minori sunt suportate de către părinții minorilor, tutorii sau curatorii acestora.

Răspunderea pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudicii este o parte componentă a răspunderii sociale ce revine fiecărei persoane pentru faptele ei. Ea apare ca un instrument de ocrotire a drepturilor și intereselor legale ale persoanelor și reglementează procesul de înlăturare a consecințelor negative care se datorează unei fapte ilicite. Răspunderea delictuală este o sancțiune civilă, cu caracter reparator, fără a fi în același timp o pedeapsă⁴.

¹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii” nr.39 din 22.11.2004. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.7, p.6, punctul 2.

² Cod nr. 218 din 24.10.2008 Codul contravențional al Republicii Moldova, publicat : 16.01.2009 în Monitorul Oficial nr. 3-6 art nr : 15. Data intrării în vigoare : 31.05.2009, art. 16.

³ Dicționar explicativ al limbii române. <http://dexonline.ro>.

⁴ C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ediția a III-a, ALL BECK, București, 2000, p.123.

Pentru încadrarea răspunderii civile delictuale este necesară întrunirea câtorva condiții obligatorii. Pentru apariția răspunderii delictuale este necesar un fapt juridic. Acest rol îl îndeplinește temeiul răspunderii delictuale. Temeiul răspunderii delictuale este componența delictului civil. Componența delictului civil constituie o totalitate de elemente esențiale formulate de legiuitor ca necesare și suficiente pentru angajarea răspunderii delictuale. Componența delictului civil include următoarele elemente (condiții)⁵:

– prejudiciul – constituie consecințele negative cu caracter patrimonial sau nepatrimonial (moral) ale faptei ilicite, apărute ca urmare a lezării drepturilor subiective. În funcție de posibilitatea evaluării, deosebim prejudiciu moral și patrimonial. În actuala reglementare prejudiciu moral se repară numai în cazurile prevăzute de lege. Prejudiciul patrimonial poate apărea sub forma prejudiciului efectiv și a venitului ratat;

– fapta ilicită – este fapta prin care, încălcându-se normele dreptului obiectiv, se lezează drepturile subiective sau interesele persoanei. Fapta ilicită poate apărea sub forma acțiunii sau inacțiunii. Fapta ilicită apare sub forma inacțiunii în acele situații când, potrivit legii, o persoană este obligată să îndeplinească o activitate sau să săvârșească o anumită acțiune. Abținerea de la îndeplinirea acestei activități sau de la săvârșirea acțiunii prevăzută de normele imperative constituie o faptă ilicită;

– raportul causal dintre faptă și prejudiciu – raportul causal este și condiția în funcție de care se determină mărimea despăgubirii. Se repară numai prejudiciul care este consecința directă a faptei ilicite;

– vinovăția – în materia răspunderii delictuale forma și gradul vinovăției autorului faptei ilicite nu prezintă importanță pentru determinarea cuantumului despăgubirii, fiind aplicabil principiul reparării integrale a daunei. Legislația civilă cunoaște cazuri în care răspunderea delictuală se antrenează în lipsa caracterului ilicit al faptei dăunătoare (art. 1402 Cod civil) sau în lipsa vinovăției (art. 1405, 1410 Cod civil (răspundere obiectivă)).

Acestea sunt condițiile generale necesare pentru antrenarea răspunderii delictuale. Lipsa unei condiții, potrivit regulii generale, exclude răspunderea delictuală, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege când răspunderea delictuală se poate angaja și în lipsa unor condiții. Dacă legea modifică sau restrânge cercul condițiilor necesare pentru angajarea răspunderii delictuale, suntem în prezența unor condiții speciale.

Articolul 1406 Cod civil al Republicii Moldova și art.1073 Codul civil al Federației Ruse⁶ prevăd: „În cazul în care minorul care nu a împlinit 14 ani a cauzat prejudiciu când se afla sub supravegherea unei instituții de învățământ, de educație sau curativă ori a unei persoane obligate să-l supravegheze în bază de contract, acestea răspund pentru prejudiciul cauzat. Se poate angaja și răspunderea comună

⁵ Cod nr. 1107 din 06.06.2002 Codul Civil al Republicii Moldova, publicat la 22.06.2002 în Monitorul Oficial nr. 82-86. art.1398.

⁶ А.Б.Борисов, *Комментарий к гражданскому кодексу Российской Федерации*, Из-во Книжный мир, Москва, 2007, стр. 925.

pe cote-părți a părinților (tutorilor) și a instituțiilor sus-numite atunci când fapta prejudiciabilă se comite ca urmare a exercitării supravegherii neadecvate de către instituțiile respective și educării necorespunzătoare de către părinți sau tutori.”

În măsura în care un minor care nu a împlinit 14 ani a cauzat un prejudiciu, în baza art. 1406 Cod civil se declanșează trei prezumții:

a) prezumția că părinții (tutorii) sau instituțiile respective nu au executat sau au executat necorespunzător educarea și/sau supravegherea minorului (fapta ilicită); b) prezumția existenței raportului de cauzalitate dintre supravegherea și educarea necorespunzătoare și săvârșirea de către minor a faptei ilicite dăunătoare;

c) prezumția vinovăției părinților (tutorilor) sau a instituțiilor respective în neîndeplinirea sau îndeplinirea corespunzătoare a îndatoririlor ce le revin. Persoana obligată să repare prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani se poate exonera de răspundere dovedind nevinovăția sa, și anume – că și-a executat în mod ireproșabil obligațiile de supraveghere și educare a copilului, că încălcarea obligației de educare și/sau supraveghere nu se află în raport causal cu fapta prejudiciabilă a minorului.

Obligația părinților (tutorilor) sau a instituțiilor respective de a repara prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani nu încetează odată cu atingerea majoratului acestuia sau odată cu dobândirea unor bunuri suficiente pentru repararea prejudiciului. Aceasta se explică prin faptul că părinții (tutorii) sau instituțiile respective răspund pentru propria faptă vinovată.

Problema primordială a acestui articol constă în stabilirea existenței vinovăției instituțiilor de învățământ cu privire la implicarea sau mai bine zis permisiunea participării studenților și elevilor la acțiunile de exces, vina acestora și posibilitatea tragerii acestora (instituțiilor de învățământ) la răspundere, stabilirea gradului de vinovăție, limitele răspunderii civile, penale sau contravenționale.

Legislația națională, și anume Legea învățământului, conține prevederi cu privire la obligațiile cadrelor didactice. Cadrele didactice sunt obligate:

a) să respecte în activitate normele de etică, să cultive, prin propriul exemplu, principiile morale de dreptate, echitate, umanism, generozitate, hărnicie, patriotism și alte virtuți;

b) să asigure buna desfășurare a procesului instructiv-educativ, însușirea temeinică a programelor de studii și dezvoltarea capacităților elevilor și studenților;

c) să asigure securitatea vieții și ocrotirea sănătății copiilor în procesul de învățământ;

d) să desfășoare procesul de educație și instruire în spiritul stimei față de familie, părinți, adulți, al respectului față de valorile culturale și spirituale naționale și universale, să educe o atitudine grijulie față de mediul înconjurător;

e) să-și perfecționeze în permanență calificarea profesională, măiestria pedagogică;

f) să nu facă propagandă șovină, naționalistă, politică, religioasă, militaristă, aceasta fiind incompatibilă cu activitatea pedagogică;

g) să nu implice elevii în acțiuni de stradă (mitinguri, demonstrații pichetări etc.).⁷

⁷ Legea învățământului nr.547 din 21.07.1995. MO nr.62-63 din 09.11.1995, art.56.

Analizând cele menționate, putem conchide că totuși în situațiile similare (punctul g) cadrele didactice își asumă o responsabilitate concretă pentru astfel de acțiuni. Însă rămâne a definitiva procesul de aplicare în viață a acestor prevederi legale.

Putem deduce următoarele:

– În cazul în care cumulativ sunt întrunite toate condițiile necesare pentru existența răspunderii civile, daunele sau prejudiciile aduse de minori sunt înlăturate în primul rând de părinți;

– Odată ce copiii minori sunt lăsați sub supravegherea organelor de tutelă sau curatelă cum ar fi și instituțiile de învățământ, acestea din urmă își asumă obligația de supraveghere și coordonare. Pe scurt, instituția de învățământ ar trebui să-și asume responsabilitatea pentru acțiunile sau inacțiunile minorilor aflați sub supraveghere.

– Este necesar de a stabili limitele răspunderii materiale sau morale a instituției de învățământ, procedura recuperării prejudiciilor provocate de minori.

– Este necesar de a determina cine va înlătura prejudiciul: profesorul (persoana fizică) sau instituția de învățământ (persoana juridică)?

În fine, am putea conchide că este vorba despre existența răspunderii instituțiilor de învățământ pentru prejudiciul cauzat în timpul dezordinilor în masă de către minorul care se află sub supravegherea acesteia doar în cazurile când sunt îmbinate cumulativ condițiile răspunderii civile, când minorul la acel moment se afla într-adevăr sub supravegherea instituției. Însă nu există reglementare în vederea stabilirii procedurii de înlăturare a prejudiciului. Codul civil conține doar prevederi generale cu privire la antrenarea răspunderii civile delictuale, și ca urmare am propune introducerea unor articole care ar reglementa răspunderea instituțiilor de învățământ, stabilirea unui cadru legal care ar viza procedura propriu-zisă a înlăturării daunelor prejudiciate de minori.

Bibliografie:

1. Cod nr. 1107 din 06.06.2002 Codul Civil al Republicii Moldova, publicat la 22.06.2002 în Monitorul Oficial nr. 82-86.
2. Cod nr. 218 din 24.10.2008 Codul Contravențional al Republicii Moldova, publicat la 16.01.2009 în Monitorul Oficial Nr. 3-6 art Nr : 15 Data intrării in vigoare : 31.05.2009.
3. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii” nr.39 din 22.11.2004. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.7.
4. Sergiu Baieș, Aurel Băieșu ș.a., *Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor*, volumul II, Ed. Cartier Juridic, Chișinău, 2005.
5. А.Б. Борисов, *Комментарий к гражданскому кодексу Российской Федерации*, Из-во Книжный мир, Москва, 2007.

Roman STARAȘCIUC,

lector superior al Catedrei drept public

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept, doctorand

CRIZELE ȘI IMPACTUL ACESTORA ASUPRA ORDINII DE DREPT

Omenirea, civilizația umană încearcă să cunoască și să controleze cât mai multe stări de tensiune.

Conceptul de ordine generală în lume, regiune și societate semnifică statuarea și respectarea unor norme juridice și reguli prin care se realizează echilibrul necesar menținerii stării de normalitate. Pentru aceasta, societatea omenească a fost nevoită să-și formeze o organizație social-politică specială – statul – garant al conviețuirii și ordinii sociale, iar instituțiile sale ca aparat de administrație al acestei gospodării complexe. El poate fi considerat gospodarul, administratorul, ca subiect strict necesar, față de care indivizii au drepturi și obligații. În consecință, este firesc și necesar ca primordialitatea principiului de ordine să străbată întreaga societate, în toate momentele sale, iar statul să-și elaboreze o politică a ordinii, în cadrul căreia un loc important să-l ocupe activitatea complexă de gestionare a situațiilor de criză¹.

Într-o accepțiune mai largă, criza reprezintă o manifestare (violentă) a unor neconcordanțe, a unor contradicții, a unor dificultăți economice, politice, sociale, militare sau de altă natură; este o perioadă de tensiune, de tulburări, de încercări (decisive) care se manifestă în societate, sub diferite forme: criză politică, criză economică, criză energetică, criză industrială etc.².

Reducând această definiție la specificul crizei pentru gestionarea căreia se cere utilizarea unor structuri de ordine, se poate spune că acest fenomen reprezintă acutizarea contradicțiilor de natură economică, politică, socială, etnică, religioasă, ecologică, informațională, tehnologică, militară sau de altă natură, cu manifestări violente, care afectează negativ ordinea de drept, democrația, ordinea constituțională, periclitând integritatea, independența, suveranitatea sau însăși existența statului Republica Moldova.

Teoreticienii și analiștii definesc criza ca fiind „o stare de urgență la care se adaugă o situație destabilizatoare datorată unor evenimente grave de natură a afecta funcțiile utile ale unui sistem social, economic, politic sau ale unui ansamblu de sisteme care depășesc prin pericolozitate și amplexare capacitatea obișnuită de intervenție”.

Stabilirea unei tipologii a crizelor presupune: înțelegerea cauzelor care au generat stările de criză (economice, politice, religioase sau de altă natură),

¹ Tudor Cearapin, Gheorghe Toma, *Managementul ordinii publice la început de secol și mileniu*, Ed. Biotera, București 2001, p.78.

² *Dicționar Enciclopedic Ilustrat*, Ed. Cartier, Chișinău 1999, p. 248.

categoria intereselor părților implicate direct; consecințele pe termen scurt, mediu ori lung pe care ar putea să le producă; intensitatea interacțiunilor etc.

În general, orice criză poate fi divizată în două etape:

- a) Etapa de escaladare (generatoare de tensiuni);
- b) Etapa de regres³.

a) Etapa de escaladare cuprinde o înșiruire de stări care se derulează începând cu starea de „pace”, care trece în „diferend”, apoi în „confruntare” sau chiar în „conflict deschis”. Starea de pace se caracterizează prin relații normale între părțile care își realizează propriul lor interes, starea de pace presupune o stare de criză în care violența este minimă, imperceptibilă sau lipsește, iar riscurile și amenințările (dacă există) nu afectează valorile și scopurile prioritare ale sistemului etatic și al societății. Evoluția situației poate progresa lent sau rapid într-o „confruntare”, ceea ce înseamnă că una sau ambele părți implicate (în mod direct sau indirect) au creat sau au realizat acțiuni de creștere a violenței și că în acest moment există criză în evoluție. Pe măsură ce crește violența, situația ajunge la „maxim”, la apogeu, faza „conflictului deschis”, este o stare dureroasă și periculoasă a crizei. Această stare presupune că limitarea crizei și prevenirea escaladării ei a eșuat și determină posibilitatea (dar nu și inevitabilitatea) conflictului armat.

b) Etapa de regres este definită de două stări: „detensionarea situației” și „noua stabilitate”. În cadrul acestei faze are loc revenirea la normalitate, care începe de îndată ce criza a atins punctul culminant. În prima etapă a acesteia – la detensionarea situației – sunt vizibile un șir de acțiuni întreprinse de „părțile” în conflict, de structurile de stat sau chiar de mediul internațional prin reprezentanții unor organizații internaționale. În momentul în care părțile conlucrează pentru a stabili situația (pe care unii analiști o denumesc postcriză), se trece la etapa intitulată „noua stabilitate” – deși în cadrul acesteia vom deosebi manifestări agresive mici, egale sau chiar mai mari decât la început. Noua stabilitate implică în mod obligatoriu înlăturarea, dispariția sau retragerea amenințării la obiectivele principale care au generat criza, activități specifice de gestionare a crizei și acțiuni de revenire la starea de pace.

În literatura de specialitate se discută și despre o structurare a crizei în trei etape: antecriza, criza efectivă și postcriza.

Orice criză are un șir de trăsături comune:

- reprezintă o surpriză, pentru una, două, sau chiar pentru toate forțele implicate în conflict;
- este urmată de pierderea controlului, în parte sau în totalitate asupra lanțurilor de evenimente;
- evenimentele pe timpul crizei se desfășoară cu o viteză mai mare decât reacția organismelor, a părților implicate în cadrul fenomenului respectiv;

³ Tudor Cearapin, Gheorghe Toma, *Managementul ordinii publice la început de secol și mileniu*, Ed. Biotera, București 2001, pag.84.

– orice criză parcurge gradual etapele, după o scară proprie, înde la formele nonviolente la cele violente;

– existența certă a unor interese majore în joc, aceste interese fiind de diferită natură – politică, economică, diplomatică, religioasă, militară etc.;

– organizația gestionară a crizei de regulă își concentrează atenția asupra planificării acțiunilor pe termen scurt (sunt puține cazuri în istorie când planificarea, gestionarea și rezolvarea unei crize s-a reușit prin planuri pe termen lung).

Cu riscul de a ne repeta – criza reprezintă acea perioadă în dinamica unui sistem, caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților și izbucnirea conflictuală a tensiunilor ⁴. Ea se caracterizează prin manifestarea unor dificultăți temporare sau cronice ale modului de organizare a unui sistem, exprimând incapacitatea acestuia de a funcționa în modalitatea existentă. Ieșirea din criză se face de regulă prin optimizarea structurală a sistemului sau chiar prin schimbare/restructurare totală.

În literatura de specialitate sunt stipulate următoarele criterii de tipologizare, precum: natura, intensitatea, forma și domeniul de manifestare, gradul de complexitate ș. a.

În cadrul analizei situațiilor de criză, după natura cauzelor determinante sunt relevate cauze economice, politice, sociale, religioase, juridice, etnice etc. care nu au fost rezolvate în cadrul sistemului, în timp util și în mod pașnic; în scopul armonizării raportului dintre necesități și posibilități. Nu vom întâlni niciodată însă criza, care să aibă la bază numai una din categoriile de cauze enumerate mai sus (totdeauna va fi o sumă de cauze, cu precizarea că unele vor avea rol principal, iar altele vor fi complementare/secundare). După domeniul în care se manifestă, deosebim mai multe tipuri de crize:

a) Criza politică – o situație nou-creată, națională sau internațională, caracterizată prin existența unei amenințări la adresa obiectivelor, intereselor, valorilor politice ale partidelor și mișcărilor politice implicate. Identificăm criza politică după următoarele elemente:

- manifestarea tendințelor de izolare politică a țării pe plan extern;
- manifestarea publică a lipsei de înțelegere și consens politic în rezolvarea problemelor fundamentale ale statului și națiunii;
- creșterea nemulțumirii maselor populare ca urmare a presiunilor politice pe care le exercită unele partide (în vederea obținerii avantajelor electorale);
- apariția reacțiilor adverse față de organele politice alese, cu încălcarea legislației electorale sau prin diverse forme de fraudă;
- lipsa de claritate în definirea interesului național ș. a.

b) Criza economică este o situație negativă, nou-creată în viața economică a statului și societății, drept urmare a unor manifestări (interne și internaționale), măsuri și/sau reforme economice care afectează dezvoltarea economică a statului și bunăstarea populației țării. Indiciile crizei economice sunt:

⁴ Criss Management Staffing in a Strategic Headquarters, Supreme Headquarters, Allied Powers Europe, 1995.

- declinul economiei naționale și înrăutățirea condițiilor de viață a majorității populației;
- pierderea controlului statului asupra resurselor strategice, atestarea disparițiilor structurale în economia națională;
- devalorizarea valutei naționale și creșterea necontrolată a inflației;
- erodarea bazei economice a securității naționale prin declinul producției, dezechilibrul balanței comerciale, deficitul bugetar enorm etc.;
- eșecul reformelor economice;
- evoluții economice, financiar-monetare sau comerciale pe plan regional sau global, cu posibile efecte negative asupra economiei statului etc.

c) Criza diplomatică este acea situație care poate apărea în relațiile internaționale ca urmare a unei conjuncturi create la nivel național sau internațional, prin declarații, măsuri sau activități de natură diplomatică, și care afectează obiectivele diplomatice și valorile prioritare ale diplomației unui stat sau a tuturor părților implicate.

Criza diplomatică este caracterizată, de regulă, de întreruperea comunicării, a dialogului, a medierii diplomatice dintre state, și apare în urma unor măsuri adoptate de unul dintre state, măsuri care încalcă flagrant obiectivele și interesele uneia sau mai multor părți aflate în conflict.

d) Criza socială este o situație creată în viața socială ca urmare a apariției unor manifestări și amenințări la adresa obiectivelor sau intereselor sociale ale unei națiuni și care afectează valorile fundamentale/prioritare de natură socială.

Criza socială nu se manifestă numai în domeniul social, de regulă ea se combină cu alte tipuri de crize – economice sau politice. O criză socială „pură”⁵, având în conținut numai elemente, cauze, amenințări sau alte manifestări de domeniul socialului este mai rar întâlnită și se manifestă numai la nivelul grupurilor mici, într-un cadru microsocial; pentru a se manifesta în macrosocial ea obligatoriu urmează să se combine cu alte genuri de crize.

Principalii indicii ale unei crize sociale sunt:

- protecție socială insuficientă sau precară;
- diminuarea gradului de ocupare a forței de muncă, creșterea rapidă a șomajului;
- apariția unor manifestări sociale de mare amploare (marșuri, mitinguri, adunări publice) autorizate și neautorizate, organizate și spontane;
- creșterea nivelului infracționalității, apariția și dezvoltarea manifestărilor de tip mafiot;
- tendințe de impunere prin forță a intereselor comune sau specifice unor categorii/grupuri sociale, profesionale (de exemplu mineri, agricultori, angajați în domeniul chimic) etc.

⁵ Tudor Cearapin, Gheorghe Toma, *Managementul ordinii publice la început de secol și mileniu*, Ed. Biotera, București 2001, p.97.

e) Criza financiară este o situație nouă care apare de regulă în cadrul instituțiilor financiar-bancare de stat și private, ca urmare a unor măsuri de management neefective sau datorită factorilor și condițiilor externe. Criza financiară se prezintă sub forma unei crize combinate de natură economico-financiare. Elementele principale (indicatorii) ale unor astfel de crize sunt:

- scăderea dramatică a produsului național brut, prin orientarea neadecvată a strategiilor financiare, bancare, economice;
- scăderea producției în principalele ramuri economice;
- deprecierea succesivă, graduală a monedei naționale sau prăbușirea cursului acesteia față de alte valute, urmată de escaladarea inflației;
- tendința de acaparare a principalelor ramuri economice de către investitorii străini și de subordonare a intereselor economiei naționale, în unele cazuri prin infuzie necontrolată de capital;
- pierderea piețelor de desfacere a produselor economiei naționale pe plan intern și extern ca urmare a scăderii calității produselor și concurenței neloiale etc.

f) Criza militară este o situație nou-creată prin trecerea de la starea de pace la cea de război, care implică și anumite stări tensionale, în cadrul căreia una sau toate părțile implicate au folosit sau folosesc violența pentru impunerea prin forță a obiectivelor sau intereselor proprii, cu scopul de a-și apăra valorile fundamentale.

Indicii crizei militare sunt:

- concentrarea de forțe în apropierea frontierelor naționale prin notificarea (ori nenotificarea) activităților sau realizarea de alianțe militare cu scop nedeclarat sau mascat;
- reorientări doctrinare ca urmare a mutațiilor produse în politica militară a statelor vecine;
- reorganizări ale sistemului militar, redislocări de comandamente, pregătiri intense ale marilor unități militare cu profil de atac (aviație, aeropurtate etc.), concentrări în bazele militare;
- „goana înarmărilor” cu alte state învecinate, după armament și tehnică performantă;

g) Criza informațională se referă la lipsa informațiilor și a datelor necesare luării unei decizii într-un domeniu de activitate. Ea poate fi totală sau parțială. Indicatori:

- bruierea sistemului de transmisiuni;
- distrugerea unor stații, noduri, centre de transmitere/ recepționare a datelor;
- dezinformarea prin comunicări false, interceptări de mesaje și comunicări;
- spargerea sistemelor de codificare și cifrare a datelor.

h) Criza tehnologică se manifestă ca o lipsă de tehnologie necesară rezolvării stării tensionate apărute ca urmare a folosirii pe timpul acesteia a unor tehnologii uzate moral.

i) Criza psihologică este acea stare a unui grup social sau a societății, care într-o perioadă de timp nu reacționează, este neutralizată volitiv, vizavi de îndeplinirea scopurilor obiectivelor sau intereselor colective.

j) Criza ecologică este starea în care se găsește aerul, apa, solul, subsolul, flora, fauna și oamenii într-un spațiu, ca urmare a modificărilor survenite în starea de normalitate ecologică, provocate de factori obiectivi (precum fenomenele naturale) și subiectivi (determinați de acțiunile oamenilor).

După modul de manifestare, crizele pot fi violente sau latente. Crizele latente, au de regulă, un grad redus de severitate, o urgență limitată și amenințările lor se referă la o perioadă viitoare. Rezultă deci că o criză latentă nu are suficiență pentru luarea măsurilor de prevenire. O criză latentă poate oricând să se transforme într-o criză violentă. Crizele violente sunt acele manifestări care implică folosirea forței. Ele pot apărea spontan sau se pot dezvolta gradual.

După gradul de complexitate, crizele pot fi simple, complexe și combinate. Criza simplă este o situație tensionată într-un singur domeniu de activitate și are implicate numai două părți (este rar întâlnită). Criza complexă reprezintă o situație tensionată, manifestată în două sau mai multe domenii de activitate și în care sunt implicate două și mai multe părți⁶ (este tiparul majorității crizelor – decurg cu severitate deosebită, cu manifestări violente, sunt influențate de un cumul de factori etc.). Criza combinată este acea situație în care este cuprins un domeniu de activitate și/sau mai mult de două părți, sau mai mult de două domenii de activitate și/sau două părți.

În ceea ce privește studiul nostru, considerăm că elementul comun al tuturor crizelor este în primul rând criza de autoritate. În cadrul oricărui stat, ca principală formă de organizare și conducere a societății, punctul „de plecare” al oricărei crize este dificultatea/defectuoșitatea administrării treburilor într-un domeniu. Înainte de toate criza de autoritate este o situație specifică tensionată ce pune în pericol orânduirea socială, cu toate componentele sale – ordinea de drept, ordinea și liniștea publică, instituțiile unui stat de drept democratic. Criza de autoritate este mai gravă dacă se manifestă la nivelul instituțiilor fundamentale ale statului, la nivelul aparatului de stat.

Cea mai gravă situație a crizei de autoritate este atunci când puterea investită democratic nu reușește să-și exercite atribuțiile constituționale și sarcinile primite ca putere legitimă. Într-o asemenea situație se ajunge la blocarea, disoluția, dizolvarea sau chiar dezagregarea instituțiilor respective. Drept exemple, putem să le luăm din istoria contemporană: Albania și „criza albaneză” din 1989, țară în care sub presiunea maselor populare și a altor factori destabilizatori se procedea la dizolvarea armatei, la disoluția forțelor de ordine și a celorlalte institutii ale puterii – totul să culmineze cu un haos anarhic, și să fie nevoie de eforturile coordonate ale comunității internaționale pentru a aduce statul la o normalitate economică, politică, socială. Un alt exemplu este cazul României în aceeași perioadă:

⁶ *Dicționar Enciclopedic Român*, vol. I, Ed. Politică, București 1962, p. 255.

1989-1990, când imediat după Revoluția din 1989 s-a recurs la disoluția securității și miliției comuniste.

Criza de autoritate a instituțiilor fundamentale ale statului stimulează apariția și amplifică manifestările totalitare, extremiste, separatiste și xenofobe cu efecte directe și grave asupra ordinii de drept. Într-o astfel de situație, măsurile luate de conducerea statului și forțele de ordine au o eficiență scăzută, mai ales în ce privește asigurarea conviețuirii sociale, a ordinii și liniștii publice și a securității naționale.

În cadrul societății asistăm la o creștere a numărului de întruniri publice, mitinguri, demonstrații desfășurate atât pașnic, cât și nepașnic (cu încălcarea prevederilor legale referitoare la organizarea și desfășurarea adunărilor publice.); au loc acțiuni de defăimare a țării, îndemnuri la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă; sunt frecvente incitări la acțiuni de discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică.

Într-un asemenea context, vom asista la apariția, amplificarea și denaturarea până la violență a manifestărilor extremiste, naționaliste, separatiste, antisemite și revanșarde, precum și a celor de ordin religios sau confesional. În cazul adunărilor publice care degenerază în acțiuni violente, participanții au un relativ entuziasm în a întreprinde acțiuni ilegale ce implică pericol, sunt ezitanți și nesiguri de rezultatul acțiunilor pe care le întreprind, deși nutresc speranța că nu vor fi identificați, depistați și trași la răspundere.

Tendințele grupurilor de acțiune ilegal se dezvoltă în continuare, luând forma unor psihoze colective acute, chiar sângeroase, care tind spre paroxism, situație greu de controlat⁷.

Aceste aspecte reprezintă, pentru forțele de ordine disciplinate, organizație și corespunzător dotate atuuiri certe în menținerea sub control a situației. În asemenea cazuri adunările trebuie dispersate. Opinăm că forțele de ordine pot împrăști mulțimea în mod pașnic, cu calm, menținând inițiativa și stăpânind situația în orice moment. Bineînțeles că se menține riscul unor intervenții inoportune (când manifestanții trec la acte de ostilitate directă), sau folosirii forței mai mult decât ar fi fost necesară. Din cele relatate mai sus rezultă o singură concluzie: conducerea statului și forțele de ordine nu trebuie să permită degenerarea situației; se cere interacționarea cu mulțimile în fiecare dintre fazele și etapele crizei.

În cele ce urmează vom examina acțiunile forțelor de ordine în gestionarea unei crize interne.

În literatura de specialitate, soluționarea crizelor reprezintă luarea unui ansamblu de măsuri și acțiuni politice, diplomatice, economice, informaționale, polițienești, militare, aplicate individual sau combinat, în funcție de rezolvarea situației de criză, măsuri ce pot fi aplicate atât în etapa de escaladare, cât și în cea de regres a crizei, determinând flexibilitatea acțiunilor⁸.

⁷ D. Vasilescu, *Evoluția și gestionarea crizelor*, G.M.R. nr. 4/1998, p. 53

⁸ Daniel Cârștina, *Revista electronică a Școlii de aplicație pentru ofițeri „Mihai Viteazul” a Jandarmeriei Române*, nr.9/13.12.2009.

Supravegherea și gestionarea crizelor se realizează, în principiu, prin ansamblul activităților întreprinse de persoane și instituții care au atribuții și responsabilități în conducerea statului. În Republica Moldova aceste organe sunt reprezentate de Președintele statului, de Consiliul Suprem de Apărare, de Parlament, Guvern și ministere (pentru domeniile de resort).

Cum vă aduceți aminte, etapa de escaladare are câteva faze: „de pace”, „diferend”, „confruntare” și „conflict deschis”. În ce privește forțele de ordine, în cadrul stării de „pace” (când există tensiuni, dar care nu sunt violente și nu există nici o amenințare la adresa obiectivelor prioritare), se va recurge la strângerea de informații și la analiza acestora.

În cadrul stării de „diferend” (când se prefigurează amenințări la adresa obiectivelor prioritare, când se încearcă tulburarea legăturilor între unitățile sistemului) – forțele de ordine vor intensifica culegerea de informație, vor planifica reacția și gradul de intervenție, vor spori gradul de vigilență și vor adopta o atitudine de descurajare a manifestărilor violente.

Starea de „confruntare” este faza superioară a crizei, când părțile recurg la acțiuni violente, este faza când se recurge la ultimatumuri în scopul limitării crizei, în paralel efectuându-se pregătiri pentru conflictul deschis.

Starea de „conflict deschis” relevă faptul că prevenirea crizei a eșuat și este inevitabilă desfășurarea acțiunilor antisociale violente. Forțele de ordine încearcă să restabilească ordinea de drept să evite degradarea situației și escaladarea zonei de conflict.

Etapa de regres este definită de două stări: „detensionarea situației” și „noua stabilitate”.

Detensionarea situației se caracterizează prin reducerea violenței dintre unitățile sistemului. Aceasta se manifestă prin retragerea forțelor și recunoașterea faptului că amenințarea s-a redus.

„Noua stabilitate” depășește, de regulă, în intensitate starea de pace inițială, reprezentând un status-quo acceptat de către toate unitățile. Principalele activități de gestionare se referă la acțiuni de restabilire a unui echilibru viabil.

Dorim să menționăm expres faptul că la orice etapă, forțele de ordine trebuie să respecte Constituția, legislația statului, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, principiile unui stat de drept democratic.

Știind despre toate aceste aspecte teoretice în soluționarea și gestionarea situațiilor de criză, precum și despre experiența acumulată de forțele de ordine ale Republicii Moldova în cadrul crizelor sociale, politice, economice sau de altă natură și suprapunând cele relatate în cuprinsul articolului, la cazul Republicii Moldova, în situația din 5-7 aprilie 2009, se impune o dublă ipoteză la care trebuie să răspundă cercetările ulterioare:

– fie factorii de decizie, care au gestionat criza, nu au depus diligența necesară pentru a detensiona atmosfera, pentru a preîntâmpina criza, iar acțiunile întreprinse s-au adevărat a fi ineficiente și inoportune, ceea ce le-a demonstrat neglijența sau incompetența;

– fie este cazul unei provocări la scară largă, realizată în premieră pe arena

social-politică a Republicii Moldova, întreprinsă cu scopul de a discredita forțele politice din opoziție.

În ambele cazuri, persoanele care sunt direct implicate trebuie identificate și trase la răspundere.

Bibliografie:

1. Tudor Cearapin, Gheorghe Toma, *Managementul ordinii publice la început de secol și mileniu*, Ed. Biotera, București 2001, 272 p.
2. *Dicționar Enciclopedic Ilustrat*, Ed. Cartier, Chișinău 1999, 1808 p.
3. Daniel Cârștina, *Revista electronică a Școlii de aplicație pentru ofițeri „Mihai Viteazul” a Jandarmeriei Române*, nr.9/13.12.2009.
4. Criss Management Staffing in a Strategic Headquarters, Supreme Headquarters, Allied Powers Europe, 1995.
5. *Dicționar Enciclopedic Român*, vol. I, Editura Politică, București, 1962.
6. Vasilescu D., *Evoluția și gestionarea crizelor*, G.M.R. nr. 4/1998.

**Rezoluția
conferinței științifico-practice internaționale
„Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul
manifestărilor cu caracter de masă”**

Starea social-economică și politică din ultimii ani a condiționat apariția în societate a diferitor situații de conflict în baza divergențelor de interese în domeniul economic, politic, național, religios sau de altă natură. Acestea generează deseori stări de criză, care pot provoca ulterior tulburarea ordinii și liniștii publice prin diferite manifestări cu caracter de masă. Totodată, statul, prin intermediul organelor sale de drept, este obligat să asigure respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv cele care se referă la întruniri și manifestări publice legale.

Începutul secolului XXI este o perioadă în care s-a înregistrat o creștere semnificativă a protestelor și dezordinilor de masă care au avut loc în diferite țări ale lumii, inclusiv în Republica Moldova, Germania, Franța, România, Azerbaidjan, Rusia, Ucraina etc. La capitolul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în asemenea situații de criză a apărut o serie de probleme încă nerezolvate până la momentul actual. Astfel, reținerile și arestările în masă ale oamenilor nevinovați, care s-au folosit de dreptul lor legitim la întrunire pașnică, urmate de alte acțiuni ilegale în privința acestora, mulți din ei fiind înjosiți, maltratați, torturați, tratați inuman și degradant, reprezintă o dovadă certă de nerespectare a drepturilor și libertăților cetățenilor care au participat la protestele din aprilie 2009 desfășurate în Republica Moldova.

Actualmente s-a ajuns la o etapă când se solicită impunerea problemei relevării determinantelor acestui fenomen negativ, inclusiv a problemei îndreptării oamenilor nevinovați și reparării prejudiciului cauzat victimelor care au suferit în urma acțiunilor ilegale menționate mai sus, astfel încât să fie restabilit echilibrul și echitatea socială corespunzătoare. În legătură cu acest fapt, cetățenii trebuie să primească răspuns la toate întrebările ce se referă la acțiunile tuturor celor implicați în evenimentele respective, la erorile și inacțiunile care au fost admise de conducătorii forțelor de ordine și la impactul acestora asupra consecințelor prejudiciabile survenite.

Prin urmare, acești factori au determinat necesitatea organizării și desfășurării conferinței științifico-practice internaționale, al cărei obiectiv principal reflectă problemele ce vizează asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă, la care au luat parte prim-ministrul Republicii Moldova, Vladimir Filat, deputați ai Parlamentului, conducători și reprezentanți ai ministerelor de forță, ai organizațiilor nonguvernamentale, savanți și personalități notorii din țară și de peste hotare (SUA, Germania, Franța, Belgia, Spania, Polonia, România, Turcia, Rusia, Ucraina, Azerbaidjan etc.).

Lucrările acestui for științifico-practic au fost orientate spre examinarea minuțioasă și complexă a celor mai actuale probleme ce țin de asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a căror rezolvare necesită implicare

maximă din partea instituțiilor guvernamentale. Încadrarea plenară în discuțiile purtate cu acest prilej a unor teoreticieni și practicieni din țară și de peste hotare a permis elucidarea unor aspecte deosebit de actuale, cu rezolvări bine argumentate a cadrului juridic național și internațional ce vizează asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în special a celor care se atribuie la perioada manifestațiilor publice cu caracter de masă.

Importante sunt și implicațiile participanților la conferință ce se referă la abordarea unor probleme de natură juridico-penală, procesual-penală, criminalistică, criminologică, psihologică, managerială și de drept internațional, considerate deosebit de relevante în ceea ce privește fundamentarea unei politici justificate de prevenire a transformării manifestațiilor pașnice în dezordini de masă, în acest context fiind asigurată respectarea tuturor drepturilor cetățeanului la libera întrunire.

Participanții la conferință au formulat o serie de concluzii, propuneri și recomandări, care, în viziunea lor, prezintă interes sporit și pot fi considerate ca puncte de reper pentru instituțiile de resort în asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor în masă:

- armonizarea și ajustarea continuă a prevederilor normelor dreptului național, care se referă la protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestațiilor publice, la standardele și exigențele ce rezultă din actele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu referire la Declarația Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948; Principiile fundamentale de aplicare a forței și armei de foc, aprobate de congresul ONU în anul 1990; Codul de conduită a polițiștilor, adoptat prin Rezoluția ONU nr.36/164 din 17.12.1979; Declarația cu privire la poliție, adoptată prin Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 690 din 1979; Codul European de Etică al poliției, adoptat de către Comitetul Miniștrilor la 19.09.2001 etc.;

- activitatea de îndeplinire a justiției și cea de contribuire la îndeplinirea justiției trebuie să fie strict dimensionată pe respectarea de către autorități a obligației de asigurare a unui tratament uman, cu respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor implicate în activități judiciare sau legate de această activitate;

- prevenirea reținerilor și arestărilor ilegale, a torturii, a relelor tratamente și a altor încălcări ale drepturilor fundamentale în contextul dezordinilor de masă include obligația pozitivă a Republicii Moldova de a efectua investigații eficiente în ceea ce privește acuzațiile respective invocate în urma evenimentelor din aprilie 2009;

- dezaprobarea declarațiilor precum că prin protestele și dezordinile de masă din luna aprilie 2009 s-a urmărit „uzurparea puterii”, pe motiv că savanții, teoreticienii și practicienii participanți la conferință care au cercetat multiaspectual această problemă nu au identificat semne ce ar constitui componenta de infracțiune respectivă sau o altă infracțiune ce ar avea drept scop răsturnarea puterii de stat;

- specificul funcționării organelor polițienești constă în riscul sporit de violare a drepturilor persoanei în contextul dezordinilor de masă, fapt pentru care se solicită reevaluarea și ajustarea reglementărilor de drept în vederea diminuării riscului respectiv și asigurării unor garanții funcționarilor de poliție care participă

la menținerea ordinii publice în situațiile de criză;

- identificarea impedimentelor ce vizează asigurarea respectării ordinii de drept, a drepturilor și libertăților constituționale ale omului, precum și eliminarea încălcărilor și lacunelor care se admit de către forțele de ordine în perioada manifestațiilor publice;

- intensificarea eforturilor pentru crearea unei instituții polițienești profesionale și coordonate, capabile să asigure respectarea drepturilor și libertăților omului, prin conformarea deplină la acquis-ul comunitar și la standardele internaționale ce vizează acest domeniu, precum și elaborarea în contextul armonizării legislației a strategiei de menținere a ordinii publice;

- funcționarii de poliție care au participat la menținerea ordinii publice și la dispersarea maselor nu trebuie să fie implicați în acțiuni de urmărire penală și contravenționale pornite în privința participanților la dezordini;

- crearea unor mecanisme eficiente de asigurare a drepturilor persoanelor reținute pentru participare la încălcări în masă a ordinii publice (asigurarea dreptului la apărare și dreptului la apel telefonic, respectarea termenelor de reținere etc.);

- elaborarea și implementarea unor măsuri capabile să consolideze cooperarea organizațiilor nonguvernamentale, societății civile și mass-media cu organele de drept în domeniul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;

- evaluarea nivelului de dotare a MAI cu echipament special, a calității și cantității acestuia, precum și analiza materialelor de documentare colectate pe parcursul desfășurării dezordinilor de masă, care presupune aprecierea obiectivă și imparțială a acțiunilor desfășurate atât de organele de drept, cât și de către manifestanți, cu formularea concluziilor de rigoare și înlăturarea neajunsurilor constatate;

- analiza nivelului de pregătire specială și de coordonare a subdiviziunilor MAI și a altor organe de drept cu privire la gestionarea manifestărilor în masă, precum și a capacității lor de intervenție în cadrul unor asemenea evenimente, urmată de elaborarea unei concepții viabile privind îmbunătățirea calității acestui proces;

- dotarea arterelor principale din municipiile republicii, în special din mun. Chișinău, cu sisteme de supraveghere și înregistrare video continuă, care ar facilita: depistarea și fixarea infracțiunilor și a contravențiilor; sesizarea întrunirilor și demonstrațiilor, oferind posibilitatea gestionării și supravegherii instantanee a acestora, precum și alertarea subdiviziunilor teritoriale; fixarea obiectivă și imparțială a evenimentelor în cazul degenerării manifestațiilor în dezordini de masă, ceea ce va permite monitorizarea ulterioară a acțiunilor desfășurate de către manifestanți și forțele de ordine;

- dotarea subdiviziunilor specializate ale MAI cu mijloace tehnice și speciale performante, care ar permite curmarea acțiunilor ilicite în perioada întrunirilor, fără a prejudicia în mare măsură drepturile și libertățile manifestanților;

- crearea unor servicii în cadrul MAI, cu efectiv specializat și bine instruit sub aspect tactic, fizic și psihologic, cu dotări corespunzătoare pentru intervenții în situații critice, inclusiv în cazul dezordinilor de masă, care ar preveni depășirea li-

mitelor de aplicare a armelor de foc și a mijloacelor speciale și ar asigura în măsură corespunzătoare respectarea drepturilor și libertăților cetățeanului. La rândul său, aceasta ar reduce cheltuielile pentru pregătire și echipament, iar numărul efectivului specializat s-ar micșora considerabil, fiind mai bine instruit și dotat;

- asigurarea dirijării eficiente a mulțimii prin cunoașterea psihologiei maselor și prin persuasiune – condiție sine qua non în evitarea actelor de vandalism și distrugerii, precum și a actelor de nerespectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în situațiile de criză;

- includerea în cadrul subdiviziunilor de poliție cu atribuții speciale în asigurarea și menținerea ordinii publice în perioada întrunirilor și/sau dezordinilor de masă a specialiștilor cu atribuții de psiholog-negociator, care, cunoscând trăsăturile liderilor și mulțimii, urmează să realizeze activitatea de neutralizare a agresivității maselor și a consecințelor negative care pot surveni;

- relevarea și studierea caracteristicilor personalității celor care organizează, instigă sau participă la dezordini de masă și la cauzarea unor prejudicii în urma acestora, inclusiv evidența și aplicarea față de ei a măsurilor de rigoare prevăzute de legislația în vigoare;

- cercetarea științifică profundă a celor mai răspândite forme ale manifestațiilor în masă care au provocat consecințe negative și analiza procedeelelor avansate de prevenire și combatere a acestora, precum și folosirea rezultatelor obținute în procesul de instruire a studenților și perfecționare a practicienilor în acest domeniu;

- reprojectarea agendei dialogului cu ministerele de resort din Statele UE, în sensul concertării pozițiilor și alinierii la politicile, practicile și acțiunile europene comune de prevenire a încălcărilor ce lezează drepturile și libertățile fundamentale ale omului;

- dezvoltarea sistemului de protecție și asistență a victimelor care au suferit consecințele fizice, morale sau materiale în urma încălcării drepturilor sau libertăților acestora;

- elaborarea și implementarea măsurilor care vor contribui la formarea culturii juridice a cetățenilor, la cunoașterea drepturilor și libertăților lor fundamentale, inclusiv cele care se referă la întruniri, precum și la minimalizarea comportamentului delincvent;

- inițierea și desfășurarea continuă a procesului de instruire, perfecționare și recalificare a studenților și funcționarilor MAI, prin însușirea practicilor moderne privind protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă;

- publicarea materialelor conferinței și expedierea lor participanților, comisiei parlamentare care anchetează evenimentele din aprilie 2009 ce au avut loc în Republica Moldova, factorilor de decizie și practicienilor responsabili de protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și de menținerea ordinii de drept.

**Participanții la conferința științifico-practică internațională
„Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului
în timpul manifestărilor cu caracter de masă”**

Chișinău, 28-29 ianuarie 2010

**Резолюция
международной научно-практической конференции
«Защита основных прав и свобод человека во время массовых манифестаций»**

Сложная социально-экономическая и политическая ситуация в стране обусловила возникновение в обществе на почве различий экономических, политических, национальных, религиозных и других интересов, очагов напряженности и конфликтов. Они часто провоцируют состояние кризиса, который в дальнейшем может привести к нарушению общественного порядка посредством различных мероприятий массового характера. Одновременно, государство, при поддержке правоохранительных органов, обязано обеспечить защиту основных прав и свобод человека, в том числе, касающийся публичных мероприятий и митингов.

Начало XXI века сопровождается возрастанием количества массовых протестов, перерастающих в нарушение общественного порядка, произошедших в разных странах мира, в том числе в Молдове, Германии, Франции, Румынии, Азербайджане, России, Украине и др.. А что касается соблюдения основных прав и свобод человека в этих кризисных ситуациях, то возникает целый ряд вопросов еще не решенных до настоящего времени. Таким образом, массовые задержания и аресты невиновных людей, которые использовали свое законное право на мирные собрания и демонстрации, но в отношении которых были применены пытки, насилие и другие действия, унижающие человеческое достоинство – являются определенным доказательством нарушения прав и свобод граждан, участвовавших в акциях протеста в Республики Молдова в апреле 2009 года.

В настоящий момент необходимо выявить детерминанты этого негативного явления, дать справедливую оценку действиям протестантов, обеспечить возмещение ущерба, причиненного пострадавшим в результате незаконных действий, чтобы восстановить веру в социальную справедливость в обществе. В связи с этим, необходимо получить ответы на все вопросы, касающиеся действий участников этих событий, а также определить ошибки и упущения, допущенные руководителями правоохранительных органов и влияние последних на возникновение негативных последствий.

Таким образом, эти факторы обусловили необходимость проведения научно-практической конференции международного уровня, основная цель которой состоит в исследовании вопросов защиты основных прав и свобод человека во время массовых манифестаций. На конференции приняли участие премьер-министр Республики Молдова, Владимир Филат, члены парламента, руководители и представители министерств, ведомств, неправительственных организаций, ученые и известные личности страны и представители зарубежных государств (США, Германии, Франции, Бельгии, Испании, Польши, Румынии, Турции, России, Украины, Азербайджана и др.).

Настоящий научно-практический форум сосредоточился на обширном и комплексном исследовании актуальных проблем, связанных с защитой основных прав и свобод человека, решение которых требует максимального вовлечения государственных органов. Участие в дискуссиях по данному вопросу национальных и зарубежных исследователей позволили выявить актуальные вопросы совершенствования отечественных и международных правовых норм, регулирую-

щих защиту прав и свобод человека во время проведения массовых манифестаций.

Участники конференции внесли существенный вклад в исследование вопросов, связанных с решением проблем уголовно-правового, уголовно-процессуального, криминологического, психологического, управленческого и международно-правового характера, считающихся особенно актуальными в связи с необходимостью предотвращения возможных перерастаний мирных демонстраций в массовые беспорядки и обеспечения защиты прав граждан на свободу собраний.

В ходе работы конференции, были выработаны предложения и рекомендации, представляющие практический интерес и могущие рассматриваться в качестве базовых положений для специализированных учреждений в осуществлении защиты основных прав и свобод человека во время проведения массовых манифестаций:

- приведение положений национальных правовых норм по защите основных прав и свобод человека во время массовых манифестаций, в соответствие со стандартами и требованиями международных договоров, участником которых является Республика Молдова, а именно: Всеобщей декларацией прав человека от 10 декабря 1948 года; Основными принципами применения силы и огнестрельного оружия, утверждёнными Конгрессом ООН в 1990 году, Кодексом поведения сотрудников полиции, принятым Резолюцией ООН № 36/164 17.12.1979 года, Декларации о полиции, принятой Резолюцией Парламентской Ассамблеи Совета Европы № 690 в 1979 году, Европейским кодексом полицейской этики, принятым Комитетом министров 19.09.2001 года и др.;

- осуществление правосудия должно производиться при соблюдении властью своих обязанностей по обеспечению гуманного обращения с гражданами, а также защиты основных прав лиц, участвующих в судебном разбирательстве;

- предотвращение незаконных задержаний, арестов, пыток, жестокого обращения и других нарушений основных прав граждан во время массовых беспорядков должно включать в себя исполнение обязательств Республикой Молдова по эффективному расследованию обвинений, выдвинутых по результатам апрельских событий 2009 года;

- выражается несогласие с утверждением о том, что при помощи протестов и массовых беспорядков, имевших место в апреле 2009 года, преследовалась цель захвата власти, имея ввиду, что ученые, теоретики и практики, участвующие в конференции и исследовавшие этот вопрос, не выявили признаков состава данного или другого преступления, которые имело бы целью свергнуть государственную власть;

- специфика деятельности полицейских органов допускает высокий риск нарушения прав личности в период массовых беспорядков, а во избежание данного риска, необходимо совершенствование национальных правовых норм в области обеспечения общественного порядка и общественной безопасности;

- выявления препятствий, затрудняющих обеспечение соблюдения законности, конституционных прав и свобод человека, а также устранение нарушений и недостатков, допускаемых правоохранительными органами в процессе обеспечения общественного порядка во время массовых манифестаций;

- интенсификация усилий по созданию профессиональной полицейской структуры, способной обеспечить соблюдение прав и свобод человека, путём обеспечения полного соответствия деятельности этой структуры коммуитарному опыту и международным стандартам в данной области;
- сотрудники полиции вовлечённых в охрану общественного порядка и рассредоточения масс не должны быть задействованы в процесс уголовного и административного преследования проводимого в отношении участников массовых беспорядков;
- совершенствование механизмов для должного обеспечения прав лиц, задержанных за участие в массовых нарушениях общественного порядка (обеспечение права на защиту, на телефонный звонок, условия содержания под стражей и т.д.);
- разработка и осуществление мер по взаимодействию и сотрудничеству неправительственных организаций, гражданского общества, средств массовой информации с правоохранительными органами в области защиты основных прав и свобод человека;
- оценка уровня обеспечения МВД специальными средствами, его качества и количества, анализ собранных материалов во время массовых беспорядков, предусматривающих объективную и беспристрастную оценку действий предпринятых как правоохранительными органами, так и участниками демонстраций, принятие необходимых мер для устранения выявленных недостатков;
- анализ уровня специальной подготовки работников и координации деятельности подразделений МВД, других правоохранительных органов по контролю над действиями участников массовых беспорядков, а также их способность реагировать на такие события, которые предусматривают в итоге разработку концепции об улучшении качества этой деятельности;
- оснащение определённых участков городов республики, в особенности муниципия Кишинэу, системами непрерывного видеонаблюдения, которые будут способствовать: выявлению и фиксации преступлений и других правонарушений; осведомлению о возможно проводимых митингах и демонстрациях, мгновенное реагирование на ход их проведения; оповещения территориальных подразделений; осуществление мониторинга действий демонстрантов и управления органами правопорядка и др.;
- оснащение специализированных подразделений МВД специальными техническими средствами, позволяющие выявлять и предотвращать в ходе демонстраций незаконные действия, исключаящие нарушения основных прав и свобод граждан;
- создание в МВД подразделений, состоящих из хорошо подготовленных с физической, психологической и тактической точек зрения сотрудников, которые в случае необходимости вовлекались бы в критические ситуации, в том числе, в процесс массовых беспорядков, и действия которых предотвращали бы превышение правил применения огнестрельного оружия и специальных средств, и оказало бы соответствующую защиту прав и свобод граждан. В свою очередь, это бы сократило бы расходы на подготовку и оснащение, а состав специализированных подразделений будет значительно сокращен, лучше подготовлен и оснащен;
- обеспечение эффективного влияния над массами, имея навыки психоло-

гии управления толпой, убеждения – как неперемное условие для предотвращения актов вандализма, разрушения и несоблюдения основных прав и свобод граждан в кризисных ситуациях;

- включение в состав подразделения полиции уполномоченных лиц за обеспечение и поддержание общественного порядка во время собраний и/или массовых беспорядков, с обязанностью психолога-переговорщика, который бы зная психологию поведения лидеров и толпы, могли бы предотвратить активность и агрессии массы, а также неблагоприятные последствия, которые могут последовать;

- установление и изучение особенностей личности тех, кто организывает, подстрекает или участвует в массовых беспорядках, в том числе их учет и применение к ним соответствующих мер, предусмотренных действующим законодательством;

- глубокое научное изучение самых распространенных форм массовых беспорядков, которые спровоцировали негативные последствия и анализ передовых методов противодействия указанным проявлениям, использование достигнутых результатов в процессе обучения студентов и повышение квалификации практических работников;

- пересмотр взаимоотношений в плане взаимодействия с министерствами стран-членов ЕС, и согласовании позиции и адаптации к политике и практики европейских мер для предотвращения нарушений, связанных с посягательством на основные права и свободы человека;

- развитие системы защиты и помощи жертвам, перенесшим физический, материальный либо моральный вред вследствие нарушения их прав и свобод;

- разработка и внедрение мер, которые будут способствовать формированию уровня правовой культуре граждан, познавать свои основные права и свободы, включая вопросы, касающиеся собраний и минимализация антиобщественного поведения;

- непрерывное усовершенствование процесса обучения и переквалификации студентов и работников МВД путем усвоения современной практики борьбы с различными формами преступных проявлений во время массовых манифестаций;

- публикация материалов конференции и их рассылка ее участникам, парламентской комиссии проводящей расследований апрельских событий 2009г произошедших в м.Кишинёв, руководящим органам, практическим работникам ответственным за защиту основных прав и свобод человека и обеспечение правопорядка.

Участники международной научно-практической конференции «Защита основных прав и свобод человека во время массовых манифестаций»

Кишинэу, 28 января 2010 г.

Beschluß
der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz
„Schutz der Grundrechte und –freiheiten des Menschen während der Massenunruhen“

Die komplizierte sozial-wirtschaftliche und politische Situation im Lande bedingte die Entstehung der Herde von Spannungen und Konflikten in der Gesellschaft aufgrund der Unterschiede von den wirtschaftlichen, politischen, nationalen, religiösen und anderen Interessen. Oft provozieren sie Krisenzustände, die im weiteren zu den Verletzungen der öffentlichen Ordnung durch die unterschiedlichen Massenveranstaltungen führen können. Gleichzeitig ist der Staat verpflichtet, mit der Unterstützung der Ordnungsbehörden den Schutz der Grundrechte und –freiheiten des Menschen zu gewährleisten, darunter auch während der öffentlichen Veranstaltungen und Kundgebungen.

Der Anfang des XXI. Jahrhunderts wird vom Wachstum der Anzahl von Massenprotesten begleitet, die sich zu den Verstößen gegen die öffentliche Ordnung verwandelten und in verschiedenen Ländern der Welt ereigneten, - auch in Moldova, Deutschland, Frankreich, Rumänien, Aserbajdzhan, Russland, in der Ukraine etc. Was die Einhaltung der Grundrechte und –freiheiten des Menschen in diesen Krisensituationen anbetrifft, entsteht eine Reihe von Fragen, die bis jetzt nicht gelöst wurden. So sind die Massenfestnahmen und –verhaftungen der unschuldigen Menschen, die ihr gesetzliches Recht auf friedliche Versammlungen und Demonstrationen ausüben wollten, in Bezug auf welche aber die Folterungen, Gewalttaten und andere Handlungen angewandt wurden, die die menschliche Würde erniedrigen, ein bestimmter Beweis der Verletzung der Rechte und Freiheiten der Bürgerinnen und Bürger, die an den Protestaktionen in der Republik Moldova im April 2009 teilnahmen.

Zur Zeit ist es erforderlich, die Determinanten dieser negativen Erscheinung zu entdecken, die Handlungen der Protestanten gerecht einzuschätzen, den Ersatz des Schadens sicherzustellen, der den Menschen zugefügt wurde, die infolge der rechtswidrigen Handlungen litten, um den Glauben an die soziale Gerechtigkeit in der Gesellschaft wiederherzustellen. In diesem Zusammenhang muß man die Antworten auf alle Fragen erhalten, die die Handlungen der an diesen Ereignissen Beteiligten betreffen, sowie die Fehler und Mängel feststellen, die durch die Leiter der Ordnungsbehörden begangen wurden, und ihren Einfluß auf die Entstehung der negativen Auswirkungen.

Diese Faktoren bedingten also die Durchführung der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz auf der internationalen Ebene, deren wichtigstes Ziel in der Untersuchung von Fragen des Schutzes der Grundrechte und –freiheiten des Menschen während der Massenmanifestationen besteht. An der Konferenz nahmen der Ministerpräsident der Republik Moldova Vladimir Filat, die Parlamentsabgeordneten, die Leiter und Vertreter der Ministerien, Ämter, Nichtregierungsorganisationen, Wissenschaftler und die bekannten Persönlichkeiten des Landes sowie die Vertreter der ausländischen Staaten (der EU, der OSZE, der USA, Deutschlands, Frankreichs, Belgiens, Polens, Rumäniens, der Türkei, Russlands, der

Ukraine, Aserbajdzhans etc.) teil.

Das jetzige wissenschaftlich-praktische Forum konzentrierte sich auf der großangelegten und komplexen Untersuchung der aktuellen Probleme, die mit dem Schutz der Grundrechte und –freiheiten des Menschen zusammenhängen, deren Lösung die maximale Einbeziehung der staatlichen Behörden erfordert. Die Teilnahme der nationalen und ausländischen Forscher an den Diskussionen über diese Fragen ermöglichte es, die aktuellen Fragen der Verbesserung der einheimischen und internationalen Rechtsvorschriften zu klären, die den Schutz der Grundrechte und –freiheiten des Menschen während der Massenmanifestationen regeln.

Die Teilnehmerinnen und Teilnehmer der Konferenz leisteten einen wesentlichen Beitrag zur Erforschung der Fragen, die mit der Lösung der Probleme des strafrechtlichen, strafprozessuellen, kriminologischen, psychologischen, verwaltungsmäßigen und völkerrechtlichen Charakters zusammenhängen, die als besonders aktuell aus dem Grund gelten, daß es erforderlich ist, die möglichen Umwandlungen der friedlichen Demonstrationen zu den Massenunruhen vorzubeugen und die Rechte der Bürgerinnen und Bürger auf die Versammlungsfreiheit zu schützen.

Im Verlauf der Konferenz wurden die Vorschläge und Empfehlungen erarbeitet, die für die Praxis interessant sind und als Basisbestimmungen für die spezialisierten Einrichtungen betrachtet werden können, die für den Schutz der Grundrechte und –freiheiten des Menschen während der Massenmanifestationen zuständig sind:

- die nationalen Rechtsvorschriften zum Schutz der Grundrechte und –freiheiten des Menschen während der Massenmanifestationen sollen in Übereinstimmung mit den Standards und Anforderungen der internationalen Verträge gebracht werden, deren Teilnehmerin die Republik Moldova ist, und zwar: der Allgemeinen Erklärung der Menschenrechte vom 10. Dezember 1948; der Hauptgrundsätze der Anwendung von Gewalt und Schußwaffen, die durch den UNO-Kongreß 1990 bestätigt wurden; des Verhaltenskodex der Polizeibeamten, der durch den UNO-Beschluß Nr. 36/164 vom 17. Dezember 1979 angenommen wurde; der Erklärung über die Polizei, die durch den Beschluß der Parlamentsversammlung des Europarats Nr. 690 1979 angenommen wurde; des Europäischen Kodex für Polizeiethik, der durch das Ministerkomitee am 19. September 2001 beschlossen wurde; etc.;

- die Rechtsprechung soll erfolgen, wobei die Staatsmacht ihre Pflichten zur Sicherstellung der humanen Behandlung der Bürgerinnen und Bürger und zum Schutz der Grundrechte von Personen erfüllen muß, die an den gerichtlichen Verhandlungen teilnehmen;

- die Vorbeugung der rechtswidrigen Festnahmen, Verhaftungen, Folterungen, der brutalen Behandlung und anderen Verletzungen der Grundrechte des Menschen während der Massenunruhen soll die Erfüllung der durch die Republik Moldova übernommenen Verpflichtungen zur Untersuchung der Beschuldigungen umfassen, die nach den Ereignissen vom April 2009 erhoben wurden;

– es wird der Bestätigung nicht zugestimmt, daß mit Protesten und Massenunruhen, die im April 2009 zustandekamen, das Ziel verfolgt wurde, die Macht zu ergreifen; dabei soll berücksichtigt werden, daß die Wissenschaftler, Theoretiker und Praktiker, die an der Konferenz teilnahmen und diese Frage untersuchten, keine Merkmale dieses oder eines anderen Tatbestands entdeckten, der das Ziel der Straftat begründen könnte, die Staatsmacht zu stürzen;

– die Tätigkeitsspezifik der Polizeibehörden lässt ein hohes Risiko der Verletzung der Persönlichkeitsrechte während der Massenunruhen zu; um dieses Risiko zu vermeiden, muß man die nationalen Rechtsvorschriften im Bereich der Gewährleistung der öffentlichen Ordnung und der öffentlichen Sicherheit verbessern;

– man soll die Hindernisse entdecken, die die Einhaltung der Rechtmäßigkeit, der Verfassungsrechte und –freiheiten des Menschen erschweren, sowie die Verstöße und Mängel beseitigen, die durch die Ordnungsbehörden bei der Sicherung der öffentlichen Ordnung während der Massenmanifestationen begangen werden;

– die Bemühungen zur Einrichtung einer professionellen Polizeistruktur sollen intensiviert werden, die fähig wäre, die Einhaltung der Grundrechte und –freiheiten des Menschen dadurch sicherzustellen, daß die Tätigkeit dieser Struktur den communautairen Erfahrungen und den internationalen Standards in diesem Bereich voll entspricht;

– die Polizeibeamten, die zum Schutz der öffentlichen Ordnung und zur Auseinanderziehung der Menschenmengen bestellt sind, dürfen am Verfahren der strafrechtlichen oder administrativen Verfolgung nicht beteiligt werden, das in Bezug auf die Teilnehmerinnen und Teilnehmer der Massenunruhen eingeleitet wird;

– die Mechanismen zur gebührenden Sicherstellung der Rechte der Personen, die wegen der Teilnahme an den Massenverletzungen der öffentlichen Ordnung festgenommen wurden, sollen verbessert werden (die Gewährleistung des Rechts auf Verteidigung, auf einen Anruf, die Inhaftierungsbedingungen etc.);

– die Maßnahmen zum Zusammenwirken und zur Zusammenarbeit der Nichtregierungsorganisationen, der Zivilgesellschaft, der Massenmedien mit den Ordnungsbehörden im Bereich des Schutzes der Grundrechte und –freiheiten des Menschen sollen erarbeitet und ergriffen werden;

– die Ausstattung des Innenministeriums mit den Sondermitteln, ihre Qualität und Quantität sollen ausgewertet werden, die während der Massenunruhen erhobenen Materialien sollen analysiert werden, die mit der objektiven und unvoreingenommenen Einschätzung der Handlungen sowohl der Ordnungsbehörden, als auch der Demonstrationsteilnehmer zusammenhängen; es sollen erforderliche Maßnahmen zur Beseitigung der entdeckten Mängel ergriffen werden;

– die Analyse des speziellen Ausbildungsniveaus der Tätigkeitskoordination der Einheiten des Innenministeriums, sowie anderer Ordnungsbehörden bei der Handlungskontrolle der Teilnehmer der Massenunruhen soll vorgenommen werden, sowie ihrer Fähigkeit, auf solche Ereignisse zu reagieren, die schließlich

die Entwicklung eines Konzepts für die Verbesserung dieser Tätigkeit vorsehen;

- die Ausstattung bestimmter Stadteile der Republik, insbesondere des Munizipiums Chisinau, mit den Systemen der ununterbrochenen Videoüberwachung soll durchgeführt werden, die dazu beitragen: die Straftaten und andere Rechtsverletzungen zu entdecken und zu fixieren; über die eventuell durchzuführenden Kundgebungen und Demonstrationen zu informieren, auf ihren Verlauf unverzüglich zu reagieren, die territorialen Einheiten zu unterrichten; das Monitoring der Handlungen von Demonstrationsteilnehmern und der Führung von Ordnungskräften durchzuführen;

- die spezialisierten Einheiten des Innenministeriums sollen mit den technischen Sondermitteln ausgestattet werden, die es ermöglichen, während der Demonstrationen rechtswidrige Handlungen aufzudecken und vorzubeugen, was die Verstöße gegen die Grundrechte und –freiheiten des Menschen ausschließen kann;

- im Innenministerium sollen Einheiten gebildet werden, die aus den Mitarbeitern bestehen, die körperlich, psychologisch und taktisch gut geschult sind und die man gegebenenfalls während der kritischen Situationen, darunter auch der Massenunruhen eingesetzt werden; ihre Handlungen sollen die Überschreitungen der Einsatzregeln von Schußwaffen und Sondermitteln vorbeugen und die Grundrechte und –freiheiten des Menschen entsprechend schützen. Andererseits könnten dadurch die Kosten der Schulung und Ausstattung gesenkt werden, und die Stärke der spezialisierten Einheiten könnte wesentlich reduziert werden, die Beamten könnten besser ausgebildet und ausgestattet werden;

- eine effektive Beeinflussung der Massen soll sichergestellt werden, wozu die Fertigkeiten im Bereich der Steuerungspsychologie der Menschenmengen, der Überzeugung erforderlich sind – als Voraussetzung zur Vorbeugung des Vandalismus, der Zerstörungsakte und der Nicht-Einhaltung der Grundrechte und –freiheiten des Menschen in den Krisensituationen;

- in die Polizeieinheiten sollen bevollmächtigte Personen aufgenommen werden, die für die Sicherung und Aufrechterhaltung der öffentlichen Ordnung während der Versammlungen und/oder Massenunruhen zuständig sind; sie sollen ebenfalls die Pflichten eines Psychologen und Unterhändlers erfüllen, der die Verhaltenspsychologie der Anführer und der Menschenmenge kennt und die Aktivitäten und Aggressionen der Menge vorbeugen kann sowie die möglichen negativen Auswirkungen;

- die persönlichen Besonderheiten der Menschen sollen geklärt und analysiert werden, die die Massenunruhen organisieren, dazu anstiften und daran teilnehmen, darunter auch ihre Erfassung und die Anwendung der entsprechenden Maßnahmen an sie, die vom geltenden Recht vorgesehen sind;

- die verbreitetsten Formen der Massenunruhen sollen erforscht werden, die die negativen Folgen provozierten; man soll die fortschrittlichen Methoden des Entgegenwirkens den genannten Erscheinungen analysieren, die erreichten Ergebnisse im Unterrichtsprozeß für die Studenten und bei der Fortbildung der Praktiker verwenden;

- das Zusammenwirken mit den Ministerien der EU-Staaten soll überprüft, die Positionen abgestimmt und der Politik und Praxis der in Europa üblichen Maßnahmen zur Vorbeugung der Verletzungen angeglichen werden, die mit den Eingriffen in die Grundrechte und –freiheiten des Menschen zusammenhängen;
- das System des Schutzes und der Hilfe den Opfern soll entwickelt werden, die die körperlichen, materiellen oder immateriellen Schäden infolge der Verstöße gegen die Grundrechte und –freiheiten des Menschen erlitten;
- es sollen Maßnahmen erarbeitet und eingeführt werden, die zur Steigerung der Rechtskultur der Bürgerinnen und Bürger, zur Verbesserung des Verständnisses ihrer Grundrechte und –freiheiten beitragen werden; darunter auch der Fragen, die die Versammlungen und die Minimierung des gesellschaftsfeindlichen Verhaltens betreffen;
- die ununterbrochene Verbesserung des Unterrichts- und Fortbildungsprozesses für die Studenten und Mitarbeiter des Innenministeriums ist erforderlich, wobei die gegenwärtige Bekämpfungspaxis unterschiedlicher Formen von verbrecherischen Handlungen während der Massenmanifestationen beherrscht wird;
- die Unterlagen der Konferenz sollen veröffentlicht und ihren Teilnehmerinnen und Teilnehmern, dem Parlamentsausschuß, der die Ereignisse vom April 2009 in Chisinau untersucht, den Führungsorganen, den Praktikern verschickt werden, die für den Schutz der Grundrechte und –freiheiten des Menschen und die Sicherung der Rechtsordnung zuständig sind.

Teilnehmerinnen und Teilnehmer der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz „Schutz der Grundrechte und –freiheiten des Menschen während der Massenunruhen“

Chisinau, den 28. Januar 2010

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă”, conf. șt.-practică intern. (2010; Chișinău). Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă = Schutz der grundrechte und – Freiheiten des menschen während der massenunruhen = Защита основных прав и свобод человека во время массовых манифестаций: (Materialele conf. șt.-practice intern. 28-29 ian. 2010) / col. red.: Simion Carp, Iurie Odagiu, Iurie Larii [et al.]. - Ch.: Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2010 (F.E.-P. „Bons Offices” SRL). - 300 p.

Antetit.: Acad. „Ștefan cel Mare”, Fundația Hanns Seidel, Germania. - tit. paral.: lb. rom., germ., rusă. - Texte: lb. rom., germ., rusă. - Bibliogr. la sfârșitul art. și în notele de subsol. - 250 ex.

ISBN 978-9975-935-33-3

342.729(082)=135.1=112.2=161.1

A 86

Design copertă și prezentare grafică

Ruslan CONDRAT

Redactare:

Gheorghe CHIRIȚĂ

Tehnoredactare

și procesare computerizată:

Svetlana COJUHARI

Bun de tipar: 21.12.2009

coli de autor 47,05

Tiraj 250 ex.

Tiparul executat la **BONS OFFICES SRL**, str. Iu. Gagarin, 10, Chișinău